

B

628.

AMSAHSAHSAH (MAYTIAL).
TIBETAN. (MAYTIAL).
TIBETAN. (MAYTIAL).

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 628.

ABRAHAM BAR CHYIAH

THE PRINCE,

Who flourished in Spain in the 11th century,

ON

THE MATHEMATICAL AND TECHNICAL CHRONOLOGY

of

THE HEBREWS, NAZARITES, MAHOMMETANS ETC.

PRINTED FOR THE FIRST TIME, FROM TWO MSS. OF

PARIS AND OXFORD

AT THE EXPENSE OF

THE HEBREW ANTIQUARIAN SOCIETY.

EDITED AND PRINTED BY

HERSCHELL FILIPOWSKI,

Author of Anti-Logarithms etc. etc.

—*—

LONGMAN, BROWN, GREEN, AND LONGMANS.

LONDON:

1851.

ספר העבור

להקדמון איש צדיק וישר רבי אברהם בר הייא הנשיא זצ.

אשר חי בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושלוש ליצירה.

הוא ספר הראשון בחכמת העבור

וממנו העתיקו כל המחברים הבאים אחריו, כמו ד' יצחק הישראלי בספרו
יסוד עולם וחביריו.

בו הראה המחבר עוז החכמה הזאת, והוכיח קדמותה
אצל העברים באותות נאמנות. וכי לשוא התפארו הגוים
כי כל שיעורי התכונה והעבור בא לידי העברים מפי
חכמיהם. ועל פיו יתפרשו מאמרים רבים אשר היו
חתומים וסתומים עד היום הזה. גם ערוכים בו לוחות
רבות מועילות ויקרות מאד לכל עת וזמן.

נעתיק מבית נני המלך אשר בעיר החכמה פאריו בצרפת. ומכיה יוצרות באדלי בעיר
המהוללה ארכספורד בבריטניא.

הוגה ביתר שאת, ונדפס פעם ראשונה

על ידי

הצעיר צבי בן יחזקאל פיליפאווסקי.

בבית דפוס בעיר

לונדון הבירה

קח נא מס' תורה לאלף הששי.

הקדמת המבקר

רבים הם האנשים בימינו המקריבים כתבי יד ישנים לפני מזבח הדפוס, אמנם אין שמה מוסכמת לכלם. האחד ידפיס הכ"י כמו שימצאהו, מבלי הוסיף עליו או גרוע ממנו, והיה זה או לסבת מקריב הקרבן אשר לא יבקר בין טוב לרע, וע"כ לא יתן מוס בו, והוא אשר לא ידאג גם על טעות ושגיאות הנוספות ע"פ הדפוס, או לסבת השבו כי כל הנמצא קדש הוא. כאשר קרה לרבים בימינו אלה, כי ישמחו כי ימצאו ספר ישן להוציאו לאור, והיה האור לחשך!— והשני גם הוא לא ישנה בחך הכ"י, אבל לא יחדל מהעיר על איזה מקומות הסתומות לו, אשר לדעתו שגיאות הם, ולפעמים גיד את השערתו בלשון "איפשר" או "אולי" וכדומה לזה המורות על הספק, כי ירא מנגוע בקדש לאמר בלשון ודאי פן יחשב למתעתע בעיני החכמים אשר יגלו כסלותו בימים הבאים. והשלישי הוא אשר יתקן וישנה יוסיף ויגרע לפי השקפתו הראשונה מבלי הגיד דבר ממעלו אשר מעל, ונסמך על שכלו ותבונתו— אף אם לפעמים תהיה אך כסלותו.— והאחרון הכביד מכלם: והם אשר לא ישימו עין על תכונת הספר כלל, כי הכו בסגורים— ואך לקול מלחשים באזניהם ישמעו, ופתאום יתאו תאוה והיו לחוברי חבר! יסחרו ארץ לפרוץ פרץ, ויצודו נפשות לתמוך ידם להדפיס ספר ישן אך לעשות בו מסחר וקנין, וע"כ לא ידאגו אל הספר אם יצא מעוות מתחת הדפוס, ויחלקוהו ברבים כמו שהוא. ואלה אשר ידפיסו ספר ישן מאהבת החכמה, יקרה לרוב כי לא יבינו את משפט הספר, ואת אשר יתראה טוב בעיניהם לפעמים רע הוא ואת הרע ימירו בטוב, זה הוא ענין רע יתנו המוציאים האלה לבני האדם לענות בו.

כל אלה המקריבים או המסדרים לא יתנו לבם על גורל כתבי יד ישנים ומקריהם מדור דור. הלא הדע קורא נעים, כי אין אחד מני אלה בתוך כ"ה הנמצאים אשר נכתב בעצם יד המחבר עצמו, וכלם אך העתקות שניות ושלישיות ורביעיות הן מכ"י הראשונים, גם ידעת אף אם יעתיק אדם ספר מן איזה ספר נדפס, כי לא ימלס מאיזה טעות ושגיאה. כי שגיאות מי יבין, בפרט בענין הדילוג אשר ידלגו פעמים רבות ממלה אחת עד מלה הרומה לה, ומה אם יעתיק את הספר מן ספר נכתב! אשר שורותיו אינן ישרות, ואותיותיו ארוכות וקצרות, ומראיתם וצורתם ברבות הימים נהפכה לבן אדמדם, וכלם שבירי יד ישרי רגל, ועל כל אלה הלא רבו תבניות האותיות בתאריהם, כי כל סופר בארצות וגלילות שונות דרך אחרת היה לו בתמונת האותיות, וגם מעשדה אצבעותיהם נבדלות למיניהם למאות, ועתה איך איפשר הוא כי כל מעתיק אף אם יהי סופר מהיר, יקלע אל השערה ולא יחטיא, וכש"כ אם לא יבין המעתיק את תכונת הספר.

אמנם לא כמעללי האנשים האלה מעללי האיש הישר אשר רוח החכמה מתנוססת בקרבו. כי רוח אחרת עמדו. אחרי בצע לא תרדוף נפשו. אך נדלת אמת וצדק כל מאויו, אם תערב לבו להוציא ספר ממעמקי השכחה. יראה ויתבונן צו לצו וקו לקו. לא ינח ולא ישקט עד יגלה תעלומות המחבר על פי הקשים ותחבולות רבות. וכל הסתום באמת יודה ולא יבוש מהעיר את הקורא עליו. ויזכה את ארחו בכל מעשה ידיו. עליו יחולו ברכות שמים מעל.

את כל אלה ראיתי להקדים לפניך קורא משכיל, למען תדע כי אני דאגתי אל כל זה, ואשמיעך קורות הספר אשר לפניך, ומה מעשי בו. אל תחשוב כי כאשר הוא נדפס פה כן מצאתיו באוצרות הספרים, וכי רק מעשה ההדפסה היתה כל מלאכתי. לא כן: הנה השתי העתקות אשר מצאתי באוקספורד ובפאריז, אף אם אינם שונים בעינים, שונים המה מאד בסדר לשונם. לדמיון אסדר פה לפניך מעט מן השנויים ומהם תקיש אל השאר:

בנוסח אוקספורד.

וכן פדת הימים או קצור או ארך והקיר או התום חזור אל עיני הראשון.

ואם איני מצריך בחבורי לא מחשבון העיבור. אבל איסרם באו אליו. (ס' אל החשבון).

בנוסח פאריז.

דף 74 שורה 19 אשר היתה נהגת בו והחזיק עמה הימים והלילות בארכן או קצרן וההום והקיר ושאר עיני חופן על מנהגן.

דף 76 שורה 2 אם איני מצורך העיבור. דף 76 שורה 19 אבל איסרם כשתבש עליהם החשבון.

ואלו חפצתי להדפיס כל השנויים, היה גודל הספר עולה כפלים, ואינו מן הצורך, כי העיקר הוא ענין הספר ולא נוסח הלשון. מלבד השנויים האלה בדרך הלשון, עוד מלאו שתי ההעתקות טעות ושגיאות, ואין בהם מהתום. ואם לא הייתי יודע ומבין את חכמת העבור כפי צרכה, לא יכולתי להוציא את הספר היקר הזה בכל פנים. שמעני נא אתה הקורא, הן שער קטן מן הספר הודה יצא לאור זה ימים מעטים ע"פ ר' אליעזר אשכנזי בספר דברי חכמים (מיץ ה"ר) והוא שער השביעי ממאמר השלישי. ואלה הטעות אשר מצאתי בהדפסתו, אף כי יותר מאלה הטעות נמצאו בכ"י עצמו. (עיין בספר הזה).

דף 96 שורה 2 תחת הרמב תרכב. 5 תחת בד תלה כד תלה. בפולדות חסרה. 13 גרס נוח דף 97 שורה 1 רלה רלא. 2 לא חסרה. 4 האחדים חסרה. 7 של הסוד. על הסדר. 21 ולא אלא. 26 ושני כונו. 28 לשטרות חסרה. 31 אלי אבל. 33 סן העקר העקר סן. 34 חו חו. 36 נב נב נב נב נב נב נב. 37 ללמד מעמד. ועוד כאלה.

ועתה תדע ידוע כי עמלי היה רב מאד להעמיד את הספר הזה על מתכונתו, כי כמעט כל השיעורים הנמצאים בו כלם היו מעוותות וכל מספר ושיעור וכל הלוחות אשר נמצאו בו היה לי לחשוב מחדש, וידעתי בטח כי עתה אין נב כל טעות, וראוי לסמוך עליהם בכל פנים. ועל דבר נוסח הלשון בהדפסתי ההעתקות את הטוב מהן ואת הישר בעיני. ולא הלכתי בעקבות המוציאים אשר הזכרתי ראשונה, ולא נתתי אמונה במעתיקים הישנים, כי הם לא חברו את הספר בנצמם. גם לא ידעו את עצם הספר, ואיך היה להם לדעת את הטעות אשר טעו? וכל התקונים אשר תקנתי האמנתי כי ישרים הם, ואלו הי המחבר עצמו היה מודה לדברי, לאמר כי ספרו נדפס כמו שכתבו הוא באצבעותיו.

גם זאת תדע כי איזה מן הלוחות אשר חשב המחבר ז"ל כבר כלו זה זמן רב, ואני למען עשית טוב עם המחבר ז"ל ועם כל קונה הספר הוספתי לוחות חדשות לימים הבאים, וכלם גקיים כסלת. כי נבדקו בשבע בדיקות והוגהו ביתר שאט, לבל יכשל בס כל מבקשים.

תולדות המחבר.

מחבר הספר הזה אשר לפנינו הוא הרב ר' אברהם בר חייא הספרדי, הנקרא בפי כל בשם הנשיא, והוא חי לכל הפחות עד שנת תתפ"ג לאלף החמישי, כנראה מספרו צד 112, כי שם יאמר בזה"ל: ומפני זה עשירתי בדחיתמו לוח אחד כתבתי בו סימני השנים מראש מהזור רנ"ה (היא שנת ד' אלפים תתפ"ג) הנכנס עלינו לשנה הבאה עלינו לטובה עד סוף מהזור רע"ה עב"ל. ושנת תתפ"ג ההיא לקח למשל גם במקומות אחרים מן הספר הזה, כמו בצד 83, ובצד 106. עיר מולדתו לא ידענו בבירור, וקרוב מאד כי נולד בעיר שוריא (Soria), אשר מקומה ברוחב מ"ה מעלות בארץ ספרד, כי העריך לוח ארוך לחשבון המולד במהלך השנה לעיר הזאת; ואם לא היתה עיר מולדתו, היתה עיר מגורו בכל פנים: כי כן יעשו המחברים בחשבונות לוחות תכונה, לתת יתרון ולהעריך לוחות מיוחדות לעיר שבתם. מארץ ספרד העתיק אהלו לארץ צרפת ויאסף שם אל עמיו.

הוא המחבר חנר שמונה ספרים ואלו הם:

(1) ספר צורת הארץ [Die Theoretische Astronomie], הוא

הנדפס ראשונה ע"י סיבסטיין מונסטר עם תרגום לפיני, ושנית בשלימות יתרה באופיבאך שנת הת"פ ע"י ר' יהונתן במ"ה ספר ישועה בישראל. הספר ההוא כולל כל חכמת התכונה והחיון (6) לפי השמדה הישנה. חנרו כמו בשנת התתס"ה (3) כנראה מספר חשבון המהלכות שלו בשער השמיני, ונחלק לשני חלקים: החלק הראשון הוא אשר הזכרנו, כולל כל חכמת התכונה וסבותיה, ורוב הדעות אשר התפשטו בין חכמי התכונה הקדמונים אשר לא מבני ישראל המה בשיעורי התכונה, כגון בתלמוס ואלבתאני ועוד מחכמי ישמעאל. והחלק השני הוא הנקרא בפיו:

(2) ספר חשבון המהלכות [Die Practische Astronomie].

כולל דרך החשבון למחלקי שני המאורות ולמחלקי כוכבי הנבוכה, ע"פ אשר באר בחלק הראשון. ועוד הוסיף לוח קבוץ לוחות הנודעות בשם:

(3) לוחות הנשיא [Astronomische Tabellen]. בו יבואו קבוץ

לוחות שונות בתכונה ועבור לחשבונות מעמדי הכוכבים הנזכרים, ודרך שמוש הלוחות נמצא בצד כל אחד ואחד מהם, ובכ"י אשר לפני נמצאו כמו כן איזה באורים והגהות מהראב"ע. ישנו בפארז [Oratoire 189].

(א) לעת המחבר עיר לא הורגלו בשם תכונה, והחתייה כתבו חיון, וע"כ קרא הנשיא את חכמת ספר צורת הארץ בשם חכמת החיון.

(ב) כן אמר הנשיא בשער שמיני פתח ג' מחשבון המהלכות: ונחקק הלוח הראשון מראש מהזור רנ"ז, מפני שיסודי החשבונות הסדורות בספר הזה ותחלתן הוא כמעמד הכוכבים במהלכן השנה במחצית יום המישי שהיא ראש השנה הראשונה למהזור רנ"ז שהיא ד' אלפים ותתס"ה לב"ע, החושבים מן בהר"ד. ומחזים ההוא והלאה נסדר מהלך הכוכבים השנה בלוחות האלה, והשרש החקוק בראש לוחות המהלך על כל כוכב מהם הוא למעמד הכוכב ההוא ביום החמישי הנזכר במחצית היום על אופן ירושלים עיר הקדש שהיא רחוקה מאופן קצה המורה כגון שבע שעות. ע"כ. מכאן האמינו קוראי הדורות ובתוכם ר' עזריה הארוזי כי הנשיא חי בשנת ד'תתס"ה (עיין מאור עינים פכ"ג), ונפלא מאוד כי ר' עזריה ההוא אחרי ראותו את ספר העיבור פעמים רבות, לא ראה כי חובר כמו עשרים שנה אחרי חשבון המהלכות.

בראש ספר השבון המהלכות יאמר המהבר בזה"ל: אמר אברהם בר חייא הספרדי נ"ע * אני מתחיל בשם האדון יושב הכרובים לפרש סדר השבון מהלכות הכוכבים ופתח בו ואומר: יהי שם צורי ועזרי משובה ומפואר אשר סייעני ועזרני להשלים פירוש צורת הארץ ותבנית הרקיעים אשר עליה הסובבים אותה, וסדר מהלך הכוכבים חתוננים בהם וכל העינים אשר הם משורשים בספר הראשון מהבור חכמת החזון; והנה אני בא בספר השני בעזרת בוראי וקוני, למלא את התנאי אשר התנתי על עצמי לפרש סדר השבון כל מיני המהלכות הנזכרות בספר הראשון על חלופי מיניהם, ושופך תהנתי לפני בעל הרכמים לסמכני ולתמכני להשלים פירוש זה החשבון כדרכו ועל סדרו, כגודל רחמיו הרבים. והספר הזה מתחלק לעשרים חלקים גדולים והם שיערים, וכל שער ושער מהם נחלק לפתחים כפי העינים והסדרים אשר השער ההוא כולל אותם, ואני מזכיר בראש: עיני השיערים על סדרם, כדי שיהיו מזומנים לכל הדורש אותם. ואז"ל אבוא לפרש עיני כל שער ושער מהם כל אחד על סדרו, ואבאר כל החשבונות התלויות בשער ההוא כפי יכולתי, כאשר יסייעוני מן השמים בע"ה. ובסוף הספר הזה יאמר: ועל הדרך הזה פירש השבון התהלכות בתלמיוס היוני ראש חכמי יון באומנות הזה, בספר שחבר בחכמת הנסיך, והוא הנקרא ספר ארבע המאמרות ועליו יש לסמוך. ואתה מוצא החשבון הזה מפורש על דרכים רבים שאין לסמוך על אחד מהם. והתמתי את דברי כאן ומשבח ליוצרי שיעורני, יהיה שמו משובה לעד סלה. וכלך ולא אע"ת ל'ע (*). ומלבד כל אלה נראה מתוך הקדמת צורת הארץ, כי היה בדת המחבר לכתוב עוד ספר על חכמת הנסיך (אצטרלוגיא) באמרו שם: ועל כל זה אם השם יהיה בעזרי להשלים חבור החזון עד סופו, אשוב אל לבי לפרש מלאכת הנסיך בעזה"ש. ואיפשר מאד כי נמצא ספר ממנו בענין הזה, כי ספר צורת הארץ והשבון המהלכות כבר נגמרו ממנו פרס בוא מהחור רנ"ו, והוא חי לכל הפחות עד ראש מחזור רנ"ה. והער על אמונתו באצטרלוגיא הלא הוא ספרו מגלת המגלה אשר נזכרה לפנינו. אמנם מי יודע איה מקומו.

4) ספר הגיון הנפש, בראש הספר הזה נמצאו הדברים האלה:
ספר הגיון הנפש העצובה, בדסקה דלתי התשובה,
ועל דלתותיה נצבה, ארבעה עמודים;

העמוד הראשון: בתחלת העולם וראשיתו. וסדר בנינו ותכונתו.
העמוד השני: מה טוב לאדם לעשותו. בעולם הזה כל ימי היותו.
העמוד השלישי: איך ינצל החושא מרשתתו. בנחמתו ותשובתו.
העמוד הרביעי: באסופת אדם וחליפתו. וסוף העולם ואחריתו.
ובראש עמוד הראשון עוד מצאנו את המחבר לאמר: העמוד הראשון פתיחת ההגיון, בתשבות אל עליון, אמר אברהם בר חייא הספרדי ברוך וכו'.

(* הכ"א אשר לפני נתיק ע"ש שמואל בן משה סופר דרין מק"ק פראג הבירה בערב חג השבעות שצ"ב לפ"ק. מאת כ"א אחר אשר בסופו נכתב כדברים האלה: משלם הספר והוא השבון המתלך לנשיאנו הגדול ר' אברהם צאנזא אל שרטה ו"קל. בן הנשיא ר' חייא זצ"ל במדינת ברצלונא שנת תת"צו כ"ב בעומר יום ו' בחצות היום והוא עשירי לאפריל מחדשי חמה. ויחזק כי נתיק הכ"א הראשון הנה בעוד המחבר בחיים.

אלה הדברים ועוד המאמר האחרון מס' מגלת המגלה באו אלי מאת החכם ר' יהודה ליב דוקעס ז"ל. באוצרות ספרי אוקספורד לא נמצא רק עמוד ראשון מספר הניון הנשפ ולא נזכר בו שום מחבר. ובעל הרשימה לא הזכיר מזה דבר. והנה בעמוד הראשון כולל חקירות כלליות על מעשה בראשית. על שכל היוליו ועל הפילוסופיא, ולא בחלק לשערים, רק החקירות טובבות הולכת בלי הפסק, ולכן קשה מאד לחסרר איה עין. ולדוגמא אציג הטורים האלה לפני הקורא. זה לשונו.

הרקיע בכאן הוא הצורה הנדבקת אל החלק הוך והנקי מן ההיולי. ותחברת אליו חבור שאינו נפסד ולא נחלק כל ימי עמדו. אמר הכתוב יהי רקיע בתוך המים. ללמדך שהרקיע טבוע ונגזז בתוך האור דבהיר ביום ראשון, והאור הוא מקף אורו מכל רהותיו, והוא מקום לו ועתה אורו לחסמך ולעמוד: יהיה פירוש המים הצורה הכוללת את כל הצורות אשר כל הצורות הצוברת מפנה. ואמר יהי מכויל בין מים למים, שהרקיע מכויל בין הצורה אשר אינה נדבקת אל גוף כלל והוא האור הנברא ביום דאשן ובין הצורה אשר היא נדבקת אליו דבוק שאינו עומד על סדר אחד וכן כל יצירי היום השלישי והרקיע עומד ביניהן על צורה נדבקת אל גוף דבוק ורחק שאינה נפרדת מפנה כל ימי עמדה. וזה הטעם ראוי להבין מן הכתוב הוה שנאמר בין מים למים. ואל תהי מבין פכני טעם מים ממש, כי זה אין אנו צריכין להעלותו על הלב כל זמן שאנו מוצאין דרך ישר בפ' מן הכתוב שהוא הולך על סדר החכמה והמדע. ואינו יוצא ממנה הלשון כאשר בארנו לך. וכן אמר הכתוב הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים. כאלו אמר וצורת האור בהחיר אשר מעל השמים. ואינו אומר על המים ממש כאשר עלה על דעת רוב אנשים אשר אינם מבינים דרך החכמה. ואלו היה דעת כן היה לו להזכיר המים אשר מוחת השמים כאשר המים אשר מעל השמים ולא עשה כן, אבל הזכיר תולדות המים שהן שלג וקטור ללמדך שהמים הנוכרים למעלה אינם מים ממש כי אם צורה טהורה נקיה וכה. ואל יבא בלבך ספקא שאתה מוצא בדברי חכמים ז"ל כי יש לפני חמקים אוצרות מים להטמיר על הארץ, ויעלה בלבך שהיו מים נחומים ברקיע. אבל הוי יודע כי יש לפני יתעלה שמו אוצרות מים ואוצרות רוח ואוצרות שלג ואוצרות ברד ואוצרות שלג וקטור ואוצרות לחם ואוצרות מוון ואוצרות כסף וזהב, מפני שכלם באים בדברו ובמאמרו ואין בנפון נמצאים לפנינו, וזה דעת המאמינים המבינים את כבודו אשר חובה על כל אדם לספר עליהם והוא דעת דבותנו ז"ל אשר הם מודים בה ומלמדין אותם. ואם תראה להם דרש יוצא במשמעו או במראיתו אל תסורת הענין הזה או כיוצא בו הוי יודע כי הוא נאמר כדי להקריב הטעם החוה אל דעות רבות אשר אין דרכם להבין כי אם הנראה לעיניהם מדרבי העולם הוה. עכ"ל. ובסופו נמצאו הטורים האלה:

נשלם ההגיון,	תהלה לאל עליון,	ברא כל ישנו *
ולבות אוהבי רע,	יסור ולא יגרע,	מצדיק עינו *
ולב טהור נורא,	אל עמו יברא *	ויסלח כל עונו *
באר המן יכרה,	ומקומו יערה,	להשקות את צאנו *

6) ספר מגלת המגלה: שם הספר הוה לפי המחבר עצמו ולפי רוב

סופרי העברים בספרד הוא זה: ספר מגלת המגלה, סוד הגאולה, חמשה שערים.

בו חשב ר' אברהם את הקץ על שנת חמשת אלפים מאה ושמונה עשרה.

התחלת הספר לפי נוסחת אוינספורד היא זאת: בשמך רחמנא. אני אברהם הספרדי בר' הייא זצ"ל, הנני מתחזק בעזו נורא תהלה, להבר מגלה, שתהיה קְמִגְלָה, את סוד הגאולה. ולפי זה נקוד שם הספר הוא מְגִלַת הַמְּגִלָּה ראש הספר לפי החכם גייר אשר העתיק מתוך כ"י מינכן הוא זה.

דאני מוחת בה ואיבר. ברוך יי אלהי ישראל וכו'. ואחר שקדמתי שבחתי של מקום אשר חובה ומצוה לפתוח בו בפני כל אחד ולהקדימו לפני כל ענין ודבר אני מתחיל בענין החבור ואיבר. כל דבר אשר הוא עקרו מן התורה ומחוק טובה לישראל בגלות הוה או טאמץ את לבם באמינה או מוסף להם בטחון ותקות טוב לי לאדם לחקוד עליו וכו'. .. שכן אם יהיה הכתוב מחבב אותו וכרחיב אותו לכל אדם לדרוש עליו ולהתעסק בו ואחרי מוצא מן הקץ אשר אהנו מיהלים אותו. . . מתחזק כל המדות הטובות האלה. . . ואם אני רואים נבורים בחכמה ובעלי הוראה מאנשי דת ומנדולים אשר לפניכם חקרו על ענין הוה וחשבו חשבונות ומנו מניינים וכלם בעזרתו הלפו ועברו אל ועכבנו זה. ומל

הראשונים היו מתעסקים בענין הזה לחוק את אמונתם ולשמר להם שכר פעולתם כאשר אתה מוצא בדברי רז"ל במקומות רבות... וכאשר עשה רבנו סעדיה גאון ו'ל בפירוש ספר דברים וברוב החבורים אשר חבר, כגון ס' האמונות, והחבור הנקרא ספר הגלוי וכן רבים לפני ולאחריו...

הכונת הספר נזכרה בראשו. השער הראשון סדרנו בו מעמים מהחכמה החצונה בחידוש ענין הזמן וגדרו, וכי ימות העולם יש להם סוף ותכלה כאשר היה להם התחלה. שער שני בחידוש ימי העולם מדרג ומנין הקץ מן התורה. שער שלישי בראיות וסברות על תחיית המתים משקול הדעת, ומדבר מהחכמה החצונה והזוהק בראיות האלה באותות ישרות מן התורה וכתבי קדש שהם מעידות על תחיית המתים ופירוש התחיה מן התורה. שער רביעי בפירוש מנין הקץ ועת תחיית המתים מספר דינאל ומשאר כתבי הקדש. שער חמישי בפירוש מנין הקץ ורוב הענינים אשר עברו בשערים הראשונים מדברי ההוגים בכוכבים.

שער שלישי דף מ"ה ע"ב: ואשר אומר שאין אדם יכול לעמוד בעולם שלא יבואו עליו הלאים ולא תגיע אליו מיתה מפני שאין וסת העולם נהוג על זה ולא בנינו נוסד על כן, אינו דברי חכם שהבין וסת העולם וידע סוד עקר יסודו, כי אתה מוצא חכמי הרופאים דומה להם שהם פהכמת אמונתם ובתקון מנהגם במאכל ובמשהה ובכל צרכי הגוף יהיו יכולים לעמוד בעולם הזה כל ימי חייהם בלא הלאים כלל אלא בריאים נבורים בכחם, ולא ימותו מיתת חולי אלא מיתת וקנות, וסבור היה אחד מהם שהיה באומנתו ושמירת גופו ניצול מן המיתה, וחבר בענין הזה ובדרך השמירה אשר ישאמר בה האדם מעת לידתו מן המות ספר אחד אשר היה מצוי אצל היונים, וטעה בסברתו ואת מועות מפורסם היה נאליטס האיש המכיר בהכמת הרופאים בארץ יוון מתהלל ומצחק מן הספר הזה ואמר כי המתבר הזה לא הבין דרך יצירת האדם על נכונה ולא ידע כי האדם צריך בעולם הזה להשיב אל גופו ולהדביק אל כל אבר ואבר מאבריו דבר שיהיה מרובב את גופו ומחליף עליו ענין הרטיבות אשר אבר ממנו בהמימות גופו מבפנים וגם באויר אשר מקיף את כל גופו מבחוץ, והמייבש את רטיבותו, וצריך שיחיה הנמבק ממין הרטיבות העובר ככל אבר ואבר, אלא שהחליפין הנעשין בגופו מן המאכל וכן המשהה אינם מפלאים את כל החסרון ואינם דומים לחסר מכל צד אבל יש בהם שפרים ופסולת ופוסקים רטיבת האבר ממנו ואינם מפלאים את כל החסרון מפני שלא מסר לכה הממיר אשר בנה הממיר עד השלמתה, ואלו היה האדם יכול להשיב אל גופו כענין הרטיבות החולפת ממנו בצורתה ובמדתה לא פחות ולא יותר לא היה האדם מת והיו דברי האיש אשר עלה בלבו לחיורו נצול מן המיתה בחכמת אומנתו אמת, אבל עכשו שאין לכה הממיר הגבורה הזאת, שפעמים הוא מוסיף ופעמים הוא גורע בלא שיעור מתקן און דבריו כי אם הבלים, אבל יכול האדם לתקן את הכח הזה ולשמרו שלא יחלש קודם זמנו, ושינצל מתחולו כל ימי חייו, הנוורים והראויים לו כפי טבע יצירתו, אלו הם דברי נאליטס, ואתה רואה מהם שהוא מודה שאם היה הקב"ה מאמץ דת הכח הממיר אשר באדם ונותן לה סוף גבורתה הראויה לה היה האדם עומד בעולם הוה, וכמדומה לי היו דברי אריסטו ראש חכמי יוון, כיון שחקר על ההוויות וההפסד המתנגלל בעולם בספר אשר חבר על המאורע הזה הצריכו המחקר להודות שכל הצורות והנפשות עמידות להתנגלל ולחזור בעולם אבל אינן חוזרות אל החבר הראשון מפני שעקר החומר אין לו צורה, וכשהוא משיש את הצורה אשר לבש אינו נכר משאר מינו, ואלו היה האיש הזה מאמץ באמנות חזרתה היה לו לדעת כי הצורה את הנפשות וכל הצורות לפניו יכול הוא להכיר את החומר ולהשיב כל צורה וכל נפש אל החומר אשר לבשה בתחלה, ואינו צריך לזכור דברי הפעתיקים אשר אמרו שהנפשות בו נעתקות מנוף לנוף בכל מיני החיים עד שהן חוזרות באחרונה אל הנוף הראשון כי דברי אלו הן הבאי והבל גדול, אבל על כל זאת אינם מכהישים את תחיית המתים, כי תשובת הנפש אל הנוף הראשון לדבריהם הנה תחיית המתים בעצמה, אלא שאנו מפרשים אותה על דרך נכון ואם בכח הם דברי חכמי הנשים אשר אינם ודעיים עקר יצירת העולם אלא משקול דעתם ומדרכי סברתם ונסיוניהם אשר נסו באומנותם! מה יהיה ראוי דברי ישראל אשר שואבים מימי החכמה מפעיה המהורז והמקבלין אותן מפי הנביאים וכן התורה הקדושה הלא ראוי להם שיוודו בתחיית המתים ויאמינו שהקב"ה המחיה את האדם יכול לתת ליצירת טבעו גבורה וכה שלא תעבור עליו מיתה. בדבר הזה חובה הוא על כל ירא שמים מאמין בתורת אלהינו להאמין ולהמות אותו וגי'

הוא לך דברים מפירוש ר' סעדיה נאון לספר דניאל, הנזכרים בשער הרביעי מספר פנלת המנלה: וראיתי בפירוש רבינו סעדיה ז"ל לדניאל שהעמיד הכתוב הזה, וחללו המקדש, והסירו התמיד, על הרוב הבית על ידי מיטום הרשע והעמיד כל הפסוקים אשר לפניו מראשית הנבואה הוואת עד ופן המשבילים יכשלו לצרוף בהם ולברר ולכל על מלכות יון ואדום ולא השאיר למלכות ישמעאל כי אם י' פסוקים מן ועשה כרצוני המלך עד ויטע אחלי אפרתי וכו', שם: ורבינו סעדיה ז"ל בפירוש לדניאל, כי מלת הימין בכאן אינה מענין הימין שהוא אח לשמאל אבל הוא מענין הימים, והנזן בוכין הוא עומד במקום שם בימים, והרופה לו הימין בחיין צרונין, ודרך למחות מלכין אשר בכלן הנזן במקום שם, זה היה דעת רס"ג, החכם האיטלקי אדון מירנדולה פעם יקרא את ר' אברהם בשם הספרדי ופעם הנשיא ופעם היהודי, ולדעתו היה רב לאברהם אבן עזרא. המחבר הבטיח כי עת קץ הגאולה יהיה נומן המחברת הגדולה של צדק ושבטאי במול ג'ים כאשר ג"כ קרה לגאולת מצרים. ולפי חשבוננו בהכמת אצטרולוגיא היה זמנה בה' אלפים קי"ח כאשר הוזכר, ואין ספק כי אלו היה המחבר חי בימים ההם היה מצדיק את חשבוננו והתנצל לאמור כי רק בעון העם נשתנה הגזירה ונתעכב מיעד הקץ. כאשר הגיד בהקדמתו כנזכר. אמנם החכמים הנאים אחריו כבר פצו פיהם נגד אמונות כוזבות כאלה. כמו ר' עזריה האדומי בפרק מ"ג מספרו החשוב מאור עינים אמר:

כל שכן עוד כי רבה היא השגיאה של קצת החכמים בר' אברהם בר הייא בספר מגלת המגלה, והשר דון יצחק בשער השמים שלו סוף פירוש דניאל, אשר דמו בנפשם להוציא לאור התעלומה הזאת בעזר משפטי הכוכבים והמהברות הגדולות לצבאות מעלה... ואתה לא כן דאין מול ישראל לא על הכלל ולא על הפרט. ושם העיר ר' עזריה על מאמר מבעל עקדה האומר בשער נ"ז (דף ר"ז דפוס פרעסבורג): עד שכבר היו קצת מחכמי עמנו אשר בקשו חשבונות רבים מהמהברות העליונות למצא מחמתם סבה לכל הענינים שעברו עלינו מימות עולם כמו שהשתדל באלו הדברים הרב רבי אברהם בר ר' חייא הספרדי ז"ל בספרו הנקרא מגלה להוציא משפטים רבים מגלות מצרים וקץ גאולתו ומתגברות כבוש הארץ וקצי גליותם ממנה פעם ראשונה ושניה ואמר שכוון בכל זה לשם שמים כדי לפלש ולעבור במשפטים ההם אל הפלגת הקץ המקווה, והנה בכל מה שכתב במשפטי הענינים העוברים הספיקה דעתו לכוון חשבונותיו ולהעלותם כהוגן, כי את אשר ראה בעיניו נבא בהווינו, אמנם בכל מה שנלחץ לגזור ולשפוט לעתיד לא יקויים דבר וכ"ו...

6) הספר העבור: אשר לפנינו, חברו המחבר בארץ צרפת בסוף ימיו, כמו בסוף מחזור רנ"ז ליצירה. ואחרי השלימהו, שם עינו פעם שנית עליו, וישנה ויתקן את הדברים כאות נפשו, ובכל זאת לא העביר את מהדורא קדמאה. כי נעתקה ע"י מעתיק אחר בספרד בשנת רל"ו לאלף הששי והיא ההעתקה הב' גנוזה באוצרות ספרי אוכספורד. יאות על אמתת דברנו כי באה מספרד הלא זה הוא: הגדה בכל מקום אשר זכר המחבר את המדיה הישמעאלי להרפה ובו, נוהר המעתיק מהעתיק הדברים ככתבן, כי ירא פן ישל' בודה בעיני המימשלה ויענש על כתבו סרה נגד נביא הישמעאליים, אבל מלא המעתיק את כל הדברים כאשר מצאם כתובים נגד הנוצרי: כי בימים ההם אמונת הישמעאליים משלה על כל ארץ ספרד ובנותיה. ונהפוך הוא עם הנוסחא הנמצאת באוצר פאריז. כי שם נוהר המעתיק מהכנים את הדברים הגרועים הנמצאים נגד ישוע ראש הנוצרים, ובאין דאגה שת פיהו נגד הישמעאלי. ומטעם זה לא העתיק המעתיק כלל בכ"י פאריז את השער האחרון מספר העבור, להיותו מדבר כלו על שקר חשבון הנוצרים, בהוכיחו בראיות נאמנות כי אין לסמוך על קבלתם

בענין זמן לידת הנוצרי וקבורתו וכדומה לזה. ואני הדפסתי את הספר כמו שכתבהו המחבר בעצמו ברוח אמונה, תודה לאל כי בימינו אלה בארץ הזאת אשר אנכי יושב בה, אין איש עומד לנו לשטנה, אין משר ומשבית מפעלינו, ואין מבקר על הדפסת ספרינו, לראות אם נמצא במ שמץ דופי נגד אמונת הנוצרים. כי רבים מהם כמונו ידעו להבדיל בין אמת ושקר הדברים, ואין פוצה פה ומצפצף נגדנו אף אם ימצא במ עלילת דברים, ומה בספרים הכתובים באצבע קדמונים, אשר אין זכר למו אך ספריהם. כמונו כמוהם אהבו את ספרים הישנים, ויתאוו תאוה לראות את כל אשר כתבו הקדמונים, ומתוכם ילמדו ויחכמו ענינים רבים יקרים לקורות העמים מאז ועד עתה. ע"כ לא חסתי על כבוד הנוצרים וערכתי את דברי המחבר ככתבן.

הספר העבור הזה יקר בכללו מאד, כי מלבד אשר נמצאה בו כל חכמת העבור בשוב טעם ודעת, ונכללו בו לוחות טובות ויקרות לחושבי זמני הקורות, עוד יתבררו על פיהו ענינים רבים הנוגעים בפשוטי כתובים ומאמרים לרבותינו ז"ל ביתר שאת ויתר עוז. וגם זאת לא חשכה מאתך קורא משכיל. כי המחבר הזה היה הראשון אשר החל לחבר ספר בחכמת העבור, ולא היה ספר בחכמה הזאת נמצא לפניו, כי הוא בעצמו יאמר בהקדמתו (צד 4) בזה"ל: ואלו הייתי מוצא בארץ צרפת חבור זה בלשון הקדש שהיה מפרש כל הענין הזה עד סופו, ומביא הראיות עליו כדרך, לא הייתי מכניס את עצמי בכל הדוחק הזה. וכן אלו הייתי מוצא החבורים אשר באו לידי מספרי ספר הכתובים בלשון ערבי שהשלימו כל הצרך הזה, הייתי מעתיקם אל לשון הקדש כפי יכולתי, ולא הייתי חוקק בהם דבר על שמי, ע"כ"י הנה כל המחברים הקדמונים אשר באו אחריו שאבו כלם ממעינו, כמו ר' יצחק הישראלי בספרו הנכבד יסוד עולם הזכירו פעמים רבות אין מספר, וממנו לקח כל היסודות בחכמת העבור: גם בעל המאור מזכירנו בסוף פרק אם אינן מכירין בענין פעם בא בארוכה ופעם בא בקצרה. גם המפרש להלכות קה"ח פרק עשירי הלכה א' כתב מאמר שלם בענין שנת החמה לדברי ר' אדא בר אבהו בשם ברייתא הנקראת על שמו (של ר' אדא), וכל המאמר ההוא לוקח מלה במלה מספר העבור לר' אברהם, אע"פ שלא הזכירו (*), ומכאן ראה כי המפרש לא ראה את הברייתא הנזכרת בעיניו. גם הרלב"ח בתשובתו בקונטרס השמטה כתב בזה"ל: וזה שרבינו האי גאון כתב בתשובת שאלה, כתבה הר' אברהם בר חייא הנשיא בס' העבור שלו, והרמב"ן העתיק כלל דבריו בס' הזכות, ואח"כ בעל התרומות בשם הרמב"ן, שמשנת הר"ע לשטרות בשלל הסנהדרין והסמוכין, והיא שנת צ"ר לחרבן כמנואר לידע אותו החשבון. ע"כ. ואיפשר מאד כי גם הרמב"ן לא ראה עצם התשובה של רב האי, וזלת העתקתה בספר העבור. גם ר' עזריה מן האדומים בספרו היקר מאור עינים, נשען פעמים רבות ברוב ראיותיו והשגותיו על דברי ספר העבורי ואין מי אשר שם עינו על הספר מהולל הזה ולא ראה בו אור גדול. וא"כ מה גדלה מעלתו ויקרו.

(* כי כן אמר בראש עשר ד' מאמר ז': מדת שנת החמה לדברי ר' אדא בר אבהו כאשר אדם מבין מטעמו וכאשר ראינו מפורש בברייתא הקרואה על שמו היא שש"ה יום ח' שעות ותקצ"ו חלקים ומ"ה דנעים שהוא שש"ה יום ושש שעות פחות ס"ב חלקים ועוד כ"ה רנעים מע"ז רנעים בכל חלק. ע"כ, וזה הביא לידי טעות את הח' סלאנימסקי בחשבו במ' היונה לאחד זמן מביא התקופה מאשר הוא באמת, וכן טעה החכם פירשט לאמר כי המפרש ראה בעצמו את הברייתא הזאת, וכבר העיר נ"כ על טעות הזה החכם שד"ל באורייתו.

ראה נא והשכילה קורא משכיל על הענין הנפלא אשר נתברר עתה ע"פ ספר העבור הזה, אשר קראתיהו בשם השבת אבדה. ומן הענין ההוא תקיש אל השאר.

השבת אבדה

זה ימים רבים חשבו חכמינו למשפט כי הברייתא הקרואה בשם שמואל הנזכרת במקומות רבות, כבר אבדה מאתנו ואין מגיד מקומה, ואדורי אשר הקרה ד' לפנינו את ספר העבור לר' אברהם בר חייא הנשיא לא ישאר עוד כל ספק כי הברייתא הזאת היא הנודעת לנו בשם פרקי דרבי אליעזר ולא אחרת. כי כן נקראו פרקי דר"א בשם ברייתא דשמואל בפי הנשיא ר' אברהם, ובפי רבי שבתי דונולו. כאשר עין כל קורא ישפוט על אמתת דברינו מתוך כל אשר נציע לפנינו:

פרקי דרבי אליעזר

הנשיא בספר העבור

א

מאמר שני שער ב' : ועל השיעור הזה במדרת חדש הלבנה מצאנו החשבון בברייתא הקרואה בשם שמואל ורבי אליעזר בן הורקנוס, כי כן כתוב בשם רבי אליעזר בן הורקנוס, חשבון ימות הלבנה שני יום ושליש. וכל שעות של חדש הלבנה תש"ח שעות ושתי ידות שעה, וכל שעות שנת הלבנה שמונת אלפים תק"ד שעות, ואתה רואה מן החשבון הזה חדש הלבנה כ"ש יום ו"ב שעות ושני שלישי שעה.

ב

שם : ובברייתא הזאת בשם שמואל כתב הרוצה לידע בכמה בשבת ראש חדש מחשב משנברא העולם ונתן יום ומחצה ושליש שעה גדולה מי"ב ליום לכל חדש וחדש. לששה חדשים נתן ב' ימים וב' שעות מי"ב ליום, ל"ב חדשים נתן ד' ימים וד' שעות, ל"ו חדשים נתן שש לאהרין יום אחד נמצאת עומד בתחלת הלילה (הנוסחא הזאת היא לפי כ"י אונספורד).

פרקי דרבי אליעזר

רבי שבתי דונולו

ג

בכרם חמד שביעי צד 61 : איוב ט' מצאתי (ר"ל רבי יוסף קרא) בספר ר' שבתי שמפרש בו ברייתא דשמואל דרקיע הזה עשוי כקובה, דומה לאהל הפרושה על הארץ, שנאמר וימתחם

פרק ג : וקצרת השמים על מימי אוקינוס הם פרושים, שנאמר המקרה במים עליותיו (תסליס קד ג), תוכן של שמים עולה למעלה, כדורם היא כאהל פרושה קצותיו למטה ותוכה למעלה,

רבי שבתי דונילו

סרקי דרבי אליעזר

ואהל לשבת (ישעיה מ כג), קצותיו למטה עד הארץ וחוכו למעלה ככפת המרדח, וכל הארץ תחתיו וים אוקינוס מסביב סביב ככתוב בספר חכמי הגוים. (ישעיה מ כג).

ד

שם צד 62; וראיתי בספר ר' שבתי זצ"ל, שמפרש ברייתא דשמואל הרקיע הוה וכו' תקופת שבת שהוא מורחי דרומי (שר"ל גורם מערבי) גבוהה עד לרקיע הוה, והגובה עגול סביב כנגד שפת ים אוקינוס מכל צד, וזה הגובה פתוח דבוק הוא עם הרקיע סביב סביב מקצה מורחי דרומי ועד מערבי דרומי, וזה הגובה פתוח חלונות חלונות במזרח וחלונות חלונות במערב ממקום מזרח, תקופת שבת שהוא מורחי דרומי ועד מקום מזרח ותקופת תמוז שהוא מורחי צפוני יש חלונות פתוחות קפ"ג, צ"א מקרן מורחי דרומי של תקופת שבת ועד המזרח התיכוני ואמצעי של תקופת ניסן, ותשעים ואחת ממזרח התיכוני של תקופת ניסן ועד קרן מורחי צפוני של תקופת תמוז, ובאמצע בתוך בינתים בין תשעים ואחת חלונות שבקרן צפונית דרומי לבין צ"א חלונות שבקרן צפונית יש חלון אחד באמצע ושמה חלון נוגה, ובצד חלון הוא מצד צפוני שלה יש חלון אחרת ושמה תעלומה ובה האור יוצא, שנאמר ותעלמה יצא אור (איזנ פס 61), החלון שבקרן מורחי דרומי של תקופת שבת נקרא שמה בלגה, והחלון שבקרן מורחי צפוני של תמוז נקרא שמה נעמון, בתקופת תמוז מתחיל השמש לזרוח מחלון נעמון והולך וסובב וחוזר לאחור ויורד מצפון לדרום חלון אחר חלון חשעים חלונות, וכשתכלינה תשעים חלונות יש חלון אחר ושמה חדר שבו רוח סופה יוצאה הרי צ"א חלונות.

פרק ו: ובשם"ו מעלות החמה עולה ויורדת, קפ"ג עולה ברוח מזרח וקפ"ג יורדת ברוח מערב כנגד ימות שנות החמה. ובשם"ו חלונות החמה יוצא ונכנס במזרח צ"א יום בקרן דרומית וצ"א יום בקרן צפונית, וחלון אחד באמצע ושמו נוגה, בתקופת השרי מתחיל מחלון נוגה והולך וסובב לקרן דרומית חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון שבתאי, והולך וסובב וחוזר לאחוריו חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון תעלומה שבו האור יוצא שנאמר ותעלמה יצא אור (איזנ כה 61). בתקופת ניסן מתחיל מחלון תעלומה שבו האור יוצא והולך אל קרן צפונית חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון נעמון. בתקופת תמוז מתחיל מחלון נעמון והולך וסובב לאחוריו חלון אחר חלון עד שהוא מגיע [אל] חלון חדר שבו רוח סופה יוצא, שנאמר מן החדר תבוא סופה וממזרים קרה (איזנ לו ט). באלו שבמזרח הוא יוצא, כנגדו במערב הוא נכנס, והשינינה לעולם במערב ונכנס ומשתחווה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבון כל העולמים עשיתי ככל אשר צויתני, וחלון אחד יש באמצע הרקיע ושמו מזרים ואינו יוצא ונכנס בו אלא פעם אחת של מהזור גדול שבו יוצא ביום שנברא בלילה ובמערב החמה בתקופת השרי ושבת הולך וסובב לקרן דרומית ולמימי אוקינוס בין קצות השמים לבין קצות הארץ שוקעת, שהלילה גדול והדרך גדולה, עד שהוא מגיע לחלון שבמזרח שהוא רוצה לצאת בו בלילה

וסמוך לו אל החלון מצד דרומי יש החלון ששמו נוגה. תקופת תשרי מתחיל החמה לזרוח מחלון נוגה והולך וסובב לקרן מזרחי דרומי חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון בלגה. תקופת סבת מתחיל מחלון בלגה והולך לאחוריו ועולה מדרום לצפון חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון תעלומה. תקופת ניסן מתחיל לזרוח מחלון תעלומה והולך וסובב ועולה על קרן מזרחית צפונית חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון נעמון, ההלונות שבצד מזרחי צפוני מספרם צ"א, ונחשבים מתחלה קרן מזרחית צפונית מחלון נעמון ועד חלון חדר, וזה החלון ששמה חדר מחשבון צ"א, ונחשבות מתחלה קרן דרומית מחלון בלגה ועד חלון תעלומה, וזאת החלון ששמה תעלומה מחשבון צ"א הוא, ובין חלון תעלומה לחלון חדר יש החלון ששמה נוגה, הנה הוא מספרם קפ"ג הלונות, הם מבואות של שמש והשמש היא החמה, בכל יום הוא זורח מחלון אחת ושוקע ובא במבוי אחד במערב שכנגד החלון שבמזרח ועוד (שד"ל גורם ועד) שהוא עובר ועולה עוביה של חלון להראות ביישוב יהיה שחר שנאמר וכמו השיחר עלה (גימטית יט טו), ועד שהוא בא והולך ונמשך במושבו של מבוי יהיה עלסה שנאמר ויהי השמש באה ועלסה היה (סס טו י"), ושכינה במערב לעולם שנאמר סלו לרכב בערבות (תפליס פס ס), חלון אחת יש באמצע הרקיע שהוא בין מזרחי דרומי של תקופת סבת ובין מזרחי צפוני של תקופת תמוז ושמה מזרים כמו שנאמר באיוב ומזורים קרה, ואין החמה יוצא ונכנס בו אלא פעם אחת של מהזור הגדול שבו נברא יוצא ביום שנברא.

באור הדברים הנזכרים

עתה ירא נא כל שופט צדק ויגזור אומר אם דברי הנשיא בסימן הא' וסימן הב' לא דברי ר' אליעזר הם ממש, וכי על פי איזה אחרון אשר בקש לכון שיעור החדש הכתוב בברייתא הזאת עם השיעור הנמצא במסכת ראש השנה פ"א שאמר ר"ג כך מקובלני מביית אבי אבא אין הדרושה של לבנה פחות מכ"ש יום י"ב שעות ושני שלישי שעה וע"ג חלקים, הובאו השני מלות ותתע"ז חלקים (שהם י"ב פעם ע"ג) לתוך הספר. ואות על משפטנו הוא זה:

הוכחה א. הנה בסימן ב' מצאנו מפורש לר' אליעזר כי ראש מולד הלבנה אחר ג' שנים של מהזור קשן (ר"ל מ"ב י"ב חדש) הולך עם יום אחד למפרע בימי השבוע. כי זה היה להם מלפנים לאמונה כי שבעה כוכבי לכת מושלים כסדרם זה אהק זה בכל שעות ימי השבוע, כל כוכב שעה אהה, וסימנם כצנ"ש חל"ם. ר"ל בשעה ראשונה מליל ראשון בשבת ישמש כוכב, ובשעה ההיא מליל שני בשבת ישמש צדק, ומליל שלישי נוגה, ומליל

רביעי שבתאי, ומליל חמישי המה, ומליל ששי לבנה, ומאדים ימשול בשעה ראשונה מליל שבת. וגם זה למוסרה כי המאורות נהלו בתחלת ליל רביעי בשבת, שבשעה ההיא לפי הזכר היה מושל כוכב שבתאי. והנה יצדק המאמר הודו מר' אליעזר רק אם נקיים גרסת שיעור החדש כ"ש יום י"ב שעות ושני שלישי שעה מכונן, כיון שיתרון מולד חדש האחד על חברו לפי שיעור הוזה אהר השלכת השבועות השלמות ממנו הוא א' יום י"ב שעות ושני שלישי שעה, יהיה היתרון ל"ו חדשים (הנקראים בפיו מהזור קטן של ג' שנים) ששה ימים שלמים, להיות ל"ו פעם א' יום י"ב ושני שלישי שעה יעלו בכללם אל נ"ה ימים, ואהר השלכת שבועות השלמות ממספר הוזה ישארו ששה ימים, ותבוא לפי זה שעת מולד השני עם יום אחד מכונן למפרע מאשר היה המולד לפניו כדברי ר' אליעזר, אשר אמר מפורש בתחלת ליל רביעי (ר"ל ליל רביעי לבריאה לפי המוסרה אשר זכרנו) ראש מולד לבנה בשעת שבתאי, ולאחר ג' שנים של מחזור הקטן יום שלאחריו תחלת ליל ג' ראש מולד הלבנה בשעת נוגה (שהוא כוכב המשרת בליל ג' כנוכר). והוא גם כן הדבר אשר הזכיר הנשיא, באמרו (בסימן ב') הרוצה לידע בכמה בשבת ראש חדש (ר"ל מולד החדש) מחשב משנברא העולם ונתן יום ומחצה ושליש שעה גדולה מ"ב ליום (שהם שני שלישי שעות מכ"ד ליום) לכל החדש וחדש. לששה חדשים נתן ב' ימים וב' שעות (ר"ל שעות כפולות שהן ד' שעות שלנו; כי ששה פעמים יום ומחצה הם תשעה ימים, ועוד ששה פעמים שני שלישי שעה הן ד' שעות, ואהרי השלכת השבוע השלמה ישאר כמשפטו ב' ימים וב' שעות כפולות). ל"ב חדש נתן ד' ימים וד' שעות (פעמים היתרון של ששה חדשים), ל"ו חדשים אתה שב לאחרוך יום אחד (כי שלש פעמים ד' ימים ד' שעות כפולות יעלו ל"ג ימים, וא"כ אחר השלכת השבוע השלמה יהיה היתרון שבוע אחד פחות יום אחד), נמצאת עומד בתחלת הלילה. ויצא לנו מכל זה החשבון כי לא יתכן להצדיק בדברי ר"א בסימן א' את שני המלות ותתע"ו חלקים בכל פנים. כי איך תסתיר הברייתא את עצמה פתאום במאמר אחד, והלא חזית לר' אברהם הנשיא כי גם הוא לא הזכיר את שני המלות האלה לא בסימן הא' ולא בסימן הב'. גם לא יתכן לשנות ולתקן השיעור בשלש המקומות בעבור המקום האחד, אם לא כאשר החלטנו בתחלה כי המלות ותתע"ו חלקים נוספו על פי איהו אחרון שולה יד. וכי הברייתא דשמואל היא הנקראת בפינו בשם פרקי דר' אליעזר.

גם החכם הראב"ע בנאוורו לפרשת בא, ובספרו אגרת השבת בוכרו שיעור מדת החדש להיות כ"ש יום י"ב שעה ושני שלישי שעה, לא הזכיר כמו כן הע"ג חלקים, והא' אם לשון הנשיא והראב"ע לא נתכוונו במלותיהם עם לשון הברייתא, אין ספק כי שניהם העתיקו את הענין ממנה במלות שונות, כאשר יעשו מחברים רבים בהעתיקים ענין מחבר אחר בע"פ. ומה מאוד אפשר להחליט כי הראב"ע העתיק דבריו מספר הנשיא ולא מפרקי דר"א, להיוחם יותר מתאימים עם דברי הנשיא.

הוכחה ב. מסימן הג' והד' יבין מל קורא בעינים פקודות כי דברי ר' שבתאי דונולו המייחס בפירושו את הענין הוזה לברייתא דשמואל הן הם דברי פרקי דר' אליעזר, ועל השנות ר' שבתאי לקרוא את חלון תקופת שבת בשם בלגה

החת שם שבתאי הנמצא בפרקי דר"א הוא מסבת שם עצמו, להיות שם שבתאי הוא סימן רע, והשאל שם בלגה כי נסמך על מה שאמרו בסוף מס' סנה שסתמו את הלון בילגה. כי הלון שבתאי סתום ג"כ מפני שאו הלילות ארוכים. ואם יוכיח איש לאמור: להיות הנוסחאות שונות יש להאמין כי היתה ברייתא מיוחדת מלבד הפרקי דר"א, הן שמענו מפי הנשיא האומר בפה מלא כי הפרקי דר' אליעזר נקראת על שם שמואל. ועתה אחרי הדברים והאמת האלה העוד תפוג לבנו להאמין כי הברייתא דשמואל היא היא פרקי דר' אליעזר? גם זאת יש לדעת שרק קדמוני קדמונינו קראו את הפרקי דר' אליעזר גם על שם שמואל, ולבאי אחריהם נשכח השם השני הזה, וע"כ רש"י והתוספת והרמ"בם כלם קראוה בשם הראשון פרקי דר' אליעזר בלבד. ואין ספק כי נוסחת פרקי דר' אליעזר אשר היה לקדמוני קדמונינו היתה משונה מהנוסחא אשר לפנינו וזה לא חדש הוא כידוע לכל מבקר בספרים נדפסים וכתבי יד.

וידי ככלותי לסדר את הקדמת הספר הנה הראיתיה להרב הגאון מו' נתן אדלר נ"י אב"ד דק"ק ברימיניא, ואחרי שם עינו על כל אשר בארתי והוכחתי כי פרקי דר' אליעזר היא ברייתא דשמואל, שמח לבו מאוד, והעירני כי ע"י השערה האמתית הזאת נתברר ענין נפלא בתוך ספר הכוזרי, אשר מפרשיו לא ידעו שנות ימין ושמואל. פקה עיניך וראה: כי כן יאמר הכוזרי.

אוצר נחמד

מאמר ד סי' כט

קול יהודה

ושמואל וכו': רוצה לומר שם הוא מפניו רבי אליעזר מחכמי המשנה שהיתה חכמתו מרובה בעיני התבונה כאמור. כן מציינו שמואל מחכמי הגמרא שאמר נהירין לי וכו' ברכות פרק היראה.

ונשאר עדיין מן ההכחמה המיוחדת בענין הזה ספר הנקרא פרקי רבי אליעזר בן הורקנוס, בו מדה הארץ וכל אחד מהגלגלים וטבעי

הכוכבים והמזלות והצורות ובתייהם וטובתם ורעתם ועלייתם וירידתם ונשיאותם ושפלותם ומשך תנועתם, והוא מהחכמי ישראל המפורסמים ושמואל מחכמי הגמרא שאמר נהירין לי שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא.

הכוכבים והמזלות והצורות ובתייהם וטובתם ורעתם ועלייתם וירידתם ונשיאותם ושפלותם ומשך תנועתם, והוא מהחכמי ישראל המפורסמים ושמואל מחכמי הגמרא שאמר נהירין לי שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא.

שני המפרשים האלה טעות אחד טעו, ושימוי מאמר ושמואל למאמר מיוחד, מפני שלא עלה על דעתם ליחס את הפרקי דר' אליעזר גם לשמואל, ובאמת כוון הכוזרי לאמור כי בתוך חכמי ישראל המפורסמים אשר סדרו הספר פרקי רבי אליעזר היתה גם שמואל דחכמי הגמרא, וא"כ פירוש ושמואל הוא ובתוכם גם שמואל.

אחרי כתבי כל הדברים האלה על אודות הברייתא דשמואל עד הנה, באה לפני עלה מ"ד ומ"ו מספר אוריענט לשנה הזאת, ובה מצאתי אגרת החכם שד"ל בארוכה בדבר הברייתא הזאת. ולדעתו גם הוא, הנה היתה ידועה להקדמונים בלי ספק, וכי עתה אבדה ואינה, וע"פ השערתו הוכיח כי לא בצדק שפס ר' דוד נאנו בספרו נחמד ונעים לאמר שהמלות (וע"ג חלקים) נכנסו לתוך הגמרא ר"ה על פי איזה אחרון. אמנם לא ראה כי הברייתא הזאת היא פרקי דר"א, וכי התחע"ו חלקים נכנסו בה באמת ע"פ איזה אחרון כיו לכוון את השיעור הזה עם שיעור הגמרא. וזאת ראייה נאמנה בי הע"ג חלקים כבר היו בתוך הגמרא קודם המכנים האחרון הנזכר.

מה מאד ישרו דברי החכם שד"ל בהשיגו את החכם כרמולי אשר חשב למשפט
(במכתבי אנאלליץ' להד' יוסט שנת ה'ת"ר), כי ר' שנתי דונולו בזכרו את
הברייתא הנזכרת לא כוון אל שמואל ירחינאה, רק אל איזה שמואל אחרון,
להיותו קוראהו שם בשם החכם ולא בשם ירחינאה: ושד"ל לקח לו שני עדים
נאמנים את רבי אברהם ב"ח ואת ר' אברהם א"ע לאמר: מדוע לא מלאם
לכם להחליט גם הם כי הברייתא חוברת מאיזה אחרון, אמנם גם הוא גם הח'
כרמולי שכחו את מאמר הגמרא (בבא מציעא דף פ"ד ב), כי שם אמר
שמואל לרבי בפירושו: „לדידי חוי לי ספרא דאדם הראשון וכתוב ביה שמואל'
ירחינאה חכים יתקרי רבי לא יתקרי.”

7) **ספר מהלכות הכוכבים** (Das Planeten System). וחשבון
היונים והרומיים והישמיאלים. נמצא כ"י פאליא בוואפטיקאן בעיר רומי (וואלף
ח"א צד 53). אמנם לא ידעתי אם הספר הזה איננו ספר חשבון המהלכות
אשר הזכרתי למעלה.

8) **ספר המדות** (Geometrie). על חכמת המדידה, וחכמת המשולשים
כוריים, וזויות מתהפכות. (כן נרשם בספר וואלף הנזכר, ולא נודע לי על
איזה חכמה כיון במלות זויות מתהפכות, גם לא הגיד את מקום הכ"י הזה.)
מכל ספרי ר' אברהם הזינו, כי הוא היה תוכן נפלא וחכם גדול בחכמות
הלימודיות והשיעורים, ובאצטרולוגיא, שכלו היה שכל ישר וחד עד להפליא,
ובכל ענין אשר למד העמיק מאד, וכמעט לא הניח דבר לבאי אחריו לחדש
עליו. ועל כל אלה היה ירא אלקים וענו מאד, ושוכר תורת ה' ומתחזק תמיד
בדברי חכמי התלמוד, ועליהם נשען כעל עמודי ברזל, ובכל ספריו לא התחיל
ולא סיים פרק אחד מבלי קרוא את שם ה' אלהיו לעזרתו, ותמיד השרתוד
להוכיח כי כל החכמות מבטן ישראל יצאו, וכי הם היו הראשונים ללמד
ולהורות שארי העמים, כי לנל למוד הוסיח ראיות ברורות ולפעמים רמזים על
יסודתם בהררי קדש. אם בתורה שנכתב או בתורה שבע"פ. והוא היה בקי
גם בלשון ערבי, כנראה מהעתקתו את מאמר ר' האי גאון בשער השביעי
ממאמר השלישי, ומתוך דברי הקדמתו אשר הזכרנו לעיל, אשר אמר שם
מפורש כי אלו מצא בספרי ספר הכתובים בלשון ערב ענין חכמת העבור, היה
מעתיקם ללשון הקדש. והשכלתו בהכמת התכונה היתה מפורסמת לכל חכמי
דורו, ובדורות הבאים אחריו הזכירו את שמו בין החוכמים הגדולים, וכך
הזכירו התוכן המפורסם לאפלאס הצרפתי בספרו הגדול על קורות התכונה.
ואני טרם אכלה לדבר על המחבר ועל ספריו, חובה עלי להזכיר כי בדבר
ספר הגיון הנפש וספר מגלת המגלה, העתקתי רוב הדברים מן עלה כ"ז לספר
אוריענט להחכם פירסט לשנה הזאת, וכי על ענין מאמרים המקבילים דברייתא
דשמואל לשארי המקומות העירני החכם דוב גאלדבערג, ולשניהם אשיב הודתי.

באור נאמר קשה בשער התשיעי כמאמר שני מאת המסדר.

בצד 68 הבמהתי בהערתו לבאר מינם שווי העודפים אשר בגבולי שנים השלמות על גבולי שנים החסרות אל העודפים אשר במהוור על השע עשרה שנים כסדרן, ועתה הסכת ושמי.

הנה ידוע כי שיעור מדה חדש הלבנה הוא כ"ב יום י"ב שעות תשצ"ג חלקי תר"ף משעה, שיתרונו על שבועות שלמות הוא א"ב תשצ"ג. ולהיות מספר תר"ף אינו עולה ע"פ חלוקת תשצ"ג, גם אין מספר אחד משותף אשר יחלק את מספר תר"ף ותשצ"ג בלי יתרון מדי, ע"כ יתחייב מזה כי התשובה אשר בה ישובו המולדות להיות כנראשונה לא תהיה פחות מוכן שבועה פעמים כ"ד פעמים תר"ף חדשים, שהוא כפל ימי השבוע בשעות היום ובהלקי השעה. והם תשצ"ב מחזורים ועשרים חדשים. והו השיעור לתשובת מולד החדש. אמנם שיעור זמן התשובה למולד ראש המהוור יגדל עם שבועה וארבעים פעמים מאשר הוא למולד החדש. להיות מספר שבועה וארבעים הוא חומש ממספר רל"ה חדשים שבתוך מהוור אחד: כי משני שיתרון המהוור שלם הוא בי"ו תקצ"ה, ומולד הראשון היה בהר"ד, לא יהיו אחדי חלקי המולדות בראשי המהוורים כי אם ד' או ט', ולפ"ז הוא חומש כל אופני המולדות. והו שיעור תשובת המולד לשנה הראשונה שבמהוור, אולם שאר השנים שבו תלויות בי"ט מולדות השנים הראשונים לב"ע, ד"מ כל שנה השנית מן המהוור תלויה במולד שנה השנית ממהוור הראשון לב"ע, והשלישית תלויה בשלישית וכן השאר. ולהיות יתרונות השנים בתוך המהוור האחד הם על י"ה אופנים מלבד יתרון כל המהוור כלו שהוא בי"ו תקצ"ה, ע"כ יתחייב כי מולדות ראשי השנים בכלל יבואו עם כל מיני החלקים בתוך התקופה הגדולה אשר הזכרנו.

אחרי הנחתנו זאת יתבאר דברי הרב המחבר באר היטב. הנה קביעות השנה תלויה תמיד במולד תשרי שלה, אשר יקרה בכל חלק וחלק אף אם יהיה מוקדם ומאוחר, והנה גבולי השלמות יכלו מספר החלקים אשר אם יקרה מולד תשרי באיזה חלק מהם שיהיה, תהיה השנה שלמה: וכן בגבולי החסרות יגרום כל חלק וחלק מתוך הגבול להיות השנה חסרה. והנה ראינו כי גבולי השלמות עודפים על גבולי החסרות לפי באור הרב שם עם כ"ה יום י"ט שעות תתקכ"ה חלקים, אשר הוא ג"כ שבע פעמים (כמנין ימי השבוע) שיעור העודף מן המהוור על י"ט שנים כסדרן. ויצטרפו א"כ להשלים השיעור הזה ע"פ עשותם מספר השנים השלמות יותר על מספר החסרות, ומשני שהשיעור הזה איננו מחובר מן ימים שלמים בלבד, רק יש בו ג"כ עודף של תתקכ"ה חלקים, נצטרך בהכרח אל התקופה הגדולה הנוכרת כדי למלאות גל החסרונות כולם. ולפי הנחתנו הנ"ל שמולדות ראשי השנים יקרו בכל חלק וחלק תוך התקופה הגדולה, על כן כמספר החלקים הנאחזים בשיעור העודף הזכר מן כ"ה יום י"ט שעות תתקכ"ה חלקים כן יהיה מספר השנים שלמות יותר על מספר שנים החסרות. ובוה יצדק הרב באמרו שם: "וכי היתרון והחסרון

אשר אתה עושה בשנים אינו מוציא אותך ממנהג הסדר ולא מן המדה המדוייקת
אשר מסרו לה רבותינו ז"ל בחרש הלבנה."
אמנם מה שהקשיתי בדבר הזה ראוי שלא יתעלם ממך קורא משכיל. הנה
ע"פ יתרוגות המולדות בשנות המהווור יתחייב שבשנים שלפניהן מעוברת
ואחריהן פשוטה לא יחול המולד לעולם בחלקי ג' או ח': ובשנים שבין שתי
מעוברות לא יבא המולד בחלקי ב' ג' ה' ז' ח' או עשרות שוות. ויחסרו
א"כ שמונה אופנים האלה בעודף הגבולים הזכרים לעיל, והבן זה.

אל רבי אברהם המחבר אנכי המדבר.

אך לשוא יתהלל כל נָקֵר
אם אך להעשיר תיגע נְפִשְׁהוּ:
בבוא עליו פתאם שד וְשָׁבֵר
הילך רכושו אחריו לְקָבֵר?
כספו וזהבו יעוב אֶת־רִיהוּ
אין זכרון לשמו אך לְיוֹרְשֵׁהוּ.

לא כן איש אם ברכה הָיְתָה
תורה וחכמה שם לנפשו פָקֵר
שמו מְרִיחַ מים יִפְרִיחַ
הוא לא יפחד מר לא יִצְרִיחַ
ליום תכסהו עפר וְאָפֵר:
עד דור דור זכרונו בַּסֵּפֶר.

מאה וארבע שְׁבָעִים פָּלוּ
מיום אל עמיד נְאֻסְסָה
רבים הללים מאו נְפָלוּ
שמותם אתם יררו ולא עָלוּ!
ואתה אף אם כמוהם נְקַמְסָה
עוד בעד חלוני ספריך נְשַׁקְסָה

כמוך כל חברך עורם דַּיִים
כלכם תהללו עד רום שְׁמַיִם.

ספר העיבור

ספר העיבור

קחה לך החבור בחשבון העיבור אשר סודו נסתם
חפור על מטמוניו וחפש מצפוניו ויאיר לך נעתם
ותבין הענין בשיעור כל מנין ומספר בו נחתם
ותגיד תעלומות בדרכי החכמות וסודי פלאותם
תולה כל אשכל אשר ברא הכל עדי גמר יתם
ימנה עם זכייא אברהם בר חייא אשר חבר אותם
ויבנה אולמו ויחון על עמו ויקבץ גלותם.

אתחיל בס"ד החבור, כתוב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה
(מסליג ט), יהי שמו של הקב"ה משובח ומפואר אשר ברא רם ושפל כנגד
מעלה ומטה ותלה את האחד בשני כדי שיהיה כל אחד מהם מפרש את השני
והמבין את ענין האחד מבין את ענין השני. כי היודע ענין מעלה מיד הוא
יודע ומבין ענין מטה, ומתוך שיבין ענין מטה יתפרש לו ענין מעלה. וכן על
דרך כל שני דברים שהן תלויים זה בזה ולוויים זה אל זה יהיה כל אחד מהם
מתחבר עם חבירו בפירושו ומשתתף עמו בגדר ענינו, ומצאנו הכתוב כמו
כן תלה יצירת שמים וארץ זו בזו, פעמים האחד מוקדם ופעמים הוא מאוחר,
כתוב אחד אומר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (ט), יסד ארץ
בחכמה ואחר כונן שמים בתבונה, וכתוב אחר אומר נטה שמים לבדי רקע
הארץ מיאתי (ישעיהו מ"ד כ"ד) נטה שמים ואח"כ רקע הארץ, ללמד כי כל אחד
מהם נמצא בגלל השני ואין אדם יכול להבין האחד אלא מתוך יצירת השני,
זה בדרך יצירתן על אחת כמה וכמה בדבר שהוא תולדה יוצאה מביניהן,
כגון הרוצה לפרש ענין הימים והחדשים והשנים יהיה מצטרף בודאי להודיע
ענין יצירת השמים והארץ ודרך מהלך הגלגל, ואח"כ יהיה יכול לפרש ענין
היום והחדש כי אין תחום החדשים נגבל אלא ממהלך החמה והלבנה, ומהלך
החמה והלבנה נמשך עם מהלך הגלגל והקפתו, וממהלך הגלגל בחמה יודעו
הימים והלילות, וכללו של דבר אין מדה זמן כי אם מספר מהלך הגלגל. וכן
יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה (נחמסית 6 יד), ואין
המאורות מברילין בין היום ובין הלילה אלא בסביבת הגלגל, כי בעת שהחמה
עולה על הארץ ונראית לבני העולם והכוכבים אינם נראים הוא יום, וכשהחמה

הולכת תחת הארץ והיא מסתחרת מבני העולם והכוכבים נראין הוא לילה, ומכסל חורתן זו והליכתן יהיו אותות למועדים ולימים ושנים אשר הן כנגד שבתות החדשים ושמישים ויובלות ככתוב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים (סג) ואין אותות אלא שבתות ככתוב כי אות הוא ביני וביניכם (שמות לא יג), ומועדים אלו חדשים ככתוב אלה תעשו לד' במועדיכם (גמזג כט ט), ותמצא הנוכר בראש הפרשה אחר שבת קרבן ראש חדש, ותלמד מזה שהחדש ראש למועדים, ועוד כי המועדים כלם תלויים בימים ידועים מהחדש, והחדש הוא עיקר לכלם ועל פי החדש יודעו כלם, ועוד כתוב עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו (תהלים קד יט), וירח היא הלבנה ככתוב ולשמש או לירח (דברים י"ג) ותמצא שהקב"ה עושה את המועד בחדשו כאשר היה בתחלה בכל חודש וחדש, והיו מכל הענינים האלה החדשים נקראים מועדים, ולימים זו שנה ושנים, היא נקראת שנה ככתוב ימים תהיה גאולתו (ויקרא כג כט), ואחריו כתוב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה (סג ב), והוא נקרא שנים מן הכתוב וכעת צאת הקץ לימים שנים (דברים ימיים כא יט), ואמרנו על הימים שהן שמישות מפני שהשמישות כמנין שנה ככתוב שש שנים תורע שדך ושש שנים תזמר כרמך (ויקרא כג ג), והשביעת תשמכנה (שמות כג יח) ואתה רואה כי לשמיטה מונין שנה שנה עד שש שנים, וכשמונין שנה שביעת עושין שמיטה, ושנים אלו יובלות מפני שהיו מונין אותם שבע שנים ככתוב וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים (ויקרא לג ח) כל שבע שנים נקראין שבע אחד או שבת אחד, ונראה לך כי מלת ימים בכאן היא שנה אחת והוא חלק אחד משבעה בשמיטה, ו' שנים היא שמיטה אחת והוא חלק אחד משבעה בשמיטה ביובל, וכן אמר הכתוב והיו לאותות ולמועדים ולימים (גראשית א יג), והוסיף הלמ"ד על כל אחד ואחד ללמד שכל אחד מהם נפרד בענינו מן השני הסמוך אליו, ובסוף אמר ולימים ושנים ולא הפריש ביניהם בלמ"ד, ללמד שהאחד הוא מענין השני ואין ביניהם הפרש אלא בין רב למעט, ואתה יכול לדרוש הפסוק הזה על דרך אחרת ותאמר אותות אלו שבתות כמו שאמרנו למעלה, מועדים כנגד החדשים, ימים כנגד שנת לבנה ולא קראה שנה מפני שאינה שנה תמימה כי פעמים היא פשוטה מי"ב חדש ופעמים מעוברת מי"ג חדש, ושנים כנגד מחזורות אשר בהם ישתוו שנת חמה ושנת לבנה, ותמצא כל הזמנים האלה הן שמישים ויובלות הן שנת לבנה ומחזורות תלויים בענין היום והלילה אשר הם מונים אותם, והיום והלילה תלויים במהלך הגלגל אשר הוא מפורש ענינם, מפני שבאתי לפרש דרך השבון החדשים והשנים אשר אנו חייבין לדעת את השבון ולהבין דרך סדורן ותקונן כדי לקדש את החדשים בזמן ולשמור את המועדים הנלוים בהם כהלכתן והוצרכתי לפרש ענין היום והלילה אשר בהם נמנים החדשים והשנים, ומתוך שהוצרכתי לפרש ענין היום והלילה באתי לפרש מעט מציירת השמים והארץ ודרך סביבת הגלגל וחזרתו כפי שיתפרש מתוכו ענין היום והלילה ומרתו, ונוקתי לזכור כל הדיבר הזה בראשונה כדי שלא יחשוב עלי אדם שאני מביא בפירוש ענין זה דבר שאיני צריך אליו, אבל יהיה יודע שהכל מצורך הענין ומשמעו, ואלו הייתי מוצא בארץ צרפת חבור זה בלשון הקדש שהיה מפרש כל הענין הזה עד סופו ומביא הראיות עליו כדרך, לא הייתי מכניס את עצמי בכל הדוחק הזה, וכן אלו הייתי מוצא החבורים אשר באו לידי מספרי ספרד הכתובים בלשון ערבי

שהשלימו כל הצורך הזה הייתי מעתיקים אל לשון הקדש כפי יכולתי ולא הייתי חוקק בהם דבר על שמי כי איני ראוי בעיני לעמוד לפני גדולים ולא לדבר, ואיך אשים נפשי ראוי לפרש דבר או לחבר, אבל כיון שלא מצאתי מכל זה כלום נתחייבתי בעל כרחי שלא בשובתי לבא עד הלום מפני מצות גדולים וחכמים שצוו עלי לפרש הענין הזה כפי השגתי ידי, ולא יכולתי לעבור על דבריהם ולא לצאת ממצותם כאשר אמרו רבותינו ו'ל אין אני נהן ואלו אמרו לי חבירי עלה לרוכן הייתי עולה, זו היא מצותן שיהא האדם מקבל דברי חברו על אחת כמה וכמה דברי רבותיו וחכמיו אשר היא מצוה מן התורה לשמוע מהם וחייב מיתה העובר על דבריהם, והייתי צריך לפרש ולהודיע כל הדברים אשר הציקוני והכריחוני לצאת ממדתי ולשום את נפשי במקום שאינה ראויה לי; אולי ידינני השומע את טענותי לכף זכות ואני מתחזק לעלות אל המעלה אשר העלוני אליה ומתחיל בענין הספר הזה ואומר כי החבור הזה מכל הטעמי' אשר קדמתי בפתיחתו צריך שיהיה נחלק לשלשה מאמרות.

המאמר הראשון: בפירוש כל הטעמים אשר אנו צריכין להקדימן לפני החבור לפתוח את עניניו ולהוסיף לקח למעיין בו.
המאמר השני: מדבר על הזדושים ומדתן ועל שנת הלבנה וחשבון המולדות וקבוע המועדות וכל התלוי בה.

המאמר השלישי: מדבר על שנת החמה ועל התקופות ועל השבון השמימיין והיובלות ועל התלוי בענין הזה מחשבון שנות הגוים ועתות איריהם וכל הדומה לה, ואני מתחיל בעז"ה במאמר הראשון ואל שדי יעורני ברוב רחמיו ויריכני בדרך נכונה, כי הוא נוהג חכמה מפיו דעת ותבונה.

המאמר הראשון

מדבר על כל הטעמים הראויים להקדים והוא נחלק לעשרה שערים.
השער הראשון מדבר על צורת הארץ ושיעור המיושב ממנה.
השער השני בצורת השמים ומהלך הגלגל וסביבתו על הארץ, ואיך המזלות אשר ברקיע פונים לצפון ולדרום.
השער השלישי בפירוש החילוק הנמצא בין מקומות היישוב אשר מצפון ועד דרום.

השער הרביעי בפירוש החלוקה הנמצא במקומות היישוב ממזרח וער מערב.
השער החמישי בפירוש רוחב הארץ וארכה ולמה נקרא זה איך וזה רחב.
השער השישי בפירוש מהלך החמה אשר הימים והלילות מתחלפין במדתן מדרך מהלכה.

השער השביעי במהלך הלבנה המפריש מנהג החדש.
השער השמיני בפירוש שם היום בלשון הקדש ועל כמה ענינים הוא נאמר ועל איזה ענין מהם אנו מדברים.

השער התשיעי מדבר על המחלוקות אשר בין אומות העולם בתחלת היום מאיזה שעה הוא נחשב ועל איזה שעה אנו חושבין תחלתו.
השער העשירי מדבר על שעות היום וחלקיו ועל אופן איזה מקום אנו מונין שעות היום במולד ובתקופה ועל שמישי הרקיע המושלים בכל יום ויום.

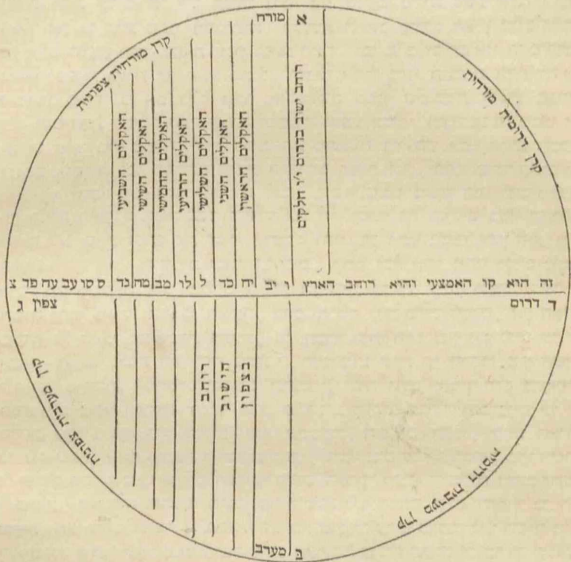
השער הראשון

בצורת הארץ ושיעור המיושב בה.

הווי יודע כי כל החכמים המעיינים בענין זה הסכימו כלם על דעת אחת שהארץ עגולה כגון כדור או כנורת, ומימי הים הגדול יסובבון לה על הציה ונמצאת הארץ הציה יבשה ושם הוא הישוב, והציה השני מבוט בתוך מימי אוקינוס ואין בו יישוב, ושאר הימים אשר במחצית היבשה הוא בענין האיים אשר במקוה המים ותמצא היבשה בארץ מדתה כמדת הים. וראיה לדבר זה מן התורה, דכתיב יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן (ג' ט ט) כאשר נקוו המים אל מקום אחד כן נראית היבשה במקום אחד, וכמדת זה כן מדת זה ועל קצבה אחת נחלקו, וכן כתוב ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים (ס ט י), וכל דבר במעשה בראשית אשר חלקו המקום לשנים וקראן בשני שמות אתה מוצא מדת האחד כמדת השני; ככתוב ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה (ס ט ט), וכמו שמדת יום שורה למדת לילה כן מקוה המים כמדת יבשה, וכמו שיש מקומות שהיום עודף על הלילה ומקומות שהלילה עודפת על היום, וכשאתה מוציא עודף האחד כנגד השני יהיו שניהם שווים על הענין הזה. כן יש מקומות בארץ אשר היבשה עודפת ומקומות אשר הים עודף. וכשאתה מוציא זה כנגד זה יהיו שניהם שווים. ויתברר לך שמחצית הארץ יבשה וחציה ים ואיני צריך להביא ראיה אחרת מדברי החכמה החצונה. והיבשה הנקראת ארץ נחלקת לר' חלקים בשני קוים שאדם חושב בלבו כאלו הקוים האלה הולקים אותה. האחד הולך ממזרח למערב וקו הנה הוא באורך הארץ ונקרא קו השווה, והשני הולך מן הצפון אל הדרום והקו הנה הוא

ברחב הארץ ונקרא קו האמצעי והארבעה חלקים האלה מהם שנים בפאת צפון, האחד צפוני מזרחי והשני צפוני מערבי וכן לפאת דרום שני חלקים האחד דרומי מזרחי, והשני דרומי מערבי, והחלקים האלה אינם כלם מיושבים, אבל הישוב הולך על כל הארץ מן הקו היוצא מתחלת מזרח עד שהוא מגיע אל סוף מערב, ואינו פושט על כל הרוחב אבל הוא מתחיל מקו האורך ומתרחב לפאת צפון עד מרחק ס"ו חלקים מצ' חלקים ברוחב פאת צפון, ומכאן ואילך אין בו ישוב מפני הקרירות, וכן הוא מתחיל מקו האורך ומתרחב לפאת דרום עד מרחק י"ו חלקים בלבד מצ' חלקים ברוחב פאת דרום ומכאן ואילך אין בו ישוב מפני החמימות. ותמצא הישוב ברוחב הארץ בפ"ב חלקים מן ק"ט חלקים אשר מפאת צפון לפאת דרום, וכל פ"ב חלקים אלו הן מיושבין באורך מפאת מזרח עד פאת מערב, ומכאן אמרו בעלי החכמה החיצונה אין המיושב בארץ כי אם חלק אחד מוד' חלקים מפני שמחצית הארץ שבועה בים והמחצית השנית חציו הרבה ושמימה וחציו ישוב. והמיושב זה ממנו י"ו חלקים אשר מקו השהו לפאת דרום הם משכנות בני חם אשר אררם הכתוב וענינם משונה בכל דבריהם מעניני הישובים בפאת צפון, מפני שימי הקוים לנו הוא קור להם. יומי הקור לנו חום להם, וכשהיום לנו מאריך הוא להם מקצר, וכן הלילה הארוכה קצרה להם והקצרה ארוכה. ומפני זה הניחום בעלי החכמה הזאת ולא שרדו לפרש את עניני ארצם: והמיושב אשר בפאת צפון הוא ס"ו חלקים וחלקו אותו החכמים לשבעה חלקים, קראו לכל אחד מהם אקלים בלשון ערבי, והן משכנות שאר שבעים אומות המנויות בעולם, מהם השוכנים על קו השהו אשר בארץ והוא קו האורך, היום והלילה להם שוים לעולם, אין האחד מוסף על השני בכל ימות השנה, על הסדר הזה הוא ענין השוכנים על קו השהו מראש מזרח ועד סוף מערב. והשוכנים תחת קו הרחוק מקו השהו י"ו חלקים והוא אמצעית האקלים הראשון, יהיה היום מאריך להם בתקופת תמוז י"ג שעות והיום הקצר י"א שעות בתקופת שבט. והשוכנים על קו הרחוק מקו השהו כ"ד חלקים הוא אמצעית האקלים השני, היום האריך בו י"ג שעות וחצי והקצר י' שעות וחצי, והשוכנים על קו הרחוק מקו השהו ל' חלקים הם שוכני האקלים השלישי והיום האריך להם י"ד שעות והיום הקצר י' שעות, והאקלים הרביעי רחוק מקו השהו ל"ו חלקים היום האריך בו י"ד שעות וחצי והיום הקצר ט' שעות וחצי. והשוכנים על קו הרחוק מקו השהו מ"ב חלקים הם שוכני האקלים החמישי והיום האריך להם ט"ז שעות והקצר ט' שעות, והאקלים הששי רחוק מקו השהו מ"ח חלקים והיום האריך בו ט"ט שעות וחצי והקצר ח' וחצי. והאקלים השביעי רחוק מקו השהו נ"ד חלקים והיום האריך בו י"ו שעות והקצר ח' שעות. והשוכנים על קו הרחוק מקו השהו ס"ו חלקים והוא סוף הישוב בצפון יהיה היום האריך להם כ"ד שעות מרת יום שלם ואין בו לילה והיום הקצר לילה כלו ואין בו יום, וכן בכל המדות אשר בהן היום האריך קך וכך בידוע שמדת לילו כמדת היום הקצר כדי שיהיו שניהם יחד כ"ד שעות שהן מדת יום אחד שלם, כגון אם יהיה יום האריך י"ו שעות תהיה הלילה שלו ח' שעות ושניהם יחד כ"ד שעות לעולם. והענין הזה הוא בתקופת תמוז. אבל בתקופת שבט הדבר בחלופו, הלילה ארוכה והיום קצר, ובתקופת ניסן ובתקופת תשרי הלילה והיום שוים בכל הישוב. והרי מסרתי לך צורה אדחת מעוגלת ונמיתיה בה כל הקוים החולקים את הארץ כרי שיראו לך במראית

העין להתבונן בהן יותר, וכתבתי בצורה הוואת על ראש המורה א' ועל הצפון ג' ועל המערב ב', ועל הדרום ד'; ותהיה הקשת אשר מן א' עד ג' קרן מורחית צפונית, והקשת אשר מן ג' עד ב' קרן מערבית צפונית, ומן ב' ועד ד' קרן מערבית דרומית. ומן ד' עד א' קרן דרומית מורחית, וחלקת: כל אחד מאלו הקרנות בש"ו חלקים. וכתבתי בחלק האחד ו' ובשני י"ב וכן על הסדר עד שהגיע הכתוב בחלק ט"ו אל צ' אשר היא מרת החלקים אשר יחלק עליה

כל קרן וקרן. והתחלתי לכתוב בכל קרן מהם ראש מורה בפאות מורה, ומראש מערב בפאות מערב. כי מהן יתרחקו הארצות לפאת צפון ולפאת דרום, ונשיתי שבעה קוים בפאת צפון כנגד שבעה אקלימים המיושב בצפון, כל אקלים מהם נשוי על מרהקו מקו השווה, וכן נשיתי קו על סוף הישוב בצפון, וקו אחר על סוף הישוב בדרום, ותמצא בצורה הוואת קו השווה הוא הקו אשר על קצותיו א"ב אשר האחת במורה והשנית במערב, וקו האמצעי על קצותיו ג"ד, והאחת בצפון והשנית בדרום. והנה לך הצורה מצוירת. ודי לנו זה בפירושי צורת הארץ ואנו מתחילין בפירוש מצט מצורת הרקיע יצורת מהלכו:

השער השני

בצורת הרקיע ומהלך הגלגל על הארץ ואיך המולות
אשר ברקיע פונות לצפון ולדרום:

הכמי ישראל ו'ל וגם הכמי אומות הסכימו על צורת הרקיע ותבניתה כי היא עגולה, והוא מקיף את כל הארץ מלמעלה ומלמטה וממזרח וממערב ומצפון ודרום והוא סובב על הארץ ממזרח למערב ומקיף אותה, מתחיל ממזרח וסובב את כל הארץ מלמעלה ומלמטה עד שהוא חוזר אל המזרח אשר התחיל ממנו לסבוב בכדי יום שלם, והרקיע נסמך בהקפתו זו על שתי נקודות האחת בקצה צפון ונקראת בלשון ערבי קוטב צפון והשנית בקצה דרום ונקראת קוטב דרום, ואתה יכול לקרוא אותם בריחי הרקיע או מסמרות הרקיע, אלא שמשמע בריח נותן טעם בדבר שהוא הולך מן הקצה אל הקצה והקוטבים הם שתי נקודות אשר על שתי קצות הבריה, ושתי הנקודות האלה עומדות במקום אחד לעולם ואינן זזות והארץ בתוך הרקיע כנקודה בתוך העיגול, ודמה אחד מן החכמים העניין הזה כאלו היה אדם נותן גרגיר הרל בתוך ביצת בת היענה, או בתוך זכוכית שזויה דומה לביצה, והיה מעמיד אותה בין שני מסמרות והיה מגלגל את הביצה בין שני המסמרות האלה במריצות רבה היה רואה גרגיר הזרדל עומד באמצעית הזכוכית ואינו פונה לאחד מן הצדדים אם הוא מריץ את גלגל הזכוכית בכח גדול מפני שכח מהלך הזכוכית אינו מניח את הגרגיר לנשות ימין ושמאל, ותמצא במעשה הזה המסמרים המושכים את הזכוכית אינן זזין ממקומן, ועל הענין הזה הרקיע סובב על שתי הנקודות האלה הנקראות קוטבים והן עומדות ואינן זזות והרקיע נסמך עליהם בהליכתן, והוא סובב על הארץ ממזרח למערב במריצות עצומה לעולם, והארץ עומדת בתוך הרקיע וכח המריצות דוחה את הארץ מכל צד עד שהיא מעמיד אותה באמצעית הרקיע ואינה נוטה לאחד מן הצדדין, אבל מרחקה מן המזרח כמרחקה מן המערב, והיא רחוקה מן הצפון כאשר היא רחוקה מן הדרום. וכן מרחק השמים אשר עליה מלמעלה כמרחק השמים אשר תחתיה מלמטה, והוא בתוך הרקיע כגרגיר הזרדל בתוך הביצה הגדולה או הזכוכית אשר היא המעש מזה בעיני החכם מפני רוב קטנות גופה לנגד עוצם גוף הרקיע העליון הסובב עליה ושני הקוטבים שלה הן זה כנגד זה האחד בסוף פאת צפון והשני בסוף פאת דרום, והאופן אשר הוא ממעל לשתי הנקודות האלה מצפון לדרום עליו הוא סומך ההקפה, והוא המודיע את ענינה ומפרש אותה. והקשת אשר מן הגלגל הזה על הארץ נקראת קשת חצי היום והוא כנגד קו רוחב הארץ בצורה אשר קדמתי, ועל הגלגל הזה גלגל אחר שהוא מתעגל על מחציתו והוא רחוק מכל אחד משני הקוטבים הצפונית והדרומית מרחק אחד והוא צ' חלקים. ועל הגלגל הזה נמדדת הליכת הרקיע ונקרא גלגל המישור והוא כנגד קו השווה אשר בארץ הנקרא קו האורך בצורה אשר קדמתי. והגלגל הזה נחלק לשני חלקים שוים בכל מקומות העולם חציו נראה על הארץ וחציו מסתתר תחת הארץ, ומפני זה אנו מוצאים היום והלילה שוים בכל מקומות העולם בעת שתהיה החמה על הגלגל הזה, והוא עת היותה בראש

מלה ובראש מאונים, ועל שתי הנקודות האלה יעבור גלגל המזלות אשר כנגדו
 אנו רואים מהלך החמה. ועל הגלגל הזה שנים עשר מזלות וכל מול ומול מהם
 נחלק לשלשים חלקים, נמצא הגלגל כלו נחלק לש"ס חלקים, והחמה סובבת
 ברקיע כנגד גלגל המזלות והוא נוטה מגלגל המישור לפאת צפון ולפאת דרום
 כנגד כ"ד חלקים, והולק את גלגל המישור לשני חלקים שוים על שתי נקודות
 הנזכרות והן נקראות נקודות היושר מפני שהיום והלילה שוים בהם בכל מקום,
 האחת ראש מלה והיום והלילה שוין בכל מקום כשהחמה בראש מלה ומכאן
 ואילך היום עודף על הלילה בפאת צפון, והשנית ראש מאונים, והיום והלילה
 שוין בו כמו כן אלא מכאן ואילך הלילה עודפת על היום. ותמצא גלגל המישור
 חולק את גלגל המזלות לשני חלקים שוין כמו כן, חציו לצפונה מגלגל המישור
 ונקודת אמצעית המחצית הזאת נוטה לצפונה מגלגל המישור כגון כ"ד חלקים,
 ובמחצית הזאת ששת מזלות צפון והן מלה שור האומים סרטן אריה ובתולה. וחציו
 לדרומה מגלגל המישור כגון כ"ד חלקים, ובמחצית הזאת ששת מזלות נקראין
 מזלות דרום והן מאונים עקרב קשת גדי דלי ודגים. ושתי נקודות המרחק הגדול
 אשר גלגל המזלות מתרחק מגלגל המישור נקראין נקודות התמורה, האחת
 ראש סרטן שהיום בה מגיע לסוף ארכו ומשם ואילך הוא מתקצר הלילה
 מתארכת. והשנית ראש גדי אשר הלילה בו מגעת לסוף ארכה ומשם ואילך
 היא מתקצרת והיום מאריך. והרקיע נחלק לעולם בכל המקומות לשני חלקים
 שוים, המחצית האחת נראית על הארץ והמחצית השנית מסתרת תחת
 הארץ, והעגול אשר הוא מפרש בין המחצית הנראיה ובין המחצית אשר
 אינה נראה מן הרקיע בכל מקום קורין לה אופן המפרש למקום ההוא, וכל
 עיגול אשר ברקיע סובב ומתגלגל אנו קורין אותו גלגל, וכל עגול שאנו זוכרין
 אותו מדרך הקפתו וסבובו אנו קוראין אותו אופן:

השער השלישי

בחילוף הנמצא במקומות הישוב מצפון ועד דרום:

כל היושבים בארץ על קו השווה ממזרח ועד מערב יהיה גלגל המישור סובב
 כנגד ראשם, ושני הקוטבים הם נראין להם האחד בצפון והשני בדרום, וכן
 מזלות הדרומים הן לדרומה מנוכה מעמד ראשם והצפוניים לצפונה מנוכה
 ראשם. והאופן אשר מפרש להם בין הנראה ובין המסתתר מן הרקיע עובר
 על נקודות שני הקוטבים וחולק את כל אופני הרקיע וגלגליו לשני חלקים שוים,
 החצי האחד נראה והשני מסתתר ומפני זה יהיה היום והלילה להם שוים
 לעולם בכל ימות השנה, והקפת הרקיע במקום הזה היא כתקנתה ובהלכתה, ואין
 אחד מהקוטבים מסתתר מהם ולא גבוה מעליהם ולא נמוך מהם. והשוכנים
 על קו האקלים הראשון הם הדרומים מקו אורך הארץ י"ו חלקים, פונים אל
 פאת צפון, ומפני זה אין גלגל המישור עומד כנגד ראשם כאשר הוא על ראשי
 שוכני הקו השני, אבל הוא נוטה מעל ראשם לפאת דרום י"ו חלקים, ואין
 אופן המפריש עובר על נקודת הקוטבים, אבל נוטה מכל אחד מהם י"ו חלקים

ויהיה קוטב הדרום מסתתר מהם לעולם, וכן כל הכוכבים אשר בתחומו הנוטים ממנו עד י' חלקים נסתרין מהם ויהיה קוטב הצפון עולה עליהם ואינו מסתתר מהם לעולם אבל הוא נראה אליהם תמיד וכל הכוכבים הנוטים ממנו עד י' חלקים אינן נסתרין ולא באין להן מתחת הארץ לעולם, ואין אופן המפריש חלק הגלגל והאופנים אשר ברקיע לשני חלקים שוים כי אם גלגל המישור בלבד, והאופנים הפונים מגלגל המישור לצפונה חולק אותם לחלקים שאינן שוים והנראה מהן על הארץ עורף על המסתתר, והאופנים אשר לדרומה מגלגל המישור הם בחילופא המסתתר מהם תחת הארץ עורף על הנראה עליה, ומפני זה יהיו הימים עורפין על הלילות כל זמן שהחמה הולכת במזלות צפון מראש שלה עד סוף בתולה, ותהיה הלילה עורפת על היום כל זמן שהחמה במזלות דרום שהן מראש מאונים עד סוף דגים, וכשהחמה בראש שלה ממש או בראש מאונים הלילה והיום שוים מפני שאו היא הולכת על גלגל המשווה אשר הוא נחלק לשני חלקים שוים בכל מקום כאשר קדמנו לך, ומדת העדיפה במקום הזה אשר היום הארוך עורף על השוה אינה מוספת על שעה אחת ובמקומות אשר היום עורף על הלילה או חסר ממנה שתי שעות הם רחוקים במשכנותם מקו השוה ל' חלקים וגלגל המישור נוטה מעל ראשם לדרומה ל' חלקים, וקוטב הצפון וכל הכוכבים אשר בתחומו עד ל' חלקים עולים לעולם מאופן המפריש ונגלץ ואינן נסתרין משוכני הקו הזה בכל השנה, וקוטב הדרום וכל הכוכבים אשר בתחומו עד ל' חלקים מסתתרין מהם לעולם, ואופני הצפונים נחלקים באופן המפריש לחלקים שאינם שוים אבל הנראה מהם עורף על הנסתר ומדת העורף בראש סרטן הוא כרי שתי שעות ומפני זה היום הארוך להם י"ד שעות ולילו עשר שעות, ואופני המזלות הדרומים נחלקים בחילופא, הנסתר עורף על הנראה עד שהוא מגיע בראש גדי כדי שתי שעות ויהיה היום הקצר עשר שעות ולילו י"ד שעות. והשוכנים על קו הרחוק מקו השוה מ"א חלקים יהיה גלגל המישור נוטה לדרומה מעל ראשם מ"א חלקים וקוטב צפון וכוכבו עולה ונראה אליהם לעולם עד מ"א חלקים. ואופני המזלות הצפונים יעדיף הנראה מהן על הנסתר עד שלש שעות ויהיה היום הארוך מ"ו שעות ולילו מ' שעות, והמסתתר מאופני הדרום עורף על הנראה עד המדה הזאת ויהיה היום הקצר מ' שעות ולילו מ"ו שעות. והשוכנים על הקו הרחוק מקו השוה מ"ט חלקים גלגל המישור נוטה לדרומה מ"ט חלקים, וכנגדן הוא עולה קוטב הצפון ואינו מסתתר לעולם. וכן כנגדן קוטב הדרום מסתתר ואינו נראה ואופני הצפון הנראה מהן עורף על הנסתר עד ד' שעות ובחילופא הם אופני מזלות הדרום, ומפני זה היום הארוך י"ו שעות והיום הקצר ח' שעות, ועל הענין הזה כל שאחה מעמיק בפאת צפון ומרחק מקו השוה תמצא גלגל המישור מוסף לנמות לפאת דרום מנכח הראש. וקוטב הצפון מגביה לעלות ולהראות, וקוטב דרום יורד ומסתתר, וכן אורך היום מוסף וקוצרו הולך ופוחת עד שהוא מגיע אל המקום אשר הוא רחוק מקו השוה ס"ו חלקים, תמצא במקום הזה גלגל המישור נוטה לפאת דרום ס"ו חלקים, ויהיה קוטב הדרום מסתתר תחת הארץ עד ס"ו חלקים ויהיה מפני זה ראש מול גדי נסתר מהם לעולם, כי אין מרחק ראש הגדי מקוטב דרום כי אם ס"ו חלקים. ואתה יכול להבין זה במעט עיון מפני שאתה יודע שמרחק גלגל המישור מכל אחד מן הקוטבים צ' חלקים ומרחק ראש גדי מגלגל המישור לדרומה כ"ד חלקים, הוצא אותם מצ' חלקים אשר הוא מרחק גלגל המישור ישאר ס"ו חלקים

מרחק ראש גדי, וכל החלקים האלה נסתרין תחת הארץ במקום הזה, ויהיה ראש מול גדי נסתר עמדה, וכן יהיה קוטב צפון וכל האופנים והגלגלים והכוכבים הסמוכין אליו עד ס"ו חלקים הם נראין לעולם במקום הזה, ויהיה ראש מול סרסן נראה עמדה ואינו מסתתר מפני שהוא רחוק מקוטב צפון כמרחק גדי מקוטב דרום, וכאשר ראש גדי נסתר כן יהיה ראש סרסן נגלה ובעת שתהיה החמה בראש מול סרסן תהיה כל היום ההוא נראית לשוכני המקום הזה מתגלגלת על הארץ ואינה נוסה תחת הארץ. ובעת שהיא בראש מול גדי היא מסתתרת מהם היום כלו ואינה נראית ויהיה היום הארוך כ"ד שעות יום ואין בו לילה והיום הקצר לילה כלו כ"ד שעות ואין בו יום, ועד כאן הוא הישוב בארץ בפאת צפון ומכאן ואילך אין בו ישוב אבל הדעת נותן והמחקר והסברא מעידים כי במקום אשר הוא רחוק מקו השווה ס"ט חלקים יהיה קוטב הצפוני עולה עליו ס"ט חלקים ויהיו שני מזלות שהן האומים וסרסן עולים עליו לעולם ואינן נסתרין, ומפני כן תהיה החמה בומן היותה בתאומים וסרסן עולה על המקום הזה ועומדת על הארץ ואינה נסתרת כל שני החדשים ההם ובעת היותה בשני מזלות אשר כנגדן שהן קשת וגדי תהיה נסתרת תחת הארץ ואינה נראית ויהיה במקום הזה שני חדשים יום וכנגדן שני חדשים לילה, ושאר חדשי השנה יהיו הימים והלילות כ"ד שעות, היום מוסיף על הלילה או מוסיף הלילה על היום. ובעת היות החמה בראש מלה וראש מאזנים יהיו היום והלילה שוין כמנהג שאר המקומות בעולם. ובמקום הרחוק מקו השווה ע"ה חלקים יהיו בו ד' מזלות והם שור האומים סרסן אריה נראין לעולם ויהיו ד' חדשים יום מפני שאין החמה באה תחת הארץ. וכן יהיו כנגדן ארבעה מזלות והן עקרב קשת גדי דלי נסתרין לעולם ויהיו ארבעה חדשים אלו לילה לפי שאין החמה נראית על הארץ ושאר חדשי השנה כל יום ויום עם לילו כ"ד שעות, ובמקום אשר הוא רחוק מקו השווה צ' חלקים יהיה קוטב הצפון עומד נגד ראשו ויהיה גלגל המישור לו אופן מפרש בין הנראה מן הרקיע ובין הנסתר, ויהיו ששה מזלות צפון מראש מלה עד סוף בתולה עומדין עליו לעולם, וששה מזלות דרום והם מראש מאזנים עד סוף דגים נסתרין לעולם, וישתנה במקום הזה דרך הקפת הרקיע ולא יהיה עולה עליו ולא יורד אבל תהיה הקפתו דומה להקפת הריהים, ויהיו שם ששה חדשים החמה נראית על הארץ כל ימי היותה במזלות צפון וכן תהיה בו החמה מסתתרת ששה חדשים תחת הארץ כל ימי היותה במזלות דרום, ותהיה השנה כלה נחלקת לשני חלקים שוים האחד יום והשני לילה, זה הוא הקפת הרקיע ותמורת עמידת החמה על הארץ ומדות הימים והלילות בכל פאת צפון, ואיני צריך לפרש עניני פאת דרום מפני שאתה יכול להבין אותן מחילופי עניני פאת צפון, כי כל מקום שאמרנו עליו בצפון שמרחקו מקו השווה כך וכך, ומסרנו שיעור לימיו ולילותיו, יהיה המרחק הדומה לו בדרום ימיו ולילותיו שיעורן הילוף שיעורן בפאת צפון, אם היום בכאן ארוך קצור לחלף, ואם קצור בכאן ארוך לחלף, וכן עד המקום אשר השנה נחלקת בו לשני חלקים שוים חסצא ששה חדשים אשר הם בצפון יום הן בדרום לילה והלילה בצפון יום בדרום:

וראיתי לחכמים המדקדקים בפירוש כתבי הקדש שהוציאו רמז על עמידת האור במקום אחד ימים רבים מן הכתוב הזה: איזה הדרך ישכון אור וחשך אי זה מקומו (פיוט ל"ט). איזה הדרך ישכון אור באיזה מקום ישכון האור ששה חדשים וחשך איזה מקומו באלה ששה החדשים שהאור שוכן במקום הזה

החשך איזה מקומו הוא עומד, וראיה לדבר זה מן הכתוב אשר למעלה ממנו, והוא התבוננתה עד רחבי ארץ הגד אם ידעת כלה (סס סס יח), אמר הקב"ה לאיוב אם התהלכתה במשכנות הארץ מצפון לדרום והתבוננתה במדחב הארץ ועלה בלבך שאתה יודע רחבה הגד נא באיזה מקום ישכון האור שלשה חדשים וארבעה וששה ואינו פונה, ובעת שיהיה האור בכאן החושך איזה מקומו הגד אם ידעת כלה, ואמר התבוננתה עד רחבי ארץ ולא אמר עד ארך הארץ מפני שהארץ הוא ממורה למערב ואין ענין האור מתחלה בו החלוף הזה, ורוחב הארץ הוא מצפון לדרום ושם האור או החושך שוכן ועומד במקום אחד ימים רבים כאשר זכרנו למעלה. וכבר פרשנו ענין המקומות אשר ברחב הארץ והחלוף אשר ביניהן מקצה צפון ועד קצה דרום. ואנו עתה באים לפרש ענין החלוף בין מקומות המתרחקות באורך הארץ ממורה ועד מערב בעזרת האל:

השער הרביעי

בחלוף הנמצא במקומות הישוב ממורה ועד מערב:

הוי יודע כי מרוחק המורה מן המערב הוא ק"פ חלקים, מדת מחצית חלקי הרקיע, כי הרקיע כולו נחלק לש"ס חלקים והוא נחלק לעולם לשני חלקים שוים חציו האחד למעלה מן הארץ והוא ק"פ חלקים וחציו השני למטה מן הארץ ק"פ חלקים, ותמצא המרחק מן המורה למערב תחת הארץ ק"פ חלקים, ואם אתה חולק כל אחד משני חלקים אלה לשנים עשר חלקים מנין שעות היום ושעות הלילה, יהיה החלק האחר ט"ו חלקים והוא שיעור שעה אחת בענין הזה אשר אנו מדברין עליו, וכשהחמה עולה וזורחת בקצה פאת מורה היא נראית על כל השוכנים בתחלת פאת מורה בארץ ותהיה העת ההיא תחלת היום להם ואינה נראית לכל השוכנים לפנימה באורך הארץ, אבל העת הוה להם עוד לילה, וכשהחמה עולה מפאת מורה עד שהיא נראית גבוהה על הארץ בקצה פאת מורה ט"ו חלקים היא נראית בכל המקומות הרחוקות מראש פאת מורה ט"ו חלקים כשהיא זורחת עליהם והעת ההיא היא תחלת היום להם, ויהיה בין תחלת היום במקום ההוא ובין תחלתו בפאת מורה שעה אחת, וכשהחמה מוספת לעלות ולהגביה על הארץ בפאת מורה עד שלשים חלקים היא נראית זורחת על השוכנים במקומות הרחוקות מפאת מורה שלשים חלקים, ויהיה תחלת היום במקום ההוא באחרית שעה שנית מן היום בקצה מורה. וכן בעלותה עד מ"ה חלקים היא זורחת על המקומות הרחוקות מקצה מורה מ"ה חלקים ויהיה בין תחלת היום להם ותחלתו בקצה מורה שלש שעות, וכן הרחוקים מקצה מורה ס' חלקים יהיה בין תחלת היום להם ובין תחלתו בקצה מורה ד' שעות, והרחוקים ע"ה חלקים ביניהם חמש שעות, והרחוקים צ' חלקים והם השוכנים באמצעית הארץ יהיה ביניהם ובין קצה מורה שש שעות, ויהיה ראש היום לשוכני אמצעית הארץ מחצית היום לשוכני קצה מורה, ועל הענין הזה הוא חולף עד שיבוא אל שוכני קצה המערב, ותהיה

החמה מתרחקת מפאת מזרח כל ק"פ הלקים! מחצית הרקיע שהן י"ב שעות והחמה בעת ההיא שוקעת מעל קצות המזרח והוא תחלת הלילה להם וזוהרת על אנשי קצות המערב והוא תחלת היום להם, ונמצא היום לאנשי מזרח הוא הלילה לאנשי מערב והלילה להם הוא היום לאלו, והמקום הזה הוא סוף הישוב בארץ ואין אחריו כי אם מימי אוקינוס אשר אין אדם עובר בהם, ותמצא מכאן שאין היום והלילה שוים לעולם בכל מקומות הארץ לא במדתן ולא בזמןן אבל היום אשר לו מדה ידועה במקום הזה יהיה במקום אחר מוסיף עליה או מקצר ממנה! ועל הענין הזה תהיה הלילה ארוכה במקום אחד וקצרה במקום אחר אלא שני ימים בלבד בכל השנה שהיום והלילה שוים בכל מקומות הישוב כשהחמה בראש מזל ובראש מאזנים, הרי ראיית שאינן שוים במדתן בכל מקום, וכן אינן שוים בזמן, אבל שעה אחת מהיום תהיה החמה נראית במקום אחד ואינה נראית במקום שני ויהיה בכאן יום ולהלן לילה, ולא תמצא החמה נראית בכל הישוב ברגע אחד, ולא תהיה כמו כן מסתתרת מעל כל הישוב ברגע אחד אלא בשני רגעים ביום האחד כשהיא בחצי השמים על ראשי שוכני אמצעית הארץ והוא חצי היום להם והיא ברגע הזה עולה על אנשי מערב ושוקעת מעל אנשי מזרח והיא כנגד ראשי השוכנים באמצע הארץ ולשוכנים מזרחה מאמצעית הארץ היא נראית להם פונה ממעל ראשם פונה לערב, ולשוכנים לפאת מערב מאמצעית הארץ היא נראית להם קדמה מעל ראשם עולה לחצי השמים וברגע הזה היא נראית בכל הישוב, והרגע השני כשהיא מסתתרת מעל כל הישוב הוא רגע היותה על מחצית השמים אשר תחת הארץ כנגד רגלי השוכנים באמצעית הארץ:

השער החמישי

בפירוש רוחב הארץ וארכה ולמה נקרא זה אורך וזה רוחב:

הרי נתברר לך בשערים אשר עברו מנהג הימים והלילות בכל הישוב והשינוי אשר ביניהן במדתן בכל ימות השנה ברוחב הארץ אשר הוא מצפון לדרום, וכן נתברר לך השנוי אשר ממזרח למערב, וקראו למרחק אשר בין צפון לדרום רוחב הארץ מפני שהישוב בו אינו משפתו ועד שפתו, אבל ישאר בו מדבר והרבה הן בפאת צפון והן בפאת דרום, וקראו למרחק אשר ממזרח למערב אורך הארץ מפני שהישוב בו הוא מן הקצה אל הקצה ומשמע האורך בכל הלשונות עודה במדתו על הרוחב, ומפני זה קראו למרחק העדיף והמלא בישוב אורך, ולמרחק המקצר והחסר רוחב, וכן מצאנו הכתוב קום התהלך בארץ לארבה ולרחבה כי לך אתננה (נראשית יג ז'), קדם בכתוב הזה אורך הארץ אל רחבה והבטיחו שהכל יתנו לו, וכשפירש לו דרך נתינתה אמר ופרצתה ימה וקדמה וצפונה ונגבה (סס כח יז), ותמצא בכתוב הזה מזרח ומערב מוקדם כנגד לארבה המוקדם בכתוב הראשון, וצפון ודרום מאוחר כנגד ולארבה המאוחר להלן, ותמצא מן התורה שאורך הארץ הוא ממזרח למערב ורחבה מצפון לדרום, וכן כתוב כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו (תהלים קג יג), ולא אמר

כרחוק צפון מדרום מפני שמרחק צפון מדרום בישוב הארץ אינו הולך מראשו
 ועד סופו, ואלו היה אומר כרחוק צפון מדרום היה עולה בלבנות בני אדם
 שאין הקב"ה מרחיק את עתות עמו כל הריחוק אבל יש מרחק גדול ממנו והוא
 מרחק מורח ממערב ואין אתה יכול להעלות בלבך מרחק בעולם שיהיה עורך
 עליו, וסבורים אנו שאדם יכול למדות אותו מתחלת הישוב ועד סופו אם
 אתה מתחיל להלך מספאת מורח לפאת מערב יהיה החבל בינו ובין המורח מוסיף
 וגדל עד שיגיע לקצה מערב ויעמיד אך החבל בינו ובין מורח ולא יכול להוסיף
 אבל אם מעמיד להלך אחר קצה המערב היה הולך תחת הארץ ומתקרב לפאת
 מורח ואין אתה מוצא מרחק הישוב שיהיה מוסיף על החבל אשר בין מורח
 למערב, ורוחב הארץ אינו בענין הוה אלא אם אדם מתחיל להלך מצד אחד
 הן לפאת צפון הן לפאת דרום אינו מגיע לאחריה או מרוב הקור או מרוב
 החום, וכן אמר הכתוב התבוננתה עד רחבי ארץ הגד אם ידעתה כלה (איוב
 לה יח), ולא אמר עד ארכי ארץ ללמדך שרוחב הארץ אין אדם יכול להגיע
 לאחריה כאשר הוא מגיע לפאת מורח ומערב אשר הוא אורך הארץ, ואם
 אתה רואה בספרים החצונים שאומר מדינה פלונית רחבה כך וכך חלקים וארכה
 כך וכך חלקים או כך וכך שעות, ותשאל ותאמר מאי זה דרך היו יודעים החכמים
 האלה רוחב המדינות וארכה עד שהיו אומרים רוחב המדינה זו כך וכך וארכה
 כך וכך, נאמר לך הרוחב היו יודעין משיעור הקשת אשר יגיע אליה גבה החמה
 בחצי השמים במדינה אשר היו חוקרין על רחבה בכל יום ויום על דרך המפורש
 בחשבון הכוכבים והוא דבר קרוב בעינינו באומנות ההיא ויכול אדם לחשוב אותו
 בכל מדינה שהוא עומד בה בכל עת שירצה זה לחשבון הרוחב. אבל האורך
 אין חשבוננו מודמן בכל עת מפני שאינו נחשב ומתגלה אלא בעת לקות הלבנה
 על דרך מתוקן שאינו קשה כל כך, או בעת לקות החמה וחשבוננו קשה
 ומשובש וצריך להשתמר בו מצדדים רבים שאין אתה צריך אליהן בליקוט
 הלבנה. והיו המלכים הראשונים אשר היו משימין דעתן להעמיד הדבר הזה
 על בוריו ממנים אנשים חכמים וחשבנים בכל מדינה ומדינה לחקר על הדבר
 הזה והיה כל איש ואיש מהם בעת לקות הלבנה מכוון ומדקדק שעת בואה
 בלקות ושעת צאתה, ושומר את השעות האלה עמו והם באים אחרי כן לפני
 המלך ורואים המחלוקת אשר בין כל איש ואיש בחשבוננו, אם היו מוצאין על
 דרך המשל הלקות התחיל במדינה אחת בג' שעות ובמדינה ב' בארבע שעות
 ובמדינה ג' בשתי שעות, היו יודעים שמדינה א' רחוקה ממדינה ג' למורח
 שעה אחת והיא רחוקה ממדינת ב' למערב שעה אחת. ועל הענין הזה היו
 מוצאין המחלוקת בגמירות הלקות והיו יודעים שחשבונם היה מתוקן, ואם
 היו מוצאים בין התחלת הלקות וגמירותה מחלוקת ביניהם יודעים שיש
 בחשבונם שעות והיו חוזרים בדבר פעמים רבות עד שהתברר להם שאין בו
 שעות ועל המנהג הזה נהגו בכל המדינות, והתחילו לחקור מקצות המורח
 עד שהגיעו לקצות המערב ומוצאו המרחק ביניהן י"ב שעות שלמות ולא
 יותר. כאשר אתה מוצא רוחב המדינות וארכן מפורש בספר צורת הארץ:

השער הששי

בפירוש מהלך החמה אשר הימים והלילות מתחלפין במדתן מדרך מהלכה:

הוי יודע כי הרקיע הראשון המנסה את כל הרקיעין מלמעלן ומלמטן או הדופה אותם או החופף עליהן באיזה ענין אתה מכנה אותו מהן הוא הרקיע השמיני נחלק לש"ס חלקים, וכל אחד ואחד מהרקיעים אשר תחתיו נחלק כ"ב לש"ס חלקים, וכל אחד מהחלקים האלה בכל אחד מהרקיעים נחלק לששים חלקים ונקראין רגעים וכל רגע מהם לששים רגעי רגעים או לרגעים שניים אם תרצה לומר, וכן השניים לשלישיים והשלישיים לרביעיים, לא מפני שיש ברקיע החלקים האלה כי אין ברקיע חלק כלל, אלא אנחנו מחלקין אותו כדי לדקק את החשבון במהלכו ובמהלך הכוכבים עליו, והרקיע סובב ממזרח למערב ביום ולילה כגון פעם אחת והחמה והלבנה הולכות ברקיעיהן ממערב למזרח חלוף מהלך הרקיע ואינם רצים במרוצת הרקיע אשר היא נתונה בו, והחמה הולכת ברקיע חמשים ושמונה רגעים ועוד שמונה רגעים שניים ועוד רגעים שלישיים ורביעיים שאין לנו צורך לפרשם והיא גומרת את כל הרקיעים בשש"ה יום ורביעי חסר משהו ונמצא הרקיע הולך וסובב בכל יום ויום מה שהחמה מהלכת בשנה אחת, והרקיע סובב על מרכו הארץ ואינו מוסף בהליכתו ביום אחד על הליכתו ביום שני ומהלך החמה אינו כן אבל היא הולכת ברקיעה אשר היא סובבת עליו מהלך שוה במהלך אשר זכרנו לך שהוא נ"ט רגעים ורגעי הרגע אשר הוא מוסף עליו ואין מהלכה בגופה מוסף ביום שני ולא פחת ממנו, והיא אינו כאלו היא מחלפת את הליכתה, פעמים היא הולכת במתינות פחות ממהלכה השוה ופעמים היא הולכת מהלך בינוני ממהלכה השוה ופעמים היא הולכת במריצות יותר ממהלכה השוה, ונראה החלוף הזה בהליכתה מפני שאין מרכו רקיעה אשר היא סובבת עליו ומרכו הארץ על נקודה אחת, אבל מרכו רקיעה יוצא ממרכו הארץ כדי שני חלקים מן מאה ועשרים חלקים בקו אורך רקיעה; ומפני זה אין אתה מוצא מרחק כל חלקי רקיעה ממרכו הארץ מרחק אחד, אבל אתה מוצא בו חלק אחד שהוא רחוק מכלם, וכשהחמה בחלק הזה היא בנקודת מרחקה האורך וגבהה הגדול, ויש כנגדו חלק אחד שהוא קרוב מכלם, וכשהחמה בחלק הזה היא בנקודת מרחקה הקצר והגובה הקטן ושני חלקים באמצעית שני הצדדין מזה ומזה שהחמה בהן היא במרחק בינוני ונקראין נקודות הגובה הבינוני מפני שהגובה הזה פחות מן הגובה הגדול כאשר עורף על הקטן, וכשהחמה בגובה הגדול או משני צדיו עד הגובה הבינוני היא נראית הולכת במריצות יותר ממהלכה השוה לא מוספת עליו ולא גורעת ממנו; ואני מוסף לך בענין הזה פירוש ואומר כשהחמה בנקודת גבהה הגדול היא בסוף מרחקה מן הארץ ועליויה והיא מהלכת בסוף מתינותה, וכשהיא מתנגלת מנקודת הגובה הגדול היא נוטה לירד אל הגובה הבינוני והיא מקצרת את מתינותה ומוספת על מדת הליכתה עד שהיא מגעת אל הגובה הבינוני והיה מהלכה במקום ההוא כמהלכה השוה ומכאן ואילך היא מוספת על מהלכה השוה ומריצה להלך עד שתהיה מגעת אל גבהה הקטן ותהיה בכאן מהלכת בסוף

מרוצתה כאשר היתה בגבהה הגדול מהלכת בסוף מתינותה וכשהיא מתגלגלת
 מגבהה הקטן היא נוהגת לעלות אל הגובה הבינוני והיא ממעישה את מרוצתה
 ומקצרת את מרת הליכתה עד שתהיה באה אל נקודת הגובה הבינוני מן הצד
 השני ותהיה שם הולכת במהלך השוה ומכאן ואילך היא מקצרת את מהלכה
 מן המהלך השוה וממתנת במהלכה עד שהיא מגעת אל גבהה הגדול וגבהה
 הגדול הוא במול תאומים וגבהה הקטן הוא במול קשת, ויהיה גבהה הבינוני
 האחד במול בתולה ומשם החמה יורדת לגבהה הקטן והשני במול דגים ומשם
 החמה עולה אל גבהה הגדול, ואנו מוסרים לך צורה אחרת כדי שיראה בה
 במראית העין עניני הלוח ההליכה ותבין בה עוד מאיזה מעם הוא הקור מונע
 את הישוב בפאת צפון והחום מונע אותו בפאת דרום, ואנו מעגלים בצורה
 הזאת אופן אחד אשר מרכו הארץ והוא הגלגל הדומה לאופן המולות,
 על נקודת מרכו נקודת א' ועל ארבע רוחותיו ג"ד ז"ח, ונתלק האופן הזה ל'
 חלקים שוים בשני קוים שהן עוברים על מרכו על זווית נצבות, על שתי קצות
 הקו האחד ג"ד ועל קצות השני ז"ח, ויהיה כל חלק מהן צ' חלקים, כי הגלגל
 כלו נחלק לש"ס חלקים ותהיה נקודת ג' חצי תאומים ונקודת ד' חצי קשת ונקודת
 ח' חצי דגים ונקודת ו' חצי בתולה, ואנו מעגלים בתוך האופן הזה אופן קטן
 ממנו ויהיה מרכו הוצה למרכו הארץ רחוק מנקודה א' לנכח נקודת ג' בכדי
 שני חלקים ויהיה המרכו הזה נקודת ב' על קו ג"ד ויהיה האופן הזה גלגל
 רקיע החמה על מרכו ב' ועל ארבע רוחותיו גמ"סל, ותהיה נקודת ס' על קו
 ג"ד למעלה מנקודת א', ונוציא קו אחר עובר על נקודת ב' על זווית נצבות
 והוא קו מב"ל, ויהיה האופן הזה נחלק לד' חלקים שוין כל חלק צ' חלקים
 מרקיע החמה, על ראש החלק הא' ג' והוא הגובה הרחוק מושש (פי' מתחבר)
 לנו עקמימית גלגל המולות, והחלק השני מ' והוא הגובה הבינוני האחד והשלישי
 ס' והוא הגובה הקרוב, והרביעי ל' והוא הגובה הבינוני השני ותמצא באופן
 הזה הקטן קושר הארץ אשר קו ז"ח חולק אותו לש"ס חלקים שאינן שוין
 האחד קשת הגמ"ש אשר הוא יותר ממחצית אופן החמה והקשת הזאת
 מקיף לה מגלגל המולות חציו לברו והוא קשת גג"ח ומושך ששה מן המולות
 מחצי דגים עד חצי בתולה, והחלק השני הוא קשת הס"ש אשר הוא פחות
 ממחצית אופן החמה והמקיף לו מגלגל המולות חצי שלם והוא קשת זד"ח
 אשר בו ששה מולות מחצי בתולה עד חצי דגים. ובעת שהחמה הולכת על
 נקודת ש' מעקמימות רקיעה כל היושבים על נקודת א' אשר מרכו הארץ רואין
 אותה על נקודת ח' מגלגל המולות אשר היא חצי דגים אשר הוא המרחק הבינוני,
 וכשהיא בנקודת ג' נראית להם בחצי תאומים אשר היא רוב גבהה ונראית
 כאלו הולכת ג' מולות בלבד והיא הולכת מגלגל רקיעה כל קשת שמ"ג שהוא
 יותר מרביעי רקיעה, וכשהיא בנקודת ד' מגלגל רקיעה נראית בנקודת ז' אשר
 הוא חצי בתולה, ותמצא הולכת מנקודת ח' מגלגל רקיעה עד נקודת ו' ממנו
 כגון קפ"ד חלקים מחלקי רקיעה שהיא מהלכת בכדי קפ"ג יום פחות רובע,
 ואינה הולכת מן המולות כי אם ק"ס חלקים ונראית בזה הולכת במתינות,
 ובחילוף הענין הזה כשהחמה מהלכת מגלגל רקיעה מנקודת ח' עד נקודת ס'
 עד ש' והן כגון קע"ג חלקים מחלקי רקיעה מהלכת אותן בכדי קע"ח יום
 דחצי, והיא נראית מהלכת כל קשת זד"ח מגלגל המולות אשר הן ששה מולות
 שלמות והן חצי בתולה ומאונים ועקרב וקשת ודלי וחצי דגים ונראית בכאן

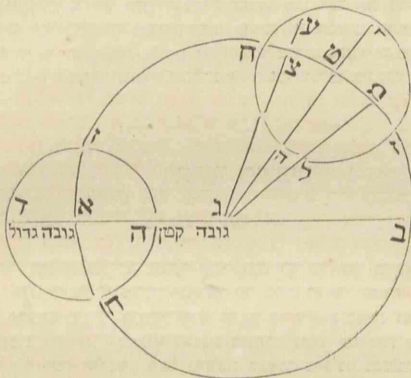
משני צדיהן היא הולכת בפאת דרום ומתקרבת במסיבה מראשי שוכני דרום ומחממת את אירן והיא במזלות האלה הולכת ברקיעה על הקשת הקרובה מן הארץ והיא קשת שס"ה והענין הזה מוסף על החמימות ונמצא החום בפאת דרום נאסף משני צדדים כל אחד מהם מוסף על החום ומגבירו ומפני זה לא הגיע הישוב בדרום כי אם עד י"ו חלקים אשר הן מרחק מחצית מול עקרב ומול דלי מקו המישור והמזלות האלה אינן רחוקות מן הגבה הבינוני כל כך, ועל זה הגיע הישוב בדרום עד נכחן ומכאן ואילך החמה מתקרבת מן הארץ ומעמקת בדרום ושני הענינים האלה מגבירים את החמימות עד שאין בעלי חיים יכולין לקבלה ויכרת הישוב בדרום מן המקום ההוא והלאה, ואתה רואה מכאן כי החמימות מונעת את הישוב בדרום והקרירות מונעת אותו בצפון כאשר זכרנו לך למעלה ונתברר מהלך דרך החמה ומעט מהענינים התלויים בו :

השער השביעי

בפירוש מהלך הלבנה :

הלבנה הולכת ברקיעה מהלך שוה בכל יום על ענין מהלך החמה ממערב למזרח, אלא שמהלכה מוסף במזרחו על מדת מהלך החמה והוא נפרש ממנו בענינים אחרים מעיני המהלך ואינו דומה לו כי אם בפאת המהלך בלבד אשר הוא ממערב למזרח, ומהלך הלבנה מתחבר משני מהלכות על מעוט החיבור להקריבו אל דעת הלומד, אבל מהלכה מחובר מארבע מהלכות ואין אנו נזקקין לפרשן בכאן, והמהלך הזה הוא על שני רקיעים הרקיע האחד הוא מקף את כל הארץ כשאר הרקיעים ומרכזו מרכז הארץ, והרקיע השני רקיע קטן שהוא מסור על הרקיע הראשון הגדול ממנו ומרכזו על עקמימות הרקיע הראשון ונמצא מחצית הרקיע הזה הוצה מעקמימות הראשון ומחציתו השני לגו מן העקמימות והגלגל הראשון נקרא גלגל דומה לגלגל המזלות אשר הוא מרכז הארץ, והגלגל השני הקטן נקרא גלגל ההקפה מפני שגוף הלבנה נתון על הגלגל הזה, ומרכז גלגל ההקפה סובב על עקמימות גלגל הסובב אותו הדומה לגלגל המזלות והוא סובב עליו ממערב למזרח ומסיב עמו את גלגל ההקפה י"ג חלקים מש"ס חלקים ברקיע הסובל ועוד כגון י"א חלקים מששים רגעים בחלק בכל יום ויום, וגוף הלבנה סובב בעקמימות גלגל ההקפה הקטן ממזרח למערב אם יהיה גופה בעקמימות הגלגל החיצונה, ואם יהיה גופה בעקמימות גלגל הפנימית היא הולכת ממערב למזרח, והמהלך הזה הוא י"ג חלקים מש"ס חלקים בגלגל ההקפה ועוד ג' רגעים מששים חלקים בחלק ועוד רגעי רגעים בכל יום ויום, ותמצא הלבנה כשהיא הולכת בעקמימות גלגל הקפתה אשר הוא בתוך עקמימות גלגל הרומה יהיה מהלכה ומהלך מרכז גלגלה שניהן מצד אחד ויתחברו שני המהלכים יחד ותראה הלבנה כאלו הולכת במריצות, וכשהלבנה הולכת בעקמימות הגלגל החיצונה יהיה מהלך גופה לפאה אחת ומהלך המרכז לפאה אחרת גופה הולך לנכח מערב והמרכז הולך לנוכח מזרח ויהיה מהלכה מפחית ממהלך המרכז ותראה הלבנה כאלו הולכת במתינות,

והנה לך צורה אחת שיראה לך בה הענין הזה ואני מעניל אופן אחד גדול כנגד גלגל הלבנה הרומה לגלגל המולות ועל שתי קצורת הקו החולק אותו לשנים שתי נקודות א"ב, ועל מחצית הקו הזה נקודת ג' והיא מרכז הגלגל הזה אשר הוא מרכז הארץ, ועוד אני מעניל אופן אחד קטן על נקודת א' מעקמימות הגלגל הזה ותהיה מחצית האופן הזה הוצה מן הגלגל, והמחצית השנית בתוך הגלגל תוציא קו א"ב החולק את הגלגל הסובל ונארכנו עד שתגיע

אל העקמימות גלגל ההקפה החיצונה אל נקודת ד', ויהיה על הנקודה מן הקו הזה אשר עם עקמימות גלגל ההקפה אשר לפנימה נקודת ה' ועל שתי הנקודות אשר על גוף עקמימות גלגל הסובל אשר הן חולקות את גלגל ההקפה על האחת ז' ועל השנית ח' ואתה חושב בצורה הזאת נקודת ד' אשר לבד מעקמימות הסובל היא גובה גדול ללבנה ונקודת ה' אשר לנו מן העקמימות גבה קטן לה, ויהיה מרכז גלגל ההקפה סובב על עקמימות גלגל הסובל מנקודת א' לנוכח נקודת ז' ממערב למזרח, וגוף הלבנה פעמים היא בנקודת ד' אשר היא הגובה הגדול, ופעמים בנקודת ה' אשר היא הגובה הקטן והיא נראית בשתי הנקודות האלה כאילו היא על נקודת א' מרקיע גלגל הסובל הרומה לגלגל המולות והיא הנקודה אשר עליה מרכז ההקפה, ואתה רואה בצורה הזאת אם הלבנה עומדת בנקודת ד' אשר היא לבד מעקמימות היא הולכת חילוף מהלך המרכז שהיא לנכח נקודת ז' וגוף הלבנה הולך נכח נקודת ח', ואם הלבנה בנקודת ה' אשר לנו מעקמימות היא הולכת לנכח נקודת מהלך המרכז, כי כן היא דרך המסיבה הזאת, וזאת היא צורתה י ואם אנו מכללין את מרכז א' על עקמימות גלגל הסובל לנכח נקודת ז' עד שיהיה המרכז מגיע אל נקודת ט' ונעניל על נקודת ט' גלגל ההקפה על צורתו אשר היתה בנקודת א' ויהיה גוף הלבנה אשר היה

על נקודת ד' הגובה הגדול סובב לנכח נקודת ה' ומגיע אל נקודת ע' מגלגל
 החקפה ונראה ברקיע גלגל הסובל על נקודת צ' ויהיה מעמד המרכז על נקודת
 ט', והקשת אשר סובב המרכז היא מן א' ועד ט' ועליה כתוב בצורה הזאת
 אוזצ"ש, והלבנה אשר הגיעה בגלגל הקפתה על נקודת ע' היא נראית בגלגל
 הסובל על נקודת צ', מפני שהקו היוצא ממרכז הארץ ומעיני בני אדם עליה
 עד שהוא מגיע אל הלבנה הוא קו גצ"ע והוא מגיע אל הלבנה אל נקודת ע'
 ורואה אותה על נקודת צ' מגלגל הסובל ותהיה הקשת הנראית במהלך הלבנה
 כתוב עליה בגלגל הסובל אוזצ"צ, ותמצא מקום הלבנה מקצר ממקום המרכז
 עם קשת ט"צ ותראה הלבנה בכאן גורעת מן מהלכה הבינוני והולכת במתינות, ואם
 יהיה גוף הלבנה על נקודת ה' יהיה הולך לנכח נקודת ד' ומגיע אל נקודת ל'
 על עקמימות החקפה ותהיה הלבנה נראית בקו גל"מ על נקודת מ' אשר על
 עקמימות גלגל הסובל ותהיה הקשת הנראית בהליכת הלבנה קשת או"ח צט"מ
 וקשת הליכת המרכז היא קשת או"ח צ"ש, ותמצא הלבנה בכאן מוספת על
 מהלכה הבינוני והולכת במריצות י' ואתה מוצא מהלך הלבנה מתחלף על שלשה
 עינים, ומרכז גלגל הסובל הולך בכלן מזה אחת והיא קשת א"ש, פעמים
 היא הולכת מהלכה הנחוץ כגון קשת א"מ ופעמים היא הולכת מהלכה המתון
 כגון קשת א"צ, ופעמים היא הולכת מהלכה הבינוני אשר הוא דומה לקשת
 א"ט, ואתה מוצא מהלכה הנחוץ מוסיף על מהלכה המתון קשת מ"צ והוא
 שאמרו רז"ל אמר להם רבן גמליאל להכמים כך מקובל אני מבית אבי אבא
 פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה זה הוא פירוש הארוכה והקצרה,
 ואתה מוצא מהלך הלבנה עורף הרבה על מהלך החמה והוא נוסף מהלך
 החמה יותר מ"ג פעמים, ותמצא כשהחמה גומרת את הרקיע בהקפתה פעם
 אחת תהיה הלבנה גומרת אותו בהקפתה י"ג פעמים והיא בפעמים האלה דובקת
 בחמה ומגעת אליה י"ב פעמים בתוספת מספר פעמי הקפתה על הפעם האחת
 אשר הקיפה החמה, ולא היוצרתה והארץ בפירוש העינים האלה עד סופו
 מפני שאיני מתכוין בכאן לחקור על מהלך הרקיע ומהלך הזכוכים ולפרשן על
 הליכת המתוקנת, אבל באתי לדבר דבר מועט מזה לצורך החבור והן תלוי
 בחכמת הכוכבים ואני הוזהם בכאן השער הזה:

השער השמיני

בפירוש שם היום על כמה עינים הוא נאמר בלשון הקדש ואיזה
 ענין מהם אנו צריכים אליו בחבור הזה:

הוי יודע כי מלת היום נאמרת בלשון הקודש על עינים רבים אני מפרש
 הבא מהם על יד, יש פעמים שהוא נאמר על איזה עת שיוזמן לאדם הן
 יום והן לילה ככתוב ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו (יראשית
 לט יא), כשנזדמן לו לבוא אם יום ואם לילה, ופעמים יהיה משמעו משמע
 עתה ככתוב השבעה לי כיום (יראשית כס לג), אשר משמעו השבעה לי עתה,
 ופעמים על זמן מן הזמנים שאינו קצוב על עת יודע ככתוב ביום בא גוג והיה

ביום ההוא (יחזקאל לח י, לט יא), שרש אשר אינו נאמר על יום ידוע ולא עת רשום אלא על העת אשר הקב"ה מגלה אותו ברחמיו, ויש מקום שהוא נאמר על האור ממש ככתוב ויקרא אלהים לאור יום (ג'רסית ח ס), קראו יום קודם שהיה מאיר על הארץ, כי הארץ לא היתה נראית עוד ולא נודע מקומה ולא נקראת ארץ עד יום השלישי, ובכל הפרשה קרא לומן האור בקר ולומן החשך ערב ולא קראו יום ולילה ללמדך כי עצם האור הוא הנקרא יום בראש הפרשה, ופעמים הוא נאמר על מדרת הומן אשר האור נמשך ונאחו באויר העולם, ואם אין החמה גופה נראית והוא מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, ואין השחר דבר אחר כי אם אור החמה הנאחו באויר הקרוב מן הארץ והנמשך בעבים העולים מן הארץ, וכן אין הכוכבים יוצאים ונראין אלא בעת שהאור נפרד מהאוויר העב הזה וקרא הכתוב את כל הומן הזה יום ככתוב והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה (נחמיה ז יו), ועל הענין הזה דמרומי רז"ל בכל מצות שאדם חייב בהן בלילה כדי שיעשו כדו בלילה ממש שאין בה דוגמא ולא ספיקא, והם ז"ל במקומות אחרות מיהיבין מבעוד יום כשהן מהמירין במצות ואומרין מוסיף מחול על הקדש ומונים את הלילה לפני דמרומי חמה ואין התוספת הזאת אלא מדמרומי חמה, אבל מהשיכה שהוא עת שקיעתה לדברי הכל יום טוב הוא או שבת בלא ספיקא ואין שם תוספת, והתוספת כל שאתה מהמיר על עצמך מבעוד יום, וכמו שיש בכאן תוספת כן יהיה בראשו אשר מונין הלילה מצאת הכוכבים תוספת או גרעון אם תרצה לומר, ומכאן אתה למד שהמדה הנכונה ליום אשר אין בה תוספת ולא גרעון היא מעת זריחת החמה בפאת מזרח עד שהיא שוקעת בפאת מערב, והלילה מעת שקיעתה במערב עד עת זריחתה במזרח ככתוב את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה (ג'רסית ח יו), וכל העת שהחמה זורחת על הארץ אין באור הלבנה כח לפשוט על הארץ ואשילו היא מלאה אור, מפני שאין לה ביום ממשלת, ואם החמה שוקעת מיד אתה רואה אור הלבנה מאיר על הארץ ופושט עליה, ואם היא מלאה אור יהיה אורה מושך עד זריחת החמה מפני שממשלתה אינה אלא בלילה וראיה לך מכאן שתחלת הלילה היא מעת שקיעת החמה ותחלת היום מעת זריחתה, ופעמים היום נאמר על שני הומנים האלו שהם יום ולילה ויהיו שניהן מתדברין יחד נקראין יום ככתוב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד (ג'רסית ח ס), ואתה רואה מן הכתוב הזה היום והלילה שניהן יחד נקראין יום, ואם תמצאנו אומרים בחבור הזה יום הוי ידוע כי אנו אומרים על אחד משני הענינים האלה האחרונים או מדת היות החמה על הארץ מעת זריחתה ועד שקיעתה הנקרא יום וכנגדו לילה או היום והלילה שניהם יחד הנקראים יום, ואין אנו אומרים אותו על אחד מענינים הראשונים כי רובם הוא נאמר על דוגמא ועל הרהבת הלשון, ואין אנו צריכין בכאן כי אם לשני הענינים האחרונים ואנו נותנין סברא על שני הענינים האלה ואומר כי האור קראו הכתוב יום, ואין אנו מוצאין בעולם הזה אור אלא מן השמש ובכל עת שהשמש נראה לנו האור נמצא עמנו, ואנו קוראין לעת ההוא יום מפני שאנו רואין את האור פושט על הארץ, ואנו קוראין לילה לעת אשר האור הזה מסתתר ממנו אבל העת הזוה הנקרא לילה אע"פ שאין האור נראה לנו בידוע הוא שהשמש מאיר על מקום אחר או הולך תחת הארץ ומאיר על המים אשר תחת הארץ והוא לשם יום, ותמצא אור החמה בלילה, ואם הוא נפקד

במקום אחד הוא נמצא במקום שני, וכן הסברא הוּו קראו לשני העתים האלה בהתחברם יחד יום, ותמצא היום נאמר בכלל ופרש נאמר בכלל על הוּמָן אשר האור מתחיל בו להראות על הארץ וגומר את כל מהלכו על הארץ ותחתיה עד שהוא חוזר על מקומו אשר התחיל להראות בו, ובזמן הזה יהיה אורו משלים להפשט על הארץ מלמעלה ומלמטה וזה הוא היום הכללי הנאמר בכלל, וזוהו נאמר בפרש בכל מקום שאור החמה פושט בו כל זמן שאורה פושט על המקום ההוא ואם אינו פושט על מקום אחר והוא נקרא במקום הזה יום ובמקום אחר לילה:

השער התשיעי

מדבר על המחלוקות אשר בין האומות בתחלת היום ועל איזה דעת מהן אנו מונין תחלתו:

היום האמור בכלל הוא במדתו נוהג מנהג עגולה שהיא מתגלגלת מפני שהוא מתחיל ממקום אחד וסובב והולך עד שהוא חוזר אל המקום אשר התחיל ממנו וכיון שהוא חוזר ונוהג כמנהגו לסבוב ואינו עומד, ואין אהה מוצא בו מקום ידוע שהוא ראוי להקרא ראש אצל כל אדם, לפי הסכמת דעתו נותן לו ראש ותחלה מאיזה מקום שירצה כאשר אין לעגולה ראש ידוע, וכל מקום שאתה מתחיל ממנו אתה משים אותה ראש לה וכן ראוי להיות מנהג היום, אלא כשאנו מעיינים בדבר היום עיון יפה אנו מוצאין בו ד' רגעים שהן ראויין לשום אותם ראש היום ותחילתו מפני שהחמה פונה בהן מצד אל צד בהקפתה אל מקום אחד והוא במקום ההוא ממירה את ענין מהלכה, ואם אינה ממירה את ענין מהלכה בהקפתה אל כל הארץ תהיה ממירה את ענין מהלכה אל מקום פרטי, הרגע האחד מהן הוא עת וריחתה מפני שהיא מתחלת לעלות על המקום שהיא זורחת עליו, והרגע השני הוא עת היות בהצי השמים מפני שהיא מגעת במקום ההוא אל סוף גבהה ועליותה על המקום אשר זרחה עליו, ומכאן ואילך היא נוטה לשרוב, והרגע השלישי הוא עת שקיעתה מפני שהוא מתחלת לבוא תחת הארץ ולהסתתר מן המקום אשר זרחה עליו, והרגע הרביעי הוא עת היותה בהצי השמים אשר תחת הארץ מפני שהיא מתחלת משם לעלות על הארץ והולכת לזרוח אל המקום אשר שקעה מעליו, ומצאנו האומות ובעלי האומניות הנוקקין לחשוב ימים ולילות התחילו למנות תחלת היום מכל אחד מן הרגעים הארבעה האלה כל אחד מהן לפי דעתו ולפי צרכו, מהן המעיינים בדשבון מהלך הכוכבים והחוקקין על מדת הליכתן הן צריכין לחקור על מהלך כל כוכב וכוכב כמה יהיה ביום אחד, ואלה מסרו תחלת היום או מעט היות החמה בהצי השמים אשר על הארץ והוא מחצית היום או מעט היותה בהצי השמים תחת הארץ והוא מחצית הלילה, ואמרו אין אנו יכולין לשום תחלת היום ממקום אחד מפני שאין הימים והלילות שוין בכל העולם אבל לילה אחת אם אתה מחבר אותה עם היום אשר היה לפנייה יהיו שניהם כמו כן יום אחד אלא שמדתן לא תהיה שוה, מפני שהיום אשר לפני הלילה עודף או מקצר מן היום אשר

אחריה ואילו היינו חוקרים על מהלך הכוכבים בימים שתהלתן זריחת החמה או שקיעתה היה אחד ממנו מתחיל לחקור עליהן מזריחת השמש עד זריחתה ביום אחד, ובו ביום היה אדם אחד מתחיל לחקור עליהן משקיעת השמש עד שקיעתה לא היינו באים אל דעת אחד מפני החלוקה אשר בין הימים והלילות, והיתה החקירה הזאת משבשת עלינו ועכשיו כשאנו חוקרין עליהן או מחצי היום או מחצי הלילה אנו באין לעולם אל דעת אחת מפני שהשיווי הנמצא בהן מן הדרך הזה אם אתה מחבר מחצית יום ומחצית לילה שהן סמוכין זה לזה מחברין כמו כן הן לפני היום הראשון הן ואחריו לא תמצא היום הראשון עורף על השני ולא חסר ממנו והוא המנהג בכל יום ויום מפני שאם מחצית היום עורף על מחצית הלילה ביום הזה תמצא ביום השני הרבר בחלוקה, מחצית הלילה עורף על מחצית היום ויהיו שניהם לעולם י"ב שעות מלאות כי מהלך הגלגל מחצי השמים על הארץ עד מחציתה תחת הארץ שוה הוא למהלכו מחצי השמים תחת הארץ עד מחציתה על הארץ בכל מקומות הישוב, ואין מדת מהלכו ממעל לארץ כמהלכו מתחת לארץ אבל פעמים עורף ופעמים חוסר, ולפי הענין הזה תמצא כל חושבי מהלך הכוכבים משימים תהלת היום בחשבונם או מחצי היום או מחצי הלילה ואין החשבון נתקן להם אלא על הדרך הזה, ואלה עשו לפי צורך אומנתם, ואין אנו רשאים לסמוך עליהם ולא ללכת אחריהן, מפני שמחצית היום ומחצית הלילה אינו דבר גלוי ומוזמן לדעת כל אדם, אבל אין אדם יודע אותו על ברור ביום אלא במשקל או במדידת הצל או במדידת הכלים אשר הם מריקים מים או חול וכל הכלים העשויין על השעות או באומד גופה של החמה על הארץ ואינו נודע בלילה אלא במדידת הכלים אשר הם מריקין מים או חול או כדומה לו או בכלים העשויין על השעות או באומד גופה (של) אחד מן הכוכבים המאירים בלילה וכל דבר ודבר מהם לא יתכן אלא באומנות שהיא נמצאת אצל אדם אחד ואינה נמצאת אצל אדם שני, וצריכין אנו שיהיה ראש היום וסופו גלויים ומפורסמים לכל אדם לתקן כל צרכיהם בעולם הזה, ואין אתה מוצא ביום רגע שיהיה גלוי ומפורסם לכל אדם כי אם בשני רגעים אלו שהן זריחת השמש בזריחה או שקיעתה במערב וראוי הוא אחד מן החלקים האלה לשום אותו תהלת היום, ואנו מוצאין האומה הנצרית וכל הנהגים מנהגה מתחילין לחשוב ימיהן מזריחת השמש עם זריחתה ואומרים שהיום צריך להיות תחילה ואחריו הלילה כי היום משובה מזהושוך והמשובה ראוי להקדים ועוד כי הקב"ה ברא האור תהלה ובו פתחו כל בריותיו ובהיות האור נמצא היום ומכאן זאיך התחילו הימים והלילות להמנות וכן אמר הכתוב לך יום אף לך לילה (תסליס עז יו) היום קודם ללילה ועוד כתוב יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחזה דעת (סס יט ז) * כאשר היום קודם בכאן כן האומר קודם על הדעת ואין אדם יודע דבר אם לא ישמיענו, וכן כתוב אומר או יומם ולילה ובעלה הענן ונסעו (נמדני ט כז) מנה בכאן יום שלם והתחיל מן היום ותלה בו את הלילה, והרי לך מכל מקום שהיום קודם על הלילה והוא ראוי להמנות תחלה, ועל השענות האלה ועל הדומה להן העמידו דבריהן כל המתחילים למנות מזריחת השמש, ואנו מעיינים בטענותם וחוקרין על דבריהן ומתחילין מן הראיות שהביאו מכתבי הקדש ואומר להם הכתוב אשר הבאתם ראיה ממנו בסוף טענותיכם שהיום בא קודם ללילה לא בא הכתוב במקום הזה להודיע תחלת היום מאיזה מקום היא אבל להודיע איך הקב"ה חס על עמו ישראל בנסעם

והגיייתם שלא היו נוסעים ולא חונים אלא ביום ומפני זה אמר יום ולילה הענן שוכן יום ולילה הבאה אחריו, היה הענן נעלה ממחרת ביום וישראל נוסעים והולכים באור, והיינו יכולין להוציא מכאן שהלילה קודמת אלא שאין זה מקום ראייה לענן הוה כי כן כתוב לפניו ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר ונעלה הענן ונסעו, וכתוב ואמר ולילה ונעלה הענן ונסעו מפני שלא היו נוסעים בלילה ולא נמצא להם לעולם הענן שוכן לילה ויום הבא אחריה וזהו נעלה בסוף היום עם תחילת הלילה, מפני שהיו ישראל אנו היה זה צריכין לנסוע וליך בלילה והקב"ה חס עליהם ולא הצריכם אל הצורה הוה ומפני זה אמר יומם ולילה ולא אמר לילה ויומם, וכמו כן אמר הכתוב השני, לא בא לסדר הלילה והיום האך הוא נמנים אבל הודיע האך הם עדים על כבוד בוראם, והתחיל ביום אשר החמה נראית בו לכל אדם והמשיל אותו במאמר הפה אשר האון שומעת אותו ומגעת אליו ככתוב יום ליום יביע אומר ולילה ואחריו הלילה אשר האור נסתר בה ונגנו ואין המבין את מקום האור בלילה מבני אדם אלא בעלי דעה, ומפני זה המשילה ברעת אשר היא בתוך הלב ככתוב ולילה ללילה יחה דעת וכן קדם היום בכתוב הראשון ואמר לך יום אף לך לילה ללמדך שהקב"ה מושל בעולם העליון אשר כלו אור ורמה אותו ליום והוא ית' שמו מושל בעולם התחתון אשר הוא חשך הדומה ללילה כאשר אמרו רז"ל ידע מה בהשוכא ונהורא עמיה שרי, אמר ואע"פ שדרכי בני אדם אם עומדים באור אין יכולין לראות מה יש בחשך ואם יהיה בחשך הוא יכול לראות מה יש באור ויעלה בלבך שאין שום דבר נראה עד שינסהו האור אין דרך הקב"ה כן אלא האור לפניו והוא יודע מה יש בחשך ודבר שהוא בחשך אינו מאיר ללמדך רוב ההפרש שיש בין כחו יתעלה שמו לכחות בני אדם וכל הכתובים האלה אין נותנים ראייה לסדר היום והלילה ואשר אמרו האור משובח על החשך ומפני זה היה ראוי להקדים בומן אינה ראייה אבל דברים רבים יש בעולם שהן משובחין ומוקדמין במעלה ומאחרין בומן, אתה מוצא האדם יש לו מעלה על שאר בעלי חיים ואף בעולם הוה מפני שיש בו דעת ובינה ונתנה לו תורה ומצות שהוא מווכה בהם ומחוייב ואין שאר בעלי חיים כן, ועל זה הוא מוקדם במעלה עליהן והן מוקדמין עליו בומן מפני שהן נבראו בחמישי ובתחלת ששי והאדם נברא אחריהן, וכן כל בעלי חיים מוקדמין על העשבים ועל העצים והן במעלה עליהן מפני שיש להם רוח חיים ואין לצמח האדמה חיים ולא נשמה והן מאוחרין בומן מפני שצמח האדמה נברא ביום השלישי ובעלי חיים בחמישי ובששי, וכן אתה יכול לומר היום מוקדם במעלה ומאוחר בומן, ואם אמרת האור נברא תחלה ובהבראו נמצא היום, נאמר לך אין אנו מונין את היום אלא מורידת השמש הנברא ביום ד' ולפני בריאת השמש בידוע שהיה החשך נמצא בארץ בשלשה ימים אשר לפניו כי כן כתוב והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על הארץ (נחמ"ט פ' טו), ואתה למד מזה שהאור לא נראה על הארץ עד יום הרביעי ותמצא מכאן שהלילה קודמת ליום, והרי הראנו המחקר על תחלת היום שכל אחד מהשלשה רגעים יש לנו טענות שהן מונעין משימו תחלת היום ולא נשאר בידינו מארבעה רגעים כי אם אחד והוא תחלת הלילה וראוים אנו לשום תחלת היום ממנו מפני שכל ארבעה דברים שאין להם חמישי שיבואו לידך ויהיה ענין מספר אותן להצטרך אל אחד מהם, ונראה לך מן השלשה שאין בהן צרכך יתברר לך מיד שהרביעי יהיה בו כל צרכך, וכן

במקום הזה כיון שנמסר לנו שאין לך מקום ביום לשומו תהלתו וראשו כי אם אחד מארבעה רגעים ועלה בדינו על כל אהר מהשלשה שאין בו כל צרכנו ואין אנו צריכין אל טעם אהר להוקו אלא לרוחא דמהא אנו אומרין אע"פ שהחקירה הזאת הצריכתנו להקדים הלילה אל היום אנו מוצאין ראיות מן הסברא ומן התורה שהן מעידות לנו ועוזרות את דברינו מן הסברא, וזה אשר קדמנו מבריאת השמש ביום הרביעי ומפני שמצאנו רוב דברים מוקדמים במעלה ומאחרין בומן ויהיה היום מוקדם במעלה מפני האור הנמצא בו ומאחר במנין הומן, ומפני שהחשך אינו דבר כי אם אפיסת האור ואבדתו ויהיה החשך בכח ואח"כ נמצא במעשה, כן נאמר על היום הזה בכח תחלה בהיות הלילה ומפני זה תהיה הלילה קודמת אל הן הראיות מן הסברא ואין החולק עלינו יכול לשברו בטענותיו אשר טען והראיות מן התורה אנו מוצאין הכתוב בפ' מסור מהלך היום ומקדים את הלילה במנין נכתוב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, ואין נכתוב הנה ענין אחד כי אם סדר חשבון היום בלבד ודרך בריאותו וע"ז אמר הכתוב בפרשת יום הכפורים וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה (ויקרא כג כח) והזהירנו לעשות מלאכה יום אחד שלם ובסופה פירש לנו עצם היום היאך ימנה ואמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם והיהוק בדינו מכל מקום שתחלת היום הוא משקיעת החמה והלילה קודמת ליום ועל זה הסכימה דעת רז"ל אשר אנו מצווין בכל מקום לשמוע מהם ולהאזין אל דבריהם וזה הוא הסדר אשר אנו מסמיכין עליו בחשבון המולדות והתקופות אשר אנו באים לדבר עליהן ולכבודם טרחנו הצנינים אשר העתקנו עד הנה :

השער העשירי

מדבר על שעות היום והלקיו ועל אופן איזה מקום אנו מונין שעות היום במולדות ובתקופות ועל שמשי הרקיע המושלים בכל יום ובשעותיו :

היום נחלק לדברי רז"ל ולדברי שאר החכמים בכל האומות לכ"ד חלקים שוין שהן נקראין שעות, בלילה מהן י"ב שעות כמנין מולות הרקיע או כמנין חדשי השנה, וכן ביום י"ב שעות ובכל שעה ושעה מהן היא ממהלך הגלגל בחמה ט"ו חלקים אשר הן חלק אחד מכל"ד חלקים מחלקי הרקיע אשר הן ש"ס חלקים ועל המדה הזאת חושבין כל האומות את שעותן השוות ט"ו חלקים בכל שעה, אבל לדברי רז"ל השעה נחלקת לאלף ושמונים חלקים שהן שלשה כפלים מחלקי הרקיע, ובהגיענו בעו"הש לפרש מדת החדש יתברר לך הטעם אשר חלקו רז"ל השעה לחלקים האלה, ועוד חלקו חלק מחלקי השעה לע"ו חלקים שקורין להם רגעים מפני שהוצרכנו בחשבון התקופות לחלק את החלק לכל הרגעים האלה כאשר יתברר לך במקומו בעו"ה, והשעות האלה אינן נהוגות מנהג שיה ביניהן בכל ימות השנה אלא במקומות השוכנים על קו השווה אשר בארץ, אבל בשאר מקומות הישוב אין שעות היום שוין לעולם אלא בשני ימים בלבד מימות השנה כאשר פורש בשאר הראשון מן המאמר הזה, ואע"פ שאין הלילה והיום שוין במדתן תמצא כל אחד מהן בפני עצמו נחלק ל"ב

חלקים שוין ויהיה כל אחד ואחד מן הלילה ומן היום בכל העולם מ"ב שעות, אלא שחלקי שעות האחד מהן מוסיפין או גורעין מחלקי שעות השני, כגון אם יהיו חלקי שעה אחת בלילה הזה י"ז חלקים יהיו חלקי שעה אחת ביום התלוי בו י"ג חלקים וכן בחלופא עד שיהיו שתי השעות אחת מהלילה ואחת מהיום שתייהן יחד ל' חלקים במדרה ושעות הלילה עם שעות היום כלן יחד ש"ס חלקים בחלקי הרקיע כך מנהגן בכל הישוב ומדברי רבותינו ז"ל למדנו החלוקה אשר בין הימים והלילות במשכנות הארץ כאשר הם אומרים מתקופת תשרי עד תקופת ניסן הלילה עודפת על היום, מתקופת ניסן עד תקופת תשרי היום עודף על הלילה, בתקופת ניסן ותשרי שניהן שוין בכל העולם, וכיון שלמדנו הענין הזה מדברי רבותינו ז"ל והיו בקיאין בו בקבלה להם וראינו שהם חושבין מולדות יתקופות על שעות וחלקים שהן שוות במדהן כל ימות השנה ולא צוו עלינו להלך מדות השעות בין היום ובין הלילה לא בימי החורף ולא בימי הקיץ ולא בחשבון התקופות ולא בחשבון המולדות נתברר לנו בירור יפה שאין בו שום ספיקא שכל החשבון הזה קבעו אותו על ימות קו השווה אשר בארץ, ואחר שנתברר לנו הענין הזה באנו לחקור ולומר בידוע לפי דעת החכמים כלם כי זמן היום והלילה אינן נראין בכל מקום ענין אחד אבל במקום הזה הוא יום בעת שהוא לילה במקום אחר, במקום אחד שלש שעות או ארבעה או חמשה מיום או מלילה ובמקום שני יותר מזה ובמקום שלישי פחות מזה, על הענין הזה הוא מנהג הימים והלילות בכל העולם הן על קו השווה אשר בארץ הן על כל קו וקו מן האקלימים השכונים, ומצאנו רבותינו ז"ל אומרים הלבנה נולדה בשעה זו מומן הלילה וכן התקופה נופלת בשעה פלונית מן היום או מן הלילה היינו צריכין להבין על איזה מקום השבו השעות האלה מאורך קו השווה אשר העמידו השבונם עליו ולכשירוע המקום הזה נוכל לומר ממנו באיזה שעה יהיה המולד או התקופה במקומותינו אשר אנו יושבין עליו, וכשבאנו אל העיון הזה לחקור אותו מכל צד כפי השגת ידינו נראה לנו שהן קובעין חשבון המולדות והתקופות על אותן היושבים בקצה המזרח מן קו השווה והרוחק לנו הענין הזה כשראינו אחד מן החכמים המעיינים כי היה דעתו כדעתנו ואמר על החשבון הזה הוא על אופן קצרות המזרח ולא יתכן להיותו על אופן מקום אחר, וכדר החקירה אשר אמרתי היתה על הסדר הזה בידוע שהרקיע סובב על הארץ בכל יום ויום ממזרח ועד מערב ומסיב עמו את המאורות והמאורות גופן סובבין ברקיע בחלופא ממזרח למערב ומהן שני ענינין נפרדין זה מזה, האחד מהלך הרקיע והשני מהלך המאורות ואנו צריכין לדעת שני הענינים האלה בבריאת המאורות, ראשונה אנו צריכין לדעת באיזה מול נבראו כדי שנדע באיזה מקום התחילו לסבוב בגופן על הרקיע ואיזה זמן היה מן השנה ואחר כך נבוא לחקור מאיזה מקום התחיל הרקיע לסבוב בהן מפני שהענין הזה לא נמצא בהן אלא אחר שנבראו ונתלו ברקיע, ומצאנו הכתוב פירש שני הענינים האלה כל אחד מהם בפני עצמו ראשונה, אמר יחי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה (נחמ"ט א ג) להודיעך מה הצורך והשובה המביאין לבריאתך בעולם ומפני שהצורך הזה בא משני דרכים הור מיד והודיעך איזה טובה הן משיבין לעולם בהליכתן בגופן על הרקיע ואמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים ואין החדשים והשנים מתחדשים וחורין ונמנין אלא מדרך סביבת המאורות גופן

ברקיע, ורבותינו ז"ל הודיעונו בפירוש באיזה מול נבראו המאורות מדתני רבי אליעזר ואמר בתשרי נברא העולם רבי יהושע ואמר בניסן נברא העולם ומפני זה אין אנו נוקקין להוציא מן הכתוב בכאן ואחר שהראנו הכתוב הענין הראשון והראיה רמז על מקום המאורות מן הרקיע בא לפרש השני ואמר והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, ואמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ על המקום מן העולם אשר קראו ארץ ולא אמר לעלות או לזרוח או לצאת על הארץ ולא לפנות ולא לנסות או לבא מעל הארץ וכל הענינים האלה אתה מוצא אותן במאורות מדרך הקפת הרקיע בהן על הארץ, ולא זכר הכתוב אחד מהן אבל אמר להאיר על הארץ בלבד ללמד שהמאורות נתן המקום ברקיע בעת בריאתן בענין שיהיה אור פשוט על הארץ כלה ואין הענין הזה נמצא אלא בעת היית החמה באמצעות קשת הצי השמים אשר על הארץ, והוא החלק אשר הוא בכח ראשי שוכני אמצעית הארץ והמצא החמה בעת ההיא מאירה על כל הארץ, שוכני קצה מזרח רואין אותה כשהיא שוקעת ושוכני קצה המערב כשהיא זורחת ושאר המקומות רואין אותה על שני הצדדין מכאן ומכאן כאשר נתפרש בשערים אשר עברו והיתה החמה מאירה על ראשם ואורה פושט על כל הישוב בכל הארץ ממזרח למערב ומצפון לדרום, ממזרח למערב מפני שהיא באמצעית המרחק ביניהם, ומצפון לדרום מפני שהיתה על גלגל המישור ברקיע בראש מלה לדברי ר' יהושע או בראש מאונים לדברי ר' אליעזר ואחר שהראנו הכתוב הענין בא והודיענו מה היא הטובה שהמאורות משיבין בעולם הוזה כשהרקיע סובב בהן על הארץ, ואמר ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך והם מבדילין בין האור ובין החשך ומושלים ביום ובלילה מדרך שהגלגל סובב בהן לא מדרך שהן גופן סובבין עליו ומכאן אתה למד שהחמה נתנה ברקיע בעת בריאתה בחצי קשת השמים אשר כנגד ראשי שוכני אמצעית הארץ וכשיבוא במקום הזה היא שוקעת מעל ראשי קצות המזרח והוא תחלת הלילה להם ומצאנו הכתוב מנה הימים בששת ימי בראשית מתחלת הלילה שנאמר ויהי ערב ויהי בקר, ולמדנו שהענין הזה אינו אלא על אופן קצות המזרח וראוי הוא המקום הזה להתחיל ממנו מפני שהרקיע מתחיל משם לסבוב ולעלות על הארץ וראינו מכאן שרבותינו ז"ל מנו כל השבונם במולדות ובתקופות על אופן המקום הזה אשר הוא אופן קצות המזרח וכל שהן אומרים נולד קודם חצות או אחר חצות או התקופה נופלת בשעה פלונית מיהיום או מהלילה אין אומרים אלא בקצה מזרח בלבד ולא במקום אחר מכל מקומות העולם ואני מביא ראיה מדברי רבותינו ז"ל על הענין הזה כשנבוא לפרש דרך קבועי ראשי החודשים והמועדים בע"ה, וכבר נתברר לנו מדת היום והלילה ופירוש ענינם ומנין חלקיהן ומאיה מקום התחיל הכתוב למנות אותן. והוי יודע שהמאורות ההנכבים מושלים ביום ובלילה ומשמשין בכל שעה ושעה מן הלילה ומן היום על הענין הזה, כוכב אחד יהיה משמש בשעה אחת וכשהשעה נגמרת יהיה הכוכב אשר תחתיו ברקיע משמש בשעה אשר אחריה וכן הדבר הולך, זה משמש אחר זה עד שישלימו שבעה כוכבים בשעה שביעית והן חזורין הלילה כדרכן, הכוכב אשר היה משמש בשעה ראשונה הוא חזור ומשמש בשעה שמינית וחזורין על הענין הזה לשמש כוכב אחר כוכב כדרך סדורן ברקיע והן חזורין הלילה פעם שלישית ורביעית ולמעלה מזה עד שישלימו ימי השבוע כלו ודרך סדורן ברקיע, כך הוא

העליון אשר בכלן והוא המתחיל לשמש הוא שבתי ואחריו צדק והוא השני המשמש אחריו השלישי מאדים הרביעי חמה החמישי נוגה הששי כוכב השביעי לבנה וסימנם כדרך סדרן שצ"מ הנכ"ל, וכיון שנבראו המאורות בשעה ראשונה מליל רביעי התחיל שבתי אשר הוא ראשון לשמש בשעה ראשונה ואחריו צדק בשעה עד שישלמו ימי השבוע וחזור על הדרך הוזה לשמש והן נהגין המנהג הזה עד סוף ימי העולם לשבתי, כוכב שבתי בשעה ראשונה מליל רביעי והוא מושל בלילי רביעי, בשעה שנית משמש צדק בשעה שלשית מאדים בשעה רביעית חמה בשעה חמישית נוגה בשעה ששית כוכב בשעה שביעית לבנה בשעה שמינית חור השמש כמו בתחלה לשבתי, התשיעית לצדק העשירית למאדים אחת עשרה לחמה שתיים עשרה לנוגה ושלוש עשרה לילי רביעי בנוגה, והתחיל יום רביעי וגורל השמש נסב מנוגה אל כוכב חמה ויהיה כוכב חמה משמש בשעה ראשונה מיום רביעי ומושל ביום רביעי שעה שניה לבנה שלשית שבתי רביעית צדק וכן הולך הגורל בשמש השעות מכוכב אל כוכב ביום רביעי עד שהגיע בשעה שתיים עשרה למאדים ונגמר יום ד' במאדים, והתחילה לילי חמישית והגורל נסב אל חמה והיתה החמה מושלת בלילי חמישית ומשמשת בשעה ראשונה ובשניה נוגה ובשלישית כוכב וכן הולכין על סדרן ברקיע כוכב אחר כוכב עד שיגיע הגורל בשעה ראשונה מיום חמישי לצדק ומושל צדק ביום ההוא ומשמש את השעה ראשונה ונסב הגורל בענין הזה עד ששלמו ימי השבוע והזרה הממשלת והשמש אל הכוכב אשר התחילה ממנו, ואתה מוצא סדר הימים הלילות בשמש השעות וממשלתן הולך על הענין הזה ויוצא אל הסימנין אשר בידד, סימנין בימים כשאתה מתחיל ביום ראשון הלמ"ן צנ"ש וסימנין בלילות כשנ"צ הל"ם והכוכב המשמש מן הלילה או מן היום בשעה ראשונה אמרו עליו שהוא מושל ביום ההוא או בלילה ההוא מפני שהוא משמש בעולם בכל זמן שהחמה הולכת על הארץ מעת זריחתה בקצה המזרח עד שהיא שוקעת או משקיעתה עד שהיא זורחת על הענין הזה, הכוכב משמש שעה ראשונה ביום בקצה פאת מזרח כשהחמה זורחת עליהם וכשתפנה שעה אחת מן היום בקצה מזרח והשעה השנית באה וכוכב אחר מתחיל לשמש בפאת מזרח תמצא החמה זורחת על מקום אחד מן הארץ, והכוכב ההוא משמש במזרח בשעה ראשונה, משמש במזרח ההוא בשעה ראשונה שלהם, וכן החמה זורחת על מקום אחר מקום והכוכב ההוא משמש בשעה ראשונה במקום אחר מקום, עד סוף שתיים עשרה בקצה מזרח והיתה החמה שוקעת וזורחת על שוכני מערב הכוכב ההוא משמש בשעה ראשונה לשוכני מערב כאשר משמש בשעה ראשונה במזרח, ותמצא הכוכב ההוא משמש במקום אחר מקום מסוף מזרח עד סוף מערב עד השלמת י"ג שעות, זה מנהג היום, וכן הכוכב המושל בלילה בשמש שעות הלילה משקיעת החמה במזרח עד זריחתה עליהם, ולא באתי לפרש הענין הזה ואיני חושב עליו שהוא מצורך החבור, אלא מפני שראיתי קדמונים וחכמים זכרו שמש הכוכבים לשעות בימים ובלילות הייתי מחוייב בעצמי לסמוך עליהם וללכת אחריהם והוצרכתי לפרש ענינו כפי יכולתי ואני חותם בכאן את המאמר הראשון ומתחיל לחבר את המאמר השני בעזרת האחד אשר אין לו שני:

שלם המאמר הראשון בעזרת האל יהיה שמו מפורא ומשובח לעדי עד ולנצח נצחים:

המאמר השני

בפירוש החדשים ושנת הלבנה והמולדות וקבוע המועדים וכל החלוי גזה
והמאמר הזה נחלק לעשרה שערים :

השער הראשון בפתחון המאמר ופירוש שם החדש והמולד וגדריהן •
השער השני במדת החדש ומספר ימיו ושעותיו וחלקיו והמהלכות אשר
בין האומות בו •

השער השלישי בשנת הלבנה והמותר אשר בינה ובין שנת החמה ופירוש
הפשוטה והמעוברת •

השער הרביעי בפירוש שם המחזור ועל כמה ענינים הוא נאמר והכמת מחזור
הלבנה אשר אנו סומכין עליו •

השער החמישי בסדור השנים המעוברות במחזור, והמעם אשר נתקנו בו
על הסדר הזה •

השער השישי בחשבון המולדות והוא מתחלק לשלשה חלקים : החלק
הראשון בחשבון המולדות הסדור בפי כל אדם • החלק השני בדרך חשבון מן
הלוחות העשויות להן • החלק השלישי בבדיקת חשבון המולד אם הוא נכון אם
יש בו טעות •

השער השביעי בתקון ראש החדש והמולד הוקן איהו הוא ופירוש מעמו •
השער השמיני בשנים השלמות והחסרות אשר על הסדר, והימים הפסולים
ופירוש ענינם וטעמם •

השער התשיעי בפירוש ארבעה שערים אשר עליהן סמוך תקון המועדות
בכל שנה ושנה •

השער העשירי בתקון ראשי החדשים והמועדים בשנים הפשוטות והמעוברות
וכל החלוי בענין הזה •

השער הראשון

בפתחון המאמר ופרוש שם החדש ושם המולד וגריהן:

כל השבונני המולדות והתקופות אשר אני בא לפרשן אצל כל הענינים המחוברים בספר הזה תמצא בדברי ראשונים וקדמונים עיקר הכל ושרשו זכור נתקונו וכהלכתו, אלא שקדמונים נתנו לנו כללות סתומות ודמיונות שאינן גלויות והיה סוד הכל ברור להם ברוב חכמתם וגלוי לעיניהם, ואלו הייתי מעתיק את דבריהם בלא פירוש דבר ולא תוספת אשר ראיתי לחכמי הדור או מאשר נראה לי לפי עניות דעתי הייתי משמח בנפשי ומתלוצץ מעצמי, כי כל המפרש דבר שיהיה מפורש מלפנים ומחבר אותו כענינו בלא תוספת ולא גרעון ראוי לחשב עליו כל מדות רעות שבעולם ולמעוש הוא נקרא גולן ושושה מפני שהוא משתבח בדבר שאינו מקיניו והוא שאל בידו ומתעשף בכסות שאין לה חור עליו, אבל אם גלה בדבריו אלה סוד שהיה סתום בדברי אחרים או תירוץ קושיא שהיא באה עליהם או נתן כלל גדול לענינים שהיו משוררין או הפריש כלל גדול אשר תחתיו ענינין צריכין להפריש או להוסיף בדבר ומיעט מאחר כפי השגת ידו אם עשה אחת מאלה ראוי הוא להיות עונו מכופר ואשילו הוא טועה בפירושו מפני שכונתו היתה לטובה ורצונו היה לפרש כהלכה, והשעות אשר טעה שלא כרצונו מן שמיא אנסחה, ואם יסייעוהו מן השמים ויהיה משיב טעמו ויתישר הדרך לפניו הרי זה ראוי להיות לו מעט שבח. אני בא ברוב ענינים שאני מדבר עליהן לפרש דברי חכמי הדור הבאים לידי ולהגיד דברי חכמי גוים אם נצטרך עליהם, ופעמים אני מראה את דעתי בדבר ההוא לפי עטותא, ואל יהיה זה קשה בעיני חכמים גדולים וגאונים אשר יוכל החבור הזה לבוא אל ידיהם מפני שהן רואין בו רוב דברים שהן נהירין להם וגלויים לפניהם, ובמסו מהם אל יאשימוני בזה וכחסדם ידינוני לכף זכות כי לא חברתי כל הדברים האלה אלא לקטנים ותלמידים כדי לפתוח את לבם לחכמה ולהדריכם בדרך הבינה, ומפני זה פתחתי את המאמר הזה בפירוש החדש, והתחלתי בדבר שהוא גלוי לכל אדם:

ואמרת: מלת החדש הצובה מחדש ואינה ראיה לומר אלא על חדש לבנה בלבד המתחדשת בו, וגור החדש היא מרת מהלך הלבנה מעת שהיא נדבקת בחמה עד שתהיה נדבקת עמה פעם אחת, ותמצא גור החדש נגבל מן מהלך הלבנה, ומתוך גדרו אתה רואה שאין לך חדש מעיקרו כי אם ללבנה בלבד, ואשר אומרים חדשי חמה או חדשי שנת החמה הוא הרחבת הלשון, ונדמות ענין בענין שהוא דומה אליו משום צד או מפני שחדשי חמה קרובין במדתן לחדשי לבנה, או מפני שהלבנה מתחדשת בכל חדש וחדש מחדשי חמה וקראו לחלק אחד מי"ב חלקים בשנת חמה חדש, מפני שהלבנה מתחדשת בכל חלק מהן, ואנו מוצאין בלשון ישמעאלים קורין לחדש לבנה שחר אשר הוא בלע"ז ישמעאלים לשון גלוי, ואמרו חכמי איתן בלשונם נקרא החדש בשם הזה בלשון גלוי מפני שהלבנה נראית בו והיא מתגלה לעינים אחר שהיתה מסתתרת מעינינו וישמעאלים מונים ללבנה בלבד ואינם מונין לחמה כלל וקוראין לחדשי חמה שחר כשם חדש לבנה ונותנין הפרש ביניהן, כי האחד קורין אותו בשם הזה נפרד בלא לוייה, וחדש חמה מלויין אותו אל החמה או אל האומות, וכן אנו מוצאין הרומיים ומלכות הרשעה אשר במדינות האלה קוראין לחדש לונא כשם הלבנה בלשונם וקוראין לו עוד מאנשיש והשם הזה הוא שאול בלשונ' מלשון יונים, ושם הלבנה בלשון יון מינא והשם החדש בלשונם מאנשיש קראו בשם הלבנה, ותמצא החדש בלשונות שלש האומות האלה הצוב או מן מהלך הלבנה וחדושה כאשר הוא בלשון ישמעאל או מן שם הלבנה ממש כאשר הוא בלשון רומיים ויונים, וכן הוא בלשון תרגום אשר הוא לשון כשדים הצוב מן שם הלבנה, כי ירחא הוא שם הלבנה בל' תרגום והוא שם החדש, ותמצאנו בלשון הקדש מכונה בשני שמות האחד מן שם הלבנה אשר הוא ירח ככתוב ירח ימים (דנריס כח יג), כירחי קדם (איזנ כט ג), והשם השני לקוח מן חדש הלבנה והוא החדש, והשם הזה אמור בכתבי הקדש בכלל ופרט, הוא נאמר בכלל על החדש כלו ככתוב וישב עמו חדש ימים (נראשית כט יד), עד חדש ימים (נמזרי יא כ), חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו (מלכיס ה' ס כח), והוא נאמר בפרט על ראש החדש בלבד ככתוב ויאמר לו יהונתן מחר חדש (שמואל ה' כ יא), לא חדש ולא שבת (מלכיס ג' ד כג), הגה חדשה ושבתה (סווע ג' יג), בשבתות ובחדשים (יחזקאל יו ג), כל זה נאמר בפרט על ראש החדש לבדו, כי היה נהוג מנהג שבת מפני הקרבן, וכיון שהחדש נאמר על שני הענינים האלה בידוע שהוא נקבע תחלה הדבר על אחד מהן, ואחר שנקבע על האחד נאמר על השני בדוגמא או להרחבת הלשון, וכל אחד משני הענינים יהיה מוקדם בדבר זה מטעם אחד וזה מטעם אחר, ויכול אדם לומר על ראש החדש נקבע תחלה ואח"כ נאמר בדוגמא על החדש כולו מפני שכל ימי החדש הולכין אחרי ראשו ותלויין הן בו, כי כן כתוב בחמשה עשר יום לחדש, בעשור לחדש, כלומר לימים כך וכך כלו מראש החדש, כאשר נאמר בשנת העשירית לצדיקיהו מלך יהודה (ירמיה לג ה), אשר פירושו המנויות לו מראש מלכותך ותחלת מלכותו הוא הראש וכל השנים הבאים אחריה תלויין בה, וכן עיקר שם החדש נמסר על ראשו ושאר הימים נקראין על שמו, ויכול אדם אחר לומר אבל הוא נקבע בתחלה על החדש כולו, ואחרי כן נאמר על ראש חדש לדוגמא, כי כן תמצא הכתוב בעת שהוצרך הדבר בשמו הראוי לו אמר ובראשי חדשיכם תקריבו עליה (נמזרי כח יא), וכיום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם (ס"ט י'), כרי

שלא תבוא עלינו ספיא ביום אשר אנו חייבין במצות האלה מפני שם החדש האמור בשותפות על שני ענינים, ובמקום שאינו הושש לספיא אמר זאת עלת חדש בחדשו, ויש לך לומר ובכאן לא עוב את הענין עד שהסיר את הספיא ממנו ואמר בחדשו כלומר עלת החדש אתם חייבים בה בעת חרושו והיא השובה לכם כאילו הקרבתם אותה החדש כלה, ועוד כתוב בחדש הראשון בשנה השנית (שמות מ"ז), כי מתוך שאמר בחדש הראשון בשנה השנית היו מבינים ראשו של חדש אשר עליו נקבע השם הזה לדברך ומתוך שהוצרך לומר באחד לחדש ש"מ שאין השם הזה נקבע אלא על החדש כולו, וקראו לו חדש מפני שאנו כתחילין למנותו אחר החדש הלבנה לא מעת החדשה כמש, וראש החדשה הראוי לקרוא אותה על שמה הוא מולד הלבנה אשר הוא חצוב מלדת וראוי הוא להקרא חרוש הלכנה מולד מפני שבו הלבנה מתחלת להתילד ולקנות אור ואין באורה כח להראות לבני העולם כשאר הכוכבים כענין הילוד אשר אין בו כח לנהוג כבני אדם וללכת ולנוע כשאר בעלי חיים, והפרישו בשם הזה בין חרוש הראשון ללבנה וקראו אותו מולד, ובין החדוש השני לה אשר היא נראה בו לבני העולם והיא הראיה, וגדר המולד לדברי רבותינו ז"ל היא הרגע אשר הלבנה והחמה נדבקין בו יחד בחלק אחד מחלקי הרקיע על מהלכן השוה והוא הנוהג על דרך אחד לעולם, והוא ראש לחדש הבא וסוף לחדש אשר עבר, וראוי היה לפי מהלך המאורות לשוותו ראש החדש לולי שאין שעת המולד גלויה לבני האדם ואין אדם מוגיע אליה אלא מדרך חשבון וסברא ושניהם קשין על רוב העולם והספיקות באות בהן ואין מחשבות לבות בני אדם באים בהם אלא דעת אחד, ומפני זה לא החמיר הקב"ה עלינו ולא צונו לשמור ראשי החדשים משעת התחלתן ברקיע אשר היא שעת המולד, אבל הרחיב לנו בדבר הזה ונתן לנו רשות לקבוע החדש על עצת חכמינו מפני שאין לנו אורת שתהיה מעידה לנו על התחלתו ברקיע, והתחלתו היא למראית עינינו והיא הגלויה לנו, והתחלה הזאת אינה שוה לעיני כל אדם ומפני זה היא צריכה לסיוע ולסיג, והקב"ה נתן הרשות בזה והכח ביד חכמינו וקנינו כרי לסייגו לדעתם ועל חכמתם, ולא עשה כן בכל המצות אשר האות המעיד על תחלתן גלויה ומפורסמת, אבל במצות האלה צונו לשמרן בזמן ולא נתן לנו רשות לנשות מזמן לא לפנים ולא לאחור ברשותנו, אבל לצורך גדול כגון מצות מילה האמור בה וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא י"ג), כגון שיהיה לנו יום הולדו בלא ספיא ולא נוכל לטעות במצוה הזו שלא נדע היום השמיני לו, וכענין זה מצות שבת האות המעידה על תחלתן גלויה היא ומפורסמת לכל אדם ואין בה שום ספיא והוא סוף היום הששי ומפני זה צונו המקום לשמרו ולשבות בו בזמנו ואין לנו רשות לעבור על זמנו ולא להחליפו ולא לאחור אותו ולא לקדם אותו וכך הוא אומר מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קדש אלא הם מועדי (ס"ג כ"ג) ואתם תקראו אותם מקראי קדש, ואין לך רשות להקדים במועדם ולא לאחור ומיד כתב מצות שבת בלבד ככתוב ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת, ועליו אמר אלה הם מועדי כלומר הקראים בשמי לא מועדיכם הקראים בשמיכם, וכשהשלים מצות שבת פתח בפרשה אחרת לפרש מצות המועדים ואמר אלה מועדי ד' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועד, הם מקראי קדש במועדם אשר תקראו אותם, בכתוב הראשון אמר אשר תקראו אותם מקראי קדש אשר אתם מצווין לקרוא אותם קדש ולא זכר מועד בקריאה, ובכתוב השני אמר

מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם ותלה המועד בקריאה להראות כי הרשות בידינו לקבוע המועדים, ואחר הכתוב השני סדר את כל המועדים מועד אחר מועד, וכשהשלים המועדים וחתם אותם אמר מלבד שבתות ד' ולוה שם השבת אל שמו הק', וכן אתה מוצא ברוב המקומות שם שבת לווי אל שמו גדול ככתוב את שבתותי תשמרו (שמות לא י), שבת הוא לד' (ויקרא נג ג), ואתה מוצא המועדים לוויים אל עמו ישראל ככתוב שבת שבתון הוא לכם, תשבתו שבתכם (סס כג לג), אלה תעשו לד' במועדיכם (נמדנר כט לט), וביום שמחתכם ובמועדיכם (נמדנר י י), וכן הוא אומר בחדשים ובראשי חדשיכם תקריבו עלה (סס כח יא), חבר את ראשי החדשים להיות לוויים אלינו ללמדך כי על הסכמת חכמינו הם נקבעין, ואלו אמר הכתוב ובראשי חדשים תקריבו עולה היינו צריכים לפי משמעו להקריב קרבן החדש בשעת המולד שהוא עיקר ראש החדש והיינו מפ זה מקריבין קרבן ראש החדש פעמים ביום ופעמים בלילה באיזה שעה שיודמן המולד הן מן היום הן מן הלילה, ואם היינו קובעין אותו בשחרית לא היינו מקריבין הקרבן בראש החדש ממש אבל פעמים לשניו אם המולד משלש שעות ולמעלה מהיום ולפעמים לאחוריו אם יהיה המולד בלילה, והיינו במעשה הזה עוברים על משמע הכתוב, ועוד היו באין עלינו תהפוכות אחרות במנין ימי החדש, במדינה זו יהיה המולד ביום רביעי על דרך המשל ויהיו מונין תחלת החדש מיום רביעי שהוא יום המולד להם, ובמדינה רחוקה במינה למזרח שעת המולד הזה להן ליל ה', ויהיו צריכין למנות החדש מיום הבראשי ולא היו מונין החדשים ומועדיה' בכל מקום ביום אחד, וכיון שאמר הכתוב ובראשי חדשיכם נתברר לנו שהדבר חוזר על חשבוננו ועל דעת חכמינו, ואם החדשים נקבעים על דעתנו יהיו כל המועדים מקודשים על הסכמתנו ונמצא פירוש מדה החדשים ורדרד חשבונן צורך גדול מצרכי תורתנו. ואנו באין להודיע המחלוקת אשר בין האומות במדה החדש כדי שיתברר לך חכמת מדה החדש המסור בידינו בקבלה מרבותינו בעו"הש :

השער השני

בפירוש החדש והמחלוקת אשר בין האומות בה :

האומות אשר הן מונין שנותם על חדשי הלבנה נוהגין בחשבון החדש שני מנהגים, יש מהן מתחילין בחשבון ימי החדש מעט מלאות הלבנה באור כשהיא רחוקה מן החמה כל קשת הצי השמים אשר הוא ק"פ חלקים מחלקי הרקיע עד אשר תסוב את כל הגלגל ותחזור להיות רחוקה מן החמה כמרחק הראשון אשר התחילה ממנו לסבוב, ויהיה החדש לדברי אלו מן המרחק הקצה בין שני המאורות האלה אל מרחק הקצה פעם שניה, והסומכין על החשבון הזה הן מיעוט האומות אשר בקצה מזרח ולפאת דרום. יש מהן מתחילין בחשבון ימי החדש מדיקת הלבנה בחמה כשהן נדבקין יחד בחלק אחד מחלקי הרקיע עד שהיא סובבת אל כל הגלגל וחוזרת להדבק עם החמה פעם שניה והם שאר האומות, ואלו מונין ימי החדש מן הדביקה אל הדביקה אשר היא בלשונו

מן המולד אל המולד אלא שאינן חושבין מהלך המאורות על המהלך השנה כאשר אנו חושבין, אבל היו מהן חושבין למהלכן המתחלק וסומכין בזה על השבונים [לפי] בעלי האומות הזאת, והיו מהן מי שסומכין על הראייה ואינן חושבין למולד, והיו מהם מי שמינין לראייה וחושבין למולד וסומכין עליו בספיקות הנאה עליהם בראיה, והמונים לראיה בלבד היו קצת מן האומות הקדמונים, והיו סומכין בראש החדש על הראיה ולא היו מתעסקין בחשבון ולא רגילין בו והיו מוצאין הלבנה בחדש אחד נראית לשלשים יום ובחדש שני לכ"ט יום, ואם היו מוצאין שני חדשים שהן באין להם מן שלשים שלשים יום זה אחר זה היו מוצאין בשנה ההיא שני חדשים אחרים זה אחר זה כ"ט יום והוציאו זה כנגד זה ואמרו שהיתה הלבנה מהלכת בכאן נקצרה ולהלן בארוכה, ועלה ברעתם שמדת החדש כ"ט יום וחצי בלי תוספת, ועמדו על הדעת הזאת שנים רבות עד שנתעוררו בקיאיין שבהן לעיין בדבר ומצאו שלשה חדשים זה אחר זה באין מן ל' יום ולא מצאו כנגדן בשנה ההיא ולא בשנה הבאה אחריה ג' חדשים מכ"ט כ"ט יום, אבל מצאו שני חדשים זה אחר זה מכ"ט כ"ט יום ונמצא בידם חדש אחד מלא עורך, וראו הדבר הזה בא לידם בכל שלש שנים הסכימה דעתם וגזרו שמדת החדש היא כ"ט יום וחצי ועוד חלק אחד מל' חלקים ביום שהוא שני שלישי שעה, ואלו היו קצת חכמי פרסיים וכשרים הקדמונים כאשר ראינו כתוב בספר אחד מדברי בתלמיס אשר היה באסכנדריא, ועל השעור הזה במדת חדש הלבנה מצאנו החשבון בברייתא הקרואה בשם שמואל ור' אליעזר בן הורקנוס כי כן כתוב בשם ר' אליעזר בן הורקנוס חשבון ימות הלבנה שני"ד יום ושליש, וכל שעות של חדש הלבנה תש"ח שעות ושתי ידות שעה, וכל שעות שנת הלבנה שמונת אלפים תק"ד שעות, ואתה רואה מן החשבון הזה חדש הלבנה כ"ט יום וי"ב שעות ושני שלישי שעה וברייתא הזאת בשם שמואל כתוב הרוצה לידע בכמה בשבת ראש החדש מחשב משנברא העולם ונותן יום זמחה ושליש שעה גדולה מ"ב ליום לכל חדש וחדש, לששה ושלישים חדשים נותן כ"ד ימים וכ"ד שעות לל' חלקים אתה שב לאחריך יום אחד נמצאת עומד תחלת הלילה, וכן תמצא כל החשבונות בברייתא הזו מנויות על כ"ט יום וי"ב שעות ושתי ידות שעה בלבד, ואין אנו יכולין לומר שזה היה דעתם של שמואל ור' אליעזר בן הורקנוס כי לא היו חולקים על החכמים כל המחלוקות הזאת, אבל באו יהודיע דעת חכמי פרסיים אשר היו חושבין החשבון הזה, וכל חכמי פרס וכשרים אלו לא הרפו את ידם מלפשפש על מדת החדש ולחקור עליה עד שהוציאו המחקר לומר שמדת החדש היא כ"ט יום וחצי יום וחלק אחד מל' חלקים ביום והם להלוקים תשפ"ו חלקים פחות משהו, והיו עושין בכל ל"ג שנה י"ב שנה שלמות אשר בהן חמשה חדשים חכרות ושבעה שלמות, ועמדו על החשבון הזה זמן ארוך עד שחקרו עוד חכמיהם והסכימה דעתם עם דעת חכמי מצרים על מדת החדש שהיא כ"ט יום וי"ב שעות וי"א חלקים מט"ו בשעה שהן תשצ"ב חלקים מהלקינו והיו עושים בל' שנה י"א שלמה וקורין לה כבושה, והמחלוקת אשר בין אלו ואלו שהראשונים מוסיפין חלק אחד מחמשה בשליש ועל המדה הזאת האחרונה עומדת עצת החכמים האלה אחר שרקדו בדבר וחקרו עליו בכל כחם, ולמנין הזה היו חושבין חדשיהם חכמי המצריים כשהיו מונין ללבנה, והשוכנים היום הזה בארץ מצרים מהישמעאלים הן מונין חדשיהם

על המדה הזאת ואין הוקרין על הראיה אלא אם תודמן להם, אבל הם סומכין לעולם על החשבון הזה, ואם יראה להם בחשבונם שחדש הלבנה חסר הוא הם מחסרים אותו אם אין הלבנה נראית להם, ואלו הם אשר אמרתי עליהם מונין לראיה וסומכין על החשבון, והם בענין הזה חולקין על שאר הישמעאלים אשר בכל הארצות הסומכין על הראיה, ואחר שהודה בתלמודים בעיקר המדה הזאת ושבה את החכמים אשר הקרו עליה ואשר סדרו בה, אמר ועל זה היתה דעות כל החכמים הקדמונים והפילוסופים עד שבא אליהם האיש המביין בענין הזה והוא אברכ"ש וחקר על הרבר משרשו והויל מימיו ממעיינם ובא ועיין בכל החשבונות אשר מצא לקדמונים מכדי ארבע מאות שנה אשר בדקו בהן לקות הלבנה בימיהם אשר מצאו שעותיה והלקיה כתובים בספריהם בכתב מפורש ועמד הוא ובדק על הלקות הבא ללבנה בימיו וחקר על שעותיה ונתברר לו שיש בין הזמנים האלו חדשים שלמים שהן נחשבין מן המרחק הקצה אל המרחק הקצה ועמד על מנין החדשים האלה ואחר כך ידע כמה ימים ושעות וחלקים בין הבדיקה אשר בדקו הראשונים ובין הבדיקה אשר בדק הוא בימיו, וחלק הימים האלה והשעות והחלקים על מנין החדשים השלמים אשר היו בין שני הזמנים האלה ועלה בידו בבירור אשר אין בו ספקא מדרת החדש הראויה לסמוך עליה אשר בה אנו מוצאין כל הבדיקות והחשבונות העשויות אחריו יוצאין אליה והמדה הזו היא כ"ש יום ול"א חלקים מס' חלקי' ביום וחמשים חלקים שניים מס' בכל חלק ועוד ח' חלקים שלישיים ותשעה חלקים רביעיים ועשרים חלקים המישיים, והחלקים האלה יהיו י"ב שעה שלמה וששה חלקים מתשע בשעה ועוד שלשה חלקים מהמשת חלקים בתשיעית השעה וחלק אחד מארבעה חלקים בשעות חומש השיע השעה כענין הזה היו דברי בתלמודים, וכשאתה מתיר את החלקים האלה גודלן אל קוטנן עד שיעלה בידך מנין שתהיה מוצא בו כל השברים האלה אין אתה מוצא כי אם אלף ושמונים, מפני שאתה מוצא בו תשיעית לשתות וחומש ורביע ושליש וחצי, ותמצא לחלק התשיעי מימנו חומש ולחומש התשיעית שתות ולשתות הזה רובע, ואין אתה מוצא מנין שאתה יכול למצוא בו כל השברים האלה אשר אתה צריך אליהן ויהיה פחות מאלף ושמונים, וכמדומה לי מפני זה חלקו רבותינו ז"ל את השעה לחלקים האלה לא מפני שלא היו יכולין לחלקה למנין פחות מזה אלא כדי שיהיו השברין האלה מוצאין בו, וכשאתה מחזיר כל השברים האלה אל המנין אשר אנו מונין בו תמצא ו' חלקים מס' חלקים בשעה הן תש"כ חלקים, ושלושה חלקים מהמשה בתשיעי השעה הן ע"ב חלקים, וחלק אחד מארבעה חלקים בשעות חומש תשיע השעה הוא חלק אחד מהלקינו, ועלה בידך מכל השברים האלה תשצ"ג חלקים, ויהיה מנין החדש לעצת החכמים האלה כ"ש יום י"ב שעה תשצ"ג חלקים, כאשר בדינו מסורת מרבתינו ז"ל דאמרו אמר להן רבן גמליאל כך אני מקובל מבית אבי אבא שאין חדשה של לבנה פחותה מכ"ש יום ומחצה ושתי יודת שעה וע"ג חלקים, ולא הבאתי כל הדברים האלה להביא חזק לדברי רבותינו ז"ל כי דבריהן אינן צריכין חיזוק הן מתחזקין בדברי תורה וכתבי הקדש וחס ושלוש שיתחזקו בדברי חז"ל, אבל כל הענין הזה להודיעך שכל חכמי גוים המשכילים בדבר חכמה למדו החכמה ההיא מרבתינו, כי אברכ"ש אשר שבה אותו בתלמודים אמר עליו כי בדיקתו לענין הזה היתה בשנת שמונים ממיתת אלכסנדרוס

מוקדון אשר היתה מלכותו שש שנים והיתה תחלת מלכותו סוף ארבעים שנה
 במנין בית שני ונמצא זמן אברכ"ש זה בשנת קל"ו שנה לבנין בית שני
 וההלכה הזאת היתה קבלה בידו מאבות אבותיו, ובידוע שאבות אבותיו
 של רבן גמליאל היו בתחלת בית שני, ותמצא אברכ"ש זה אשר
 מפיו שמעו האומות האלה מדת החדש הנכונה מתאחר מזמניהם של רבותינו
 ז"ל ואם תרחיב בדבר ותאמר היה בזמנם תדע שהוא למד מהם ושאל
 מימעינותיהם, וכן כל חכמה וחכמה הבקיאין בה למדו אותה מרבותינו ז"ל
 כי הענין האחד אשר ראינו בעינינו יהיה מעיד על שאר הענינים וכל דבר
 שאני מביא עליו ראיה מדברי חכמי גוים איני מביא אותה אלא לחזק את
 המעם הזה:

השער השלישי

בשנת הלבנה והמותר אשר בינה ובין החמה ופירוש הפשוטה
 בה והמעוברת:

השנה לפי משמע השרש אשר היא הצובה ממנו היא מהלך החמה מהלק
 אחד מהלקי הרקיע עד שתסוב כל שנים עשר מולות ותחזור אל החלק אשר
 התחילה ממנו לסבוב והיא שונה משם להלך כבראשונה והיא גומרת את כל
 המהלך הזה בכל שס"ה יום ורביע פחות. משהו אלא שרוב האומות אשר
 מונים לחמה מונים אותו רביע שלם, ושנת לבנה אע"פ שאינה נוהגת
 המנהג הזה ואינה שונה לסבוב אל המקום אשר התחילה ממנו ראיה היא
 להקרא שנה מפני שהלבנה בסוף כל י"ב חדש היא שונה להתחדש במול אשר
 היתה מתחדשת בו בראשיתו אבל לא בחלק ההוא עצמו מן המול, והמונין ללבנה
 מן האומות הקדמונים כגון כשדים ויונים הראשונים היו מתכוונים בחשבונם
 ללבנה לשום כל חדש וחדש מחדשי לבנה נופל בחדש ידוע מחדשי חמה והיו
 מלויים שם חדש הלבנה אל שם חדש החמה או אל שם המול אשר הלבנה
 מתחדשת בו והיו אומרים חדש טלה או חדש שור, וכשהיה מודמן להם
 שיהיו שני חדשים ללבנה נוספין בחדש אחד מחדשי החמה או תהיה הלבנה
 מתחדשת במול אחד שני פעמים אהת בראש המול ואחרת בסופו היו מונין
 ללבנה בשנה ההיא י"ג חדש, והיה להם זה מודמן במקצת השנים על הענין
 הזה, וידוע הוא בבירור שמדת חדש לבנה אשר אין בו ספיקא הוא כ"ש יום
 וי"ב שעות תשצ"ג חלקים ומדת חדש חמה הוא חלק אחד מי"ב חלקים
 משס"ה רביעי, והוא לחשבון הנשים אשר אין אנו צריכין לדקק אותו בכאן
 ל' יום י' שעות ומחצה, והוא מוסיף על חדש לבנה כגון כ"ב שעות חסר
 רובע או פחות מרובע, ואם תהיה הלבנה בראש שנה זו בסוף חדש אחד
 מחדשי חמה תמצאנה בשנה השנית מתחדשת בחדש ההוא אבל אינה מגעת
 אל היום אשר נתחדשה בו בתחלת השנה הראשונה ותהיה קודמת ליום ההוא
 כגון י"א יום, ובראש השנה השלישית תהיה קודמת כגון כ"ב יום ואינה יוצאה מן
 החדש אשר נתחדשה בו בשנה הראשונה, ומפני זה יהיו שתי השנים האלו

ללבנה י"ב חדר בכל שנה ושנה מהן, אבל בסוף השנה השלישית עם מולד החדש אשר הוא ראוי להיות ראש השנה רביעית יהיה מרחק הלבנה יותר מל"ב יום וחצי אשר הוא עורף על ראש חדר כמה יותר משני ימים, ותהיה הלבנה מתחדשת בחדש החדש לפני החדש מחדשי כמה אשר נתחדשה בו בשנה הראשונה, ומפני זה יהיו מוספין על חדשי הלבנה השלישית חדר אחד ומונים בה י"ג חדשים כרי שתהיה הלבנה מתחדשת בראש חדר י"ד לה בחדש החמה אשר נתחדשה בו בשנה הראשונה, ויהיה החדש החדש הזה הוא ראש השנה הרביעית, ועל המנהג הזה אשר דומה למנהגנו רוב העולם היו נוהגים בשנותם ואם אין כוונתם מעין כוונתנו, כי כוונתנו היא לשמור ימי מועדינו מחדש הלבנה ואין אנו חוששין למנין ימי חדר כמה' וכוונת הגוים הראשונים היתה לשמור ימי אידיהן מחדש החמה ולא היו חוששין למנין חדר הלבנה אבל היו אידיהן פעמים בראשית החדש ופעמים באמצעית ופעמים בסופו והיו קורין לחדש הלבנה הזה חדר האיד והוא והיו קוראין לשנת הלבנה אשר יש בה י"ב חדר שם בלשונם אם אתה משיב אותו אל לשון הקודש תקרא אותה פשוטה חצוב מן ופשוט את בגדיו כלומר שנה שאין בה כסוי ולא שום תוספת אבל היא נוהגת המנהג הראוי לכל השנים וכן האיש אשר עליו אין כסות והוא על צורתו אשר נברא עליה נהג מנהג שאר בעלי היים אשר אין להם כסות וכן מנהגנו לקרא לשנה הו פשוטה, והשנה אשר מונים בה י"ג חדר קוראין לה חכמי גוים שם שפירושו בלשוננו כבושה כלומר סתורה או מכוסה חצוב מן תרגום מהשקים כסף מכבשין כסף ואנו קוראין לה מעוברת והשם הזה יכול להתפרש על שני ענינים, יש לך לומר הוא חצוב מן עבר כלומר שעבר החדש ואנו מעברין אותו פעם אחרת, ויש לך לומר חצוב מן שורו עבר ולא יגעל (אינו כא'), ומדברי רבותינו ז"ל שאומרים פרה מעוברת והטעם הזה נאה בעיני ואם אין השני רחוק כל כך, מפני שמצאנו רבותינו ז"ל קורין לחדש המלא משלשים יום מעובר כדאמרינן לא מצאנו אלול מעובר ואם אין אתה יכול לומר בכאן אלול המלא קורין לו מעובר מפני שעבר כי אין אנו מעברין אותו דבר אבל המעובר דומה למלא, מפני שנוסף בו יום מתעבר כאשר האשה מתעברת, ורבותינו ז"ל הרחיבו בדבר הזה וקראו לחשבון כלו סוד העבור מפני שהכמת החשבון הזה ועיונה ותקונה כולה היא בעבור השנה:

השער הרביעי

בפירוש שם המחזור ועל כמה ענינים הוא נאמר וחכמת מחזור הלבנה אשר מסרו לנו רבותינו זכרונם לברכה:

המחזור הוא נאמר על כל דבר שהוא נהוג על מנהג אחד וחוזר עליו ואינו מתחלף והוא נאמר על מספר שנים שהן נהוגות על ענין אחד מסודר ומתוקן שהוא נשלם בסוף השנים עם השלמת המחזור והן נהוגות מראש המחזור השני כמנהג הראשון בלא תמורה עד תומן והן חוזרות על המנהג הזה לעולם, כגון מחזור חמה הנהוג בכל ארבעה שנים מפני שהמונים לחמה מונים

שנותם שס"ה יום שלש שנים זו אחר זו, ובשנה הרביעית שס"ו יום וקורין לה כבושה מפני היום הנוסף בה, ויהיה מפני זה ראש השנה החמישית ביום הששי מיום אשר התחיל בו המחזור, וכן בכל ד' שנים סובב על הענין הזה עד שישלימו ימי השבוע בסוף כ"ה שנה וקורין למחזור הזה מחזור גדול מפני שהוא חזור בראש שנת כ"ט לנהוג כמנהג הראשון, ומפני זה קורין לכל ד' שנים מחזור קטן ולכל כ"ה שנה מחזור גדול, ומן הענין הזה אתה מוצא בתקופת שמואל בכל כ"ה שנה תקופת ניסן חוזרת לתחלת הלילה כאשר נבראה בתחלת הלילה כאשר אתה רואה בחשבון תקופתינו במקומה מן החבור הזה בע"השי ועוד לדברי שמואל ור' אליעזר בן הורקנוס או לדברי הברייתא הכתובה על שמם אשר מנו שנת לבנה שנ"ד יום ושליש יום קורין לכל כ"א שנה מחזור גדול ללבנה, מפני שהלבנה לדבריהן חוזרת להתחדש ביום הששי מן היום אשר נתחדשה בו בתחלתן ובשעה ההיא ובחלק מן היום, והמחזורות האלה אין אנו באין לדבר עליהם ולא לבקר על שעמך אם הוא מר או מתוק אבל באנו לדבר על מחזור הלבנה אשר אנו מונין לו אשר בו נשתנו שנות חמה ולבנה במדתן, ואנו אומרים כי האמת אשר היו מעברין את השנה מקדם והיו מתכונים לשום כל חדש מחדשי לבנה בחדש ידוע מחדשי חמה כאשר הראיתך בשער אשר עבר, והיו עושים מחזורים בתחלה לעבור השנים כל מחזור משמונה שנים והיו בכל שמונה שנים מעברים ג' חדשים, מפני שמצאו מותר שנת חמה על שנת לבנה בכל שמונה שנים כגון שלשה חדשים ואינו פחות משלשה חדשים אלא יום אחד וחצי יום ומשהו, ולא חששו לחסרון הזה והיו מעברין בכל שמונה שנים ג' חדשים והיה החסרון הזה קל בעיניהם, וזולזו בדבר ולא דקדקו החשבון שנים רבות עד שבא אליהן אבר"ש והודיעם הזולזל אשר הם מזולזלין בחשבון הזה והראה להם כי בכל קנ"ב שנה שהן י"ט מחזור ממחזוריהן הן קובעין נ"ו שנה מעוברת ולחשבון מותר החמה על הלבנה אינם צריכים לעבר כי אם נ"ו שנה ונתגלה להם שהיו מעברים בכל קנ"ב שנה חדש אחד יותר על צרכם, חזרו לעבר בכל י"א שנה ד' שנים ועשו מחזורים י"א שנה וסמכו בדעתם על החשבון הזה, אמר להן הרי אתם מעברים ר"ט שנים שהן י"ט מחזור ממחזוריכם זה ע"ו חדשים ולמנין מותר החמה על הלבנה אתם צריכין לעבר ע"ו חדשים, ואתם על המחזור הזה מחסרים חדש אחד ועל מחזור הראשון אתם מוסיפין חדש אחד, ועתה בואו וחברו שני המחזורין יחד ועשו מהן מחזור אחד ומנו עליו ותבואו אל שרש הענין ויתכן לכם החשבון, ושמעו לעצתו וחזרו מימי אברכש לעבר ז' שנים בכל י"ט שנה לחמה, והיה המותר בינה ובין הלבנה שבעה חדשים מחדשי לבנה לא פחות ולא יותר, וכשהיו מעברין בכל י"ט שנה שבעה עבורין היו שנות החמה ולבנה שוין כאחד ואין אחד מהן עודף על השני ולא חסר, ואתה רואה מכל הענין הזה חכמת המחזור אשר מסרו לנו רבותינו ז"ל כי כל חכמי האומות מודים לו ומתחזקים בו וסומכין עליו, ואין אנו נוקקין לפרש מחזורי האומות אשר היו חושבין לחמה וגם החושבים ללבנה כגון ישמעאילים ופרסיים, כי לא באנו אלא לפרש חכמת המחזור אשר אנו חושבין עליו, ופעמים נצטרך בחשבון לפסול המחזור הזה ואנו קוראין לפסול מחזורים כפולים או מזוורים גדולים:

השער החמישי

בסדר השנים המעוברות בכל מהזור והמעם אשר נתקנו
ממנו על הסדר הזה

אם אתה מסדר העבורים במהזור אשר אנו מונים לו מבריאת העולם תמצאם סדורים בו על הענין הזה, העבור בא בשנה השלישית ובששית ובשמינית ובאחת עשרה ובארבע עשרה ובשבע עשרה ותשע עשרה וסימנהון גו"ה א"ד ז"ש י ורוב המדברים על סוד העבור נותנין טעם לסדר הזה ואומרין כי הקב"ה צונו לשמור הדשי הלבנה ולקדש המועדים בזמנים יודעים משנת חמה, ונתחייבנו לחשוב החדשים למנין לבנה והשנים למנין חמה, והוצרכנו מפני זה לחבר בין מנין החמה למנין הלבנה, וחקרנו על המותר אשר ביניהן ומצאנו שנת חמה עודפת על שנת לבנה י' ימים כ"א שעות ועוד חלקים, ואנו מוסריים בראש המהזור חמה ולבנה שוין כאשר ולסוף י"ב חדשי לבנה יהיה בין חמה ולבנה י"א יום פחות שמינית יום שנשארה לחמה מהשלמת שנתה והוא פחות ממחצה חדש ומפני זה נמנה השנה הראשונה פשוטה על דרכה, ולסוף השנה השנית יהיה מותר כגון כ"ב יום פחות רביע והן רובו של חדש, ומכאן אנו מעבריין שנה שלישית כדי שלא יהא בין חמה ולבנה לפי השלמת שלש שנים כי אם ג' ימים ושתי שעות ועוד חלקים, ובשנה הרביעית יהיה המותר כגון י"ד יום ואין בהם חצי חדש, ובשנה החמישית יהיה ביניהם כגון כ"ד יום וכ"א שעות, ומפני זה אנו מעברים השנה הששית, ויהיה המותר בסופה לחמה על הלבנה ששה ימים וחמשה שעות וחלקים, ובסוף השנה השביעית יהיה המותר י"ז יום ושה שעות וחלקים והם יותר מחצי חדש, ומפני זה אנו מעברים השנה השמינית, ובסופה יהיו חמה ולבנה קרובין להשוות יחד ואין ביניהם אלא כגון יום וחצי שהלבנה עודפת על החמה, וכן אתה מוצא בסוף כל שנת עבור הלבנה היותר למקומה שהיה בראש המהזור, והיא עודפת עליו או חוסרת מעט, עד סוף שנת תשע עשרה אשר הוא אחרית המהזור היא היותר למקומה בעצמו ואינה עודפת עליו ולא חוסרת ממנו לא כלום (מכל החשבון הזה המפורש על פי הרב המהבר בשם רוב המדברים בסוד העבור נראה כי חדש העבור לשבת השבוע אינו מן שלשים יום כמשפט העבור רק הוא בכל פעם מן כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים המגיה). ועל זה הדרך תרצו אלו הטעם בסדר העבורים אשר במהזור, והטעם הזה מתוקן הוא כמשמעו ונכון לדעת כל המונים ללבנה כדי לשמור הדשי חמה וזו היא דעת האומות הקדמונים. אבל לדעתנו אשר אנו מונים לחמה כדי לשמור הדשי לבנה כדי שיהיו מגיעין אל מקומן משנת החמה איננו נכנין בעינינו, ועוד שאתה מוצא הטעם אשר נתנו לדבריהן לא עמד בידם אבל מיד סתרו אותו ובטלוהו, כי הם אמרו נתחייבנו למנות החדשים ללבנה והשנים לחמה וכשבאו לפרש הרבר בשנה הראשונה סרו מן הדרך, באמרם נשאר לחמה אחר י"ב חדשי לבנה כך וכך ימים ושעות שלא השלימה שנתה, ולא עברנו השנה השנית מפני שהמותר הזה היה פחות מחצי חדש, והרי אנו מונים לדבריהם שנותינו ללבנה כי השנה

הראשונה למעמם שנת לבנה היא ממש והם אמרו נחשוב השנים למנין חמה ונמצאו דבריהן סותרים זה את זה, וכל תרוץ שהוא על הענין הזה לא נאה לסמך עליו, ואנו רואים לסור מן הקושיא הווי ולתת לסדור העבורים במחזור טעם שיהיה נכון בעינינו ויוצא על דעתנו, ויהיו חדשינו חדשי לבנה ושנותינו שנות חמה ולא נחשוב אחת מן השנים למנין לבנה. ונאמר כי אנו אין מצוין לא על עבור השנים ולא לשמור החדשים מתחלת בריאת עולם, אבל אנו מחוייבין בכל המצוות ממעמד הר סיני ושמירת המצוה הזאת אשר היא חדש לבנה ועבור השנה אנו מחוייבין בה מיום יציאת מצרים אם תדקדק הדבר כי כן כתוב בה החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (סמות יג ג), ומן הכתוב הזה אנו רואים שמירת החדשים ושחודש ניסן ראשון לכלם שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, כל ראש חדש שיהא בתוך ימי החדש הזה ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ואם יהיה קודם לימי החדש הזה ומשם רמו לעבור השנה, ועוד כתוב וזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בהוק יד הוציא ד' אתכם מזה ולא יאכל חמץ (סס יג ג), ואנו רואים מן הכתוב הזה עבור השנה מפני שכתוב בו אחר זכור את היום הזה ולא יאכל חמץ כלומר מן היום הזה והלאה לא יאכל אבל קודם היום הזה אין אתם חייבין בו, ומשעם הכתוב הזה אנו חייבים שלא נעשה פסח אלא ביום שיצאנו ממצרים או לאחר היום הזה, ונצטרך אם יהיה ט"ו מניסן נמל קודם יציאת מצרים לעבר השנה ההיא, וקרא הכתוב ניסן ראש לחדשים ככתוב ראשון הוא לכם לחדשי השנה ולא אמר ראשון הוא לשנה להודיענו כי ראש השנה הוא נמסר בחדש אחר וא בחדש ניסן, ומצאנו הכתוב אומר והג האסיף בצאת השנה (סס כג טו), והג האסיף תקופת השנה (סס לג כג), ומכאן ידענו שראש השנה נמנה מתשרי מפני שקרא הג האסיף צאת השנה, וידוע הוא כי בצאת שנה זו מיד תבוא שנית ואין ביניהם הפסק כלל, ונתברר לנו שראש השנה הוא תשרי וראש החדשים הוא ניסן מן הכתוב כאשר הוא מסור מרבותינו ז"ל בירינו, ובידוע הוא שאבותינו ז"ל יצאו ממצרים בשנת שני אלפים תמ"ח לבריאת עולם כאשר הוא מפורש בסדר עולם, והשנה ההיא היתה שנת י"ז במחזור, והחדש השביעי לצאתם מארץ מצרים היה ראש שנת י"ז למחזור, ובסוף אדר משנת י"ז שלמו ליציאת מצרים י"ב חדשי לבנה, ועדיין לא שלמה שנת חמה והיה ראש חדש י"ג לצאתם מקרים על ראש החדש אשר יצאו ממצרים כגון י"א יום, ואלו עשו הפסח בחדש ההוא היה הפסח בא קודם היום אשר יצאו בו ישראל ממצרים, ומפני זה עיברו את השנה ההיא, וקראו לחדש י"ג אדר שני בשם החדש אשר הוא אחרית השנה ליציאת מצרים, ועשו פסח בניסן בחדש י"ד לצאתם, ונמצאת שנת י"ז מן המחזור מעוברת מן הענין הזה, והפסח בא בה אחר שנת חמה שלמה אבל היה עודף עליה כדי י"ט יום, ואתה יכול להראות מן הכתוב כי ישראל עברו את השנה השנית לצאתם מארץ מצרים אם אתה דורש אותה מן הכתובים האלה: וידבר ד' אל משה במדבר סני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר, ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (נמנר טו טז). וכי צריכין היו ישראל להודיעם מועד הפסח והלא כתוב בפרשת יציאת מצרים ושמרתה את החקה הזאת למועדה מימים ימימה (סמות יג י'), ועוד כתוב שבעת ימים האכל מצות

כאשר צויתך למועד חדש האביב (סס כנ טו), ועוד בכמה מקומות הוא שונה על הענין הזה ומצוה עליו ולמה התנה עליו במקום הזה ואמר ויעשו במועדו ולא התנה כן על שאר המועדים, אלא שהוזהרים במקום הזה שלא יעשו אותו קודם מועדו באדר השני אשר יכול עלה בלבם שהוא ניסן וצוה אותם לעבר את השנה ומפני זה אמר בשנה השנית לצאתם בחדש הראשון, והקדים וזכרן את השנה על זכרון החדש ללמדך שהשנה השנית נכנסה ועדיין לא נכנס החדש הראשון, כי בכל מקום שהכתוב וזכר שנים וחדשים הוא מקדים את השנה אם טעם הענין הוא בשנה, ואם טעם הענין או המצוה הוא בחדש הוא מקדים את החדש, ובמקום שהיה הטעם בשנה אמר ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש (דניאל ח ז), וכתוב בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש (נמזכר לו לח), קדם וזכרן שנת הארבעים מפני שבה הגיע זמן הגזרה שנגזרה על מי מריבה והוא היה טעם הענין הזה, ואחר כך זכר החדש להודיע כמה חדשים היו בין שתי המיתות התלויים בגזרה הזאת, ובמקום אשר צריך להקדים את החדש כתוב ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן (שמות י ז), קדם וזכרן החדש מפני שהוא היה זמן המצוה נכתוב ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד (סס מ ז), וכשבא לידי מעשה הקדים וזכרן החדש אשר בו היתה המצוה, ואחריו זכר השנה אשר היא מפילה לו, וכן כתוב במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים (נמזכר לו ח), קדם וזכרן החדש אשר בו היה המעשה ובו נמנה ישראל הפעם הזאת על זכרון השנה, ובידוע שמצורת הפסח היא בחדש הראשון והיא היתה עיקר הדבור הזה, והסברה נותנת להיות החדש במצות הפסח זכור תחלה מפני שהוא זמן המצוה שהיא עיקר הדבר, ולא אמר הכתוב כך אלא בפי' כתב במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון (סס ט ז), קדם השנה על החדש אשר הוא העקר מפני שכלו י"ב חדשי לבנה ולא נגמרה שנת החמה, והיה יוכל לעלות בלבם אחר שנגמרה שנת החמה שהימים אשר נשארו מחדש י"ג ללבנה יהיו נמנן מניסן מן השנה השנית, ויהיה ניסן זה ראש חדש השנה השנית, אמר להם הכתוב ואם עלה בלבבכם שהיא שנה מפני שהתחילה שנת חמה בתוך החדש, וסבורים אתם שיהיה זה ראשון אין הדבר כך, אין ראשון אלא החדש הזה הבא לא החדש שעבר. ומצאנו רמז בכאן שהקב"ה צוה את ישראל לעבר את השנה השנית והיא שנת י"ז למחזור, והיה הפסח ההוא מתאחר מפסח מצרים י"ח יום וט"ו שעות תרע"א חלקים, ובשנה השלישית והיא שנת י"ח למחזור היה הפסח מתאחר מפסח מצרים כגון ז' ימים י"ח שעות וכגון תק"ג חלקים ולא עברו אותה, אבל שנת ד' לצאתם והיא שנת י"ט למחזור הוצרכו לעברה, מפני שבשלוש שנים שלמות שעברו ליציאת מצרים היה מותר החמה ל"ב יום ט"ו שעות וכגון שס"ה חלקים, הוצא מהן חדש העבור שעבר ישאר לחמה עוד כגון ג' ימים וב' שעות תרנ"ב חלקים יתרות על הלבנה, וכשנעבר את השנה יכנס בעבור המותר הזה, ויהיה הפסח בא בכרי כ"ז ימים י' שעות קמ"א חלקים אחר פסח מצרים, ובשנה החמישית אשר היא ראשונה למחזור היה הפסח אחר פסח מצרים ט"ו יום י"ג שעות י"ט חלקים, וכן בשנה הששית אשר היא שנית למחזור היה פסח ד' ימים ט"ז שעות תתקע"ח חלקים אחר פסח מצרים ולא נתעברו שתי השנים האלה אבל בשנה השלישית

למחזור שהיא שביעית ליציאה הווקקו לעברה, מפני שהיה מותר להמה על הלבנה אחר שני עבור שעברו ששה ימים וה' שעות ועוד חלקים, וכשנתעברה השנה נכנס הערוף הזה בחדש העבור ובא הפסח ההוא אחר פסח מצרים בכ"ג יום וה' שעות תקס"ט חלקים, ומפני זה היו שנת ד' ושנת ה' מן המחזור שהן שנת ה' ושנת ט' ליציאה פשוטות, אבל בשנה הששית שהיא שנת עשירית ליציאה היתה מעוברת מפני שנשאר מותר להמה על הלבנה אחר ג' עבורים שעברו ט' ימים וה' שעות תתע"ו חלקים ומשום זה עברו אותה, והיה הפסח בשנה הששית בכדי כ' יום וה' שעות אחר פסח מצרים ואין בתוספת הזאת שעור מותר ב' שנים להמה, ומפני זה הוצרכו לעבר השנה השמינית למחזור שהיא שנת י"ב ליציאה, ובא הפסח בה אחר פסח מצרים בכדי כ"ח יום שלמי', והיו שנת ט' ושנת י' פשוטות מפני שהפסח היה בהם אחר פסח מצרים, ובשנת י"א למחזור שהיא שנת ט"ו ליציאה עברו אותה מפני שהחמה היתה מותרת על הלבנה אחר חמשה עבורין שעברו ד' ימים ט"ו שעות התקע"ח חלקים, וכשעברו אותה נכנס המותר ההוא בעבור ובא הפסח אחרי פסח מצרים בכדי כ"ד יום כ"א שעות, ולא הוצרכו לעבר בשנת י"ב ולא בשנת י"ג מפני שהפסח נפל בהן אחרי פסח מצרים, אבל שנת י"ד למחזור שהיא שנת י"ח ליציאה עשו בה עבור מפני שמצאו מותר להמה על הלבנה אחר ששה עבורין אשר עברו ד' ימים י"ח שעות תק"ג חלקים, וכשעברו אותה בא הפסח אחרי פסח מצרים בכדי כ"א יום וי"ח שעה, והיה הפסח בשנת ט"ו למחזור שהיא שנת י"ט ליציאה אחרי פסח מצרים בכדי י' ימים כ"א שעות קכ"א חלקים ט"ז רגעים, ויובא הפסח בשנת י"ו למחזור והיא שנת כ' ליציאת מצרים אשר היא ראש מחזור ליציאה ביום הפסח הראשון הנעשה במצרים לא מאוחר ממנו ולא מוקדם עליו אפילו אחד וכן הוא חזור לעולם:

ואתה מוצא בשפע הזה שנותינו לעולם מנויות על שנת חמה ומועדינו על חודשי לבנה, ואלו היינו חושבין ראש המחזור מיציאת מצרים היו העבורין סדורין במחזור בשנת שנית ורביעית ושביעית ועשירית ושתיים עשרה וחמש עשרה ושמונה עשרה, והיה סימניהון בדו"י בה"ה והן הן המסודרין במחזורין הנמנין מבריאת עולם על סימן גו"ח א"ד ו"ט, שנת ג' למחזור כנגד שנת ז' ליציאת מצרים ושנת ו' במחזור כנגד שנת י' ליציאה ושנת ח' למחזור כנגד שנת י"ב ליציאה ושנת י"א למחזור כנגד שנת ט' ליציאה ושנת י"ד למחזור כנגד שנת ד' ליציאה ושנת י"ז למחזור כנגד ב' ליציאה ושנת י"ט למחזור כנגד שנת ד' ליציאה ומפני שכל השבוננו אשר אנו מונין אותו הוא מבריאת עולם תקנו לנו רבותינו ז"ל סימני העבורים על מחזורי בריאת העולם, ועיקרן הוא מיציאת מצרים ומפני שידעו שהמעשה הזה אינו מוזק לנו בהשבון לא חששו לו כאשר עשו בהשבון היובל והשמישות אשר מנו אותן ישראל מ"ד שנה לכניסתן לארץ, והם מסרו לנו השבונם מבריאת עולם כמו שאמרו האי מאן דלא ידע כמה שני בשביעית לשייליה לתנא דסדר עולם ונשפי חרא שתא, ונחשוב כללי ביובלי ופרשי בשביעית, והיו לנו למנות משנה אשר התחילו בהן ולא מנו, וכן נאמר קבעו עבורי השנים מיציאת מצרים ומסרו לנו סימנים מבריאת עולם:

ואם אישמיני אדם על שהרביתי דברים בענין הזה והארכתי יותר מדאי ועל שהבאתי ראיות מפסוקים שלא דרשו מהן רז"ל ולא הביאו ראיה מהן, אני אומר

לו לא הבאתי ראיה מן הכתוב לחלק עליהן חס ושלוים אבל לחוק את דבריהם לפני האומות השוענים עלינו בחשבון הזה עד שהצריכנו להאריך בפירוש המעם הזה, כי אתם יודעים שהגוים השועים מדמים בפסח שלהם לחשוב על חשבוננו, ודן כל שנות המהוור עושין פסחם אחר מועד הפסח ואינם מתאחרים ממנו יותר משמונה ימים, כי אם בשנה החמישית ובשנת שש עשרה למהוור הם מועים בחשבונם ועושים הפסח שלהם אחר המועד חדש ימים ויותר, והם בודונם ורוב הנליהם מוענים עלינו ואומרים אתם מעיתם בחשבון בשתי שנים האלו, וסבורים הם להביא ראיה עלינו מן השנה אשר יצאו בה ישראל ממצרים ואומרים כי השנה ההיא ראש מהוור היתה למנין בריאת עולם, וצריכים הייתם לעבר השנה הזאת אשר היא שנת י"ו לחשבונכם כאשר אנו מעברין אותה מפני שהיא שנת י"ט למהוור, אלו הייתם חושבין תחלת המהוור מניסן שיצאו בני ישראל ממצרים אלא שאתם מועים בחשבונכם, ודומה להם להביא ראיות עלינו מארבע מאות ושלושים שנה מושב בני ישראל בארץ מצרים מאיזה שנה נחשבו ומשבשין עלינו בענין הוזה שבושין, ומרבים דברים שאיני צריך לפרשם, וכשטען אחד מגלחיהן במענותיו אלו, אמרתי לו כן יציאת מצרים היא לנו ראש מהוור ועליה אנו מעברין את השנה ואם אתם חושבין את השנה הזאת ראש המהוור כאשר אנו חושבים עברו את השנה הבאה אחריה כאשר אנו מעברין, והראיתי לו המעם והסברא אשר אנו סומכין עליהן והראיות המצריכות לנו לעבר את השנים על הדרך אשר קרמתי, ונשתתק ולא היה לו דבר להשיבני, אלא שאמר לי זה הדבר אתה בודה אותו מלבך כי לא שמעתי אותו מפי אחרים מבני עמך, והסימן אשר עליו התקינו קדמוני הנוצרים החשבון הזה אשר הוא בידם הוא סימן ג'ו"ה א"ד ז"ט אשר לקחו אותו מפי קדמוניכם. אמרתי לו זה הסימן הוא למנין בריאת עולם וסמיכתנו על העבור אינה אלא על השנה אשר יצאו אבותינו ממצרים ואנחנו לא חששנו לשנה ההיא אם היא ראש מהוור לבריאת עולם אם לא, ומפני שעלה בלבבכם שהחשבון הזה בנוי על בריאת עולם מעיתם המעות אשר עמד לפניכם בשנת ה' ושנת י"ו מן המהוור, וכיון שראיתי המעם הזה מועיל לנו ושובר השוענים האלה ויוצא על דעתנו וכתבי הקדש מעידין לו ודברי רבותינו ז"ל מחזיקין אותו בארתי הענין בו וחזקתיו בכל דבר שעלה בלבי שהוא מחזיק טובה לו ומעיד על אמונתו:

השער הששי

בחשבון המולדות והוא נחלק לשלשה חלקים:

החלק הראשון ממנו בחשבון המולדות חסרוך בפי כל אדם: אני מקדים בתחלה עם חרצי המולדות אשר בהן יהיה החשבון. ואחרי כן אבאר דרך החשבון ואומר מדת חדשי הלבנה אשר אנו מונין לה. הוא כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים, ואם אתה משליך הימים האלה שבעה שבעה כמספר ימי השבוע ישאר בידך המדה אשר בין מולד חדש זה ומולד חדש הבא אחריו מימי

השנוע, והוא יום אחד י"ב שעות תשצ"ג חלקים וסימנו אי"ב תשצ"ג, ואם אתה כופל מרת החדש י"ב פעמים כמספר חדשי השנה הפשוטה יעלה בידך מרת שנה פשוטה שנ"ד יום ח' שעות תתע"ז חלקים, ואם תשליך המדרה הזאת ו' ז' ישאר בידך ד' ימים ח' שעות תתע"ו חלקים, והוא המותר אשר בין מולד שנה פשוטה למולד שנה אחרת מימי השנוע וסמנה ד"ה תתע"ו, ומחצית המדה הזאת ב' ימים ד' שעות תל"ה חלקים וסימנה ב"ד תל"ה והוא סימן ששה חדשים, וכשאתה כופל מרת החדש י"ג פעמים יעלה בידך מרת שנה מעוברת שפ"ג יום כ"א שעות תקפ"ט חלקים, וכשאתה משליך ו' ז' ישאר בידך ה' ימים כ"א שעות תקפ"ט חלקים, ויהיה סימן שנה מעוברת הכ"א תקפ"ט, וכן אם אתה כופל מרת החדש רל"ה פעמים כמספר חדשי מהזור אחד יעלה בידך ששת אלפים תתקל"ט יום י"ו שעות תקצ"ה חלקים, והן ימי מהזור אחד ממהזורי י"ט שהם מהזורי לבנה, השליכם ו' ז' כמספר ימי השנוע ישאר בידך ב' ימים י"ו שעות תקצ"ה חלקים והיא המדה אשר בין מולד ראש מהזור אחד למולד ראש מהזור אחר מימי השנוע, ובקשתנו בחשבון המולדות אינה כי אם לדעת באיזה חלק מאיזה שעה מן היום או מן הלילה יהיה מולד החדש מימי השנוע, וכבר ידעת שמולד החדש היא דביקת הלבנה עם החמה בחלק אחר מחלקי הרקיע והוא הנקרא מולד החדש או מולד השנה, וברור הוא שאם היית יודע כמה שנים יש בינך ובין בריאת העולם וכמה שנים מעוברות יש בהם וכמה פשוטות ואתה כופל סימן השנה הפשוטה כמנין השנים הפשוטות אשר בידך וכן תכפול סימן השנה המעוברת כמנין השנים המעוברות, ותאסוף אותם זה אל זה ותעשה מהחלקים שעות ומחשעות ימים ותשמור החלקים שלא השלימו שעה והשעות שלא השלימו ימים והנכלל בידך מן הימים תשליכם ו' ז' ישאר בידך המדה אשר בין מולד השנה אשר נברא בה העולם למולד אשר אחה מבקש, ואם אתה מוסף מולד העולם על המדה אשר בידך ותשליך מכללן ו' ימים אם יהיה בהן יותר משבעה ישאר בידך יום מולד החדש ושעותיו וחלקיו מימי השנוע, ומסורה היא בדינו מאבותינו שחמה ולבנה נבראו בתחילת לילי רביעי בסוף חרש ארר ולא הרביקה הלבנה בחמה עד ט' שעות תרמ"ב חלקים מליל רביעי וסימנו ד"ש תרמ"ב, ומפני שאנו חושבין ראש השנה מתשרי הוכרחנו לדעת מולד תשרי שעולה על הלב שהיה קודם לבריאת עולם ששה חדשים באיזה שעה ובאיזה יום היה יכול להיות, ומפני זה השלכנו ממולד ניסן והוא ד"ש תרמ"ב סימן ששה חדשים והוא ב"ד תל"ח, ונשאר בידך מרת בהר"ד, ועלה לנו שמולד תשרי בשנה שנברא בה העולם היה בחמש שעות ור"ד חלקים מליל שני והיה זה מסורת בדינו: והרוצה לחשוב את המולדות על הדרך הזה ידע כמה שנים שלימות [פירוש מבלי חדשים נותרים] כלו מבריאת העולם עד השנה שהוא עומד בה או אשר הוא דורש את מולדה, ויעשה מן השנים האלה מהזורות כל מהזור ומהזור מיו"ט שנים וידע כמה מהזורים הם, ויתן לכל מהזור מהם שני ימים י"ו שעות תקצ"ה חלקים ויכלול החלקים ויעשה מהן שעות של תת"ף חלקים כל שעה ושעה, וישמור הנשאר בידו מן החלקים שלא השלימו שעה, ויכלול השעות אשר עשה מן החלקים עם השעות אשר נתן לכל מהזור ויעשה מהם ימים מכ"ד שעה ליום, והנשאר מן השעות ישמרהו עם השעות אשר נשאר בידו, ויכלול הימים אשר עשה מן השעות עם הימים אשר נתן לכל מהזור

ומחזור ויוציא כל הימים ז' ז', והנשאר מהם פחות משבעה ישמרם עם השעות והחלקים אשר שמר יעלה בידו המרחק אשר בין מולד העולם למולד השנה אשר הוא מבקש, ויוסיף עליו ב' ימים ה' שעות ר"ד חלקים אשר הוא היה מולד השנה אשר בה נברא העולם, ובמנין כזה יעשה, ילוה החלקים אל החלקים ויוציא מהן תהר"פ אם יש בהם יותר מתהר"פ וישמור הנשאר, וכן ילוה השעות אל השעות ויוסיף עליהן השעות אשר לקח מן החלקים ויוציא מהן יום אחד אם יש בהם יותר מכ"ד, ויוסיף יום הנה על הימים אשר בידו וישמור הנשאר מן השעות וילוה הימים אל הימים עד היום אשר לקח מן השעות אם לקח, ויוציא מהן שבעה אם יש בהן יותר משבעה, והנשאר בידו מן הימים והשעות והחלקים הוא מולד ראש המחזור אשר הוא מבקש, ואם ישארו השנים בידו שלא השלימו מחזור ידע כמה שנים מעוברות יש בהן ויתן לכל שנה ושנה מהן ה' ימים כ"א שעות תקפ"ט חלקים ולשנים הפשוטות אשר בהן יתן לכל שנה ד' ימים ה' שעות תתע"ו חלקים ויכלול החלקים ויעשה מהן שעות וישמור הנשאר, וכן יכלול הימים האלה עם הימים ויוציאם ז' ז' כאשר עשה בראשונה והנשאר מן הימים האלה שלא השלימו שבעה ומן השעות שלא השלימו כ"ד ומן החלקים שלא השלימו תהר"פ ויוסיפם על מולד ראש המחזור על הדרך אשר למד, ויעלה בידו מולד תשרי לשנה אשר הוא דורש את מולדה, ואם ירצה לדעת מולד חדש אחד מחדשי השנה הדיא ידע כמה חדשים מראש חדש תשרי עד ראש החדש שהוא מבקש ויתן לכל חדש מהן א"ב תשצ"ג ויכלול הכל על המנין אשר עשה בשנים, והעולה בידו מן ימים ושעות וחלקים ויוסיפם על מולד תשרי אשר בידו וימצא מולד החדש אשר הוא מבקש, ואתה מבין מן הדרך הנה חשבון מולדי ראשי מחזורות ומולדי שנים שלא השלימו מחזור ומולדי החדשים, ואיני צריך להביא לך דוגמא מהחשבון הזה:

ואם תרצה לחשוב המולדות על דרך אחרת תדע כמה שנים מבריאת עולם אל השנה אשר אתה דורש את מולדה, ועשה מהן מחזורים של י"ט י"ט שנה וקח לכל מחזור ומחזור שבעה חדשים כמנין עבורי המחזור, ואם נשארו שנים שלא השלימו מחזור תקח לכל שנה מעוברת שבהן חדש אחד ותוסיפם על החדשים אשר לקחת מן המחזורות ותכלול הכל ותעשה מהן שנים פשוטות י"ג חדש לכל שנה ושנה, ותוסיף השנים האלו על השנים אשר אחת מונה לבריאת עולם ויעלה בידך ממספר השנים הפשוטות אשר עברו מבריאת עולם עד השנה אשר אתה דורש אותה, ועשה מן השנים האלה מחזורות כל מחזור של צ' שנה, ותן לכל מחזור יום אחד ושעה אחת בלבד, והשנים שלא השלימו צ' שנה אם תרצה תתן לכל שתי שנים יום אחד ולכל שלש שנים יום אחד ולכל שלשים שנה יום אחד, ולכל שנה ושנה תקח י"ב חלקים, ולכל שנה שאין לה זוג תקח לה ד' ימים ולאשר לא השלימו שלש שנים תקח לכל אחת מהן ה' שעות, ולשלא השלימו שלשים תקח לכל אחת מהן תתס"ד חלקים כאשר הוא מפורש לקדמונים, וכלול הכל והוסיף עליו מולד בריאת העולם והוא בהר"ד ויעלה בידך המולד אשר אתה מבקש: ונתת לכל צ' שנה יום אחד ושעה אחת מפני שבכל אלף ושמונים חדשים שהם צ' שנה ישלימו חלקי החדש לשעות שלמות ולא ישאר למולד חלק כלל, אבל יעלה בידך תשצ"ג שעה שהם ל"ג יום ושעה אחת, ויעלה בידך מן היום

והצי אשר בסימן מולד החדש אלף ושש מאות וששים ימים, והרי לך עם ימי החלקים אלף ושש מאות וחמשים ושלוש יום, הוציאם שבעה שבעה וישאר בידך יום אחד, ויהיה סימן המולד לתשעים שנה יום אחד ושעה אחת בלבד: ונתת בכאן לכל שתי שנים יום אחד מפני שיש מותר המולד לכל חדש יום וחדש, וישלים בכ"ד חדש אשר בשתי שנים אל ל"ו יום, ואם תוציאם ד' ז' ישאר בידך מהן יום אחד: ונתת לכל שלש שנים יום אחד מפני שני שלישי שעה אשר במולד החדש יותר על יום וחדש ויעלו לשלש שנים יום אחד: ונתת לכל שלשים שנה יום אחד מפני ע"ג חלקים העודפות על שלישי השעה בכל חדש, ואם אתה לוקח מהם ע"ב חלקים ונופלן יהיה בשנה אחת תתס"ד ויעלו בשלשים שנה אל יום אחד: ונתת לכל שנה מהן י"ב חלקים מפני החלק האחד אשר נשאר מע"ג חלקים בכל חדש והיה בשנה י"ב חלקים, ומן החלקים האלה נתמלאה השעה אשר אתה נתן בראש החשבון לכל תשעים שנה, והיום אשר אתה נתן עמה הוא מן הימים אשר לשתי שנים ולשלש שנים ושלישים שנה, והיה בכל תשעים שנה יום אחד ושעה אחת, ואתה יכול להבין שאר החשבון מלבדך והוא השבון מפורש לראשונים:

ואם אתה רוצה לחשוב על דרך אחרת תהיה נתן לכל תשעים שנה יום אחד ושעה אחת כאשר עשית בראשונה והנשאר בידך שלא השלימו תשעים שנה תן לכל חמשה שנים מהן עשרים שעה וששים חלקים, והשנים שלא השלימו חמש תן לכל חמשה חודשים מהם ט"ו שעה תשכ"ה חלקים, והחדשים שלא השלימו חמשה תן לכל חדש מהן אי"ב תשצ"ג וכלול הכל ועשה מן החלקים שעות ומהשעות ימים וחלק המים שבעה שבעה כאשר הראיתך למעלה והנשאר בידך חשוב איתו עם בהר"ד כאשר עשית בחשבון הראשון ויעלה בידך מולד החדש אשר אתה מבקש ויצויתך לתת לחמש שנים עשרים שעות וששים חלקים מפני שבששים חודשים ישלמו לך מן תשצ"ג חלקים אשר בכל חדש יום אחד ועשרים שעה וששים חלקים, והיום הזה תוסיף על תשעים יום שעלו בידך מיום וחדש לששים חודשים והיו לצ"א יום וכן מתהלקן לשבועות שלימות ולא ישאר לששים חודשים והיו לצ"א יום וששים חלקים, וישאר החשבון אתה יכול לדעת עקר מלבך וכן אתה יכול לחשוב המולדות על דרכים רבים שיש מהן דרך החוקה ודרך קרובה, ואלו הדרכים אשר הבאתי מהן מספיקים להגיד זה:

ואם אתה לוקח סמן המולד לתשעים שנה פשוטה ותכפול אותו ארבעה ועשרים פעמים כמנין שעות היום יהיה כ"ה יום בלא שעות ולא חלקים, ואם תחלק אותם לשבועים ישארו בידך ארבעה ימים והם סימן לאלפים שנה ומאה וששים שנה פשוטה, והם שנים מעוברות ופשוטות מתוקנן במחזור אלפים וחמש ותשעים שנה ותשעה חודשים, ואם אתה כופל את הסימן הזה שבעה פעמים יהיו שמונה ועשרים יום והמספר הזה מתהלק לשבועים, ולא ישאר בידך לסימן המולד לא ימים ולא שעות ולא חלקים, והענין הזה בא לחמשה עשר אלף שנה ומאה ועשרים שנה פשוטה, והם שנים מעוברות ופשוטות כהוגן ארבעה עשר אלף ושש מאות ותשע וששים שנה ושמונה חודשים, ובמנין מחזורות תשע"ב מחזורות ושנה אחת ושמונה חודשים: ונמצא שאין מולד לבנה יכול לחזור אל החלק והשעה מן היום אשר נולד בו בראשונה עד מספר השנים האלה והחדשים וכבר הודעתך חשבון המולדות מברירת

עולם עד איוה חדש שאתה רוצה, אם יהיה מולד חדש אחר ותוצה לדעת מולד חדש אחר הן לפניו הן לאחריו ולא תצטרך לחשוב אותו מבריאת עולם, הוי יודע כמה שנים וחדשים הוא המולד אשר בידך רחוק מן המולד אשר אתה מבקש, ודע כמה יעלה בידך ימים ושעות וחלקים לחשבון השנים ההם וחדשים במולד, הכל על הדרך אשר למדת בחשבון המולדות, ואם יהיה המולד אשר אתה מבקש לפני המולד אשר בידך הוצא הימים והשעות והחלקים האלה מן המולד ההוא ותמצא המולד אשר אתה דורש, ואם יהיה המולד אשר אתה מבקש אחר המולד אשר בידך תוסיף הימים והשעות והחלקים האלה עליו ויעלה בידך המולד אשר אתה מבקש. כאלו היה בידך על דרך המשל מולד תשרי לשנת ארבעת אלפים תתס"ה לבריאת עולם והוא ראש מחזור רנ"ז ומולדו היה יום ד' י"ח שעות רמ"ד חלקים, ואתה רוצה לדעת מולד תשרי למאתים שנה לאחריו תרע כי מאתים שנה הן עשרה מחזורות ועשר שנים וסימניהן בחשבון המולדות על סדרן המשה ימים ושלש שעות תתפ"ט חלקים. ואם אתה מבקש המולד למאתים שנה אחר המולד אשר בידך שהוא ד' י"ח רמ"ד תוסיף החלקים אשר בסימנך והם תתפ"ט על חלקי המולד שהן רמ"ד יהיו שעה אחת נ"ג חלקים, שמור את החלקים האלה ותן השעה אשר עלתה לך על שעות הסימן יהיה ד', תוסיף אותן על י"ח שעות שהן שעות המולד יהיה כ"ב וחבר המשה ימים אשר בסימנך אל ד' אשר במולד יהיה ש', הוצא מהן שבעה וישארו ב', ויעלה בידך סימן ב' כ"ב נ"ג, והוא מולד תשרי לשנת חמשת אלפים ס"ה לבריאת עולם אשר היא מתאחרת מן המולד אשר בידך מאתים שנה. ואם תבקש לדעת המולד למאתים שנה לפני מולדך השלך החלקים אשר בסימנך שהם תתפ"ט מן החלקים אשר במולד שהן רמ"ד, ומפני שאין אתה יכול להוציא מנין רב מן מנין שהוא מעט ממנו אתה מוסיף על חלקי המולד חלקי שעה אחת משעותיו ישארו השעות י"ז והחלקים יהיו אלף שכ"ד, הוצא מהן תתפ"ט אשר בסימן ישארו בידך תל"ה חלקים וכן הוצא ד' שעות אשר בסימן מן י"ז שעות הנשארות במולד וישאר בידך י"ג שעות, וכן תוסיף על ימי המולד שבעה אחר ויהיו י"א יום, הוצא מהן ה' ימים אשר בסימן וישארו ו' ימים ויהיה הסימן העולה בידך מן השוורים. האלה ו' י"ג תל"ה והוא מולד מרחשון לשנת ארבעת אלף תרס"ה לבריאת עולם שהן קודם מולד תשרי אשר בידך מאתים שנה אשר היה רצונך לדעת את מולדו. ועל המנהג הזה אתה נוהג בכל מולד ומולד אם אתה רוצה להוציא מן מולד אחר הן לפניו הן לאחריו, ואמרת על מולד השנים המתאחרים שהוא לחדש תשרי ועל המוקדמים שהוא לחדש מרחשון מפני עשר שנים העורפות על עשרה מחזורות שהיה בידך, אם אתה מונה אותם מראש מחזור על הסדר להבא תמצא בהן שלשה עברין, ואם תמנה אותם מסוף המחזור אחרונה לשעבר תמצא בהן ארבעה עברין, מפני זה הוציאך סימן אחד במאתים שנה אל חודש תשרי להבא ולחדש מרחשון לשעבר, וכך הוי והיר בכל השנים הבאים אל ירך מהענין הזה לבדוק מאיזה שנה אתה מתחיל למנותן ויתברר לך מספר העברורים אשר בשנים ההם ותהיה מכוון את החשבון ולא תתעה בו בע"ה.

החלק השני בהוצאת המולדות מן הלוחות העשויות לחשבונן. ומפני שרבים מבני דורנו קשה עליהן החשבון עשיתי צורות לוחות שתהיה יכול לדעת מול

ראשי המהוורות ומולדי השנים והחדשים מן הלוחות ההם מתחלת בריאת עולם עד ששת אלפי שנים לעולם, ולא הוספתי על השנים האלו אלא מה שהצריך אליו לתיקון הלוחות, והייתי יכול להוסיף אלא שהרבינו על דברי רבותינו ו'ל שאמרו ששת אלפי שנים היו עלמא' וחלקתי הצורות האלה על ארבע לוחות: הלוח הראשון לוח מהוורות כפולות אשר כל מהוורת מהן מש'ו מהוורות פשוטות, וכתבתי על הלוח הזה מולדי ראשי המהוורות הכפולות מבריאת עולם עד ראש מהוורת כ"ב מהמהוורות הכפולות, וחלקתי את הלוח הזה באורך ל'א שמה כמספר המהוורות, והוא נחלק ברוחב לששה חלקים מהם שלשה חלקים הראשונים כתוב באחד מהם המהוורות הכפולות אשר הוצאתי מולדי ראשן. ובשני מהם מספר המהוורות הפשוטות אשר מולד ההוא מולד ראשן, (פ' מולדי העיקרים) . ובשלישי מספר השנים אשר מבריאת עולם עד שנת ראש המהוורות ועד בכלל. ובשלשה חלקים הנשארים כתבתי בהן ימי המולד ושעותיו וחלקיו. והלוח השני לוח המהוורות הפשוטות אשר המולד ההוא [מותר] מולד ראשן, והוא מחולק בארכו לש"ו שעות כמספר מהוורת המהוורת הכפול, ונחלק ברוחב לחמשה חלקים: בראשון מהם כתבתי מספר המהוורות. ובשני מספר השנים להן. ובשלשה חלקים הנשארים ימי המולד ושעותיו וחלקיו: והלוח השלישי לוח השנים, מחולק בארכו לי"ט שנה מספר שנות המהוורת, והוא מחולק ברוחב לחמשה חלקים: בראשון מהם מספר השנים. ובשני ענין השנה ההיא אם פשוטה או מעוברת. ובשלשה חלקים הנשארים ימי המולד ושעותיו וחלקיו: והלוח הרביעי לוח החדשים והוא מחולק באורך על י"ג שנה כמספר חדשי שנה מעוברת, והוא מחולק ברוחב לחמשה חלקים. בראשון מהם מספר חדשי השנה פשוטה. ובשני מספר חדשי שנת העבור. ובג' חלקים הנשארים ימי המולד ושעותיו וחלקיו: וכשאתה רוצה לדעת המולד מן הלוחות האלה היו יודע כמה שנים אתה מונה לבריאת עולם וכלול השנה אשר אתה עומד בה בתוכן ודרוש על השנים ההן בלוח מולדי המהוורות הכפולות בחלק השנים אשר לבריאת עולם, אם אתה מוצא מספר שנה למספר השנים אשר בידך קח כימן המולד אשר כנגדן והוא מולד השנה אשר אתה מבקש ותהיה השנה ההיא ראש מהוורת כפול ואתה יכול לדעת איזה מהוורת הוא ממספר המהוורות אשר כנגדו בשנה ההיא, ואם לא תמצא מספר שנה לשנים אשר בידך אתה מוצא מספר שהוא קרוב אליו שיהיה שנותיד מוסיפין עליו וקח לך הסימן אשר כנגדו והוא מולד ראש המהוורת הכפול אשר אתה עומד בו, ובו תחקור על השנים אשר נשארו לך בלוח המהוורות הפשוטות, ואם תמצא מספר שנה שיהיה לו קח אשר עלה בידך, ויעלה בידך מולד ראש המהוורת הפשוט אשר אתה עומד בו, ואם ישארו בידך שנים שלא השלימו מהוורת תקח עליהן בלוח השנים [לוח ג'] אשר כנגדן ממותרי המולד והוסף אותו על מולד ראש המהוורת ויעלה בידך מולד תשרי לשנה אשר אתה עומד בה. ואם תרצה לדעת מולד חדש אחר מחדשי השנה היו יודע כמה חדשים יש מתשרי עד החדש ההוא ולא יהיה עד בכלל, וחקור על מספר [החדשים] ההוא בלוח החדשים, וקח אשר כנגדו ממותרי המולד והוסף אותו על מולד השנה שהוא מולד תשרי ויעלה בידך מולד החדש אשר אתה רוצה בעז'ש:

לוח המולדות במחזורים הפשוטים והכפולים

מחזורים פשוטים				מחזורים כפולים			
מספר מחזורים	מספר השנים	ימי המולד	שעותיו	מספר מחזורות	מספר השנים	ימי המולד	שעותיו
א	י	2	16	א	טו	7	13
ב	כ	5	9	ב	ל	5	21
ג	ל	1	1	ג	מה	4	5
ד	מ	3	18	ד	ס	2	14
ה	נ	6	10	ה	ע	7	22
ו	ס	2	3	ו	צ	6	6
ז	ע	4	19	ז	ק	4	15
ח	ק	0	12	ח	ק	2	32
ט	ק	3	4	ט	ק	1	7
י	ק	5	21	י	ק	6	15
יא	ק	1	14	יא	ק	5	0
יב	ק	4	6	יב	ק	3	8
יג	ק	6	23	יג	ק	1	16
יד	ק	2	15	יד	ק	7	0
טו	ק	5	8	טו	ק	5	9
				טז	ק	3	17
				טז	ק	2	1
				טז	ק	7	9
				טז	ק	5	18
				טז	ק	4	2
				טז	ק	2	10

לוח המולדות בשנים ובחדשים

לוח החדשים				לוח השנים			
מספר השנים	מספר השנים	ימי המולד	שעותיו	מספר השנים	מספר השנים	ימי המולד	שעותיו
א	א	1	12	א	א	4	8
ב	ב	3	1	ב	ב	1	17
ג	ג	4	14	ג	ג	0	15
ד	ד	6	2	ד	ד	4	23
ה	ה	0	15	ה	ה	2	8
ו	ו	2	4	ו	ו	1	6
ז	ז	3	17	ז	ז	5	15
ח	ח	5	5	ח	ח	4	12
ט	ט	6	18	ט	ט	1	21
י	י	1	7	י	י	6	6
יא	יא	2	20	יא	יא	5	3
יב	יב	4	8	יב	יב	2	12
יג	יג	5	21	יג	יג	6	21
				יד	יד	5	19
				טו	טו	3	3
				טו	טו	0	12
				טו	טו	6	10
				טו	טו	3	19
				טו	טו	2	16

החלק השלישי בבדיקת המולד אם יש בחשבוננו מעות אם לא: הבדיקה הזאת העתקתי אותה מחבור הרב ר' יצחק בר' ברוך ז"ל. וכך אמר בחבורו, ראיתי מלמדי חכמת החשבון שהם בודקין חשבוני התלמידים בדרך קצרה מהם מי שהוא בודק במספר שבעה כשהוא משליך את סך החשבון הנקבץ מכפילת המספר שבעה שבעה וישמור הנשאר, ואחר כך הוא משליך את המספר המכופל שבעה שבעה, ואם יהיה הנשאר מזה כנשאר מן הסך יהיה יודע שהחשבון יהיה בריא ונכון, ואם יהיה אחד מהם מוסיף או עורך על השני ידע כי בחשבון מעות ואין המלמד צריך לכפול את החשבון ולא לפרוה בו. ויש מהם מי שהוא בודק במספר תשעה. ואני עינתי וחקרתי בחשבון המולדות עד שהוצאתי דרך לבדיקתן במספר שבעה ודרך אחרת במספר תשעה, והדרך אשר על המספר שבעה כך הוא: הוי יודע כי המחזור נבדל במספר שנים והשנה הפשוטה במספר ששה והמעוברות במספר שלשה והחדש במספר ארבעה, וכשאתה רוצה לבדוק את המולד הוי יודע כמה מחזורות ושנים וחדשים כלו מבריאת עולם עד ראש החדש אשר אתה רוצה לבדוק מולדו והשלך המחזורות שבעה שבעה והנשאר בידך פחות משבעה כפלהו בשנים והוא שתוסיף עליו מספר כמותו, ואם יש בידך מספר שנים שלא השלימו מחזור השלך מן הפשוטות שבעה אם הם יותר משבעה והשאר כפלהו בששה והוא שתחשוב מספרו ששה פעמים, והשנים המעוברות כפול אותן בשלשה ואם בידך חדשים שלא השלימו שנה כפול אותן בארבע, וכלול הכפלים האלה והוסיף עליהן שנים לעולם והשלך הכל ז' ז' והנשאר פחות מו' שמרהו בידך, ושוב אל המולד והשלך דלקיו ז' ז' ושמור הנשאר פחות מו', והשעות השלך אותן ז' ז' אם יש בהם יותר מו', והנשאר כפלהו בשנים והימים כפול אותן בששה וכלול הכפלים האלה עם הנשאר מן החלקים והשליכם ז' ז', והנשאר בידך פחות מו' אם יהיה כמותו אשר נשאר בידך מן המחזורות והשנים והחדשים לא פחות ולא יותר מוטב ואם לא תדע כי המולד מוטעה בחשבוננו ובוא ובודק על המעות ההוא עד שתמצאנו, זה הוא פירוש הבדיקה במספר שבעה:

ואחר הבדיקה הזאת הוציא הרב ר' יצחק בדיקה אחרת במספר תשעה, ואני לא הארכתי בפירושה מפני שראיתי ששתי הבדיקות האלה ועוד שלש וארבע בדיקות אשר אתה יכול למצוא אותן ולברוק בהן אינן בודקות בדיקה שלמה, אבל אם אתה מוצא שיורי המולד ושיורי השנים אינן שוות כאחת יתברר לך שהמולד מוטעה, ובדיקה אחת היא מספקת לך לענין הזה, ואם יהיו שתיהן שוות כאחת ולא תהיה מאמין על המולד ושני בו מעות אבל יכול להיות מוטעה, ואם אתה בודק אותו בשתי בדיקות ושלוש תמצא שאין אתה יודע בבדיקה הזאת כי אם המוטעה בלבד [ואין] אתה יודע הבריאה והמדה. ואני נהג לך משל ממולד השני לשנת ד' אלפים תתפ"ג לבריאת עולם שנת י"ט למחזור רנ"ז ומולדה א' י"ג ר"ג. השנים האלה לחשבון המולדות הם רנ"ז מחזורים שלימים י"ב שנה פשוטה וששה שנים מעוברות, ואם אתה משליך המחזורות האלה שבעה שבעה ישארו בידך ארבעה, כפול אותן בשנים והיו שמונה, והשלך מן השנים הפשוטות ז' ישארו בידך המשה, כפול אותן בששה והיו שלשים, והשנים המעוברות כפול אותן בשלשה והיו י"ח, וכלול הכפלים האלה יהיו נ"ו, הוסיף עליהן שנים יהיו נ"ח, השלך אותן ז' ז' ישארו שנים

והן שיורי השנים, ועתה שוב אל המולד והשלך חלקיו ז' ו' ישארו בידך חמשה, והשלך משעותיו ז' ישארו ששה, כפול אותן בשנים יהיו י"ב, וקה ליום האחד ששה ויהיו כל הכפלים האלה כ"ג, השליכם ז' ו' יהיה הנשאר בידך שנים כשיורי השנים: אלא שאין אתה מאמין בזה ולא בטוח שאין בו טעות מפני שיכול הוא שנאמר לך מולד אחר ויהיו שיורו ב' כשיורי השנה הזאת ואינה מולדה. כאלו נאמר לך מולד השנה הזו הוא ג' י"ד שי"ג, ותהיה משלך החלקים ז' ו' ישארו בידך חמשה והשעות כלן נשלכין, והימים השלשה תכפול אותן בששה ויהיו י"ח, הלזה אותם אל מותר החלקים יהיו כ"ג, השליכם ז' ו' ישאר בידך ב' כשיורי השנים, והיה עולה בידך שהמולד הזה הוא מולד שנתך, וכן אלו נאמר לך המולד ד' י"א שע"ו או ד' י"ח תס"ז או כמה סמנים שאין להם חקר אשר יהיה שיוון ב' כמספר שיורי השנים אשר בידך והיה לך להאמין בכלם אם אתה סומך על הבדיקה הזאת, ואתה רואה עכשיו שאינה מעידה בבירור אלא על הטעות ואינה נוהגת זכות בירור: ואתה יכול לדעת מאיזה ענין אתה בודק את המהווה במספר שנים, ואת השנה הפשוטה בששה, והמעוברת בשלשה והחדש בארבעה, אם אתה נוהג בסימני המהווה והשנה הפשוטה והמעוברת והחדש כמנהג אשר נהגה במולד, וכן אם אתה נוהג בעיקר המולדות אשר הוא בהר"ד המנהג ההוא יתברר לך למה ב' לעולם על שיורי השנים, ומפני זה לא הארכתי בפירושן על שהוא דבר גלוי, וכל שכן שאינו מחויב טובה כל כך, וכן אמר ר' יצחק הנוכר נב"ע בסוף הבדיקה הזאת, איני אומר שלא יהיה במולד טעות אחר הבדיקה הזאת אבל מודה אני שיכול להיות בו טעות, ואפילו אתה בודק אותו בשתי בדיקות האלה, שהטעות הזה אינו בא על ידי זריזים בחשבון אם לא תהיה כונתם להטעות, ואתה צריך בעת ההיא להזכיר אל החשבון ולחשוב אותו מעיקרו על הדרכים המפורשים לך עד שתהיה יודע האמת בחשבונך:

השער השביעי

בתקן ראש החדש והמולד הוקן איזה הוא ולמה נקרא
זקן מחצי יום ולמעלה:

הוי יודע כי העת אשר הוא תהלת החדש על העיקר הוא שעת המולד מפני שהלבנה בעת דביקתה עם החמה בחלק אחד היא גומרת במהלכה את החדש אשר עבר ומיד היא נפרדת מן החמה ומתחילה לחדש את החדש השני, וראוי היה המולד להיות ראש החדש נמנה משעתו אלא שאין בני אדם יכולין למנות את היום לפרקים עד שיהיו מונים פרק ממנו מהישן ופרק אחד מהחדש, אבל אנו מונים החדשים לעולם ימים שלמים, וזו"ל החמירו בענין הזה ומנו ראש החדש מיום המולד ואפילו לא נשאר מן היום בעת המולד כי אם שש שעות וחלק אחד, מפני שהחדש יוכל להתחדש והלבנה יכולה להראות בעולם במקום אחד מן הישוב, ולכבוד הענין הזה קדשו היום כלו ומנו החדש מראשיתו, ואם יהיה המולד משש שעות ולמטה היו מונים

ראש החדש, ואם אינו ראוי רוחים השני וקובעים ביום השלישי, וקראו המדברים בעבור את המולד אשר הוא מ"ה שעות ולהלן מולד זקן, מפני שאין כח באור הלבנה להראות בו ביום במקום בעולם והוא כוֹקן אשר כהו עיניו מראות, ועוד מפני שהיום נוסף לערוב הוא השוב כאדם זקן אשר הוא נוסף לצאת מן העולם הזה, אבל אם יהיה המולד קודם י"ה שעות אינו נקרא מולד זקן, מפני שהלבנה יכולה להראות על מקום אחר מן הישוב והיום לא נספה לערוב, כאשר אמרו נולד קודם הצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, לא נולד קודם הצות בידוע שאינו נראה סמוך לשקיעת החמה ויאמר הדיין הישיש ר' חסאן בן מרחסאן ז"ל אתה רואה מן ההלכה הזאת שרבותינו ז"ל היו מונים המולדות על אופן השוכנים בקצה מזרח מן הארץ כי אם אתה מהפך בכל מדינות הישוב בעולם למצוא מקום שיהיו החמה והלבנה נרבקין נחלק אחד בחצי היום ותהיה הלבנה נראית סמוך לשקיעת החמה במקום השני אין אתה מוצא הענין הזה במקום בעולם, כי אם בין קצה המזרח וקצה המערב כדי שיהיה המולד בקצה המזרח והראייה בקצה המערב, ויראה לך מכאן שחשבון העבור כלו קבוע על אופן שוכני קצה המזרח, וראייה לך על אמתת הענין הזה שאינו אומר נראה לנו נראה להם אלא אומר נראה סמוך לשקיעת החמה כלומר נראה באיזה מקום שיכול להראות :

אמר הרב ר' יצחק בר' ברוך ז"ל זה הוא טעם הישיש השב הדיין רבי חסאן בן מרחסאן ז"ל, ודעתו בפירוש ההלכה הזאת הוא טעם הולך על דרך הסברה ויש לו מראה נאה מבחוץ אבל מבפנים הוא משובש וגרוע, כי הלבנה הנראה בקצה המערב אינה מועילה לאנשי המזרח, אלא אלו היה על כל הר גבוה מהרי העולם אנשים עומדים בכלונסות של ארץ ארוכים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכשהיו רואים את הלבנה בקצה מערב היו מדליקין לפידיהן בהר הקרוב אליהם עד שיראו אותם אנשי ההרים אשר לפניהם והיו עושים כמעשיהם עד שהיו מניעין אל הרי המזרח כאשר היו עושים בהרי ישראל כאשר הוא מפורש בפרק אם אינן מכיין, או אלו היה יכול להוציא שלוחים מקצה המערב אל כל הארצות עד קצה המזרח להודיעם ראיית הלבנה כדי שיהיו סומכין עליה וכל זה אינו יכול להיות, ואם היה יכול לא היה מועיל כלום כי עת שקיעת החמה בקצה מערב ביום ראשון הוא עת וריחתה בקצה מזרח ביום שני והיו אנשי מזרח מקדשים את החדש ביום ראשון על הלבנה אשר היא נראית במערב בתחלת יום שני, והרי זה נפרד מדרך הסברה, ואלו היתה הסברה מהזקת אותו היתה לו התורה שוברת וסותרת, כי אין אנשי מערב יכולין לקדש את החדש ולא אנשי מקום אחר בעולם כי אם אנשי ארץ ישראל בלבד, כדאמרין אמר ר' יהושע בריה דר' יהושע בן פוי מאי קרא לשכנו חדרשו ובאת שמה (גניס יב ס), כל דרשות שאתה דורש לא יאה אלא בשכנו של מקום, ועוד כי הענין אשר נתנו בטעם ההלכה שובר את הטעם הזה, כדאמרין מאי נפק מינה אמר רב אשי לאכחושי סהדי, ואם לא תהיה העדות הזאת בירושלים מה יועיל דברי רב אשי לאכחושי סהדי, אבל הענין אשר אמר כי המולדות מסורות על אופן מקום אחר והראייה נאמרת על מקום שני דבר אמת הוא ונכון, אבל אין מקום המולדות קצה המזרח ולא מקום הראייה קצה המערב אבל שתי מקומות אחרות על דעתי ואיני יכול בבאן לפרשן, ואם המקום יאריך ימותיו של נגיד אדונינו ויסייעוני מן השמים לפרש

מסכת ראש השנה אשר כל ההלכות האלה כתובות שם אבוא לפרש את דעתי בשני
 מקומות האלה אם גומר האל, זה הוא סוף דברי הרב ר' יצחק בר' ברוך
 נב"ע. ואני לפי עניות דעתי נראין לי דברי ר' חסאן זה ז"ל, הודיענו מעמו
 והראנו את דעתו בראייה אשר עלתה על לבו ור' יצחק זה ז"ל הבטיחנו
 בתודלת ממושכה ולא נתן למחלתנו ארוכה ולא הודיענו את דעתו מפני שהיתה
 בעיניו מוסלמה ועזה ומי יודע השמנה היא אם רוח, וכשאתה מעיין בכל
 המענות אשר סבר לשבור בהן דברי ר' חסאן אתה רואה שאינן שוברין אותן,
 כי כלונסות של ארז ארוכות ועצי שמן ונעורת של פשהן אינן נכנסין בכאן,
 כי אין ר' חסאן אומר שאנשי מורה סומכין על אנשי מערב בראיית הלבנה
 ולא אנשי מערב מקדשין את החדש לאנשי מורה, אבל אומר כל מקום שיהיה
 המולד קודם י"ח שעות מן היום ראויים הם אנשי המקום ההוא לשום אותו
 היום ראש החדש מפני שהמולד הוא בעיקר תחלת החדש, ובידוע כי אם
 יהיה המולד קודם י"ח שעות בקצה מורה כי כל מקומות הישוב יהיה בהן
 קודם מזה, ותמצא כל מקומות העולם ראויים לחשוב החדש מהיום ההוא עד
 שיגיע לאנשי מערב, ויהיה היום ראוי להם משני ענינים מן המולד אשר היה
 בו מן הלבנה הנראית עליהם סמוך לשקיעת החמה, ועל המעם הזה היו
 רבנן אשר בבית המקדש קובעין ראש החדש לכל הגולה בעת שהיה המולד
 קודם חצי היום בקצה מורה, לא מפני שהיו ממתינים שלוחים מקצה מערב
 ולא לכלונסות של ארז ולא מפני שהיו נוהגים רשות לאנשי מערב לקדש את
 החדש על הראייה, אבל שוכני ירושלים היו מקדשים את החדש מפני שהיו
 ראוי לכך מן המולד, ומפני שהיו יודעין שהלבנה יכולה להראות ביום ההוא
 במקום אחד בעולם, ואינו יכול להביא עלינו מענה מן לשכנו תדרשו ובאת
 שמה. וכן הראייה אשר הביא עלינו מדברי רב אשי דאמר לאכהושי סהדי היא
 ראייה לנו וכחוקה את דברינו, כי רבותינו ז"ל היו יודעין את העדים עדי שקר
 או עדים נאמנים בעיון מולד החדש אם היו רואים מן המולד שהלבנה יכולה
 להראות יודעין שהן עדי שקר, וזה הוא מעמם דאכהושי סהדי כאלו היה
 המולד בה' שעות ביום בקצה מורה אשר עליו הוא החשבון, וידוע שאין
 הלבנה יכולה להראות אלא במקום שהוא לפני מערב בשעה אחת כדי שיהיה
 רחוק מן המורה י"א שעות, ובאו עדים והעידו על הלבנה שנראית סמוך
 לשקיעת החמה בדמשק אשר היא רחוקה ממערב ד' שעות וממורה ח' שעות
 לא היו מקבלים אותם, מפני שאין הלבנה יכולה להראות במקום הזה אלא
 אם יהיה המולד קודם שתי שעות מן היום, ואלו היה המולד בשעה ראשונה
 מן היום ובאו שני עדים והעידו על הלבנה שנראית סמוך לשקיעת החמה
 בדמשק היו מאמינים להם ומקבלים אותם מפני שהלבנה יכולה להראות בדמשק
 בעת שהמולד בשעה שניה מן היום וכל שכן בשעה ראשונה, ונראה לך
 מדברי רב אשי לאכהושי סהדי שהן עוורין לנו והן מפרשין את ענין מעמנו.
 וכן הוא דאמרינן אמר ר' זירא אמר רב נחמן עשרין וארבע מכסי סיהרא לדין
 שית מעתיקא ותמני סרי מהרתא ולדידהו שית מהרתא ותמני סרי מעתיקא,
 והיא עוורת למעם הזה ומעירה על השבון העבור שהוא על אופן קצה מורה,
 כי יכול הוא המעיין בהלכה הזו לומר אם הלבנה מתכסי כ"ד שעה כדברי ר' נחמן
 ראוי היה שיהיו שתיים עשרה מעתיקא כמנהג מהלך הלבנה, אבל מנהג כל
 כוכבי הרקיע מונין השעות שהן מסתריין לפני החמה הוא במנין השעות

אשר הן מסתהרין אחר החמה מפני מהלכן אשר הוא שוה בקיעיהן לעולם ולמה נשתנה הענין הזה בכאן עד שהיתה הלבנה מתכסה מן החדש יותר ממה שהיא מתכסה מן הישן או מן הישן יותר מן החדש. ועוד אם נשתנה בענין הזה למה הוא לדין שית מעתיקא ולדידהו שית מחדתא, וכסוי הלבנה אינו דבר נמצא בארץ עד שיהיה מתחלף במקומות הישוב, אבל דבר הוא נמצא בגוף הלבנה שאורה פונה מנכח הארץ ואין דבר שיהיה משתנה במקום זה מצורתו במקום אחר, ואין אנו יכולין לומר שההלכה דברה שלא כדרך הנמצא בעולם ועל ענין שאין העולם נהג עליו, וראוי לנו לתקן ההלכה הזאת על צורת מזהלד הלבנה ועל הנראה בעולם, ואנו מוצאים כל ההכמים החושבים מהלך הלבנה אומרים כי אין הלבנה יכולה להתכסות תחת אור החמה פחות מ"ה שעות שוות בעת שתהיה הולכת בסוף מרוצתה והחמה בסוף מתינותה, ואינה יכולה להראות לפחות מן המדה הזאת במקום בעולם הן לפני החמה הן לאחר החמה, ונמצא מדבריהם שהלבנה מתכסה באור החמה ל"ו שעה, י"ח מהן אחר החמה וקודם המולד ומהן י"ח שעות לפני החמה ואחר המולד, ומפני שראינו שההלכה פעמים נותנת י"ח לחדתא ופעמים י"ה לעתיקא ידענו שכסוי הלבנה בכל מקום ומקום מן העולם הן ל"ו שעות לדעת ההלכה. וזה שאמר ר' זירא בשם ר' נחמן עשרים וארבע שעי מכסי סהורא הוא השעות אשר הלבנה בהן מתכסה בכל מקומות הישוב ואינה נראית במקום בעולם, ושאר ל"ו שעות אם היא מתכסה במקום אחר היא נראית במקום אחר וכ"ד שעות אלו היא מתכסה בהן בכל העולם ותהלה כ"ד שעות אלו היא בקצה המזרח בעת שהלבנה באה להסתתר תחת אור החמה ומתכסה מעיני בני העולם, וסופן בקצה המערב בעת שהלבנה יוצאה מתחת אור החמה ונראית בעולם, והוא שאמרו לדידהו והם אנשי קצה המערב אשר שוכני ארץ ישראל נחשבין מהם, מפני שבית המקדש פונה למערב מחצי הארץ כגון שעה אחת כאשר זכרנו במאמר הראשון, תמצא הלבנה מסתהרת מהם תמני סרי מעתיקא ושית מחדתא, ולדין שהן שוכני קצה המזרח אשר החשבון מתחיל מהם היא מתכסי תמני סרי מחדתא ושית מעתיקא כאלו היה המולד בקצה המזרח בחצי יום ראשון, ובירוע שהלבנה מתכסה תחת אור החמה י"ח שעות קודם המולד ומפני זה אנו אומרים שהיא מתכסה בתחלת ליל ראשון במזרח ובירוע אם היא במזרח מתכסה בכל העולם היא מתכסה עד עת המולד, ובירוע שעת המולד אם היא במזרח בחצי יום ראשון יהיה המולד הזה במערב בחצי ליל ראשון והלבנה מסתהרת תחת אור החמה במערב ונראית עליהן בתחלת ליל שני, ונמצא מסתהרת מכל הישוב כ"ד שעות שהם יום ראשון כלו, ועל אנשי מזרח היא מסתהרת מתחלת ליל ראשון ובינה ובין המולד י"ה שעות ולא נשאר לעת הראיה במערב כי אם שש שעות כדאמרי לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא, ולאנשי מערב מתכסה שית מעתיקא מפני שהמולד היה במערב בחצי ליל ראשון והלבנה התחילה להסתתר מתחלת הלילה, וכן היא מתכסה במערב י"ח שעות מחדתא מחצי ליל ראשון אשר היה בו המולד במערב עד תחלת ליל שני שהלבנה נראית עליהן והוא שאמרו לדין שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא. ונראה משתי ההלכות האלה שרבותינו ז"ל מונין המולדות על אופן קצה המזרח והושבין הראיה על אופן קצה המערב ונתברר לך המעם אשר אמרנו ולא נשאר בו שום ספיקא למי שהוא מורה על האמת

השער השמיני

בשנים השלימות והחסרות ואשר על הסדר, והימים הכפולים
ופירוש ענינם ושעמם :

הדרך הנוהג בכל העולם אשר כל המונים ללבנה חושבים עליו על העיון
הגם אשר אינו מדויק הוא חרש אחד מלא משלשים יום וחרש אחד חסר
מכ"ש יום ומפני שעיקר מדת החרש הוא כ"ש יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים
יהיו שני חרשים נ"ש יום ושעה אחת תק"ו חלקים, הוצא מהן שלשים יום
לחרש הראשון ישאר לך לחרש השני כ"ש יום, ואם אתה מונה י"ב חרשים
על המנהג הנה יהיו ימיהם שנ"ד יום והיא מדת שנה על הסדר וכל מי
שאינו בקי בחשבון הוא סומך על הסדר הנה כמו שאמרו מקום שאין מכירין
קבועו של חרש עושין אחד מלא ואחד חסר, וכן היו נוהגין בגולה משום
רבינו לעולם אחד מלא ואחד חסר עד שיודע לך שהקובע ראש החרש בזמנו,
אלא שאין אדם יכול ללכת על המנהג הנה לעולם בלא חלופא, מפני שנשאר
ממדת שנת הלבנה פשוטה אחר שנ"ד יום שעברו בי"ב חרש אחד מלא ואחד
חסר ח' שעות תתע"ו חלקים, יהיה לשלש שנים יום אחד שתי שעות תס"ח
חלקים, ואתה צריך להוסיף היום הנה על ימי השנה ולמנות בשנה ההיא
שבעה חודשים מלאים וחמשה חסרים ותהיה מדתה שנ"ה יום ונקרית שלמה,
ואתה מבין מכאן הצורך המביא למנות שנים על הסדר ושנים שלמים מדרך
מדת שנת הלבנה הנחשבת על המהלך השוהי ואתה יודע שהחמה ולבנה
פעמים הולכין שניהם במריצות ופעמים שניהם במתינות ופעמים שניהם בבינונית,
וכל הענינים האלה ממהלכן אינן ממירין את מדת חרש הלבנה השוהה, מפני
שאם זה מריץ זה מריץ ואם זה מתון זה מתון, ונמצא כאלו הן הולכין
במהלכן השוה ותמצא השנה בהן הולכת על הסדר, ויש פעמים שתהיה הלבנה
מהלכת במריצות והחמה במתינות ותהיה הלבנה מדבקת לחמה בפהות ממדת
החרש השוה, ותמצא בשנה ההיא שבעה חרשים חסרים וחמשה חרשים
מלאים ויהיו ימי השנה ההיא שנ"ג יום ונקרית חסרה ופעמים תהיה הלבנה
מהלכת במתינות והחמה במריצות ואין הלבנה מדבקת את החמה עד שתעבור
מדת החרש ותמצא בשנה ההיא ז' חרשים מלאים וה' חסרים, ואם נמצא
שתהיה השנה ההיא צריכה להשלים מדרך ח' שעות תתע"ו חלקים תמצא
השנה ההיא ח' חרשים מלאים וד' חסרים, וכן אם תהיה השנה הוה מעוברת
תמצא בה ח' חרשים מלאים, והוא שאמר רב הונא לא נראה לחכמים לעבר
יתר על ח', כלומר לא מצאו מדרך מהלך הלבנה ולא מענין אחר לעבר יתר
על שמונה חרשים, ואם אתה מוצא בענין הנה שנה אחת חסרה תמצא השנה
אשר לפניה או השנה אשר לאחריה שלימה, ואין אתה מוצא לעולם שתי שנים
זו לאחר זו חסרות מפני שאין החסרון נמצא אלא מדרך מהלך הלבנה בלבד
לא מדרך אחרת, ואתה מוצא שתי שנים זו אחר זו שלימות מפני שהשלמות
נמצאות משני ענינים מדרך מהלך הלבנה וכן השעות היתרות בכל שנה ושנה,
ומפני שראו רבותינו ז"ל צורות מהלך המאורות נותנות שנים שלמות ושנים

חסרות ושנים על הסדר קבעו לנו השנים פעמים שלמות ופעמים חסרות ופעמים
 כסדרן כאשר ראו צורך לקבוע המועדות בימים ראויים, לא מפני שהיו סומכין
 על מהלך הלבנה או חוששין לה, ותמצא השנה לדעת רבותינו ז"ל נחלקת על
 שש מדות בפשוטות שלש אם כסדר מדה שנ"ד יום, ואם היא שלימה
 מדה שנ"ה יום, ואם היא חסרה מדה שנ"ג יום, ואם היא שלימה מדה שנ"ה יום, ואם
 היא חסרה מדה שנ"ג יום, והם משלימים את השנה אם היא צריכה
 להשלים, ומחסרין אותה אם היא צריכה לחסר, כדי לתקן החדשים והמועדות
 בזמן הראוי להן אשר אינו מביא לידי זלוול בכבוד שבת או במצוה אחרת כאשר
 מסר הקב"ה בידם לקבוע החדשים והמועדים על דעתם דכתיב ובמועדיכם
 ובראשי חודשיכם (נמנר י) המצווים על דעתכם כאשר נתפרש בשער הראשון
 מן המאמר הזה ותיקוני חסרון החדשים ויתרון בהדשים אשר בין תשרי
 לניסן פעמים ארוכה משני צדדין מחדש העבור וממלאות החדשים ויהיה
 ביניהם ר"ח ימים בשנים השלמות המעוברות, ופעמים קצרה משני צדדין
 מחסרון החדשים וחסרון חדש העבור, ויהיה ביניהם קע"ז יום בשנים הפשוטות
 החסרות, וקבעו חדש העיבור וחסרון החדשים ויתרון בין תשרי לניסן, מפני
 שאין בין סוף תשרי לראש חדש ניסן אחד מן המועדים אשר אנו מצווין לשמרם
 במועדם, ולא קבעו אותו מניסן עד תשרי מפני שכל מועדי אל הנקראים מקרא
 קדש הן מניסן עד תשרי ואנו ראויים לשום המדה אשר בין מועד למועד קבוע
 על מספר אחד מן הימים שאינו מתחלף, ואם תאמר אם היא מצוה לדברך
 שתהיה המדה אשר בין מועד למועד עומדת על קצבה אחת לעולם למה לא
 היה המדה אשר בין סכות לפסח שמורה על מספר אחד, נאמר לך כי הקב"ה
 קרא חג הסכות צאת השנה וקרא ניסן אשר בו חג המצות ראשון לחדשים,
 ובשמך המדה אשר בין ניסן ותשרי תהיה שומר המדה אשר בין ראש החדשים
 עד סוף השנה ותהיה שומר בהן כל המועדות מתחילתן ועד סופן ותמצא המדה
 אשר בין ניסן ותשרי עומדת על מנהג אחד לעולם לא עודפת ולא חוסרת והוא
 ששה חודשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר, ובין ראש חדש ניסן לראש חדש
 תשרי לעולם שני ימים לא פוחתין ולא מוסיפין, ונשארה המדה אשר בין תשרי
 לניסן צריכה להתחלף על ששה עינים * פעמים ביניהם ששה חדשים ופעמים
 שבעה, ואלו הששה חודשים או השבעה יהיו פעמים על הסדר אחד מלא
 ואחד חסר, ופעמים יהיו מוסיפין על הסדר יום אחד כשהשנה שלמה, ופעמים
 יהיו פוחתין מן הסדר יום אחד כשהשנה חסרה, ומפני זה יתחלף המרחק
 אשר בין ראש חדש תשרי וראש חדש ניסן ולא יהיה עומד על מספר אחד אם
 השנה פשוטה וחסרה, ויהיה בין ראש חדש תשרי וראש חדש ניסן יום אחד
 ואם פשוטה היא וכסדר יהיה ביניהן שני ימים, ואם פשוטה ושלמה היא
 יהיה ביניהן שלשה ימים, ואם תהיה מעוברת וחסרה יהיה ביניהן שלשה ימים,
 ואם מעוברת וכסדר יהיה ביניהן ארבעה ימים, ואם מעוברת ושלמה יהיה
 המשה ימים, וסימנך בין תשרי לניסן אב"ג בפשוטה גד"ה במעוברת, ואתה
 יכול לדעת מכאן המרחק בין תשרי לתשרי או בין ניסן לניסן אם אתה מוסיף על
 כל אחד משני הסימנים האלה המרחק הקבוע בין ניסן לתשרי והוא ב', ויהיה
 הסימן אשר בין תשרי לתשרי ובין ניסן לניסן בפשוטה גד"ה ובמעוברת הו"ז,
 והיום האחד אשר אתה מוסיף אותו בשלמה או פוחת אותו מן החסרה אתה

מוסף אותו לעולם על מרחשון או פוחת אותו מכסלו, אם השנה נסדר יהיה מרחשון כ"ש חסר וכסלו ל' מלא, ואם השנה חסרה אתה מחסר כסלו ויהיו שניהם ל' מלאים, וקבעו החסרון והיתרון הזה בשני החודשים האלה מפני שלא יכלו לקבעו לא בתשרי ולא בניסן מפני המועדים, וכן לא יכלו לקבעו בחרשים אשר בין ניסן לתשרי מפני מרת הימים אשר בין מועד למועד שלא יהיו עודפים פעם אחת וחסרים פעם אחת כאשר אמרנו למעלה. ולעולם בין הפסח לעצרת המישים יום, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ככתוב תספרו המישים יום והקרבתם מנחה חדשה לד' (ויקרא פי טו), ובין עצרת ליום הכפורים קב"א יום מהן מן מתן תורה עד שנשתברו הלוחות מ"א יום, ומשנשתברו הלוחות עד שנכתפ העין מ' יום, ככתוב ואתנפל לפני ד' כראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל המאתכם אשר הפאתם (דברים ט יח), ואליהם מ' יום אשר עמד בהר בלוחות האחרונות ככתוב ויהי שם עם ד' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ויכתב על הלחת (שמות לג כח), והרי לך קב"א יום וירד מן ההר או יום הנפורים או ערבותו כאשר הוא מסורת בדינו, ואין אנו יכולין להוסיף על החשבון הזה ולא לגרוע ממנו, ומפני זה לא יוכל להיות קבוע יתרון החודשים וחסרון מניסן ועד תשרי, וכן לא יוכל לקבעו בשבט ואדר מפני העבור אשר הוא באדר הראשון והוא מלא לעולם בצורך העבור, ולא תוכל לחסרו אם תהיה השנה מעוברת וחסרה ולא להשלים אדר הסמוך לניסן בשנה פשוטה ושלמה, מפני שאדר הסמוך לניסן חסר לעולם ולא ישאר בידך כי אם שלשה חודשים שהן מרחשון וכסלו ושבת והן שלשתן משמשות בדבר הזה, כי אין יתרון החדש וחסרונו נראה אלא בראש חדש הבא אחריו, אם ראש חדש שני ימים יהיה החדש אשר עבר מלא ואם ראש חדש יום אחד יהיה החדש אשר עבר חסר, ועתה אם יהיה מרחשון מלא או חסר אינו נודע אלא מראש חדש כסלו, וכן אם יהיה כסלו חסר או מלא אינו נודע אלא מראש חדש שבט, ותמצא ג' חודשים אלו שהן מרחשון כסלו ושבת משמשין ביתרון השנה וחסרונה והן [נודעין] מראשי החודש. הטעם הזה נתן הרופא מ' יהודא בן רקופל נ"ע בחבורו אשר עשה בעבורי. ויש לך לומר לא נוכל לשום החסרון והיתרון הזה מחדש שבט ועד ניסן מפני עיבור השנה מדאמרי כי הזוית דמשכא תקופת שבט עד שיתסר בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש, ואם היינו מוסיפים בחודשים האלה או גורעין אפשר היתה התקופה מושכת עד י"ו בניסן ואנו חושבין אותה דלא משכא, או לא משכא ואנו חושבין אותה דמשכא והיינו מעברין את השנה ואינה צריכה עיבור, או היא צריכה עיבור ואין אנו מעברין אותה, ולא ימצא בידך שני חודשים שאין בהן עיבור לענין הזה כי אם מרחשון וכסלו אשר ראו רבותינו ז"ל לקבעו בהן, וכוננתנו בכל המעשה הזה להיות המועדים באים בימים ראויים לקבעם ולא יהיה מועד מהן בא ביום שאינו ראוי עד שלא יהיה פסח בא לא ביום שני ולא ביום רביעי ולא ביום ששי וסימן לא בד"ו פסח, וכן לא גה"ז עצרת, וכן לא אד"ו ראש השנה, ולא אג"ו יום הכפורים. אלו הסימנין מסורין בידינו מאבותינו שלא יהיה אחד מן המועדים ביום מן שלשה

דימים אשר אינם ראויים לו :

ואמר הגאון ר' סעדיה בר' יוסף ראש הישיבה זצ"ל : קבוע היה מהר סיני שלא יהיה פסח יום שני כדי שלא יהיה יום הכפורים ערב שבט, שאם היה

ערב שבת יום הכפורים היו מקריבין בה קרבן חמאת אשר הכהנים חייבים לאכלה ולא יוכלו לאכלה בו ביום מפני הצום ולא בלילה מפני השבת ולא יוכלו להותיר אותה ליום שלישי שלא תהיה פיגול, וכן אם היה פסח יום רביעי היה יום הכפורים יום ראשון והקב"ה צונו להוסיף על יום הכפורים ועל יום השבת מן הימים אשר לפניהם ולאחריהם כדי להוסיף מחול על הקדש, ואם יהיה שבת וכפור דבוקים זה אל זה לא תוכל להוסיף על אחד מהן אלא אם אתה גורע מן השני ואין אתה יכול לגרוע לא מזה ולא מזה, ונמצא שאין יום הכפורים יכול להיות לא יום ראשון ולא יום שני הדבוקים אל השבת, ומשם ראה שאין פסח לא בב' ולא בד'. וכן אנו אומרים על פסח שאינו ביום ששי מפני י"ו בניסן שלא יהיה בשבת ואין העומר נקצר בשבת, ועוד מפני עצרת שלא יהיה בשבת ואין מקריבין שלמים בשבת והקב"ה חייב בעצרת הקרבת שלמים ככתוב ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים (ויקרא כג יט), ותראה מן התורה שאין פסח בא בימי בד"ו, ומשם ראה לעצרת שאינו בא בגה"ז ולא ראש השנה באד"ז ולא יום הכפורים באג"ו, כי כל הסימנין האלה תלויין זה בזה. ואם יאמר לך אדם שקדמונים היו עושים פסח בבד"ו או אחד מן המועדים ביום שאינו ראוי לו מפני שאמרו העצמות והגידים ישרפו לששה עשר, חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו לאחר השבת והעומר הוא בא בשבת משלש סאים, ועצרת שחל להיות בשבת ויום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת וכגון ההלכות האלה אל יביאו ספקא בלבך, כי כל ההלכות האלו הן אמורות על הדין בהם מה היה אלו היו נמצאין. ואין אתה מוצא באחת מהן שהוא אומר מעשה שחל ששה עשר להיות בשבת, או פעם אחת חל עצרת להיות בשבת, אבל כולם לא באו אלא לפרש אם היו מה היו בהן, ויהיה ברור לך שרבותינו ז"ל אם חוקרין על הראייה היו מונים לעבור וסומכין עליו כאשר מונין ימי העומר להקריב בכורים ביום המשים, כמו שאמר במסכת מנחות ר' אלעזר אומר אמרה תורה מנה ימים וקדש החדש, מנה ימים וקדש עצרת, ואמרו בתלמוד ראש השנה אמר ר' גמליאל כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חדשה של לבנה פחות מכ"ט יום ורצי ושתי ידות שעה וע"ג חלקים. ובתוספתא אמר מקום שאין מכירין קבועו של חדש עושיין חדש אחד מלא ואחד חסר, ולא אמרו מקום שאין רואין את הלבנה להראותה שאין הראייה עיקר לחדש, והיו מוסיפין בחדשים המלאים בשנה ומחסרין מהן בעת הדהק ולדבר הצורך כאשר היו רואים לעשות כראמרינן מעשה שעשה ר' תשעה חסרין בשנה ובכל זה היו מזהירין שלא יהיה אחד מן המועדים ביום שאינו ראוי לו, על הענין הזה וכיוצא בו היו דברי הגאון רבינו סעדיה זצ"ל בקבוע המועדים. ואחר שהביא ר' יצחק בר' ברוך ז"ל כל הראיות האלה וכדומה להן מדברי ר' סעדיה בחבורו אמר אין נראין לי דברי הגאון הזה ז"ל. ואל יאשימני אדם ויאמר איך תוכל להשיב על חכם גדול ומופלא כמך, אני אומר לו ודאי הוא גדול ממני בכל חכמה וכן היה משה רבינו עבד ד' גאון וגדול בכל ישראל, ועל כל זאת לא עזב אלעזר הכהן להשלים דבר שלא השלים אותו משה ככתוב ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה (נמזני לא כא), ועל אחת כמה וכמה ר' סעדיה שלא נאמר עליו אין נראין לי דבריו, אבל הברור לי שרבותינו ז"ל היו עושים פסח וכל המועדים בכל ימי השבוע ולא היה להם יום ראוי לקבוע ואחר אינו ראוי אבל כלם היו ראוים להם, והראיות האלה אשר אמר הגאון אינן ראיות מדויקות,

כי זה שאמר על חמאת יום הכפורים אינה ראייה, כי אין אנו מוצאים בתורה שבכתב עד כמה ימים נאכלת החמאת, אבל זה הוא מפורש בתורה שבעל פה ליום ולילה עד הצות, ורבותינו אשר למדנו מהם השיעור הזה הם אמרו הל' וי"ה להיות בשבת שבעת שעות של יום הכפורים נאכל למוצאי שבת והבגליים אוכלין אותו חי מפני שדעתן יפה, וכן הראיה שהביא מן החובה אשר אנו מהוייבין להוסיף מחול על הקדש בשבת וביום הכפורים אינן נדבקין זה אל זה אינה ראייה, כי אין אנו מוסיפין בשבת אלא להזהר מעשות מלאכה וכל אחד מהשבת ומיום הכפורים אסור בכל מלאכה ושמירת זה כשמירת זה, ואלו היה לדבריו לא היינו קובעין יום טוב דבוק אל השבת כי זה אסור בכל מלאכה וזה אסור במלאכת עבודה בלבד וראוי היה להפריש בין זה לזה לדבריו, וכן הראייה שהביא מהקרבנות שלמים בשבת אינה ראייה, כי אין השלמים שהן אסורים בשבת אלא שלמי נדבה, אבל הנכורים חובת היום הוא וקריבין בו ביום ככל עלות וחמאות המוסיפין שהן קריבין בשבת ואין שאר עלות וחמאות קריבין בשבת, וכן העומר אשר אינו נקצר בשבת אבותינו למדנו שהוא נקצר בשבת כשאמרו העומר היה נקצר בשבת ביחוד במגל אחד ובקופה אחת, ואשר אמר על ההלכות האלה הן אמורות על הענינים האלו אם היו מה היו בהון אין אנו יכולין להורות לו בדבר הזה כי אין אתה מוצא באחד מהן מעשה שחל להיות בשבת או פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת הביאו מורביות של ערבה שאמרו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת הביאו מורביות של ערבה מערב שבת והניחום בעורה והכירו בהן ביתוסין ונטלום וכבשום תחת האבנים למחר הכירו בהן עמי הארץ ושמשום מתחת האבנים והביאום וקפום בצדי המזבחה, לפי שאין ביתוסים מודים שהגוש ערבה דוחה את השבת, ואין לך מעשה מפורש יותר מזה ומי יודע אם תפשפש שתמצא מעשיות אחרות כגון זה, ואין אתה מוצא בתלמוד בענין הזה אם היה או אפי' היה אשר הוא נותן הנאי, ואלו היית מוצא היה לומר זה נאמר על התנאי ואין אחרות נאמרות על התנאי, ונראה לנו שאין לנו לסמוך על הראיות אשר הביא אבל לנו להורות ולדעת שישראל כל זמן שהיה בית המקדש קיים היו מונים לעבור וחוקרים על הראייה ומונים לה, והיו עושים מועדיהם בכל ימי השבוע והיו סנהדרין וכהנים ולוויים יודעים להזהירן בשמירת שתי שבתות זה אחר זה ושמירת ערבה הבאה ביום שבת והיו ישראל מקבלין מהן ושומעין אליהם ורוח הקדש מסייעתם וזנחם עמו להם, ואתה רואה שהיו סומכין על הראיה מדבריהם בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל מהללין עליו את השבת וראוהו ב"ד וכל ישראל ונחקרו העדים, וכן בראשונה היו מקבלין עדות החורש מכל אדם ותראה שהיו מונים לעבור מדבריהם אלו, אמר שמואל יכלנא לתקוני לכל הגולה, וקדשוהו שלא בעדים הרי זה מקדש, והיו פעמים סומכין על העבור ופעמים על הראיה מפני הנראה להם וכפי צורך העת, וכן היו מעברין את השנה כפי הנראה להם עד שהיו עושים שתי שנים ושלוש מעוברות זו אחר זו ולא היו נזהרין מבד"ו פסח ולא מגה"ז עצרת ולא משאר הסימנין עד זמן הגולה, וראו שהמועדים צריכין לקבוע זמן מתוקן להם נזהג על השבון אשר היה מסורת בידם ותקנו לנו כל התקנות האלה אשר אנו הייבין לשמרן ולסמוך עליהן ולא לזוז ממנו ימין או שמאל מפני שכל זה יכולין היו לתקנו והקב"ה נתן להם רשות בזה, כאשר דרשו הרי הוא אומר אתם שלשד

פעמים אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מוידים אתם אפילו מועים. ועוד אמרו נכנס ר' עקיבא ומצאו כשהוא מיצר אמר לו יש לומר שכל מה שעשה ר' גמליאל עליך עשוי שנאמר אלה מועדי ד' (ויקרא כג 7), בין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו, והתקינו לנו החשבון הוה בהכמה ומסורת שהיה בידם כדי שיהיו כל גלויות ישראל מועדיהם ביום אחד בכל מקום ומקום כאשר עשו בהכמה סייגות שסייגו ואין לנו לעבור עליהן, כמו שאמרו בראשונה היו רוחצין בחמין אשר החמו מערב שבת התחילו הבנאים להחם להחם חמין בשבת, אסרו להם את החמין והתירו את הויעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרין מויעין אנו, אסרו להן את הויעה והתירו חמי מבריא, ועדיין היו רוחצים בחמי האור ואומרין בחמי מבריא רחצו, ואתה רואה מכאן שהיו מסייגין סייג אחד סייג וכן עשו בעדות החדש. כאשר אמרו בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו הכותים התחילו שיהיו שלוחים יוצאים, ובראשונה היו מקבלים עדות החדש כל היום, פעם אחת נשתהו העדים לבוא והתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין את העדים מן המנחה ולמעלה. ובמקום אחר אומר משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום, והנה לך בזה תקנה אחר תקנה וסייג אחר סייג, וכמו כן עשו בתקנות המועדות: בראשונה היו עושים מועדיהם בכל השבוע, משנתבלבל העולם ונתמעטה התורה והחכמה והחסידים התקינו שלא יהא צום הכפורים סמוך לשבת ולא יום ערבה בשבת, ומשם נתקנו שאר הסימנין לכל המועדים: כל המנחות היו נלושין בעושרין ומשמרין שלא יחמיצו ואמרו בעיסת הפסח שאינה נלושת בעושרין והקשו עליה מאי שנא ממנחה והשיבו ואמרו אם יאמרו בורזין יאמרו בשאינן ורזין ואתה אמרת לענין הוה אם הורזין היו יכולין לשמור שתי שבתות זו אחר זו ולהזהר במצות ערבה בשבת לא נאמר על שאינן ורזין, ואנו ראוים לומר שכל החשבון הוה אשר אנו חושבין היום קבלה היא בידינו ותקנה וסייג שסייגו לנו רבותינו כאשר נראה להם לסייג, ואנו שומרין אותו ומחזיקים אותו כאלו היה נאמר מחר סיני, כי כן אנו חייבים לשמור כל תקנתם כשמירתנו המצות הנתונות על הר סיני, ועל הענין הזה היו דברי הרב ר' יצחק בר' ברוך ז"ל, ודברי זה ודברי זה מוידים על חכמת החשבון אשר בידנו, ואין לנו להכריע ביניהם והמעין בדברי שניהם ימשך כאשר טוב בעיני ועל איוה מהן יסמך אינו יוצא מדרך האמונה, ועל כן זה נאמר כלם נכחים למבין וישרים למוצאי דעת:

השער התשיעי

בפירוש ארבעה שערים אשר עליהם נסמך תיקון ראשי חדשים ומועדים בכל השנים המעוברות והפשוטות:

סמך התיקון לעולם בכל שנה ושנה הוא על מולד השרי, ומקבוע תשרי אתה מסדר ראשי חדשי השנה ומועדיה והסרונה ויתרונה והליכתה על הסדר, ודרך התיקון הוא על הענין הזה. אם יהיה מולד ביום שאינו ראוי דוחין אותו

אל היום הראוי אשר לפניו, ואם יהיה המולד ביום ראוי ולא הגיע אל י"ה שעות מן היום קובעין אותו בו ביום, אלא אם יקרה לך דבר שיהיה מעכב את הקבוע הן מן מולד השנה הבאה הן מן מולד השנה אשר עברה. ואם יהיה המולד מו"ח שעות ולמעלה או שזדמן לו עיכוב מדבר [אחר] ביום הראוי ידחה ליום השלישי לו, זה הוא דרך הקיבוע וענינו, יאתה דוחה את הקיבוע מו"ח ולמעלה מיום הראוי מפני שאמרו נולד קודם הצות בידוע שאינו נראה סמוך לשקיעת החמה כאשר נתברר לך בשער השביעי ממאמר הוה. והימים הראוים לקבוע תשרי הן יום שני ויום שלישי ויום חמישי ויום שבת וסימניהן גכ"ז ונקרין ארבעה שערים, מפני שהקיבוע בהן הולך מיום אל יום ושאר ימי השבוע אין חוששין להן מפני שאינן ראוים, וכל אחד מאלו הארבעה שערים מתחלף על שלשה ענינים, יכול תהיה השנה חסרה ויכול תהיה כסדר ויכול שלמה הן בפשוטה הן במעוברת, וכשאתה כופל אלו ארבעה שערים בשלשה חלופי השנים יעלה בדרך י"ב, ויראה לנו בעיון הוה שסימני השנים הפשוטות יכולין להיות י"ב סימנים, וכן סימני המעוברת, וכשאתה בא לבדיקת העיון הוה תמצא בהן סימנים שהן יכולין להמצא ויוצאין לידי מעשה, וסימנן שהן יכולין להמצא ואינן יוצאין לידי מעשה, וסימנן שאינן יכולין להמצא ולא יוצאין לידי מעשה ואנו בודקין על הסימנים האלו בארבעת השערים.

השער הראשון. ראש השנה יום שני, אם תהיה השנה חסרה ופשוטה, יהיה הפסח יום ג' מפני שאין בין תשרי לניסן בפשוטה חסרה כי אם יום אחד ויהיה סימן השנה בח"ג. ואם היא מעוברת יהיה הפסח יום ה', לפי שיש בין תשרי לניסן בחסרה מעוברת ג' ימים ויהיה סימן השנה בח"ה, ב' לתשרי ח' לחסרון השנה ה' לניסן וכן ג' בפשוטה לניסן. ועל הדרך הוה אתה מבין שארי הסימנים ואינו צריך לפרש כל סימן וסימן, ואם תהיה השנה שלמה בפשוטה יהיה פסח ביום ה' וסימנה בש"ה, ואם היא מעוברת יהיה הפסח יום ז' וסימנה בש"ז, ולא תהיה השנה הוה כסדר מפני שאם היא פשוטה יהיה פסח יום ד' ואם מעוברת יהיה הפסח יום ו' ואינו ראוי להיות באחד מן הימים האלה, ותמצא בשער הוה שני סימנין שהן יכולין להמצא בח"ג בש"ה בפשוטה ושנים בח"ה בש"ז במעוברת, וסימן אחד אינו יכול להמצא לא בכ"ד בפשוטה ולא בכ"ז במעוברת:

השער השני. ראש השנה יום שלישי, אם השנה כסדר ופשוטה יהיה פסח יום ה' וסימנה גכ"ה, ואם היא מעוברת יהיה פסח יום ג' וסימנה גכ"ז, ואם שלמה היא ומעוברת יכול להיות פסח יום א' וסימנה גש"א ולא יוכל להמצא בפשוטה שאין פסח יכול להיות יום ו', וכן חסרון השנה לא יוכל להמצא מפני שאין פסח יכול להיות לא ביום ד' ולא ביום ו', ותמצא בשער השני סימן אחד יכול להמצא גכ"ה בפשוטה ושני סימנין גכ"ז גש"א במעוברת, ותמצא בו סימן אחד שאינו יכול להמצא במעוברת ושני סימנים בפשוטה: [אמר המגיה. הקביעות גש"א במעוברת אף אם יכולה להמצא אינה יוצאת לידי מעשה. לא מטעם הפסח בה רק מטעם קביעות השנה הבאה אשר תהיה בהכרח ביום ב', ויהיה בין שתי הקביעות ששה ימים כשעור מעוברת כסדרה. עיין בדברי הרב להלן בשער הרביעי משערי המעוברות בד' 65.]

השער השלישי ראש השנה יום המשי. אם השנה ההיא כסדר
 ופשוטה יהיה פסח יום ז' וסימנה הכ"ז, ואם תהיה מעוברת לא תהיה כסדר
 מפני שאין פסח יכול להיות יום ב', ואם חסרה ומעוברת יהיה פסח יום א'
 וסימנה הח"א, ואם פשוטה היא לא תהיה חסרה מפני שאין פסח בא ביום
 ו', ואם שלמה היא ופשוטה יהיה פסח ביום ראשון וסימנה הש"א, ואם
 מעוברת היא יהיה פסח יום ג' וסימנה הש"ג, ותמצא בשער השלישי שני
 סמנים מצוואין הכ"ז הש"א בפשוטה, ושנים הח"א הש"ג במעוברת. וסימן
 אחד אינו נמצא הח"ז בפשוטה וסימן אחד הכ"ב במעוברת:

השער הרביעי ראש השנה יום שביעי, אם חסרה היא ופשוטה יהיה
 פסח יום א' וסימנה זח"א, ואם שלמה היא ופשוטה יהיה פסח יום ג'
 וסימנה זש"ג, ואם מעוברת וחסרה יהיה הפסח יום ג' וסימנה זח"ג, ואם
 מעוברת ושלמה יהיה הפסח יום ה' וסימנה זש"ה, ולא תוכל להיות כסדר
 מפני שאין פסח בא לא ביום ב' ולא ביום ד', ותמצא בשער הרביעי שני
 סימנים מצוואין זח"א זש"ג בפשוטה ושנים זח"ג זש"ה במעוברת, וסימן
 אחד אינו נמצא לא בפשוטה ולא במעוברת והוא כסדרה, והרי לך כל סימני
 הפשוטות והמעוברות. ויש בהם ט' סמנים (לפי ההערה הנ"ל צריך להיות
 י' סימנים) שאינן יכולין להמצא, ה' בפשוטות וד' במעוברת (צ"ל ה'
 במעוברות), ואתה מבין העיכוב המונע אותן לצאת לידי מעשה, והוא
 מפני שהפסח לא יבוא ביום שאינו ראוי לו, ונשאר לפשוטה שבעה סימנים
 שהן יכולין להמצא ולמעוברת ה' סימנים (צ"ל ז' סימנים), וצריכין אנו לחקור
 עליהן אם כלם יוצאין לידי מעשה אם לא, והחקירה הזאת תהיה אם נפרש
 גבול ארבעה שערים בשנה פשוטה ומעוברת. ונתחיל לפרש שער המעוברות
 מפני עורף הסימנים אשר הן יכולין להמצא בה, ואם אינם כלם באים לידי
 מעשה, ומפני שאין מעמד המעוברות מתחלת בכל המהוורות, אבל היא
 נופלת לעולם בין שתי פשוטות אחת לפנייה ואחת לאחריה, ואין כן השנים
 הפשוטות אבל פעמים יש לפנייה פשוטה ופעמים מעוברת, וכן לאחריה פעמים
 פשוטה ופעמים מעוברת, ופעמים היא נופלת בין שתי מעוברות וקיבועה
 מתחלף מפני זה ואין בקיבוע המעוברות חילוף ומשום זה אנו מתחלףין בהן:

שערי המעוברות

שער ראשון. כל מולד תשרי שהוא נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום
 שביעי ועד חלק אחד לפני י"ח שעות מיום שני יהיה ראש השנה נקבע ביום
 שני, מפני שאין אתה יכול מעת שהגיע המולד אל י"ח שעות מיום ז' לקבעו
 בו מפני שהמולד הוא זקן, ולא לקבעו בא' מפני שאינו ראוי לקבוע ראש
 השנה, והוצרכת לדחותו ליום שני. וקבעת אותו ביום שני כל זמן שלא הגיע
 המולד לי"ח שעות מן היום שהוא מולד זקן. והו קיבוע ראש השנה אבל קיבוע
 ניסן אינו יכול לעמוד על מנהג אחד כל גבול השער הזה. אבל כל זמן שיהיה
 המולד הולך בשעות הנשארות מיום ז' עד כ' שעות ות"צ חלקים מיום א'
 יהיה המולד לשנה הבאה אחריה ביום ו' (פ' מן גבול ו' ט"ו תקפ"ט עד
 ז' י"ז תתרע"ט), וידחה אל יום ז' ויקבע בו, ויהיה בין ראש השנה הזה
 לראש השנה הבאה ה' ימים אשר הוא השיעור הנשאר בין שנה מעוברת

חסרה ובין השנה אשר לאחריה, ומפני זה תהיה השנה חסרה וסימנה בח"ה י
ומן כ' שעות תצ"א הלקים מיום א' עד סוף השער תהיה השנה שלמה, מפני
שמולד ראש שנה הבאה יגיע אל י"ח שעות מיום ז' וירחה אל יום ב', ויהיה
בין שתי השנים ז' ימים שעור הנשאר משנה מעוברת שלמה, ויהיה פסח ביום
ז' וסימן השנה בש"ז:

שער שני י כל מולד תשרי שיהיה נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום ב' עד
חלק אחד קודם י"ח שעות מיום ג' ראש השנה ביום ג' והשנה כסדרה ופסח
יום ז' וסימן השנה גכ"ז י ומן מעט המולד הוקף אשר פירשתי לך בשער
הראשון אתה מבין למה נתקן בשער הזה ראש השנה ביום ג', ונתקן השער
הזה כלו על הסדר מפני שאין קיבוע ראש השנה הבאה יוצא מיום ב', ותהיה
בינה ובין השנה הוו ששה ימים שיעור שנה מעוברת כסדרה:

שער שלישי י כל מולד תשרי שהוא נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום ג' עד
חלק א' קודם י"ח שעות מיום ה' יהיה ראש השנה ביום ה', מפני שאין אתה
יכול לקבעו בתחלת השער ביום ג' מפני זקנות המולד ולא יהיה ביום ד' מפני
שאינו ראוי וירחה ליום ה', ובסוף השער יבוא המולד לידי זקנתו ולא תוכל
לקבעו ביום זה י זה קיבוע תשרי, ובקיבוע הפסח אתה אומר כל אשר המולד
הולך בשעות הנשארות מיום ג' עד י"א שעות תרצ"ה הלקים מיום ד' תהיה
השנה חסרה ופסח יום א', מפני שהשנה הבאה אחריה בכל הגבול הוה נקבעת
ביום ג' מדרך מולדה ויהיה בין שתי השנים ה' ימים שיעור שנה מעוברת חסרה
ויהיה סימן השנה ה"ח"א, ומן י"א שעות תרצ"ה הלקים מיום ד' עד סוף
השער תהיה השנה שלמה ופסח בה יום ג' מפני שראש השנה הבאה אחריה
נקבע ביום ה' ויהיה ביניהן שבעה ימים שעור שנה מעוברת שלמה ויהיה סימן
השנה הש"ג:

שער רביעי י כל מולד תשרי שהוא נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום חמישי
עד חלק אחד לפני י"ח שעות מיום ז' יהיה ראש השנה יום ז' מפני הענין אשר
פירשתי בשער השלישי, ותהיה השנה חסרה וסימנה זח"ג מתחלת השער עד
שיגיע המולד אל כ' ת"צ הלקים מיום ו', מפני שהשנה הבאה אחריה ראוייה
להקבע ביום ה' י ומן כ' שעות תצ"א הלקים מיום ו' עד סוף השער תהיה
השנה שלמה וסימנה זש"ה, מפני שהשנה הבאה אחריה יוקף מולדה וירחה
אל יום ז' ונצטרך להשלים השנה. והרי לך שבעה סימנים במעוברת שהן יוצאין
לידי מעשה, ונשאר סימן אחד שלא יצא לידי מעשה והוא סימן גש"א מפני
שכל זמן שיהיה ראש השנה ביום ג' ההרשים הולכים כסדרן ולא נמצא לפנינו
ענין שיצריכנו להשלים את השנה כאשר נתברר לך בטעם השער השני, ותבין
כי אין אנו מחסרין את השנה ולא משלימין אותה כי אם לצורך מפני מולד
השנה אשר עברה או מולד השנה הבאה, ואם לא לצורך יהיו השנים נהנים
כסדר:

שערי הפשוטות

שער ראשון י כל מולד תשרי בשנה פשוטה שהוא נופל מי"ח שעות ולמעלה
מיום ז' ראש השנה קבע ביום ב', ואם השנה אשר עברה היא פשוטה יקבע
ראש השנה בכ' עד חלק אחד לפני י"ח שעות מיום ב', מפני שהשנה הפשוטה

אשר לפניו היתה נהגת כסדר ביום ה' ואינה מתחלפת ותהיה השנה הזאת עומדת ביום ב' ואינה מתחלפת, אבל אם תהיה השנה אשר לפניו מעוברת יהיה ראש השנה נהגת ביום ב' עד שיגיע המולד אל ט"ו שעות תקפ"ט חלקים מיום ב' [שאו יקבע ראש השנה ביום ג'], מפני שמולד השנה אשר לפניו היה חל י"ח שעות מיום ג' ונדחה קיבועו אל יום ה', ואלו קבענו השנה הזאת ביום ב' היה בין שתי השנים ג' [ימים], ואין בין שנה מעוברת לשנה שאחריה פחות מה' ימים, ומפני זה נצטרך לדחות השנה הזאת מיום ב' ליום שלאחריו, וזה תהום השער הראשון בקבוע השנה בפשוטה. ומדת השנה אינה עומדת על קצה אחד אבל כל זמן שהמולד הולך מי"ח שעות מיום ז' עד ט' שעות ר"ד חלקים מיום א' השנה חסרה וסימנה בד"ג, מפני שמולד השנה הבאה אחריה אינו מגיע אל י"ח שעות שלמות מיום ה' והוא נקבע ביום ה', ויהיה בינו ובין השנה הזאת שיעור שנה חסרה, ומן ט' שעות ר"ד חלקים מיום א' עד סוף השער השנה שלמה וסימנה בש"ה, מפני שמולד השנה הבאה אחריה נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום ה' ונדחה אל יום ז', ויהיה בינו ובין השנה הזאת שיעור שנה שלמה:

שער שני. כל מולד תשרי בשנה פשוטה הבאה אחרי שנה מעוברת יהיה מולדה מט"ו שעות תקפ"ט חלקים מיום ב' או שנה פשוטה הבאה אחרי שנה פשוטה יהיה מולדה מי"ח שעות ולמעלה מיום ב' עד ט' שעות ר"ג חלקים מיום ג' ראש השנה נקבע בג' והשנה כסדר וסימנה גכ"ה, מפני שאין מולד השנה הבאה אחריה מגיע אל י"ח שעות מיום ז' והוא נקבע בז' ובינו ובין השנה הזאת שיעור שנה כסדרה:

שער שלישי. כל מולד תשרי שהוא נופל מן ט' שעות ר"ד חלקים מיום ג' עד חלק אחד לפני י"ח שעות מיום ה' ראש השנה נקבע ביום ב', ומתחלת השער הוזה עד שיגיע המולד אל ט' שעות ר"ד חלקים מיום ה' השנה נהגת כסדר וסימנה הכ"ז, מפני שמולד השנה הבאה אחריה אינו מגיע אל י"ח שעות ב' והוא נקבע בב' ובינו ובין השנה הזו שיעור שנה כסדרה, ומן ט' שעות ר"ד חלקים מיום ה' עד סוף השער השנה שלמה וסימנה הש"א, מפני שמולד השנה אשר אחריה נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום ב' ונקבע ביום ג', ויהיה בינו ובין השנה הזאת שיעור שנה שלמה:

שער רביעי. כל מולד תשרי שהוא נופל מי"ח שעות ולמעלה מיום ה' עד חלק אחד לפני י"ח שעות מיום ז' ראש השנה בז', ואם תהיה השנה הבאה אחריה מעוברת תהיה השנה חסרה עד ט' שעות ר"ג חלקים מיום ו' וסימנה ז"ה"א, מפני שמולד השנה הבאה המעוברת לא יגיע אל י"ח שעות מיום ג' ולא ידחה מיום ג' ויהיה ביניהם ג' ימים שיעור שנה חסרה, ואם תהיה השנה הבאה אחריה פשוטה תהיה השנה הזו חסרה עד ת"ו חלקים משעה ראשונה מיום ו', מפני שאין מולד השנה הבאה הפשוטה מגיע אל ט' ר"ד מיום ג' שהוא דוחה אותה מיום ג', ומפני זה אם המולד יהיה מת"ח חלקים משעה ראשונה מיום ו' בשאחריה פשוטה או מן ט' ר"ד חלקים מיום ו' בשאחריה מעוברת עד סוף השער תהיה השנה שלמה וסימנה זש"ג:

אלו שערי הפשוטות ושבעה הסימנים המצויינים בהם; ונתפרשו י"ד סימנים ליד מעשה ז' במעוברת וז' בפשוטה. וכשאתה מעיין בסימנים האלה בשנים המעוברות תמצא בהם סימן אחד כסדר ושלושה סימנים חסרים ושלושה

מלאים, הוצא השלמים בחסרים נמצא כל השנים המעוברות כאלו הם על-הסדר וראוים הם לכך, מפני שמדת השנה המעוברת שפ"ג יום כ"א שעות הקפ"ט חלקים והם קרוב משפ"ד יום אשר הוא מספר השנה מעוברת כסדר, ואם אתה מעיין בסימני הפשוטות תמצא בהם שני סימנים כסדר ושני סימנים חסרים ושלשה סימנים שלמים, הוצא מן השלמים שנים כשנים החסרות ישאר בידך סימן אחד נוסף בשלמים וצריכים אנו אליו מפני ה' שעות תתע"ו חלקים העדפות בכל שנה פשוטה על שנ"ד יום, וראוים אנו מכאן להעדיף השנים השלימות על השנים החסרות בכל מחזור כאשר אתה מוצא בכל המחזורות הבאות על ירך מן בריאת עולם עד עתה וכן עד סוף העולם:

זה על עיון הגם אשר אינו מודקדק, ואם תדקדק בדבר על בריו בא ומנה כל חדשי המחזור שהם רל"ה חרש במדת חרש אחד אשר הוא כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים, ויעלו בידך ששת אלפי יום תקל"ט יום י"ז שעות תקצ"ה חלקים, הוצא מהם ר"י יום כשבעה חודשים מלאים חדשי העובר ועוד הוצא לרכ"ה חרש שנשארו אחד מלא ואחד חסר ששת אלפי יום תשכ"ו יום, וישאר בידך ג' ימים י"ז שעות תקצ"ה חלקים שאתה צריך להעדיף בכל מחזור מהשנים השלמים, ואם תכפול העודף הזה במספר ימי השבוע אשר אנו חושבים עליו המולדות יהיו כ"ה יום י"ט שעות תתקכ"ה חלקים שאתה צריך להשלים, וכן אם אתה חוקר בעודף אשר בין השלמות והחסרות בשני המחזור בכל ימי השבוע יעלה בידך כמנין הזה לא פחות ולא יותר, מפני שאתה מוצא בשנה אחת מעוברת אם אתה מנהיגה על ימי השבוע יהיו השלימות בה עודפות על החסרות ב' שעות תתקס"ז חלקים ויהיו בשבע שני העיבור כ' שעות רפ"ב חלקים, ונמצא בשנים הפשוטות חמש שנים אשר לפניהם שנה מעוברת ואחריהם שנה פשוטה, ויהיה בכל אחת מהן השלמות עודפות על החסרות ב' ימים י"א שעות רמ"א חלקים ויהיה לחמש שנים אלו י"ב ימים ה' שעות קכ"ה חלקים, ונמצא בהם חמש שנים אחרות לפניהם שנה פשוטה ואחריהם מעוברת וכל אחת מהן עודפת בענין הזה יום אחד כ' שעות ס' חלקים, יהיו לחמש שנים אלו ט' ימים ד' שעות ש' חלקים, ולשתי שנים פשוטות אשר לפניהם ולאחריהם מעוברת יהיה העודף בשניהם ג' ימים י"א שעות רי"ח חלקים, וכשאתה כולל העודף אשר במעוברות ובפשוטות יהיה כ"ה יום י"ט שעות תתקכ"ה חלקים כמנין עודף המחזורי * ואתה יכול לדעת ברור החשבון הוה מגבולי השערים אשר פרשתי לך, ויתברר לך החשבון אשר אתה חושב עליו את המולדות וקובע עליו את השנים, וכי היתרון והחסרון אשר אתה עושה בשנים אינו מוציא אותך ממנהג הסדר ולא מן המדה המדוייקת אשר מסרו לה רבותינו ז"ל בחדש הלבנה ואל יקשה בעיניך אם

(*) להיות דברי הרב בענין הוה קשים להבין, אמרתי לבארם כפי יכולתי. הנה כוונת הרב היא זאת: אם נעיין על שלשת גבולי שנים השלימות הנאחזים בין א' כ' תצ"א ובי"ח, ובין ד' י"א תרצ"ה ודי"ח, ובין ו' כ' תצ"א וזי"ח נמצא בלוח סימני המעוברות, נמצאם שהם כ"א שעות תקפ"ט חלקים, א' יום ו' שעות שפ"ה חלקים, ועוד כ"א שעות תקפ"ט חלקים, וקיבוץ כלם יהיה ג' ימים א' שעה תפ"ג חלקים. ואם שוב נקבץ על ענין הוה את שלשת הגבולים בשנים החסרות מלוח הנוכר שהם י"ז

אתה רואה ראש חדש אחד מן החדשים נופל אחרי המולד וראש חדש אחר נופל קודם המולד כאלו היית מעיין בשנה פשוטה אשר אחריה פשוטה ומולדה ת"ח חלקים משעה ראשונה מיום ו' אשר היא שנה שלמה וראש חדש אדר בה א"ב ומולדו ו' י"ו ב"ג לפני החדש, ותעיין בשנה מעוברת חסרה אשר מולדה א"כ ת"צ ונמצא ראש חדש אדר א"ב ומולדו ב"ב קל"ה אחרי יום החדש, ותתמה ותאמר למה היה תחלת יום שלשים לשבט בשנה אחת אחרי המולד בכדי ל"ב שעות ובשנה אחרת הוא לפני המולד ביותר מל"ו שעות, ונמצא כאלו אנו מחזיקים יום כ"ט או יום כ"ה בחזקת יום ל' ופעם אחרת אנו מחזיקים יום ל"א או ל"ב בחזקת יום ל' ואלו היינו מחסרים את השנה אשר עשינו שלמה או היינו מוונים נסדר את החסרה לא נכנסנו בכל הדחק הזה, ואני אומר אין אדם שהוא מבין דרך העבור וסודו שיוכל לשאול השאלה הזאת, כי אין אנו מחסרים את השנה או משלימים אותה לתקנת כל ראשי חדשים אלא לתקנת תשרי וניסן בלבד שלא יקבעו ביום פסול וביום שאינו ראוי, ואין אנו חוששים למולד וניסן זקן כי אם לקבוע תשרי בלבד, אבל למולד ניסן אין אנו ממתנינים עד שזקוק, ואם היינו חוששין למולד בכל חדש וחדש והיינו ממלאים את החדש מפני מולדו היו כל חדשי השנה פעמים חסרים ופעמים מלאים ולא היו עומדים על מדה אחת, והיינו עושים פסח בבר"ו ויום הכפורים באג"ו והיינו נראים כאלו אנו מקדשים את החדש בחוצה לארץ ועוברים על דברי

שעות תרצ"ה חלקים (גבול הנאחו כין גי"ח וד' י"א הרצ"ה), ושתי פעמים א' יום ב' שעות תצ"א חלקים (גבול הנאחו בין הי"ח וו' כ' תצ"א ובין זי"ח וא"ך תצ"א), יהיה הקיבוץ ב' ימים כ"ב שעות תקצ"ו חלקים, והעודף בקיבוץ הראשון על הקיבוץ השני הזה הוא כדברי הרב ב' שעות תתקס"ו חלקים. וכן אם נקבץ שלשת גבולי השלמות בחמש שנים אשר לפניהן מעוברת ואחריהן פשוטה שהם א' ו' שפ"ה (גבול הנאחו בין א"ש ר"ד ובט"ו תקפ"ט בלוח סימני הפשוטות), ה' שעות תתע"ו (הגבול בין הטר"ד והי"ח), וא' י"ז תרע"ב (הגבול בין ות"ה ווי"ח), יהיה הקיבוץ ז' ימים ה' שעות תתנ"ג חלקים. ואם מן הקיבוץ הזה נגרוע שעור כ"א שעה תרי"ב חלקים שהוא הקיבוץ העולה משני גבולי החסרות שבין הי"ח וות"ח, ובין זיה ואטרד, יהיה העודף ב' ימים י"א שעה ורמ"א חלקים. ועל הדרך הזה אם נגרוע את קיבוץ כל גבולי החסרות מן קיבוץ כל גבולי השלמות בחמשת השנים האחרות אשר לפניהן פשוטה ולאחריהן מעוברת, שהוא ג' ימים ב' שעות תס"ח חלקים (כשלשת גבולי השלמות בהן שבין אטרד וביח, הטרד והיח, וטרד וזיח), פחות א' יום ו' שעות ת"ח (כשני גבולי החסרות שבין היח וטרד, זיח ואטרד), נמצא העודף יום אחד כ' שעות ס' חלקים. ובשתי שנים הפשוטות אשר לפניהן ולאחריהן מעוברת יהיה העודף בקיבוץ גבולי השלמות על קיבוץ גבולי החסרות בהן א' יום י"ז שעות תרמ"ט חלקים, כשיעור ב' ימים כ"ג שעות תתנ"ז חלקים (קיבוץ שלשת גבולי השלמות שבין אטרד ובטו תקפט, הטרד והיח, וטרד וזיח), פחות א' יום ו' שעות ת"ח חלקים (קיבוץ שני גבולי החסרות שבין היח וטרד, זיח ואטרד), וכפולם יהיה כדברי הרב ג' ימים י"א שעות רי"ח חלקים. ופעם שווי העוופים האלה זה לזה אבאר בסוף הספר:

רבותינו ד'ל, אבל עתה כשאנו סומכים על החשבון המתוקן אשר בידינו נראים
 אנו כסומכין על קידוש החדש בארץ ישראל, מפני שראש חדש ניסן הוא
 ראש לכל החדשים דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יג ב), וראוי
 הוא שיהיה קידושו לבדו קידוש כל החדשים ואנו מוצאים במסורת אשר בידינו
 כל מולד ניסן שיהיה מי"ג שעות תרמ"ב חלקים ולמעלה ידחה ליום אשר
 לפניו, וידוע הוא שהלבנה יכולה היא להראות על ארץ ישראל בכל מולד
 שיהיה פחות מי"ג שעות תרמ"ב חלקים סמוך לשקיעת החמה אם אתה הוקר
 על זה ובודק אותו ממרחק ארץ ישראל מאופני קצות המזרח אשר אנו חושבים
 עליו את המולדת, ויתברר לנו שכל חדש ניסן שאנו קובעים אותו בודאי
 הלבנה נראית ביום ההוא על אנשי ארץ ישראל ויהיה חדש ניסן לעולם כאשר
 נתקדש בארץ ישראל, ובוא ומנה כל החדשים אחריו אחד מלא ואחד חסר, זה
 סדר התיקון מיסן עד תשרי. ותמצא תשרי קבוע על ענין אחד על שהלבנה
 נראה במקום אחד מן הארץ בקצה המערב אם המולד סמוך אל הזקנות, או
 במקום שהוא מרחוק מן המערב למספר השעות אשר המולד רחוק מן הזקנות,
 וידוע לך שיום קיבועו הוא נראה על מקום אחד בעולם, ומתשרי ואילך בא
 וסדר לך החדשים על סדר שיהיה מתקן את חדשי השנה הבאה ומועדיה,
 ואל תבקר על מולדי שאר החדשים ולא תחוש להם אבל הוי סומך על התקנה
 אשר בידך והמסורת אשר מסרו לך זקנך. והאומר כי כל החשבון הזה
 מסורת היה בידם מהר סיני ראוי בעיני לשמוע בקולו ולנשות אל דעתו ולקבל
 את עצתו, יהי שם האומרה בראשונה זכור לברכה ורחמים מפני אדון הרחמים
 רבון כל העולמים:

השער העשירי

בתקן ראשי החדשים ושאר המועדים בשנים הפשוטות והמעוברות
 וצורות הלוחות העשויות לחשבונם:

הרוצה לדעת ראשי החדשים מן השערים המפורשים בשער התשיעי ידע
 מולד תשרי לשנה החיא, אם פשוטה היא ידרשנו בשערי הפשוטות ואם מעוברת
 בשערי המעוברות, והשער אשר תמצא ימי המולד ושעותיו וחלקיו שיום עם
 ראש השער או ערופים עליו ואינם מגיעים לשער השני, יודע לו שהמולד נוסף
 בשער ההוא, אם לא ישיג המולד אל גבול הסימן השני אשר בשער יקה הסימן
 הראשון משני סימני השער אם יש בו שני סימנים, ואם לא יהיה שזה לגבול הסימן
 השני או עורף עליו יקה הסימן השני, ויכול הוא לדעת מן הסימן אשר בידו
 תיקן כל חדשי השנה ושאר המועדים, ומפני שראיתי לקצר הדרך בענין הזה
 שרשמתי לך שתי לוחות, כתבתי באחת מהן גבול השערים הארבעה וסימניהם
 בפשוטות ובמעוברות ומן הלוח הזה תמצא סימן השנה, ובלוח השני כתבתי
 סדר תיקון ראשי חדשים ומועדות על כל סימן וסימן מסמיני הפשוטות
 והמעוברות, וכשאתה יודע סימן השנה מן הלוח הראשון תדע תיקון מועדיה
 מן הלוח השני כשאתה מציין בשנה אשר התח הסימן אשר בידך:

ואם תרצה לדעת סדר ארבע פרשיות, האחת פרשת שקלים שקורין אותה בראש חדש אדר הסמוך לניסן אם הוא נופל ביום שבת או ביום השבת אשר לפניו אם נופל בשאר ימי השבוע. והשנית פרשת זכור אשר קורין אותה לעולם בשבת שחל פורים בתוכה. והשלישית פרשת פרה אדומה, והרביעית פרשת החדש הזה אשר קורין אותם זו אחר זו בשני שבתות אשר לפני ראש חדש ניסן. הוי יודע כי אין ראש חדש אדר הסמוך לניסן נופל לעולם אלא ביום שבת או בשני או ברביעי או בששי וסימנם זב"ד, ואם הוא יום שבת קורין שקלים בראש חדש ומפסיקים בשבת שלישית וסימנה זט"ו, ואם יהיה יום שני קורין שקלים בשבת שעברה ומפסיקים בשבת הבאה וסימנה ב"ו, ואם יהיה יום רביעי קורין שקלים בשבת שעברה ומפסיקים בשבת הבאה וסימנה ד"ד, ואם יהיה ביום הששי קורין שקלים בשבת שעברה ומפסיקים בשבת הבאה ובשלישית וסימנה ובי"ז, ולתקן לך החשבון בכל ענין שרשמתי לוח אחד לסדור הפרשיות האלה. ואם תרצה לדעת תקון הסדרים אשר הם נקראים בכל שבת והם ג"ב סדר שהם נקראים מכ"ד יום בתשרי אשר הוא יום אסרו חג למועד הסכות עד עת הסכות לשנה האחרת. הוי יודע כי תקונם עומד על ארבעה פרקים:

הפרק האחד. מיציאת סכות עד ערב הפסח קורין בו בשנים הפשוטות כ"ה סדרים מבראשית עד צו את אהרן וסימנה פקיד ופסח. פעמים יש בין יציאת סכות לערב הפסח כ"ה שבתות ובשנה הזו אין אנו צריכים לחבר סדר עם סדר, ופעמים יש ביניהם כ"ד שבתות והיו הסדרים עודפים על השבתות ונצטרך לקרוא שני סדרים בשבת אחת, והמנהג בשני סדרים אלו שהיו ויקהל עם ואלה פקודי. ובשנים המעוברות קורין כ"ה סדר מבראשית עד תורת המצורע וסימנה סגיר ופסח. ופעמים יהיה ביניהם כ"ה שבתות כמנין הסדרים. ופעמים כ"ט שבתות ועודף על הסדרים שבת אחת, ובשנה זו מזהלים סדר אחד וקורין אותו בשני שבתות, במקומות מחלקים סדר ואלה המשפטים ובמקומות מחלקים סדר כי תשא, ויש מקומות מחלקים סדר וירא אליו:

הפרק השני. מיציאת הפסח עד עצרת, והסדרים אשר ביניהם בשנה פשוטה ט' סדרים, מן יהי ביום השמיני עד במדבר סיני וסימנה מנו ועצרו. והשבתות אשר ביניהם שש בלבד, ואתה צריך בפרק הזה בכל שנה פשוטה לקרוא ששה סדרים בשלש שבתות, אשה כי תזרע עם תורת המצורע, אחרי מות עם קדושים תהיו, בהר סיני עם אם בחקתי תלכו, ובשנים המעוברות קורין בהם ששה סדרים כמנין השבתות:

הפרק השלישי. מעצרת עד תשעה באב וביניהם עשרה סדרים, מסדר נשא עד אלה הדברים וסימנה צומו וצלו, ופעמים יש ביניהם ט' שבתות עודף על השבתות סדר אחד, ומחברים שני סדרים ראשי המסות עם אלה מסעי, ופעמים ביניהם ח' שבתות וצריכים לחבר עוד שני סדרים אחרים והם שלח לך עם ויקח קרח:

הפרק הרביעי. מתשעה באב עד ערב הסכות ובהם שמונה סדרים מן ואתחנן עד האזינו, ופעמים יהיו ביניהם אשר אין בס עודף ח' שבתות כמנין הסדרים, ופעמים ביניהם ט' שבתות וצריכים לחלק סדר אתם נצבים לקרא בשני שבתות וסימנה קומו ותקעו. והרי שרשמתי לוח אחד וכתבתי בו דרך הבור

אלו הסדרים וחלוקם בכל סימן וסימן מן השנים

הפשוטות והמעוברות בעו"ה:

לוח סימני שנות המחזור הפשוטות והמעוברות

סימני השנים המעוברות

שער ראשון	סימן א בחה מן ז יה	עד א כ הצ	סימן ב בשו מן א כ הצא	עד ב ז התרעט
שער שני	סימן ג גכז מן ב יה	עד ג יז התרעט		
שער שלישי	סימן ד דהא מן ג יה	עד ד יא תרצד	סימן ה השג מן ד יא תרצה	עד ה יז התרעט
שער רביעי	סימן ו והג מן ה יה	עד ו כ הצ	סימן ז זשה מן ו כ הצא	עד ז יז התרעט

סימני השנים הפשוטות

שער ראשון	סימן א בחה	מן ז יה	עד א ט רג	כל השנים הפשוטות
		מן א ט רד	עד ב טו תקפח	
שער שני	סימן ג גכז	מן א ט רד	עד ב יז התרעט	א. ד. ז. ט. יב. טו. יז. שנע שנים, לפניסן מעוברת. ב. ה. י. יג. טז. חמש שנים, לפניסן פשוט.
		מן ב טו תקפח	עד ג ט רג	
שער שלישי	סימן ד דהא	מן ב יז התרעט	עד ג ט רג	א. ד. ז. ט. יב. טו. יז. שנע שנים, לפניסן מעוברת. ב. ה. י. יג. טז. חמש שנים, לפניסן פשוט.
		מן ג ט רד	עד ד ה ט רג	
שער רביעי	סימן ו והג	מן ד ה ט רג	עד ה יז התרעט	כל השנים הפשוטות
		מן ה יז התרעט	עד ו יא תרצד	

לוח סימני הפרשיות

סימני השנה	פרשת שקלים	הפסק א	פרשת זכור	הפסק ב	פרשת פרה	פרשת חודש	סימני ההפסקים
פ השא וזחא	א' לאדר	"	ה' לאדר	ט"ז לאדר	כ"ב לאדר	כ"ט לאדר	זטו
ע החא	הסמוד לניסן						
פ בחג זשג	כ"ה לשבט	ו' לאדר	י"ג לאדר	"	כ' לאדר	כ"ז לאדר	בו
ע השג זחג	או לאדר						
פ בשח גכה	כ"ז לשבט	ד' לאדר	י"א לאדר	"	י"ח לאדר	כ"ה לאדר	דד
ע בחה זשה	או לאדר						
פ הכז גכז	כ"ה לשבט	ב' לאדר	ט' לאדר	י"ז לאדר	כ"ג לאדר	ר"ה ניסן	וביו
ע בשז גכז	או לאדר						

תיקון ראשי החדשים ושאר המועדים בסימני השנים

סימני השנה המעוברת	סימני השנה הפשוטה	אלה מועדי ד' אשר תקראי אתם במועדים שופר וסכה צום גדליה צום כפור מרדשון כסליו נר הנוכה טבת עשירי בשבת שבט אדר ראשון אדר הסמוך לניסן צום אסתר פורים ניסן ופסח אייר סיון שבועות תמוז י"ז בתמוז אב תשעה באב אלול
א ב ג ד ה ו ז בחה בשז גכו החה חשג הוג ושה ב ב ג ד ה ו ז ד ד ה א א ב ב ג ד ד ו ז א ב גד גה וו וז אב אב ה הו ו א אב ג ג א ב ב ב ד ה ו ז ו זא זא ב ג ד ה ו ז א ג ג ד ו ו א ו ב ב ג ג ה ה ו אב גה דה וו וז אב גה הו הו אב אב גה ב ד ד ה ה ה ב ג ה ה ו א א ג ה ז ז א ג ג ה ז אב אב בנ דה דה וז א ג ג ד ו ו א ו א א ב ד ד ו בג דה דה הו זא זא בג ד א א ג ג ה ה ו ו ז ב ב ד ה א א א ג ג ה הו זא זא אב גה דה	א ב ג ד ה ו ז בבג גכה הכו השאחא זשג ד ד ה א א ב ב גד גה וו וז אב אב ה הו ו א אב ג ג א ב ב ב ד ה ו ז ו זא זא בג גה ד הו א ג ג ה ו ו א ז ב ב ד ה ה ו אב גה דה וו וז אב גה הו הו אב אב גה ב ד ד ה ה ה ב ג ה ה ו א א ג ה ז ז א ג ג ה ז אב אב בנ דה דה וז א ג ג ד ו ו א ו א א ב ד ד ו בג דה דה הו זא זא בג ד א א ג ג ה ה ו ו ז ב ב ד ה א א א ג ג ה הו זא זא אב גה דה	א ב ג ד ה ו ז בבג גכה הכו השאחא זשג ד ד ה א א ב ב גד גה וו וז אב אב ה הו ו א אב ג ג א ב ב ב ד ה ו ז ו זא זא בג גה ד הו א ג ג ה ו ו א ז ב ב ד ה ה ו אב גה דה וו וז אב גה הו הו אב אב גה ב ד ד ה ה ה ב ג ה ה ו א א ג ה ז ז א ג ג ה ז אב אב בנ דה דה וז א ג ג ד ו ו א ו א א ב ד ד ו בג דה דה הו זא זא בג ד א א ג ג ה ה ו ו ז ב ב ד ה א א א ג ג ה הו זא זא אב גה דה

לוח תיקון הסדרים הנקראים בשבתות בכל שנה

הפרק הרביעי מתשעה באב עד ערב סוכות	הפרק השלישי מעצרת עד תשעה באב	הפרק השני ממוצאי פסח עד עצרת	הפרק הראשון ממוצאי סוכות עד ערב פסח
שנה פשוטה סימנה קומו ותקעו בחה בשזה גכה זשג סמנס שנתות ושמונס סדרים	שנה פשוטה סימנה צומו וצלז בחה הכו השא זשג שנתות תשעה וסדרים עשרה חזר שכי סדרים	שנה פשוטה סימנה מנו ועצרו בכל סימני הפשוטות השנתות שסה וססדרים תשעה קרא נשלש שנתות שסה סדרים שסיס נכל שנת	שנה פשוטה סימנה פקיד ופסח בחה בשזה גכה הכז זחא זשג שנתות כ"ז וסדרים כ"ס חזר ז' סדרים
שנה מעוברת סימנה קומו ותקעו בחה השג זשה זחג השנתות עולפות ח' על סדרים חלק סדר אחד	שנה מעוברת סימנה צומו וצלז בשז גכו זחג זחא השג שנתות תשעה וסדרים עשרה חזר שכי סדרים	שנה מעוברת סימנה מנו ועצרו בכל סימני המעוברות השנתות שסה וססדרים שסה	שנה מעוברת סימנה סניר ופסח זחא השג השנתות כ"ט וססדרים כ"ח חלק סדר אחד
שנה מעוברת סימנה קומו ותקעו בשז גכו זחא השנתות כמנין ססדרים	שנה מעוברת סימנה צומו וצלז בחה זשה השנתות שמונס וסדרים עשרה קרא נשכי שנתות ארבעה סדרים		שנה מעוברת סימנה סניר ופסח בחה בשז גכו זשה זחג השנתות כמנין ססדרים

המאמר השלישי

מדבר על שנות החמה ועל חשבון התקופה ועל חשבון השמימים והיובלות
ועל כל התלוי בשנת החמה מחשבון שנות הגוים ואידיהם וחתימת
החבור. והמאמר הזה נחלק לעשרה שערים.

השער הראשון. כפתחון המאמר ופירוש שם השנה וגדרה והמהלוקת אשר
בין החכמים במדתה.

השער השני בפירוש שם התקופה וענינה ומדתה מדרך מהלך החמה
ברקיע ומדרך מהלכה המתחלף הנראה בארץ.

השער השלישי בתקופת שמואל וחשבונם וצורות הלוחות העשויות לה.
השער הרביעי בתקופת ר' אדא בר אבהו וחשבונה וצורות הלוחות
העשויות לחשבונה.

השער החמישי על איזו תקופה משני התקופות האלה נתקן מחזור
הלבנה.

השער השישי בחשבון השמימים והיובלות.

השער השביעי במהלוקת אשר בין החכמים בתחלת בריאת העולם
והספיקא אשר באה על מקצת העם במהלוקת הוה.

השער השמיני בחשבון אשר אנו הושבים עליו ליציאת מצרים ולהתימת
הזון ולחרבן ואיך יודע האחד מן השני.

השער התשיעי בפירוש חשבון האומות החושבים לחמה ולירח ולמנין
ימי חדשיהם ושנותיהם והמהלוקת אשר ביניהם בחשבון.

השער העשירי בחשבון אשר הושבים עליו מלכות אדום הרשעה את
שנותם ואת אידיהם וצורות הלוחות העשויות לחשבון הזה וחתימת החבור.

השער הראשון

בפחוקן המאמר ופירוש שם השנה וגדרה ומדתה :

הענינים המפורשים בכל חבור יש מהם באים לשמם ויש מהם באים משום דבר אחר והענין אשר אנו עתידים לפרשו בשער הזה אינו כן לשמו אבל משום דבר אחר כי שנת החמה לא הקרו רז"ל על מרתה דבר לשמה ולכבודה, אלא כדי לתקן חשבון שנת הלבנה על מדת שנת החמה עד שיהיו שניהם יחד שווים בסוף כל מחזור, ומפני זה באו לפרש ולחפש על חשבון התקופות ולפשפש על מהלך הלבנה ולדקדק על מדת הדשיה ושנותיה ויכולים אנו היום הזה שלא להצטרך אליה ולא לחקור עליה, כי המחזור הלבנה המתוקן וחמדוקדק אשר הוא מסורת בידינו מאבותינו המציאנו כל צרכנו בחשבון, ומסרו לנו דרך מתוקן להיות חרשינו ללבנה ושנותינו לחמה כאשר צונו ה' אלהינו עליו, והמאמר אשר עבר בחשבון המועדים והחדשים והשערים הבאים לפנינו יהיה מספיק לו ואינו צריך אל המאמר הזה, אבל הרוצה לתת עיקר הדבר ולעמוד על סוד החשבון הזה על בוריו והיאך נתקן מתחלתו צריך הוא לדעת מדת שנת החמה ותקופותיה ושאר הענינים אשר יהיו מפורשים בעזרת האל במאמר הזה, ותמצא שנת החמה אם איננה מפורשת בכאן יהיו כל הענינים המהוברים מקודם יוצאים משמה ומתבארים מפירושם, ויש מנבני הדור החוקרים על איתן לשון הקדש אומרים אין השנה נאמרת על העיקר אלא על שנת החמה בלבד אשר היא שונה אל מקומה הראשון בסוף כל שנה וחזרת אל ענינה אשר היתה נהגת בו וחזרין עמה הימים והלילות בארך או קצרן והחום והקור ושאר עניני הזמן על מנהגן אשר היה עליו בלא חלוקה ככתוב ויהי לתשובת השנה (מלכים א כ כו), ואין אתה מוצא דבר שהוא שב אל ענינו בתשובת השנה כי אם החמה בלבד, ומפני זה אמרו אין השנה אלא שנת החמה לבדה, ושנת הלבנה תקרא בלשון הקדש ימים ככתוב ימים תהיה גאלהו (ויקרא כ כט), ואחריו כתיב ואם לא יגאל

עד מלאת לו שנה תמימה (ס 5), ואמרו הקב"ה נתן רשות לבעל הבית לגאול את ביתו כל שנת הלבנה הנקראת ימים, והארץ לו בומן והמתין עליו עד השלמת שנת החמה דכתיב והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו (ס 5), ואמר בסופה עד מלאת לו שנה תמימה, ואמרו רבותינו ז"ל שנה תמימה ר' ואמר מונה שס"ה כמנין ימות החמה להודיעך כי השנה אשר היא שנת החמה היא תמימה, מפני שהיא עומדת על קצבה אחת לעולם ושנת הלבנה אינה עומדת על ענין אחד, אבל פעמים היא פשוטה ופחות משנת החמה ופעמים היא מעוברת ועודפת על שנת החמה, וכן אנו מוצאים בתורה בכל מקום אשר הוא צריך להשלים את השנה מוסיף על י"ב חדשי הלבנה עשרה ימים אשר הם כמותו שנת החמה הנקראת תמימה על שנת הלבנה הפשוטה ככתוב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש (ס 5 כ 5), ומיד כתוב וקדשתם את שנת החמשים שנה (ס 5 י), ובידוע שראש החדש השביעי הוא תחלת השנה ולא קרא אותה הכתוב שנת החמשים עד שעברו ימים עשרה מן השנה, מפני ששנת תשע וארבעים יכול היתה צריכה לעבור ולא עברו אותה מפני שהיא שנת השמטה ואין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית והשלמה הכתוב והוסיף עשרה ימים ואח"כ קדש שנת החמשים, וכן במעשה המבול בתחלתו ככתוב בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש (גראסי 1 א), ובסופו כתוב ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש (ס 7). בתוספת עשרה ימים, ללמדך שאין השנה מתמלאה ונחשבת שנה אלא לחשבון החמה, אבל לחשבון הלבנה כתוב ועלה איש מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבח (סמואל א 5), והומן אשר עליו סובבים מועדי הובח וההשתחוויה היא שנת הלבנה, וסבר בעל הטעם הוזה להביא ראיה מכתבי הקדש שאין קורין שנה אלא לשנת החמה בלבד, ושנת הלבנה קורין לה ימים ואין קורין לה שנה, ואין הטעם הוזה נתקן בידו כל כך שהרי מצאנו כתוב שלש פעמים בשנה ושלש רגלים בשנה, ובידוע שהשנה הזאת היא שנת הלבנה אשר עליה תסוב הרגלים והמועדים אשר בשנה, ותמצא מן הכתוב בפירוש שנת הלבנה נקראת שנה י אבל יש לבעל הטעם הראשון לומר ימים * הוא שת מיוחד נאמר על שנת הלבנה בלבד ואינו נאמר על שנת החמה, ויכול התרוץ הוזה לעמוד בידו אם לא יאמר לו אדם הרי מצאנו בכתוב ויהי לימים מימים ובעת צאת הקץ לימים שנים (ד"ס כ 5), וכתוב ואני אתן לך עשרה כסף לימים וערך בגדים ומחיתך (סופטיס י 1), ואין אתה יכול להעמיד הכתובים האלה על שנת הלבנה בלבד אבל יכול יהיו על שנת החמה ויכול על שנת הלבנה, ויעמוד בידנו מכל הדק הוזה כי שני השמות האלה שנה וימים נאמרים בחבור על שנת החמה ועל שנת הלבנה י אבל יש לבעל הטעם הראשון לומר כיון שאין אתה יכול להעמיד שני הכתובים האלה על שנת החמה ממש נאמר לך אינו נאמר אלא לשנת הלבנה, כי הכתוב הראשון אשר אמר ויהי לימים מימים לא אמרה על הלשון הוזה אלא כנגד דברי אליהו אשר אמר ימים על ימים ולא זכר בכל הענין הוזה שנה ללמדך שאינו מדבר על שנת החמה אלא על שנת הלבנה, וכן הכתוב האומר עשרה כסף לימים היא שנת הלבנה אשר היו ישראל חושבים

(* נכ"י כתוב תחת ימים וזו"ל כ"ל כ"ס: אבל יש לבעל הטעם הראשון לומר שנה נאמרת בחבור על שנת החמה ועל שנת הלבנה וימים הוא שם מיוחד וכו'.

עליה, ויעלה בידך שהשנה נאמרה בעיקר על שנת החמה ובדמיון הדבר ועל דרך הדבור נאמרת על שנת הלבנה, וכל הענין הזה אם אינו מצורך העיבור ומחשבונו הוא תלוי בו משום צד ומפרש את טעמי השמות המשמשים בו ואנו עתה שבים אל צורך החבור הזה ואומרים כי שנת החמה הוא הזמן אשר החמה מתחילה בגופה להתגלגל ולהלך על רקיעה מנקודה אחת ממנו עד שהיא גומרת כל רקיעה וחוזרת אל הנקודה בעצמה אשר התחילה ממנו להתגלגל, זה הוא גדר השנה המפרש את טעמה והמעמיד את ענינה אשר עליו מונים כל האומות את שנותם וכל בני אדם את ימות חייהם, והזמן הזה יש בין חכמי האומות מחלוקת גדול והיו כל קדמוניהם מטרדיים את עצמם לחפש עליו ולהעמידו על בוריו, מפני שאינם יכולים להבין מהלך הלבנה ולא מהלך אחד מן הכוכבים אלא מתוך מהלך החמה, וכשהיו מבינים בבירור מדת שנתה היו מבינים את מהלכה, ומתוך מהלכה יבינו את מהלכי הכוכבים אשר הם תלויים במהלכה, ומפני זה היו צריכים לחקור על מהלך החמה ולחפש עליו ולהעמידו על יסודו. ואחר כל החקירה הזאת נחלקו בענין הזה על שלשה חלקים: החלק האחד הם אנשי הודו וכל הנושטים מהם נגבה עד סוף הישוב בדרום והם אומרים שנת החמה היא שס"ה יום ושש שעות וחמישית השעה וחלק אחד מי"ב חלקים בחמישית השעה והיא לחלקינו רל"ד חלקים על רביע יום, ואין אחד מאנשי החכמה הזאת אשר בפאת צפון מודה לבעלי הטעם הזה אבל אומרים נשתבש עליהם החשבון, מפני שהיו חושבים בלבם כי אין לכל אחד מן הכוכבים המיושבים אשר ברקיע השמיני שום מהלך בעולם, אבל הם נמסמרות מסומרין שאין זוים ממקומם, ומפני זה קראו להם כוכבים מיושבים, וכן הוא דעת אנשי הודו וכל שוכני נגבה בכוכבים האלה, ויש להם דעת אחרת בנקודות הרקיע המיושבת אשר עליהם סמך ההקפה הנקרא קוטב הרקיע, ואומרים שיש להם מסבה וחזרה על דרך רחוקה וקשה לפרש בכאן, והיו צריכים אל הדעת הזה כדי לתקן הטעות אשר טעו במדת שנת החמה, לפי שהיו חוקרים על מדת שנת החמה מעת צאת אחד מן הכוכבים היושבים מתחת אורה כשהיא מתרחקת ממנה, והיא נראה קודם וריחת החמה במזרח עד שיצא מתחת אורה פעם שנית ונראה כמו כן בשנה האחרת, וחקרו על זה שנים רבות שנה אחר שנה, וחקשו תחלת החקירה הזאת באחריתה ולקדו המתור אשר ביניהם וחלקו אותו על מספר השנים ועלה בידם שמדת שנת החמה עורפת על שס"ה יום ורביע בחלקים אשר זכרנו למעלה, ולא הששו אל מהלך הכוכבים האלה ולא שמו לבם עליו ולא ידעו כי כל אחד מן הכוכבים המיושבים מהלך בכל מאה שנה חלק אחד מש"ס חלקים ברקיע לדברי הקדמונים מאנשי החכמה הזאת. אבל לדברי האחרונים אשר חקרו על מהלך הכוכבים האלה ודקדקו בו יהיה מהלך כל אחד מהם במאה שנה כגון חלק אחד וחצי חלק מהלקי הרקיע, ואם אנו חושבים מהלכם על דעת הקדמונים תמצא כל כוכב מהם הולך בשנה אחת ל"ו חלקים שניים מששים חלקים בחלק אחד מהלקי הרקיע, ותמצא החוקרים על מדת שנת החמה מן הדרך הזה לא עלתה בידם מדת שנה תמימה לחמה, אבל שהיא מותרת על התמימה כדי מהלך החמה בל"ו חלקים שניים מהלקי הרקיע הנקראים רגעים, והחמה הולכת ברגעים האלה בכדי רס"א חלקים מהלקי השעה לחשבונו, הוצא מן רל"ד חלקים אשר הוסיפו הם במדת השנה על שס"ה

יום רביעי ישאר בידך על מדת השנה שס"ה יום ושש שעות פחות כ"ו חלקים והרי נמצא לדבריהם שנת החמה פחות משס"ה יום ורביעי והם שמו אותה עודפת על רביעי היום, ואם היינו חוקרים על מדתה לדעת החושבים לדברי הקדמונים אשר היו חושבים למהלך הכוכב המיושב חלק אחד וחצי בכל מאה שנה היו מוצאים החסרון מרביעי היום קמ"ד חלקים מחלקי השעה, ותהיה השנה מכאן שס"ה יום וחמש שעות תתקל"ו חלקים, ונראה לנו שאנשי הודו וכל הסומכים עליהם טעו בחשבונם מן הדרך הזה, ונתברר לנו מאיזה ענין טעותם, ואלו הם דברי החלק האחד מחכמי הגוים המדברים על מדת שנת החמה: והחלק השני הם רוב חכמי יונים המדקדקים בחכמה הזאת כגון אברכש ובסלמיוס וכל הנלויים אליהם מחכמי האומות, והיו אומרים מדת שנת החמה היא שס"ה יום ורביעי פחות חלק משלש מאות חלק ביום, וכשאתה מחזור את המדה הזאת לחלקים שלנו היתה שס"ה יום וחמש שעות ותתקצ"ג חלקים ושלשה חמישיות החלק, זו היא מדת השנה לדברי אלו, ובאו לחקור על זה טעות אנשי הודו אחרי עמדם על טעותם, ואמרו לא נאה לחקור על מדת מהלך החמה מדרך דביקתה עם כוכב אחר או מדרך פירודה מכוכב אחר מפני שאנו משפדים שמא נוסף על מהלך החמה מהלך הכוכב אבל ודאי אנו מוסיפים, כי ברור לנו שכל כוכב יש לו מהלך בפני עצמו, ויהיה מהלך הכוכב עורף על מהלך החמה, ונהיה דורשים על מדת שנת החמה התמימה ויעלה בידינו מדת שנה עדופה ואין זה דרך החקירה, אבל ראויים אנו לחקור על מהלך החמה ממהלך החמה עצמה אם נקבע לה מקום שתהיה מתחלת ממנו לסבוב ברקיעה עד שתהיה חזרת אל המקום ההוא בעצמו לא לפני ולא לאחרי, ואנו מוצאים ברקיע ארבע נקודות שהן ראיות לחקור מהן על הענין הזה שתי נקודות אשר בהם ישתוו היום והלילה בכל העולם והם ראש מלה וראש מאונים, והשלישית הנקודה אשר בה היא סוף מלאות היום וחסרון הלילה והיא ראש סרטן, והרביעית הנקודה העומדת כנגדה והיא ראש גדי, מפני שבכל אחת מנקודות האלה יהיה מהלך החמה נחלק בענינו מצורה אחת אל צורה אחרת, ויכולין אנו להבין את חלופה באיזו עת יהיה מן היום, ואין אתה יכול להבין את זה בשאר מקומות הרקיע, מפני שאין החמה מתחלפת מענין אל ענין אחר כי אם בארבע נקודות אלו, וכל הענינים האלה הביאו להוק את דעתם ולשבח את דרכם. וכשבאו לפרש את מעשיהם ורך חקיהם אמר אברכש מהם חקתי בשנים רבות אל השעה אשר החמה באה בכל אחת מן הנקודות האלה בכלים אשר הצגתי לחקור על זה ובכלים אשר היו מוצגים מקדם באלכסנדריא לחקור על הענין הזה, ומצאתי המספר לחמה על שס"ה יום אינן רביעי שלם, אבל פחות מרביעי דבר מועט שאין אדם יכול להכירו בשנה אחת ולא בשנים, ואחרי שנתברר לי חקתי שהיתה כהוגן וכשורה הקשיתי אותה על החקירות אשר מצאתי לחכמים הקדמונים מפורשת אשר היו לפני בכדי מאתים שנה ויותר, ובדקתי על העורף הזה מתוך השנים האלה ומצאתי אותו רביעי יום פחות חלק אחד משלש מאות חלק ביום, ולא סמכתי על הבדיקה הזאת פעם אחת ולא שתיים, אבל בדקתי אותה הרבה פעמים מהם בחקירות אשר היו בראש מלה ובראש מאונים ומהם בחקירות אשר היו בראש סרטן ובראש גדי, מכל ארבע נקודות האלה חקתי פעמים רבות ולא מצאתי חלוף בענין הוד"ע שהתברר לי שהעורף הזה הוא רביעי יום פחות חלק אחד מט' ביום בלא ספיקא, וכמעשה

הזה עשה בשלמיום והקיש הקירותיו על הקיר אברכש ועל הקיר החכמים אשר היו לפני אברכש ולא מצא חלוף בענין הזה, והסכימה דעתו על דעת אברכש, ועל דעתם הסכימו כל החכמים הבאים אחריהם עד מלכות ישמעאל, והחלק השלישי הם הנקראים מלמדי חכמת ההויון אומרים מדת שנת החמה היא רביע יום שלם על שס"ה, ואמר עליהם בשלמיום מלמדי החכמה הזאת הקרו על מהלך החמה בשנה אחת ולא ניצאו בעודף פחות מרביע יום אלא בדבר מועט שאינו ניכר בפעם אחת מפני מיעוטו גזרו עליו שהוא רביע שלם, ולא הטריחו עצמם לחקור עליו מדרך רחוקה ולא הביטו אל הקירות הקדמונים אשר היו לפניהם, כי לא היה רצונם להעמיד הדבר על בוריו אלא ללמד את העם ענין החקירה וצורת המהלך ופעם אחת לתלמיד מספיק לו בבדיקה לדעת הענין וללכת על הדרך, ומפני זה אתה מוצא בחשבונם קירוב וטעות, ואמר אברכש עיינתי בדברי האנשים האלו והשבונם ומצאתי בכל השע עשרה שנה החדשים אשר הם חושבים יוצאים אל דעת אחת על החשבון הנכון אשר אנו חושבים החדשים עליו, אבל לחשבון השנים יש בינינו וביניהם יום אחד בכל ש' שנה, ומפני זה לא נאה לסמוך עליהם במדת שנת החמה, ועל דעת אברכש ובשלמיום סמכו כל חכמי יונים, ועל הדעת הזה היו קדמוני הכשריים והכלדיים כאשר נראה מדבריהם וממעשיהם אשר היו עושים בכבוש השנה, מפני שהיו מונים לכל שנה רביעית משנותם שס"ו יום וקורין לה שנה כבושה, והיו נוהגים המנהג הזה שלש מאות שנה ומדלגים פעם אחת ועושים הכבושה לשמונה שנים, והיו חושבים בכל ש"ד שנה שיהיו הם י"ו מהזורי הלבנה ע"ה שנה כבושה, והיה להם ע"ו שנה אלו היו חושבים העודף בשנת החמה רביע יום שלם, ומכאן אנו רואים שדעתם היתה נוטה לדעת היוונים בענין הזה ואין ביניהם אלא מעט משדור, והוא שאלו מונים לחסרון הרביעי חלק אחד מש' חלקים ביום ואלו מונים חלק אחד מש"ד חלקים ביום, והרי נתפרש דעות שלשה החולקים במדת שנת החמה, הראשונים שהם מונים יותר מרביע לא הורו להם אחד מחכמי פאת צפון, והמונים רביע שלם לא דקדקו בחשבון, והמונים פחות מרביע הורו להם רוב החכמים אבל יש ביניהם מחלוקת בשיעור הפחות הזה, ולא הארכתי לפרש את מחלוקתם בו כי אין אנו צריכים אליו בענין אשר אנו עתידים לפרש בעורת האל:

השער השני

בפירוש שם התקופה וענינה ומדתה מדרך מהלכה ברקיעה ומדרך מהלכה המתחלף הנראה בארץ:

כבר ידעת שהחמה מתחלפת במהלכה ומחלפת בו את ענין הימים והלילות, כשחיא נוטה ברקיעה מצפון לגלגל השוה אל הדרום ומן הדרום אל הצפון יהיו היום והלילה מתחלפים במדתן, ומפני שהיא מתרחקת פעם אחת מן הארץ ומתקרבת ממנה פעם אחרת נראה מהלכה מתחלף בעיני בני אדם, ועלת שני הענינים האלה ומעמם מפורש במאמר ראשון מן החבור הזה ואינו צריך לפרשו

פעם שנית בכאן, וכל אחד משני עינים אלו בהתחברם גדולים לארבעה חלקים שכל אחד מהם נקרא בלשון הקדש תקופה, והשם הזה דומה לאנשים שהוא הציב מתוקף כמו את כל תוקף (אסתר ט כט), אשר פירושו חזק וכה ואומרים תקופה כאלו אמרנו חזקה כלומר מחזקה, ואומרים נקרא העת הזה תקופה מפני שהומן הגיע לאחרית תקפו וחזקו ומכאן ואילך הוא מתחלף לענין אחר, והשם הזה אינו נכון בעיני, כי תוקף כל דבר וחזקו אינו נמצא לא בתחלתו ולא באחריתו אבל באמציעותו, ואלו היה שם התקופה לקוח מן תוקף אשר הוא חזק לא נאמר על תחלת הומן אבל על אמציעותו כשהוא מתחזק ומתגבר, ואלו היינו מודים לדבריהם אלה שהיו אומרים בתקופת השנה היאך יכנס החזק בכאן ואיך נוכל לומר שהחזק היא בתחלתה או באחריתה, וכן לתקופת הימים איזה חזק נשים בה, ומשקל לתקופה בכאן פעולה:

אלו אנו אומרים שם התקופה לקוח מן הקפה אשר מעמה חזרה וסבוב ככתוב וסבותם את העיר כל אנשי המלחמה הקף את העיר פעם אחת (ישועה ו ג), וכן יוסב ארון ד' את העיר הקף פעם אחת (סו ו א), ותראה מכאן כי ההקפה היא השלמת הסבוב עד סופו, והסובב יכול יהא סובב את מקצת העיר ולא יהיה משלים את כל העיר, ומכאן אמר הקף את העיר כלומר השלם אותה לסבוב פעם אחת, וכן כתוב כי הקיפו ימי המשתה (איוב א ס), כי השלימו לסוב על כל הבנים, וכן כי סבבני כלבים עדת מרעים הקיפוני (תסליס כג ז), כלומר ששמו עלי מכל סביבותי, וכן כתוב מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם (סו יט ז), אשר פירושו יצא מן הקצה וחזר אל הקצה אשר הוא דרך מהלך החמה ואין נסתר מחמתו בכל המהלך הזה, ויהיה משקל לתקופה תפולה כמו ענין תשועה אשר ענין שרשם ואיתנם ענין אחד הוא, ויהיה תקופת השנה חזרת השנה או השלמת השנה, וכן לתקופת הימים להשלמת הימים, ואנו קוראין לארבעת חלקי השנה תקופות, מפני שהומן בכל תקופה מהן גומר את ענין אחד ממדת הלילה והיום בחסרון או יתרון ומתחיל בענין אחר, וכן במהלכה ובמעמדה מן הארץ בכל תקופה ותקופה גומרת ענין אחד ומתחלת בענין אחר:

התקופה האחת כשהיום והלילה שוים והיום מתחיל להוסיף על הלילה והחמה בעת ההיא בראש מלה על גוף גלגל השנה הולכת לעלות בצפון מן גלגל המזלות והיא במרחקה הבינוני מן הארץ עולה אל גבהה הגדול, והיא במהלכה השנה באה להמתין בו ולקצרו, והיא מכל צד באה לעלות ולהארץ הן מדרך מהלכה ברקיע הן מדרך קרבה ורחקה מן הארץ, ומפני זה שמו מול מלה ראש המזלות, והתקופה הזאת היא תקופת ניסן מפני שהיא ברוב השנים נוספת בחדש ניסן:

התקופה השנית כשהחמה הלה בראש סרטן יהיה היום בסוף ארכו והלילה בסוף קצורה, וכן הצל בחצי היום הוא באחריתו קצר ומהלך החמה באחרית מתינותה ומעמדה מן הארץ בגבהה הגדול, ומנקודת ראש סרטן ולהלן היום מתקצר והלילה מתגדלת ומאריכה ואוחזת מן היום אחר שהיה היום ארוז ממנה, וכן הצל בחצי היום פושט ומאריך, ומהלך החמה ממעיש את מתינותה ורץ להגיע אל המהלך השנה, והחמה יורדת מגבהה הגדול להתקרב אל הארץ וממעישה את רחקה אשר העמיקה בצפון ונוטה לחזור אל גלגל השנה, והתקופה הזאת היא תקופת תמוז מפני שהיא ברוב השנים נוספת בחדש תמוז:

התקופה השלישית כשהחמה באה מפאת צפון לחול בגוף גלגל השוה ובראש מול מאונים והיום והלילה שוים כאחת כאשר היו בראש שלה, אלא שהיום מתמעט והולך והלילה ארוכות ממנו ומוסיפה, והחמה באה אל פאת דרום להלך במזלות הדרומיים ופונה מן מרחקה הבינוני מן הארץ לירד אל גבהה הקרוב והיא במהלכה השוה נוספת עליו להרצו, והצל בחצי היום מוסיף בו והולך, והתקופה הזאת היא תקופת תשרי מפני שהיא ברוב השנים נופלת בתשרי:

התקופה הרביעית כשהחמה חלה בראש גדי והלילה מגעת לסוף ארכה והיום לסוף קצורו, וכן הצל בחצי היום ארוך עד סוף מרת ארכו בחצי היום בכל מקום בפאת צפון ומהלך החמה בסוף מריצותה ובגבהה הקרוב מן הארץ, ומראש גדי ואילך היום מתגדל ומאריך ואורו מן הלילה אחר שהיתה הלילה ארוכות ממנו והלילה מתקצרה אחר שהיתה מתגדלת, והצל בחצי היום ממעיט את ארכו ומתקצר, ומהלך החמה ממעיט את מריצותו ונדהג להקריבו אל המהלך השוה והחמה עולה מגבהה הקרוב אל גבהה הבינוני, וכן היא יוצאה מעומקה שהעמיקה בדרום להתקרב אל הקו השוה, והתקופה הזאת היא תקופת שבט מפני שהיא ברוב השנים נופלת בשבט:

ומדת התקופות האלה אינה על מנהג אחד אבל על שני ענינים. אם אתה חושב אותם מדרך מהלכה השוה אשר היא מתהלכת בו על גלגל רקיעה תמצא מדתם שוה כל אחת מהם צ"א יום וכגון שבע שעות ומחצה, ואם אתה חושב אותם על המהלך המתחלף לא תמצא מדתן שוה, ומפני שמרכו רקיע החמה יוצאה ממרכו הארץ יהיה הקו החולק את גלגל המזלות לשני חלקים שוים חולק את גלגל רקיע החמה לשני חלקים שאינם שוים, ויהיה מפני זה מדת ד' תקופות אלו אינן נראות שוות בגלגל המזלות, אבל כשהחמה היא בראש סרסן היא קרובה מגבהה הגדול כאשר זכרנו למעלה, וכשהיא הולכת ממול סרסן אריה ובתולה הולכת מגלגל רקיעה יותר מתשעים חלקים ונראים בגלגל המזלות תשעים חלקים ולא יותר, והיא הולכת בהם צ"ב יום וכגון חצי היום והזמן הזה הוא הנקרא חום, וכשהיא מהלכת מראש מאונים עד סוף קשת היא מהלכת מגלגל רקיעה פחות מצ' חלקים, ונראים בגלגל המזלות כאלו הם תשעים חלקים שלמים והיא הולכת בהם פ"ח יום, והזמן הזה הוא הנקרא חורף. וכן כשהיא מהלכת מראש מול גדי עד סוף דגים הולכת ברקיעה פחות מצ' חלקים, ונראים בגלגל המזלות כאלו הם תשעים חלקים שלמים, והחמה מהלכת בהם תשעים יום וכגון רביע יום, והזמן הזה נקרא קור. וכשהיא מהלכת מראש שלה עד סוף תאומים היא מהלכת בגלגל רקיעה יותר מתשעים חלקים, ונראים בגלגל המזלות צ' חלקים שלמים והיא הולכת בהם צ"ב יום וכגון חצי יום, והזמן הזה נקרא קיץ. ואתה רואה מדת הימים האלה אינן שוות, וכל שני זמנים מהם שיהיו זה אחר זה אינם שוים עם שני הזמנים הנז', כגון אם אתה אורו מרת הקיץ והחום יהיו קפ"ז יום וישארו מדת החורף והקור קע"ח ורביעי. וכן אם אתה אורו מרת החום והחורף יהיו ק"פ יום וחצי וישאר לקור ולקיץ קפ"ה פחות רביעי יום, כך הוא ענין הזמנים האלה ובמהלכם זה אחר זה, ואם אתה מלוה כל זמן מהם אל הזמן אשר היא תמורתו נמצא השנה נחלקת לשני חלקים שוים, כי הנה תמורת החום היא הקור ושני הזמנים האלו יחד הם קפ"ב יום ויותר מחצי יום, וכן הקיץ תמורת החורף ושניהם יחד הם כמו כן קפ"ב יום וחצי יום וכמעט יותר.

ומצאנו הכתוב אומר עוד כל ימי הארץ זרע וקציר והיום וקור וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו (נראשית ח כג), וחלק הכתוב בזה את השנה לששה חלקים, זרע כשהחמה הולכת במזל עקרב וקשת, וכנגדו קציר כשהחמה בשור ותאומים, קור כשהחמה בגדי ודלי, וכנגדו חום כשהחמה בסרטן ואריה, קיץ כשהחמה בדגים וטלה, וכנגדו חורף כשהחמה במאזנים ובתולה, להוריעך כי האדם מתגלגל כל ימי חייו מדבר אל תמורתו ומענין אל חלופו ואין מנהגו בעולם עומד על צורה אחת ולא על דרך אחד, והקב"ה מנסה אותו ומייסרו כדי אם יהיה בצרה אל יתייאש מן הטובה ויקה לצורו ויוחיל רחמיו, ואם יהיה בטובה אל יהי נוטה בה ויהיה מפחד תמיד שמא יגרום העין וירע לו כי אין העולם הזה עומד על סדר אחד, אפילו היום האחד הוא מתהפך מצורה אל צורה שנאמר ויום ולילה לא ישבתו ואתה מוצא כל זמן מהם עם תמורתו שניהם יחד דומים למדת זמן אחר עם תמורתו, ואם כל אחד מהם בפני עצמו אינו שוה עם חברו: מדת הזרע אינו שוה עם מדת הקציר, ושניהם יחד קכ"ב יום פחות רביע, אלא שמדת הקציר אשר היא טובת הזרע והנאתו לבני העולם הזה ארוכה ממדת הזרע, וכן מדת הקור והחום יחד קכ"ב יום פחות רביע ומדת החום ארוכה ממדת הקור, וכן מדת קיץ והחורף יחד קכ"ב יום פחות רביע והקיץ ארוך מהחורף, ודל"צ ציו עלינו למנות זמני השנה הארוכים ארוכים והקצרים קצרים, וקבעו לנו זכרון השל מראשית הפסח עד אחרית הסכות וביניהם לעולם קפ"ה יום, והחדשים האלה הם רוב ימי הקיץ והקציר והחום אשר ימי כל אחד מהם ארוך מימי תמורתו וקבעו לנו זכרון הגשם מאחרית הסכות עד הפסח וביניהם בשנה פשוטה קס"ט יום ובמעוברת קצ"ט יום, ואם אתה מחלק המעוברות על שנות המהווה יבוא לכל שנה ושנה ק"פ יום והם פחות מימי השל חמשה ימים, ובחדשים האלה יבוא רוב ימי החורף והזרע והקור אשר כל אחד מהם קצר בזמנו מזמן תמורתו, ובכאן הראונו דל"צ שאין זמן מזמני השנה וחלקיה שוים זה עם זה, ולחשבון התקופה לא עשו כן, אבל מפני שראו כל אחד מהזמנים האלה עם תמורתם שוים במדתם עם מדת זמן אחר ותמורתו מסרו לנו חשבון התקופות על מחלק החמה השוה כדי להקל עלינו דרך החשבון, ונתנו בימי השנה שתי מסורות, האחת לדעת מלמדי החכמה האומרים שנת החמה שס"ה ורביעי יום שלם זו היא תקופת שמואל, והשנית לדעת החוקרים והמדקקים האומרים מדת שנת החמה שס"ה יום ופחות מרביעי יום וזו היא תקופת ר' אדא בר אבהו, ולא הווקו לחוש אל דברי האומרים שס"ה ויותר מרביעי מפני שדבריהם שברים ואתי בא לפרש דרך חשבון שני התקופות האלה ומתחיל בחשבון תקופת שמואל בעזרת האל :

השער השלישי

בתקופת שמואל ודרך חשבונה וצורות הלווחות העשויות לה :

מדת שנת החמה לדעת שמואל היא שס"ה יום ורביעי יום שלם, וכשאתה משליך הימים האלה ז' ו' ישר בדרך יום אחד ורביעי בין שנת החמה לשנה

אחרת מימי השבוע, ורביעית ימי שנת החמה הם ימי תקופה אחת על המחלק
השנה צ"א יום ושבע שעות ומחצה, ואם תשליכם שבעה שבעה ישאר בידך
שבע שעות וחצי בלבד בין תקופה לתקופה בימי השבוע, ובידוע ששנת הלבנה
היא שנ"ד יום וח' שעות ותתע"ז חלקים, ובינה ובין שנת החמה עשרה ימים
כ"א שעות ר"ד חלקים ששנת החמה מותרה על שנת הלבנה, ואם אתה
מחלק המותר הוזה לארבעה חלקים יהיה החלק האחד ב' ימים י"ז שעות שכ"א
חלקים, והוא העודף היותר לתקופה אחת על שלשה חרשי הלבנה, ואם אתה
לוקח מותר שנת החמה על שנת הלבנה ותכפול אותו י"ש פעמים כמנן שנות
המחזור יהיה בכפלו קק"ו יום י"ה שעות תרל"ו חלקים, הוצא מהם קק"ו יום
י"ז שעות קנ"א חלקים שהם ימי שבעה עבורים אשר במחזור ישאר בידך שעה
ותפ"ה חלקים אשר העדיפה שנת החמה על שנת הלבנה בכל מחזור ומחזור
אחר שבעה עבורים אשר עברו בו, והתקופה הראשונה אשר היתה בעולם
לדברי הכל היא תקופת ניסן כשהחמה הלה בראש מלה, והתקופה הזאת היתה
בתחלת ליל רביעי כשנבראו המאורות, והיה מולד ניסן בשנה ההיא ט' תרמ"ב
מליל רביעי, והקדימה התקופה למולד ניסן זה ראשון שהיה בעולם לדברי
שמואל ז' ימים ט' שעות תרמ"ב חלקים, כאלו היתה אחר מולד אדר כ"ב
יום ג' שעות קנ"א חלקים, וכשיהיו כל המסורות האלה מסורים בידך ונצורים
בלבך בא ומנה התקופה לדעת שמואל בכל עת שאתה רוצה והוי יודע כי ברור
לך מכאן שאין תקופת ניסן נופלת לעולם אלא בתחלת הלילה או בחצי הלילה או
בחצי היום או בתחלת היום, מפני שאין בין שנה לשנה להחמה בימי השבוע כי
אם יום ורביעי, ואם תקופת ניסן הראשונה היתה בתחלת הלילה בידוע שהיתה
לשנה אחרת בחצי הלילה השנית אחר יום ורביעי, ולשנה השלישית תפול בתחלת
היום, ולרביעית בחצי היום, ותחזור בשנה החמישית לתחלת הלילה כאשר היתה
בראשונה, זה מנהג תקופת ניסן אשר היתה בתחלת ליל רביעי, ובידוע שתקופת
תמוז הבאה אחריה היתה בו' שעות ומחצה מליל ד', ותהיה מפני זה תקופת
תמוז נופלת לעולם או בו' שעות ומחצה בין ביום ובין בלילה, ותקופת תשרי
הראשונה היתה בג' שעות מיום ד', ותהיה מפני זה תקופת תשרי נופלת לעולם
או בג' שעות או בט' שעות בין ביום ובין בלילה: ותקופת טבת הראשונה
נפלה בעשר שעות ומחצה מיום ד', ותהיה מפני זה תקופת טבת נופלת
לעולם או ב' שעות ומחצה או בר' שעות ומחצה בין ביום ובין בלילה, וכל
הנגול הוזה וההקפה ישלם בכל כ"ה שנה ויחזור לראש, ועל זה קראו לכל
כ"ה שנה מחזור גדול להמה, מפני שהיום ורביעי אשר היו עודף מימי
השבוע בשנת החמה יספה כלו ויצא ז' ז' בכל כ"ה שנה.

ומכאן אם אתה רוצה לדעת באיזה יום מן השבוע התקופה נופלת הוי
יודע כמה שנים שלמות יש מניסן שנברא בו העולם עד השנה אשר התקופה
הזאת בתוכה ואין עד בכלל והשלך השנים האלה כ"ח כ"ח, והנשאר פחות
מכ"ה הוסיף עליו רביעיתו והשליכוה ז' ז', והנשאר בידך ז' או פחות מז'
אם תקופת ניסן אתה דורש תחיל לחשוב אותן מתחלת ליל ד' והיום אשר
ישלים בו ההשבון הוא יום התקופה, ואם תבקש תקופת תמוז אתה מתחיל
מז' שעות ומחצה מליל ד', ואם אתה מבקש תקופת תשרי תחיל מג' שעות
מיום ד', ואם טבת מעשר שעות ומחצה מיום ד' והרע באיזה יום התקופה
נופלת מימי השבוע, כאלו היית רוצה לדעת תקופת ניסן אשר לפני תשרי

משנת ד' אלפים תתפ"ג לבריאת עולם לחשבוננו אשר אנו מונים אותו מתשרי
 והוא ד' תתפ"א שלמות וששה חדשים לחשבוננו מתשרי, אבל לניסן אשר לפניו
 הם ד' אלפים תתפ"א שנים שלמות למי שהוא מונה מניסן שנברא בו העולם,
 השליך אותם כ"ה ב"ה ישאר בידך תשעה הוסף עליהם רביעתם יהיו י"א
 ורביע השליך מהם ז' ישאר לך ד' ורביעי. ואם אתה חושב לתקופת ניסן
 תתחיל למנות מתחלת ליל ד' ישלמו לך ד' ורביעי באחרית יום ז' ותהיה
 התקופה בו' שעות מליל א', ואם אתה חושב לתקופת תמוז אתה מתחיל
 מו' שעות ומחצה מליל ד' ועלה החשבון בשעה וחצי מיום א', ולתשרי
 אתה מתחיל מג' שעות מיום ד' ותהיה התקופה בס' שעות מיום א', ולשבת
 תתחיל מי' שעות וחצי מיום ד' ותגיע אל ד' וחצי מליל ב' ובו תהיה תקופת
 שבת. ועל הענין הזה אתה יכול לדעת יום התקופה ושעתה מימי השבוע בכל
 עת שתרצה, ואם תבקש לדעת באיזה חודש מהודשי הלבנה התקופה נוספת
 ובכמה ימים מן החודש היא יודע כאשר ידעת למעלה כמה שנים יש מניסן
 שנברא בו העולם עד ניסן אשר הוא ראש חודשי השנה אשר אתה דורש את
 תקופתיה ועשה מן השנים האלה מחזורות של י"ט שנה כל מחזור ומחזור,
 אם יצאו כל השנים מחזורות שלמות תדע כי השנה אשר אתה מבקש את
 תקופתיה ראש מחזור היא, קח לכל מחזור ומחזור שעה אחת ותפ"ה חלקים
 וכלול את החלקים ועשה מהם שעות והוסף אותם על השעות ושמוך השאר
 מן החלקים וכלול השעות ועשה מהם ימים והוסף עליהם כ"ב יום ג' שעות
 קנ"א חלקים אשר בין מרחק התקופה הראשונה ממולד אדר וכלול הכל ואם
 יהיה בכללם פחות מחדש הלבנה שמדדו ודע כי התקופה ההיא נוספת בחודש
 אדר. ואם יהיה בו יותר מחדש הלבנה פחות ממנו חודש ושמוך הנשאר ודע
 כי התקופה נוספת בניסן. והוסף המותר אשר עמד בידך אם לאדר הוא הוסיפהו
 על מולד אדר, ואם לניסן הוא הוסיפהו על מולד ניסן, ואם ישאר לך שנים
 שלא השלימו מחזור תקח לכל שנה ושנה מהם י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים
 והוסף עליו הנקבץ למחזורות משעה אחת ותפ"ה, והוצא מהם חודשי העבור
 אשר עברו מן המחזור ושמוך הנשאר והוסף עליהם מרחק התקופה הראשונה
 ממולד אדר אם לא הוספת אותו על המחזורות, אם יקבץ בו כרי חודש
 הלבנה או יותר מחדש הלבנה תדע שהתקופה נוספת בניסן, הוצא ממנו מדה
 חודש אחד וישאר בידך מותרי התקופה על מולד ניסן, ואם אין בו מדה
 חודש הלבנה תדע שהתקופה נוספת באדר והמותר אשר בידך הוא מותר התקופה
 על מולד אדר, וכשיחבר לך החודש אשר התקופה נוספת בו הוסף על מותרו
 שעות המולד וחלקיו, אם יכנס מהם יום שלם או לילה שלמה או ו' שעות
 שלמות על היום או על הלילה תדע שהשבונך מתוקן הוא, ואם תמצא חלקים
 כלל או שעות שהם יותר מששה או פחות מששה על היום או על הלילה תדע
 שהשבונך מוטעה חקור עליו עד שתמצא כן, וכשיחבר לך תקון החשבון
 אתה יכול לדעת יום התקופה מימות השבוע וכמה היא רחוקה מראש החודש
 כשאתה חוקר עליה מיום המולד ומקבוע ראש החודש. ואם תרצה לדעת
 תקופת תמוז אחר שידעת תקופת ניסן הוסף על מותרי תקופת ניסן בי"ז שכ"א
 ותמצא מותרי תמוז, הוסף עליהם שעות מולד תמוז וחלקיו אם היתה תקופת
 ניסן נוספת בניסן, ואם יהיה תקופת ניסן נוספת באדר ולא יגיע מותרי תקופת
 תמוז אל מולד החודש אתה מוסף על המותר ההוא שעות וחלקים של מולד

סיון, ואם יהיה בהם יותר ממדת חדש אתה מוציא מהם חדש ומוסיף אותם
 על מולד המזל והמצא תקופת המזל, ויהיו בידך לעולם או שעה וחצי או ז'
 וחצי על היום או על הלילה, ועל הדרך הזה תקופת תשרי מתקופת המזל ותקופת
 שבט מתקופת תשרי. ואם תרצה להקל מעליך אתה חושב מיום תקופת ניסן
 צ"א יום וז' שעות ומחצה ובמקום אשר יכלה לך החשבון שם תקופת המזל
 נוספת, ועל הדרך הזה תחשוב מתקופת המזל לתקופת תשרי ומתקופת תשרי
 לתקופת שבט, ואני נותן לך דמיון מן החשבון הזה כאלו השנה אשר מסרתי
 לך למעלה החשובה מניסן שבו נברא העולם אשר השלימה זה אלפים ארבעה
 ותשפ"א שנה, והיא מחזורות של י"ט שנה רנ"ו מחזור שלמים ועוד י"ז שנה
 שעברו ממחזור רנ"ז, אם אתה לוקח לרנ"ו מחזור השלימים שעה ותשפ"ה
 בכל מחזור יעלה בידך ט"ו יום ועשר שעות תר"ם חלקים, ואם תקח לרנ"ז
 שנה שעברו מן המחזור י' כ"א ר"ד לכל שנה ושנה ותוציא מהן ששה חדשים
 לעבורים אשר עברו מן המחזור ישאר בידך ז' י"ט תש"ע, הלוה אליו מותרי
 א' תש"ה במחזורים יהיו כ"ג יום ו' שעות תת"ל חלקים, הוסף עליהם כ"ב
 יום ג' שעות קנ"א חלקים אשר הם מרחק מולד אדר ראשון, והשלך מן הכלל
 חדש הלבנה או פחות מהם ז' ט' תרמ"ב יהיה הענין אחד וישאר בידך ט"ז
 יום כ"א שעות קפ"ה חלקים, וכן מותרי התקופה על מולד ניסן הוסיף עליהם
 שעות מולד ניסן וחלקיו אשר היה ז' שעות תתצ"ב חלקים מיום ו' יהיה הכל
 י"ז ימים ושש שעות והוא מרחק התקופה מיום המולד כלומר מתחלתו,
 וכשאתה משליך המרחק הזה מיום ו' אשר הוא יום המולד נמצא התקופה
 בשש שעות מליל ראשון והוא ט"ז לחדש מקבוע החדש, ואם תבוא לדעת
 תקופת המזל הוסיף על מותרי ניסן בי"ז שכ"א שהן מותרי תקופה אחת יהיו
 י"ה י"ד תק"ט, הלוה אליהם שעות מולד המזל וחלקיו אשר היה בכ"ג שעות
 ל"א חלקים מיום ג' יהיה מרחק תקופת המזל מיום מולדו י"ט ימים י"ג שעות
 וחצי והיא שעה אחת וחצי מיום א' אשר הוא י"ח לחדש מקבועו. ואם תרצה
 לדעת תקופת תשרי הוסיף על מותרי המזל בי"ז שכ"א שהם מותרי תקופה
 אחת או הוסיף על מותרי ניסן ה"י תרמ"ב שהם מותרי שתי תקופות, ויהיו
 מותרי תשרי כ"א ז' תת"ל ומולד תשרי י"ג שעות ר"ג מיום א', וכשתלוה
 שעותיו וחלקיו אל המותר יהיה כ"א יום וכ"א שעות והוא ט' שעות מיום א'
 אשר הוא כ"א לחדש מקבועו. ואם תדרוש תקופת שבט הוסיף על מותרי
 תשרי בי"ז שכ"א או על מותרי ניסן ח"ג תתקס"ג שהן מותרי שלש תקופות,
 ויהיה מותרי שבט כ"ד יום ושעה אחת וע"א חלקים ומולד שבט ג' שעות
 חס"ט חלקים מיום ו', ואם תוסיף שעותיו וחלקיו על המותר יהיה כ"ד יום
 ד' שעות וחצי והם ד' וחצי מליל ב' יום כ"ב משבת לקבועו, ואם אתה מוסיף
 על כל אחת מהתקופות האלה צ"א יום וז' שעות ומחצה אתה מגיע אל ראש
 התקופה אשר אחריה. ואתה מוצא לקדמונים ולאנשי הדור כמה דרכים בחשבון
 התקופות, מהן שמתחילין בחשבונם מתשרי הנחשבת להיות קודם ניסן שבו
 נברא העולם, מפני שמתשרי זה אנו מונים לבריאת עולם ונותנים התחלה
 לתקופות י"ו ימים י"ו שעות תקפ"ט חלקים ממולד אלול אשר לפני תשרי זה,
 ויש מהם שמתחילים בחשבונם מתקופת תשרי הבאה אחר תקופת ניסן שבו
 נברא העולם ונותנים התחלה לתקופות כ"ז יום י"ג שעות תשצ"ג חלקים ממולד
 אלול והם יום אחד וכ"ג שעות לפני המולד מתשרי. וההשגות האלה ועוד

השנונות אחרות שהם קלים מאלו כלם הם יוצאים אל ענין אחד, אלא שיש
 בעיני הדרך הזאת שפירשתי לך אשר הוא הולך על סדר בריאת עולם מפני
 שדעתי נוסה שביריאת עולם היתה בניסן, וכרומה לי שרבותינו ז"ל הסכימה
 דעתם עליו, ומשם היו מונים לתקופה מניסן ומנו למבול מתשרי וכן מנו
 לבריאת עולם מתשרי אשר לפני שנה מפני שיום אחד בשנה חשוב שנה כאשר
 למדנו מהם וכל שכן ששה חדשים, ומפני שרוב בני אדם רוצים להקל עליהם
 את החשבון שרמטתי לך ששה לוחות, מהם הנקבץ משעה ותפ"ה חלקים
 לכל מחזור מבריאת עולם עד שי"ה מחזור כאשר עשיתי במולדותי בלוח האחד
 מחזורות פשוטות, ובלוח השני מחזורות כפולות, ובארבעה לוחות שנשארו
 כתבתי בהן מותרי ארבע תקופות בי"ט שנה אשר הותרו במחזור הראשון
 שבו נברא העולם והתחלתו מניסן שבו נברא העולם והוא לעולם ששה חדשים
 אחד המנין אשר אנו מונים מתשרי, וכשאתה בא לחשוב בלוחות האלה הוי
 יודע כמה שנים עברו לבריאת עולם עד השנה אשר אתה עומד בה ודע כמה
 מחזורות יש בהם מי"ט שנה או פחות מי"ט שנה, והביא השנים האלה על
 השלימים יהיו או י"ט שנה או פחות מי"ט שנה, והביא השנים האלה על
 הלוחות הארבעה וקח אשר תמצא לפניהם בתקופה אשר אתה מבקש מן השנה
 ההיא, והוסף עליו מן הנקבץ משעה ותפ"ה במחזורות השלמות אשר חשבת
 חוץ מן השנים האלה והוצא מן הכלל חדש אם יש בו יותר מחדש ויצא
 לך מותר התקופה על מולד החדש, אם אין בכלל אשר בידך מדת חדש אתה
 מוסיף אותו על החדש אשר לפני השנה ההיא בתקופה אשר אתה מבקש, ואם
 יש בו יותר מחדש אתה פוחת ממנו מדת חדש ותוסיף המותר על מולד החדש
 השני לחדש אשר לפני התקופה, וממנו תדע יום התקופה ושעתה אם תנהג
 בה המנהג אשר הראיתך למעלה, והוי יודע כי התקופה הזאת אינה מיוסדת
 ולא בנויה על מהלך החמה המתחלף אשר בני אדם מבינים ממנו הלוח הימים
 והלילות, מפני שאנו מוצאין בומן הזה החמה נראית באה לראש מול טלה
 והיום והלילה שוים בכל העולם י"ב יום קודם תקופת ניסן לדברי שמואל, וכן
 אנו מוצאים החמה נראית בראש מול סרפן היום מגיע לסוף ארכו בכדי עשרה
 ימים קודם תקופת תמוז לדברי שמואל, ועל קרוב מן הענין הזה נמצאת החמה
 נראית בראש מול מאזנים ומול גדי קודם תקופת תשרי ותקופת טבת, ותמצא
 מכאן שאין התקופה הזאת נוהגת מנהג הימים והלילות בחלופיהם, ואין אנו
 יכולים לומר נוהגת היא מנהג המהלך השנה, כי אין בין המהלך השנה ובין
 המהלך המתחלף כל המרחק הזה, והיינו אומרים שלא יסד את החשבון הזה
 על ביאת החמה אל ראשי המולות האלה אבל הרחיק התקופה מראשי המולות
 עד שיתזוק הזמן ותראה התוספת הן באורך היום הן בחסורו אלו היה המרחק
 הזה עומד על קצבה אחת ואינו מוסיף ולא גורע אבל אינו כך, אבל אם תעיין
 בו בימים אשר לפני כגון הזמן אשר יצאו בו אבותינו ממצרים אין אתה מוצא
 בין ביאת החמה לראש מול טלה ובין תקופת ניסן כי אם שני ימים שהתקופה
 מתאחרת, ושאר התקופות עם ראשי המולות או לפניהם או לאחריהם מתאחרת
 בדבר מועט, ואם אתה חוקר עליו לימים הבאים אחרינו תמצאנו עורך על המרחק
 אשר מצאנוהו בומן הזה, ולא נשאר לנו לומר אלא שהתקופה הזאת בנויה על
 דעת מלמדי החכמה אשר רוב האומות חושבים עליו את שנותיהם, ומצאנו
 הקדמונים המדברים על סוד העבור מסרו לנו חשבון התקופה על הדרך הודת

וסמנו בשאלת הגשמים עליו כדי שיהיה אדם מתחיל לשאול עליהם ביום ס' לתקופת תשרי לדברי שמואל והוא הענין המצריך להשבון הוזה ובשבילו נזקקתי לפרשו בחבור הזה וכל אשר אתה שומע אם התקופה נופלת בשעת כוכב פלוני יהיה בעולם כך וכך אל תחוש עליו, כי אינו נאמר על התקופה הזאת על דעת כל המעיינים בהכמה הזאת אבל הוא נאמר ממש על תקופה אחרת, או על תקופה הזאת אם אתה חושב אותה על דרך אחרת, וכן המנהג הנהוג בארצות האל שאדם נשמר לשתות מים בשעת התקופה דברי הבאי הם בעיני, כי אין אדם יכול לדעת שעת התקופה במקומו אם לא יהיה יודע כמה מרחק מקומו באורך מקצה המזרח ולא יתכן זה לכל אדם, ואלו היה אדם מוצא לענין הזה וטרון בדברי הראשונים היה לו לעיין בו ולתת טעם, אבל עתה כיון שאינו נמצא בדבריהם אין לנו לדוש עליו:

לוח הנקבץ משעה ותפ"ה חלקים במחזורים כפולים והפשוטים

מחזורות כפולות			מחזורות פשוטות		
חלקים שעות ימים	שנים	מחזורים כפולים	חלקים שעות יום	שנים	מחזורים
1 0 685	שכג	יז	0 1 485	יט	א
2 1 290	תרמו	לד	2 970	לח	ב
3 1 975	תתקס"ו	נא	4 375	נו	ג
4 2 580	א רצב	סח	5 860	עו	ד
5 3 185	א תרט"ו	פה	7 265	צה	ה
6 3 870	א תתקל"ח	קב	8 750	קיד	ו
7 4 475	ב רס"א	קיש	10 155	קלג	ז
8 5 80	ב תקפ"ד	קלו	11 640	קנב	ח
9 5 765	ב תתק"ו	קנג	13 45	קע"א	ט
10 6 370	ג רל	קע	14 530	קצ	י
11 6 1055	ג תקנ"ג	קפ"ו	15 1015	רש	יא
12 7 660	ג תתע"ו	רד	17 420	רכ"ח	יב
13 8 265	ד קצ"ט	רכ"א	18 905	רמ"ו	יג
14 8 950	ד תקכ"ב	רל"ח	20 310	רס"ו	יד
15 9 555	ד תתמ"ה	רנ"ה	21 795	רפ"ה	טו
16 10 160	ה קס"ח	רע"ב	23 200	ש"ד	טז
17 10 845	ה תצ"א	רש"ט	1 0 685	שכ"ג	יז
18 11 450	ה תת"ד	ש"ו	1 2 90	שמ"ב	יח
19 12 55	ו קל"ו	שכ"ג	1 3 575	שס"א	יט
20 12 740	ו ח"ס	שמ"ו	1 4 1060	שש"ט	כ
21 13 345	ו תשפ"ג	שנ"ו	1 6 465	שצ"ט	כ"א
22 13 1030	ז ק"ו	שע"ד			

מותרי ארבע תקופות בי"ט שנה למחזור הראשון

תקופת מבת			תקופת תשרי			תקופת תמוז			תקופת ניסן		
ימים	שעות	הלקים	ימים	שעות	הלקים	ימים	שעות	הלקים	ימים	שעות	הלקים
		אחרי מולד			אחרי מולד			אחרי מולד			אחרי מולד
0	18	321	27	13	793	24	20	472	22	3	151
11	15	525	8	22	204	6	4	983	3	11	642
22	12	729	19	19	408	17	2	87	14	8	846
3	21	140	1	3	899	27	23	291	25	5	1050
14	18	344	12	1	23	9	7	782	6	14	461
25	15	548	22	22	227	20	4	986	17	11	665
6	33	1039	4	6	718	1	13	397	28	8	869
17	21	163	15	3	922	12	10	601	9	17	280
28	18	367	26	1	46	23	7	805	20	14	484
10	2	858	7	9	537	4	16	216	1	22	975
20	23	1062	18	6	741	15	13	420	12	20	99
2	8	473	29	3	945	26	10	624	23	17	303
13	5	677	10	12	356	7	19	35	5	1	794
24	2	881	21	9	560	18	16	239	15	22	998
5	11	292	2	17	1051	0	0	730	26	20	122
16	8	496	13	15	175	10	21	934	8	4	613
27	5	700	24	12	379	21	19	58	19	1	817
8	14	111	5	20	870	3	3	549	0	10	228
19	11	315	16	17	1074	14	0	753	11	7	432

השער הרביעי

בפירוש תקופות ר' אדא בר אהבה וחשבונה וצורת
הלווחות העשויות לה :

מדת שנת החמה לדברי ר' אדא בר אהבה כאשר אדם מבין מטעמו וכאשר
ראינו מפורש בבבלייתא הקרואה על שמו היא שס"ה יום וה' שעות ותקצ"ז
חלקים ומ"ח רגעים שהוא שס"ה יום ושש שעות פחות פ"ב חלקים ועוד
כ"ח רגעים מע"ו רגעים בכל חלק יהיו ימי תקופה אחת לדברי צ"א יום ו'
שעות תק"ט חלקים ול"א רגעים, ויהיה מותר התקופה על שלשה חדשים
ללגנה ב' ימים ו"ז שעות ש' חלקים ול"א רגעים, והמותר לשתי תקופות
חמשה ימים עשר שעות ח"ר חלקים ס"ב רגעים, ולשלש תקופות ח' ימים

ג' שעות תתק"א חלקים י"ז רגעים. ולארבע תקופות עשרה ימים כ"א שעות קכ"א חלקים מ"ח רגעים. והוא מותר שנת החמה על שנת הלבנה לדברי ר' אדא, ואם אתה כופל המותר הוה י"ט פעמים כמנין שנות מהזור הלבנה חמצא בו מדת שבעה חדשים שהם במעוברות בכל מהזור לא פחות מהם ולא יותר ולא ישאר לחמה בסוף המהזור מותר על שנת הלבנה כלל ולא ללבנה על החמה, אבל יהיו שנות החמה והלבנה שוים כאחת בסוף כל תשע עשרה שנה. וכשיהיה אדם יודע מעמד התקופות לדברי רב אדא במהזור אחד אינו צריך בחשבונם אל מהזור אחר, מפני שהתקופה חוזרת בראש כל מהזור אל המקום אשר עמדה בו מן החדש בשעת בריאתה ותקופה ראשונה שהיתה בעולם בעת שנבראו המאורות היתה תקופת ניסן, והחמה בראש מול מלה היתה בתולדת ליל רביעי, והקדימה התקופה למולד ניסן לדברי רב אדא ט' שעות תרמ"ב חלקים בלבד, מפני שהלבנה הלשינה בחמה כאשר הוא מפורש במסכת שביעות, ומיעטה הקב"ה והיתה המיעוט הוה מיעוט שהיתה ראויה להבראות בחלק אחד עם החמה והיה אורה לאלתר מתגדל וצמח, ומפני שהלשינה החזירה לאחר החמה כדי שיהיה האור הנמצא בה מתמעט ונמס עד שתגיע אל החמה, והוה הוא המיעוט אשר מיעטה לא שהיה גופה גדול ואחר כך מיעטו כאשר הוא סבור לרוב בני אדם אלא אורה הוא המתמעט והמתגדל, ומפני זה קראה הכתוב בשני שמות גדול וקטן, גדול מפני שאורה מתגדל ורבה בכל יום עד שיהיה גופה כלו מלא אורה, וקטן מפני שאורה אחרי גדלו מתמעט עד כלו, ובראה הקב"ה והאור בה עוד מתמעט והוה המיעוט הוה ט' שעות תרמ"ב חלקים, והמדה הזאת היא יותר ממהצית הזמן אשר הלבנה מסתתרת בו תחת האור מחמה אשר הוא י"ח שעות כאשר פירשנו במאמר השני. והלבנה הלכה בשעות האלו אשר הקדימה התקופה למולד ה' חלקים מחלקי הרקיע, ונמצאת בכ"ה חלקים ממולד דגים והדביקה אל החמה על שלשית החלק הראשון ממלה, ונמצא בלבנה מן האור בעת בריאתה יותר ממהצית האור אשר היא נראית בו על הארץ, והיה אורה מתמעט והולך עד שהדביקה בחמה עם מולד החדש, וכמאן ואילך שב אורה לצמוד ולגדל עד שהיה בה מן האור מה שהיא יכולה בו להאיר על הארץ בג' שעות תרמ"ב חלקים מליל ה' בקצה המזרח, ונראית הלבנה סמוך לשקיעת החמה ביום רביעי ברוב הישוב מן המקומות שהם רחוקים מקצה המזרח בכדי שלש שעות וחצי עד סוף המערב, ונמצאת הלבנה ביום רביעי עצמו ראויה להקרא בשני שמות, מאור קטן מפני שאורה היה מתמעט בעת בריאותה, וגדול מפני שאורה גדול והאיר על הארץ ביום ההוא והשמעם הוה אינו מענין התקופה אשר היינו מדברים עליה, אבל בא לידינו ודברנו עליו מה שנראה לנו ואשר שמענו מפי חכמים ונטה אליו דעתנו ואנו שבים אל הענין ואומרים.

הרוצה לדעת יום התקופה ושעתה לדברי רב אדא בר אבהו ידע באיזה שנה הוא עומד מהמהזור הלבנה ויחשוב ראש מהזורו לעולם מניסן, והחשבון הוה יתכן לך אם אתה גורע אותו מחשבונך אשר אתה חושב מתשרי ו' חדשים בלבד, כגון אם אתה חושב מתשרי זה י"ח שנים שלמות למהזור והוה תהלת שנת י"ט הוה חושב י"ח שנים ושעה חדשים בלבד לחשרי ותהיה מתחיל לחשוב מניסן, ותמצא בתשרי זה כלו ששה חדשים משנת י"ח למהזור ואין בין שני החשבונות כי אם ששה חדשים, וכשאהה יודע חשבון השנים על

הדרך הוה אם אתה עומד בסוף המהווה ואתה מבקש לדעת תקופת ניסן אשר בראש המהווה הוי יודע כי התקופה היא נופלת לפני מולד ניסן בש' שעות תרמ"ב חלקים, ואתה גורע השעות והחלקים האלו ממולד ניסן ותמצא התקופה נופלת אחר כ"ג יום נ' שעות קנ"א חלקים ממולד אדר, ואם אין אתה מבקש תקופת ניסן לראש המהווה הוי יודע כמה שנים כלו מן המהווה תקח לכל שנה ושנה עשרה ימים כ"א שעות קנ"א חלקים מ"ה רגעים, וכלול הרגעים ועשה מהם חלקים מצ"ו רגעים החלק, והוסף אותם על החלקים ושמור הנשאר מן הרגעים שלא השלימו ע"ו, וכן תכלול החלקים ועשה מהם שעות והוסף אותם על השעות ושמור הנשאר מן החלקים שלא השלימו שעה, וכלול השעות ועשה מהם ימים והוספם על הימים ושמור הנשאר מן השעות שלא השלימו יום, וכלול הימים כלם והוצא מן הנשארות אשר שמרת ט' שעות תרמ"ב חלקים שהקדימה התקופה למולד בראש המהווה ויעלה בידך מרחק התקופה, ואם אין במרחק הוה מדת חדש הלבנה, וזה ימצא לך בשתי שנים, יכול יהיה בסוף השנה הראשונה, כשאתה דורש תקופת ניסן לשנה השנית תדע שהתקופה נופלת בחדש ניסן והמרחק הוה הוא מרחק התקופה ממולד ניסן. ויכול יהיה בסוף השנה השנית, כשאתה דורש תקופת ניסן לשנה השלישית תדע שהיא נופלת בחדש אדר שני, מפני שהשנה מעוברת ואין במותרי השנים מדת חדש העבור ויהיה המרחק אשר בידך מרחק התקופה ממולד אדר שני, ואם יהיה בעולה בידך יותר מחדש הלבנה תדע כמה חדשי הלבנה יש בו, וגרע אותם ממנו ושמור הנשאר והוא מרחק התקופה מן המולד, אם יהיו החדשים אשר גרעת פחות מחדשי העבורים אשר עברו מן המהווה תדע שתקופת ניסן נופלת באדר, ואם יהיו החדשים כמנין העבורים תדע שהתקופה נופלת בניסן ואין צריך לומר אם יהיו החדשים יותר מן העבורים כי זה לא יתכן להמצא ותמצא לעולם תקופת ניסן בכל שנה מעוברת נופלת באדר שני ובכל שנה פשוטה נופלת בניסן כי אם בשני שנים בלבד שהם שנת א' ושנת ט', וכשאתה יודע התקופה באיזה חדש היא נופלת הוי יודע מולד החדש ההוא והוסף שעותיו וחלקיו אשר שמרת ותדע מהם יום התקופה ושעתה מימי השבוע והימים אשר עברו מן החדש כאשר הראיתך בחשבון תקופת שמואל, וכשאתה יודע תקופת ניסן ותבוא לדעת תקופת תמוז הוסף על מרחק תקופת ניסן ב' ימים י"ז שעות ט' חלקים ל"א רגעים, ויעלה בידך מרחק תקופת תמוז בשנה ההיא ממולד החדש הרביעי לחדש תקופת ניסן, ואם ימשך מרחק תקופת תמוז בתוספת הזאת יותר מחדש הלבנה גרע ממנו חדש הלבנה ויהיה הנשאר מרחק תקופת תמוז ממולד החדש החמישי לחדש תקופת ניסן. כאלו נפלה תקופת ניסן באדר ולא משך המרחק עד חדש הלבנה כגון שנה ראשונה ושנה תשיעית תהיה תקופת תמוז בסיון ואם יוסף המרחק על מדת חדש הלבנה תהיה תקופת תמוז בתמוז, אבל אם יהיה תקופת ניסן בניסן תהיה תקופת תמוז לעולם בתמוז ואין המרחק מושך עד חדש הלבנה, וכשאתה יודע חדש תקופת תמוז הוי נודע במרחקה המנהג אשר נהגת בתקופת ניסן ותדע מעמד התקופה מימי השבוע ומן החדש, וכן תעשה אם אתה דורש תקופת תשרי אלא שאתה מוסיף על מרחק תקופת ניסן ד' ימים ' שעות ת"ר חלקים ס"ב רגעים ותהיה התקופה נופלת או באלול או בתשרי, ואם אתה דורש תקופת שבט הוסף על מרחק תקופת ניסן ד' ימים ג' שעות תתק"א חלקים י"ז רגעים ותנהג בהם המנהג שנהגת בתקופת תמוז וניסן ותהיה

התקופה נוספת או בכסלו או בטבת, זהו דרך השבון התקופות לדברי ר' אדא וזהו שרמטמתי לך ארבע לוחות: כתבתי בהם מרחק ארבע תקופות ממולד החדשים אשר הם נוספות בהם בכל שנות המהזור, ומן הלוחות האלה אתה יכול לדעת יום התקופה ושעתה לשנה שתמצה, אם תקופת ניסן אתה דורש בקשנה בלוח תקופת ניסן, ואם תקופת תמוז בלוח תקופת תמוז, וכן בשני התקופות הנשארות תבקשם בלוחותיהם בשנה שאתה רוצה מהמהזור, ואתה חושב מרחק התקופה ממולד החדש שכתוב לפניך בשנה ההיא ואין אתה צריך כי אם למולד החדש בלבד, ותמצא שעותיו וחלקיו עם שעות וחלקים אשר במרחק התקופה שתבקש, ותמצא היום שתפול בו מימי השבוע וכמה ימים כלו מן החדש בכל תקופה בכל שנה שתמצה ובכל מהזור ומזהזור מימי העולם וזאת התקופה בנויה על מהלך החמה השוה ואין בינה ובין המהלך הזה הפרש כלל, וכל החושב התקופות בחשבון הזה יהיה מבין מדות הימים והלילות וידע שביום תקופת תמוז לרב אדא יתחיל היום להתקצר והלילה להאריך, וביום תקופת טבת היום מתחיל להאריך והלילה להתקצר, וכן היום והלילה שוים בקרוב בתקופת ניסן ותשרי לפני ניסן ואחר תשרי במדה אחת קצובה ואינה מוסיפה ולא גורעת לעולם בכל שנות המהזור והם כגון שני ימים והוא מהלך החמה בשני חלקים מוזלקי הריקיע שהם מרחק מרכז גלגל החמה ממרכז הארץ ובכל מהזור ומזהזור אין בו חלוקה כל ימי עולם לא תוספת ולא גרעון על החשבון אשר אתה חושב. והתקופה הזאת מעידה על חכמת מהזור הלבנה שמסרו לנו רבותינו ז"ל וזה לך האות שמזהזור הלבנה מסור למשה מסיני כאשר הוא קבלה בדינו:

ארבע תקופות לר' אדא בר אהבה

תקופת תמוז					תקופת ניסן				
אחרי מולד	רנעיס	חלקיס	שעות	ימים	אחרי מולד	רנעיס	חלקיס	שעות	ימים
תמוז	31	738	7	2	אדר	0	151	3	29
תמוז	3	860	4	13	ניסן	48	559	11	10
סיון	51	981	1	24	ואדר	20	681	8	21
תמוז	23	310	10	5	ניסן	68	9	17	2
תמוז	69	930	6	16	ניסן	1	921	13	13
סיון	43	553	4	27	ואדר	12	253	11	24
תמוז	15	962	12	8	ניסן	60	661	19	5
סיון	63	3	10	19	ז	32	783	16	16
תמוז	35	412	18	0	ט	4	905	13	27
תמוז	7	534	15	11	י	52	233	22	8
סיון	55	655	12	22	יא	24	355	19	19
תמוז	27	1064	20	3	יב	72	763	3	1
תמוז	75	105	17	14	יג	44	885	0	12
סיון	47	227	14	25	יד	16	1017	20	22
תמוז	19	636	23	6	טו	64	335	6	4
תמוז	67	757	20	17	טז	36	457	3	15
סיון	39	879	17	28	יז	8	579	0	26
תמוז	11	208	2	10	יח	56	987	8	7
סיון	59	329	23	20	יט	28	29	6	18

תקופת שבת				תקופת תשרי			
מולד	רנעים	חלקים	שעות ימים	מולד	רנעים	חלקים	שעות ימים
מבט	17	259	18	7	מבט	62	1038
מבט	65	380	15	18	מבט	34	80
כסלו	37	502	12	29	אלול	6	201
מבט	9	911	20	10	תשרי	54	610
מבט	57	1032	17	21	תשרי	24	154
מבט	29	361	2	3	אלול	74	853
מבט	1	483	23	13	תשרי	46	182
כסלו	49	604	20	24	אלול	18	304
מבט	21	1013	4	6	תשרי	66	712
מבט	69	54	2	17	תשרי	38	834
כסלו	41	176	27	23	אלול	10	956
מבט	13	585	7	9	תשרי	58	284
מבט	61	706	4	20	תשרי	30	406
מבט	33	35	13	1	אלול	2	528
מבט	5	157	10	12	תשרי	50	936
מבט	53	278	7	23	תשרי	22	1058
מבט	25	687	15	4	תשרי	70	386
מבט	73	808	12	15	תשרי	42	508
כסלו	45	930	9	26	אלול	14	630

השער: החמישי

על איזו תקופה משתי תקופות אלה נתקן מחזור הלבנה :

יכול אתה להבין הענין הזה מהמעמים המפורשים בשערים אשר עברו, אלא מפני שרוב ההכמים המחברים בעבור החוקרים על סודו דברו בענין הזה והיה לכל אחד מהם טעם שאינו כטעם חברו ראיתי לפרש הענין הנה לפי עינת דעתי, ואחרי כן אודיע את טעמיהם הבאים על ידי ואני אומר כי הכונה היתה במחזור הלבנה להשוות שנת החמה עם שנת הלבנה כדי שיכלה המותר אשר ביניהם בהדשי העבור, ואנו רואים לדברי רב אדא בר אבהה המותר אשר בין שתי השנים ינלה ויספה בסוף כל מחזור ויהיו השנים לחמה ולבנה שווים כאחד, ולדברי שמואל אנו מוצאים ביניהם שעה ותפ"ה בכל מחזור שישאר עודף לחמה, ויהיה המותר הזה מיציאת מצרים עד סוף מחזור רנ"ו אשר אנו עומדים בו ז' ימים י"ו שעות תק"כ חלקים, והרי המותר הזה יותר מחלק אחד מי"ב ממדת התקופה אם אנו חושבים אותו מיציאת מצרים, ואלו היינו חושבים אותו מבריאת עולם היה בו ט"ו ימים י"ב שעות תמ"ה חלקים שהם יותר משתות מדת התקופה, ובנדוע שרבותינו ז"ל בוכן שבית המקדש קיים היו מעברים את השנה על סימנים רבים כמו שאמרו אין מעברין את השנה אלא

אם כן צריכים לעבר מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדן לא הגיעו, וכן אמרו מדהדענא לכוך גדולייא רכיכין ואמרי דעדקין ווימנא דאביבא לא מטא ושפר באנפאי ואנפי חבראי ואוספנא על שתא דא תלתין יומין, על כל אחד ואחד מהענינים האלו או על שנים מהם היו מעברין את השנה לרצונם ואם אינה צריכה לעבור, והסימנים אשר היו מצריכים לעבר ולא היו יכולים לעכבו היו שלשה בלבד, כמו שאמרו על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן והיו סנהדרין מעברין את השנה לפי הנראה מכל הענינים האלה, ועתה בזמן הזה אין לנו לחקור על אחת מאלו הסימנים כי אם על התקופה בלבד, ואין לנו היום בעונותינו קרבן שנחוש לו על הגדיים ועל המלאות ולא חג שנחוש לו על הדרכים ועל הגשרים ועל העולים לרגל, ואין אנו בארץ ישראל שנחוש על האביב ועל פירות האילן ולא נשתייר לנו דבר שנחיה חוששים לו אלא התקופה בלבד, ומצאנו רבותינו מסרו לנו סייגים בתקופה שאין לנו לעבור עליהם ולא לומר שהם בעת שקבעו לנו המהווה הנה לא חששו לסייגיהם אבל ודאי חששו להם, והם אמרו לנו שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כי הוית דמשכא תקופת טברת עד שיחסר בניסן עבריה להדיא שתא ולא תיחוש לה, דכתיב שמור את חדש האביב (דנריס יו 6), שמור את אביב של תקופה שתהיה בחדש ניסן, והם אמרו אין מעברין את השנה אלא אם היתה תקופה חסרה רובו של חדש, וכמה רובו של חדש י"ו יום ר' יהודא אומר שתי ידות בחדש, ועלה בידינו מכל זה אשר שמענו מפי רבותינו ז"ל וראינו כתוב בדברי הראשונים שיהיה לעולם יום העומר שהוא יום י"ז בניסן נוספת בתקופת ניסן, ויום שמיני של חג הסכות שהוא כ"ב מתשרי נוסף בתקופת תשרי, ועל השורש הוזה קבעו עברי המהווה בנו"ח אדו"ש' ואם אנו אומרים שתקופת שמואל הוא העיקר אנו מוצאים בזמן הזה מועד הפסח כלו נוסף בתקופת טברת כגון שנה חמשית ושנת שלשה עשרה ושנת י"ז שאתה מוצא בכלם תקופת ניסן נוספת אחר כ"ב יום מניסן ותמצא הפסח כולו בתקופת טברת, וברוב השנים מן המהווה תהיה התקופה במועד הפסח אחר יום העומר שלא כהלכה, וכן אתה מוצא חג הסכות כלו קודם תקופת תשרי בשנות נו"ח א"ד ז"ש במהווה שלא כהלכה, ונמצא בכל שבע שנים אלו בכל מהווה עוברין על תקנת רבותינו ז"ל ועושים פסח וסכות שלא בזמנם אם אנו סומכין על תקופת שמואל: ואם נאמר אין בהקדמת המועדים על זמניהם שוב עברה אבל שבה הוא כאשר אמרו זרזים מקדימים למוצות ומפני זה לא חששו רבותינו ז"ל למוחר התקופה, אנו אומרים אין דבריך בזה נכוחים, כי אין אתה מוצא מוצה בעולם שאדם יכול להקדים אותה על זמנה אבל הוא מאחר אותה לצורך ואינו מקדים אותה, כי המילה אשר נאמר בה וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא יג ג) אין אדם רשאי למול אותו בשביעי אבל מפני הספק הוא נמול לתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר. וכן הפסח הרחיב הקב"ה על ההולך בדרך רחוקה לעשות פסח שני באייר ולא אמר הרוצה ללכת בדרך רחוקה יקדים ויעשה הפסח באדר וילך לרצונו אחר שעשה פסחו, ואשר אמרו זרזים מקדימים למוצות הוא בכוונת הלב שיהיה אדם משתמש בצרכי המוצה קודם זמנה כדי שיהיה מזומן לקימה בזמנה או שיהיה זמן המוצה ארוך ויהיה הזרז מקדים לעשותם בתחלת זמנם ואינו מאחר אותה לסוף זמנם, כגון הפלת המנחה הזרזים

מתפללים אותה מבעור יום והמאחר אותה עד דמדומי חמה אינו עובר על זמנה, אבל אם יהיה קורא שמע קודם ביאת השמש אין אומרים לו מקדים למצוה אבל עובר על המצות וחוטא, וכן אנו יכולים לומר על האוכל מצד בתוך תקופת שבת שאינו שומר מצות מצה אבל עושה הפסח שלא בזמנו ואם תאמר הרי רבותינו ז"ל בעת השמד לא היו מעברים נאמר לך לא מפני שרצונם היה שלא לעבר נמנעו מלעבר אבל היו מוכרחים ומכופים שלא לעבר כאשר היו מוכרחים שלא למול את בניהם ולא לשמור את מועדיהם, אבל עכשו שאין שם דוחק ולא מורח איך נקדים הפסח על זמנו ונעשה אותו בתקופת שבת אחר שאמרו לנו רבותינו ז"ל שמור אביב של תקופה שיהיה בחדשו של ניסן, ואיך נאמר שרבותינו ז"ל מסרו לנו מסורת שהיא מביאה עלינו שום ספק עברה, אין זה כי אם רוע לבי וכל הקושיות האלו והספיקות הם באות עלינו אם נאמר שתקופת שמואל היא העיקר המצא כל הקושיות והספיקות נדחות, ותמצא העבורים הולכים כתקונם וכהלכתם ולא יוכל אדם לשעון בהם שום מענה עלינו, כי הרי בשנת שמונה למחזור כשהגיע מרחק התקופה מן המולד עד י"ו יום י"ז שעות תשפ"ג חלקים שהם יותר משיתסר בחדש עברנו השנה, ובשנת י"ז במחזור שהיה מרחק התקופה מן המולד מ"ו יום וג' שעות תנ"ז חלקים לא עברנו, ומפני שלא הגיע המרחק לשיתסר בחדש ואין אתה מוצא לעולם לדברי ר' אדא יום שני לפסח נופל לפני תקופת ניסן, ולא יום שמיני לחג נופל לפני תקופת תשרי כמסורת אשר מסרו לנו רבותינו ז"ל, ותראה מכאן שתקופת רב אדא בר אבהו היא העיקר ועוד מדרך אהרת מצאנו רבותינו ז"ל חקרו על חדש הלבנה והיה מסור בידם מהר סיני השיעור הנכון והמדה הנאמנה בחדש הלבנה כאשר נתפרש במאמר השני, ולא היו כל חכמי הגוים וקדמוניהם יכולים לעמוד על אמתת חדש הלבנה אלא אחר מורה גדול וחקירה ארוכה וקשה, ובסוף כל הקורתם סמכו על המדה המסורה בידינו וכן אין אנו ראוים לומר על הענין הזה שרו"ל חקרו על מדת שנת החמה אבל נמסר להם מהר סיני מדתה הנכונה כאשר נמסרה להם מדת החדש, ואנו מוצאים מדת שנת החמה לדברי חכמי האומות החוקרים עליה כל ימותם היא שס"ה יום ורביע יום חסר חלק אחד מש' ביום בקירוב מועט, כך אמרו בדבריהם והמדה הזאת להשבוינו היא שס"ה יום וה' שעות ותתקצ"ג חלקים וכגון מ"ו רגעים, ובין המדה הזאת ודברי רב אדא ד' חלקים ושני רגעים בכל שנה, והשיור הזה אשר ביניהם לא יקבץ ממנו יום אחד אלא אחר ששת אלפים שנה וכגון ארבע מאות וארבעים שנה וראוי היה השעור הזה להבטל במיעוטו, ומפני שלא יכלו חכמי האומות לעמוד עליו אמרו פחות כך וכך בקירוב מעט, ותראה שהמדה שאין בה שום ספיקא היא היא כדברי רב אדא, ודי היה לנו בכל המעמים האלו להראות שתקופת רב אדא בר אבהו היא העיקר בסוד העבור ועליה היו סומכים רבותינו ז"ל, וכן אמר הרב ר' יצחק בר' ברוך הדיין ז"ל דומה הוא לרוב בני אדם שרבותינו ז"ל מונים לחמה כדברי שמואל, והמבין רוב החכמות וחקירתם על סוד הענין הזה ידע כי לא נשאר במחזור הלבנה שום מותר לחמה כאשר ישאר לדעת שמואל, וראה על הענין הזה דבריהם שאמרו שתי תקופות הן תקופת רב אדא בר אבהו בצניעה ותקופת שמואל בפרהסיא, ואתה רואה מכאן כי תקופת ר' אדא אשר היו מצניעים אותה ולא רצו לגלותה היא היתה המדויקת

ועל סודה תקנו סוד העיבור, וגלו את תקופת שמואל בפרהסיא מפני שרוב האומות חושבים את שנותיהם עליה ואין אנו היום נצרכים לדקדק שעת התקופה אהרי שנתקן מחזור העיבור על הדרך המחוכמת אשר אנו חושבים אותו ואין לנו צורך בתקופה כי אם לתקן יום השאלה ואינו דבר מצוה גדולה שנהוש לה, ולא עוד אלא שדעת רבותינו ז"ל לא חסכימה בו על זמן קצוב שאינו מתחלק את הגשמים, וראיתי בספר אחד מספרי הקדמונים שאומר שאלתי רבותי מפני מה אמרו תקופת ר' אדא בצנעה ואמרו לי מפני שכל מה שיהיה בעולם מרעב ושובע ומות וחיים תלוי במולד ובתקופה, וחששו החכמים שמה יעמוד אדם שאינו הגון ויחריב את העולם, ואני נוטה בכל לבי אל הדבר הזה ויודע שהוא דבר ברור, וראיה גדולה היא על חכמת תקופת רב אדא אשר אין בה שום שיור ומותר בסוף המחזור וזה הוא האמת, ובמלוד דברי המועדים והמינים אשר הם חולקים עלינו ואומרים על מועדינו פעמים הם לפני התקופה ופעמים לאחריה ואינם עומדים על זמן קבוע אלה הם דברי ר' יצחק בר' ברוך נ"ע, וכדברים האלה היו דברי הישיש ר' חסאן בן מר חסאן נב"ע בחבורו, אבל הגאון הגדול רבינו סעדיה ז"ל דבר בזה הענין על דרך אחרת בספר אשר חבר להשיב על המינים, אמר כך אחד מן המינים טען עלינו בהלכה זו והיא, תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה התקופה חסרה רובו של חדש וכמה רובו של חדש י"ו יום, ר' יהודא אומר שתי ידות בחדש, ר' יוסי אומר מחשבון י"ו לפני החג מעברין, אחרים אומרים מיעטו וכמה מיעטו י"ד, ואמר המין הזה אתה מוצא אם כן מן ההלכה הזאת ארבעה שעורים י"ד י"ז כ' כ"א מה המחלוקת הזוה אשר היה בין החכמים ואיך היו נחלקים בדבר שהם חושבים אותו ביניהם, השיבו ר' סעדיה ז"ל ואמר אין זה מחלוקת ביניהם אבל כל השיעורים האלה היה לו זמן ידוע שהיו חושבים עליו בראשונה, כשיצאו ממצרים היתה תקופת תשרי בי"ד בתשרי והוא השיעור הראשון ועליו היו חושבים עד בנין בית ראשון שעלה המותר משעה ותפ"ה בכל מחזור עד שני ימים, חזרו למנות מבית ראשון לי"ד מן החדש והוא השיעור השני ועליו היו מונים עד שנכתבה המשנה בכדי ק"ל שנה לפני הרבן בית שני והגיע מותר שעה ותפ"ה עד עשרים בחדש והוא השיעור השלישי, והוסיפו לנו שיעור רביעי עד כ"ב בחדש אשר הוא סוף ימי החג ולא הוצרכו להוסיף שיעור חמישי, כי בטוהים אנו בצורנו שהוא יחיש את גאולתנו ויקבץ גלותנו קודם שלא תעבור התקופה על ימי החג, אלו הם עניני דבריו ז"ל והם לפי תשובת המינים, ולדחותם נהג מנהג התשובה שאדם רשאי להשיב להם בכל התשובה שיראה לו שהוא שובר את דבריהם, אבל המעיין בדבר ידע שהתקופה היתה נוסלת בימי רבנו סעדיה בכ"ה בתשרי ובכ"ז ואיך יאמר לא תעבור התקופה על ימי החג, אלא שהיה רצונו לדחות את דברי הרשע הזה מעליו ולא אבה לגלות לו את דעתו וזה סוד העיבור, ואם תראה לאחד מן החכמים והגאונים דברים כענין הזה אל יבוא ספיקא בלבך, והוי יודע כי הם נאמרים על דוגמא ולדחות דברי המוענים ולהרחיקם, אבל יהיה מסתבר לך ומוחזק בידך כי אין חשבון מועדינו ביום הזה שום ספק ולא המורה מהענין אשר היו מתקנים בו בימי משה רבנו ע"ה, וזה החשבון אשר חושבין לשעה ותפ"ה חלקים בכל מחזור אינו מועיל ולא מויק בתקן המועדים:

השער הששי

בחשבון השמיטים והיובלות :

מפני שראיתי כל המהגרים בעיבור הביאו בחבוריהם חשבון השמיטים והיובלות נהגתי מנהגם והלכתי על דרכם לפרש החשבון הזה, ואני אומר כי ישראל היו מונים ליובל משהחזיקו חלקיהם בארץ ונשתנה החשבון הזה בידם על שלשה פנים : משנכנסו לארץ לא מנו עד שחלקו והשלימו לחלק את הארץ אחר י"ד שנה משנכנסו אליה, כי ו' שנים כבשו וב' שנים חלקו כאשר הוא מפורש במסכת ערכין, ונכנסו בארץ בשנת שני אלפים תפ"ח לבריאת עולם ובסוף ב' אלפים תק"ב החלו למנות שמיטים ויובלות, ומנו שמיטה ראשונה בשנת ב' אלפים תק"ט וקדשו יובל ראשונה בשנת ב' אלפים תקנ"ב שהיא שנת ס"ד לכניסתם לארץ ולא היתה שנת היובל מן המנין, וקדשו יובל שני בשנת קי"ד לכניסתם והלכו על הדרך הזה עד שגלו הראובני והגדי, ומשגלו אלו היו מונים לשמיטה ולא היו מקדשים יובל, כמו שאמרו משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות שנאמר וקראתם דרור בכל הארץ לכל ישיבה (ויקרא כ"ז), בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתם, ומפני שלא היו מקדשים יובל היתה שנת היובל עולה לכאן ולכאן כדברי ר' יהודה שהיה אומר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, וגלו הראובני והגדי במלכות יהוא בן נמשי בשנת ג' אלפים ל"ז לבריאת עולם, ועלה הענין הזה בידם עד שחרב בית ראשון בשנת ג' אלפים של"ח שנה לבריאת עולם, ואחר כן חזרו למנות ליובל משנכנסו לארץ בשנייה והתחילו לבנות בית שני, כמו שאמרו מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטים ויובלות וקדשו ערי חומה ונתחייבו במעשר אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטים ויובלות וקדשו ערי חומה ונתחייבו במעשר, והיו מונים ליובל ולא היו מקדשים אותו משום שלא היו כל יושביה עליה והיתה שנת החמשים עולה לכאן ולכאן, והתחילו לבנות בית שני בשנת ג' אלפים ת"ח לעולם מכל שלשת זמנים אלו מנו ישראל שמיטים ויובלות. ואם אתה רוצה למנות השמיטות והיובלות למנין שהיו אבותינו מונים בראשונה משנכנסו לארץ והיו מקדשים את היובל היו פורש מן מנין השנים אשר אתה מונה לבריאת עולם שתי שנים, והוצא הכל חמשים חמשים והנשאר בידך אם יהיו חמשים תרע שהשנה ההיא שנת יובל היא לחשבונם, ואם פחות מחמשים ישאר בידך חלקהו לשבעה שבעה ויהיו כל שבעה מהם שמיטה אחת, והנשאר פחות משבעה הם השנים הנכנסים מן שבעה השמיטה הבאה על הענין הזה יהיה חשבונך, ופירושו כי בשנת ב' אלפים תק"ב התחילו למנות ליובל וכשאתה משליך מן המנין הזה שנים תמצא תחלת החשבון מראש שנת המאה, ומפני זה אתה פוחת לעולם מסדר עולם שתי שנים ושאר החשבון ברור הוא לך :

ואם תרצה למנות משגלו הראובני והגדי אשר היו מונים לשמיטות ולא קדשו יובל היו לוקח מכל מאה אשר בידך לבריאת עולם שתי שנים לכל מאה כאלו היית לוקח שנה אחת לכל חמשים והוסיפם על סדר עולם והוסיפם על

הכלל שנה אחת ופרוט הכל חמשים חמשים והנשאר בידך שחזת מהחמשים פרוט אותו ו' ו' ויהיו שני השמיטה' והחשבון הזה הוא שאמרו עליו אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבועי לשייילה לתנא דסדר עולם ונטפי חדא שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ושקול מכלל מאה תרתי ונשרייה אפרטי וניחשבינהו אפרטי לשבועי ונדע כמה שני וסימנך כי זה שנתים הרעב, ופירוש החשבון הזה תרע כי בשנת ג' אלפים ל'ז גלו הראובני והגדי, הוצא ג' אלפים ביובלי ישאר לך לשבוע ל'ז הוסף עליהם ס' שנה מן תרי יובלי לכל מאה יהיו צ'ז הוסף עליהם אחת כאשר אמר ונטפי חדא שתא יהיו צ'ה הם כלם נפרטים לשבועי ותמצא שהם מונים לגלות הראובני והגדי כאלו הוא ראש יובלי, ואם תרצה למנות מבנין בית שני על הדרך הזה אתה מוצא שנת השמטה אבל לא שנת היובל, מפני שבשנת ג' אלפים ת"ה התחילו לבנות בית שני והיא היתה שנת כ"ה ליובלות כשאתה חושב לגלות הראובני והגדי שהיא שנת שמטה רביעית, ומפני זה אתה פורט לעולם מן החשבון אשר אתה חושב לראובני ולגדי כ"ה שנה או מוסף עליו כ"ה שנה ויעלה בידך חשבון היובל מבית שני, וזה לך חשבון השמטים היובלות לכל אחד ואחד משלשת זמנים שיחשבו להם ישראל שמטים ויובלות. יהי רצון מלפני אלהי השמים שנוכה לחשוב להם בימי הגואל בעגלא ובזמן קריב:

השער השביעי

במהלוקת אשר בין החכמים בתחלת בריאת עולם:

כבר נודע שדעת החכמים הסכימה שהעולם נברא בתקופת ניסן ומולד ניסן זה היה בליל רביעי ט' שעות תרמ"ב חלקים ואנו מונין ראש השנה מתשרי ובכאן נחלקו החכמים לעבור, יש מהם שהתחילו למנות מתשרי שהיה לפני ניסן זה ואמרו יום אחד בשנה חשוב שנה וכל שכן ששה חדשים, ומפני זה פתחו ממולד ניסן זה ב"ד הל"ה שהוא סימן ששה חדשים במולדות ועלה בידם ה' שעות ר"ד חלקים מליל שני והיה להם מולד תשרי אשר לפני ניסן בהר"ד, ועל החשבון הזה חושבין כל אנשי הארצות האלה אשר הם אנשי מערב והם מעברין את השנים במחזור על סימן גו"ה א"ד ז"ש, ויש מהם שלא חששו לששה חדשים האלה והתחילו למנות מתשרי הבא אחר ניסן שבו נברא העולם, ומפני זה הוסף בו זמן ששה חדשים במולדות על מולד ניסן הראשון ועלה בידו מולד תשרי של אחר ניסן זה ו"ד שעות שלמות מיום ששי והתחילו למנות סדר עולם מתשרי זה, ואילו הם אנשי מזרח והם מעברים את השנים במחזור בהו"י גו"ה, וביניהם ובין אנשי מערב כחשבון שנה אחרת, ואין המהלוקת הזה מביא שום ספיקא בחשבון לא בעבורי השנים ולא בקבוע המועדים, ויש מן הראשונים שחששו שמא יבוא ספיקא ומצאנו הגאון ר' סעדיה ז"ל וזכר המהלוקת הזה בחבורו הנקרא ספר ההכרה, ואמר בלשון ערבי דברים אשר יהיה פירושן על הענין הזה השנה הזאת אשר אנו עומדים בה

היום היא שנת אלף רל"ה למלכות אלכסנדרוס והיא שנת ד' תרפ"ו לבריאת עולם לחשבוננו, ויש אחרים שחושבים היום לבריאת עולם תרפ"ו ואל יעלה בלבך כי החשבון הזה נכון הוא, כי קדמונינו נתנו לנו מסורת בתלמוד שיש בין סדר עולם ובין מלכות אלכסנדרוס באחרים שני שנים ונחנו סימן לזה כי זה שנתים הרעב, ואתה מוצא בין ד' שנים אשר הן האחרים באלף רל"ה למלכות אלכסנדר ובין שש שנים אשר הן האחרים בד' תרפ"ו לבריאת עולם לחשבוננו שתי שנים כדברי קדמונינו ואין ביניהם לחשבון האחרים כי אם שנה אחת שלא כדברי רבותינו, ואלו האחרים כיון שראו חשבונם פחות שנה אחת אמרו על השנה הזאת שנת המבול היא והראשונים פתחוה ממספר השנים בסדר עולם, אלו הן דברים של ר' סעדיה ז"ל. והיה לנו לעיין בדבריו אלו האין הם עומדים אלא שמצאנו תשובה לאדונינו ורבינו רב האי ז"ל שהענין הזה מפורש בו ומבואר עד אחריתו שהשיב אותה בלשון אשורית, ומפני זה לא היינו צריכים להוסיף על דבריו, וזה לך נוסח השאלה מתחלתה ועד סופה. שאלת על בהר"ד בחשבון למה הוורין לחשוב ממנה ואמרת כי ראתה בו כמה טעמים ואינם נכוחים, הוי יודע כי החשבון הזה אשר בדינו לא מן אדם הראשון ירשנו אותו ואין אנו יודעין בימי אדם הראשון איך נעשה, וכך אני אומר כי משה רבינו למד את ישראל עקרו של הסדר הזה והגיד להם מה שנבר נעשה בעבורים מימות אדם ועד העת ההיא אע"פ כי הוקדם ואוחר, כשאתה מצרפו כלו יגיע עת המעמד אל החשבון הזה בימי משה, ואע"פ שנתן להם הסדר הזה הוהירם שכל זמן שסנהדרין קיימת יש להם לשנות מן המסורת להקדים ולאחר אלא מיהו בומן שאין מתרחקין מן התקופה ולא אם שמגיע אחר שנה או שנתים אל סדר החשבון, כההיא דתניא על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן ושלשתן משמרין קירוב בין שנת החמה לשנת הלבנה, ואנו יודעים כי ראשונים כבר עברו שלא כסדר הזה וצונו אותנו להיות אודוין בחשבון תקופות לכל מהזור ומחזור שעה ותפ"ה, וגם בחשבון מולד אודוין לכל מהזור ב"ו תקצ"ה ואע"פ שהן שנו בצרכיהן אנו אודוין כסדר הזה לשנים הראשונות מלפני משה רבינו גם אחריו עד ימי הלל בר' יהודא בשנת תר"ע לשפירות, שמאותה שנה לא הקדימו ולא אחרו אלא אהוו הסדר הזה אשר היה בידם כי סוף חשבון הראשונים לכך הוא מגיע, ולפיכך אין אנו לומדין סדר עולם מן החשבון הזה, כי כל אחד מן החושבים עשה מעמד לספור ממנו ושמו עיקר שראה שהוא קרוב יותר מוולתו: אלו אהוו את השנים כתקונן ולא פחתו ולא הותירו ונהגו לעבר לפי ב"ה ז"ל גו"ה, ואלו אמרו כיון שבשביל עבור השנה מהזור זה נקרב את הרבר ונפיל מן העיקר שתי שנים ונתחיל משנה כבושה ונהגו אד"ו ט"ב ה"ו, ומזה אמרו כיון שאנו צריכים להראות את הלמד איך אנו מקרבין שנת הלבנה לשנת החמה בהאסף היתרונות טוב לשום מעמד אחד שבין את הדבר ונהגו ג'ב ג'ב ג'ב ג' ואין בכל זאת ללמד זמן ולא סדר עולם, אף כי על הדרך הזה כיון שתולקין ר' אליעזר ור' יהושע שר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו' ותנו רבנן חכמי ישראל מונים למבול כר' אליעזר, לתקופה כר' יהושע, ופירוש למבול האמור כאן לשנים, שר' אליעזר אומר בחדש השני האמור במבול זה מרחשון, וכן מנהגנו עד עכשו לחשוב תקופה כניסן ולמולד השני מתשרי, ואותו ניסן שהוא תחלת התקופה הוא שלפני תשרי כר' יהושע וכן מעמדו, כי כמו בכ"ב באדר בתחלת ליל ד'

זלה תקופת ניסן והוא מעמד השבון החמה ולאחר מיכן בו ימים ט' שעות
 תרמ"ב חלקים היה הדרוש אותו ניסן, נמצא בט' שעות תרמ"ב חלקים מליל
 רביעי וכן מעמדו, ומשם בהוספך ב"ד תל"ח שהוא מנת ששה חדשים מגיע
 לתחלת שעה שלישית מיום ששי והוא הדרוש תשרי של שנה ראשונה, והוא
 מעמד שלנו שאנו הושבין ממנו עכשיו, ולפיכך בזמן שאנו מבקשין לידע מולד
 תשרי אנו אוהזים השנים השלימות שהלפו, כגון שבקשנו לידע מולד שנת ש"ג
 אוהזים אנו ג' תמ"ח עם אלף וש"ב שנים לראות יהונם כמה הוא, וכשבאים אנו
 לחשוב תקופת ניסן של אותה שנה כיון שמעמד ניסן שלפני תשרי הוא לדברי
 ר' יהושע הראש ומבקשין אנו תקופת ניסן של אחר תשרי אנו רואין אותה
 כאלו הוא ניסן שנת ש"ד, וצריכין אנו לאחוז אלף ש"ג שנים עם ג' תמ"ח,
 ולפיכך כיון שראו קצת החשבונים שבחלוף הזה בא להפוערת ולהשתבש בו
 הלומדים ולהתחלק עליהם, כי אינם רואים שיש בניסן התחלה אלא רואים כי
 שנת ש"ג מתשרי ועד סוף אלול, וכשמלמדין אותן סדרי מולד אמרו להם למולד
 שנת ש"ג אחוז ש"ב שנים ולתקופת ניסן שנת ש"ג אחוז ש"ג שנים ומתחלק
 עליהם, שמו ללומדים מעמד קודם לכאן שהוא תשרי שלהם אשר מונים ממנו
 תשרי שלפני ניסן זה, וכן תמצא מולדו אלו היה ליל ב' ה' שעות ר"ד חלקים,
 ומשם בתוספת ב"ד תל"ח הרי מולד ניסן ליל רביעי ט' שעות תרמ"ב חלקים,
 ומולד תשרי שלאחריו תחלת שעה שלישית מיום ששי, כי באחוז תשרי שלפני
 ניסן, אם למולד תשרי דשנת ש"ג מתכוונין אוהזין אלף ש"ג עם ג' תמ"ח,
 ואם לתקופת ניסן דשנת ש"ג מתכוונין אוהזין אלף ש"ג עם ג' תמ"ח, ושמו להם
 סימן עיבור גו"ח א"ד ז"ש, ואין בא הדבר להתחלק ואין מועין ואין משתבשין
 ודבר זה מעמד לתלמידים נעשה אבל סדר עולם אין למדים ממנו, והחכמים
 יודעים עיקר הדברים. וכל מה ששמעת חלוף דבר זה בין מחמת שנת המבול
 ובין מחמת דברים אחרים אל תסמוך עליו כי דברים רקים הם, ואין ברבר זה
 אלא מה שצוינו ופרשנו לך, ועוד שמראין לתלמיד שהעיבור הראשון שבכל
 מהזור אחר שתי שנים ומחצה שנותר לחמה כדי חדש מלבנה זה ללמד אותו
 ולקרב עליו. כי אין הכל יודעין למה נחשב שנה שנייה של יצירת עולם כבושה לפי
 חשבוננו של בהז"י גו"ח. כי הוא למען שיתכוון שנת הלבנה שכבר עמד עד
 עכשיו בעד שעה ותפ"ה שנותר לחמה מכל מהזור מאותה שעה שהיא תחלת
 בריאה ועד עתה, שהרי אנו קרובין במולד מן התקופה וביותר בשנה שנייה מן
 המהזור במה שיהיה בראשונה, וכנגדה שנת י"ח שגם היא שנייה למפרע.
 וסמוכים אנו כי גאולת ישראל קרובה יבוא מורה צדק בתינו ובחייך. והו אחרית
 דבריו ז"ל, וכתנתי אותך מפני שהן מפרשין לענין השער הזה ומחויקים טובה
 לטעמים שעברו בחבור זה:

השער השמיני

בחשבון אשר אנו חושבים עליו ליציאת מצרים ולחתימת חוון
ולחרבן ואיך יודע אחד מן השני :

כל עסקי העולם והשטרות והמאורעות במדינות האלה אנו מונים להם מבריאת
עולם, ויש מקומות שמונים לחרבן הבית ויש פעמים שמונים למנין שטרות,
והוא תחלת מלכות אלכסנדרוס מוקדון, וקראו לתחלת מלכותו מנין שטרות
מפני שהוא הכריח כל האומות והממלכות להיות מונין למלכותו, ומצאנו הכתוב
במקומות רבות מונה ליציאת מצרים, ואנו באים בשער הזה להודיע כמה שנים
יש בין כל אחד ואחד מן המספרים האלה, ואומר כי מנין שטרות אשר הוא
תחלת מלכות אלכסנדרוס מוקדון הוא חתימת חוון אשר נחתם בימי הגי זכריה
ומלאכי אחר ארבעים שנה מבנין בית שני, והוא ראשית ימי אנשי נכסת הגרולה
והיא שנת ג' אלפים וארבע מאות וחמשים לבריאת עולם למנין אשר אנו חושבים
עליו לבהר"ד, והיו השנים השלמות בין בריאת עולם וחתימת חוון לחשבוננו
נ' תמ"ט שנה, והוא לאנשי מורח אשר מונים לבריאת עולם מן ו' י"ד ג' תמ"ח,
והוא שאמרו אמר רב ספא אי טעי תנא והוא המונה לסדר עולם לשייליה לספרא
והוא המונה לשטרות כמה קא השיב ונטפי עליהו ארבעין ותמני שני ומשכח ליה
להומריה, ואי טעי ספרא לשייליה לתנא כמה קא השיב ונבצר מינייהו ארבעין
ותמני ומשכח ליה להומריה, ואלו הארבעים ושמונה אשר הוא מוסף או גורע
הן העודפות על שלשת אלפים וארבע מאות לבריאת עולם על מנין שטרות.
וחרבן בית שני שיחיה רצון שיב"ב יהיה בשנת ג' תתכ"ח לעולם לחשבון אנשי
מורח, ובינו ובין מנין שטרות ש"פ שנה (נ"א שע"ט), ואם אתה רוצה
לדעת אחד מן החשבונות האלה מן השני הוי יודע כמה שנים יש ביניהם
ושמרהו, ואם המאוחר אתה יודע הוסף עליו היתרון אשר ביניהם ותדע
המוקדם, ואם המוקדם אתה יודע הוצא ממנו היתרון אשר ביניהם ותדע
המאוחר, כאלו היה בידך מספר סדר עולם לחשבוננו ואתה דורש מנין שטרות
הוי גורע מסדר עולם ג' תמ"ט שנה וישאר בידך מנין שטרות, ואם יהיה
בידך מנין שטרות הוסף עליו ג' תמ"ט שנה ותגיע אל מנין סדר עולם, ואם
יהיה בידך סדר עולם ואתה דורש חרבן בית שני הוי פוחת מסדר עולם ג' תתכ"ח
וישאר בידך מנין חרבן הבית, ואם יהיה בידך מנין חרבן הבית ואתה מבקש מנין
סדר עולם הוסף עליו ג' תתכ"ח ויעלה בידך מנין סדר עולם, וכן אם אתה
דורש לשטרות ותבקש לדעת מנין חרבן הבית הוי פוחת ממנין שטרות ש"פ
(נ"א שע"ט) שנים וישאר בידך מנין חרבן, ואם אתה חושב לחרבן הבית ותבקש
מנין שטרות הוי מוסף על מנין חרבן ש"פ (נ"א שע"ט) שנים ויעלה בידך
מנין שטרות, והוי יודע כי יציאת מצרים היתה בשנת ב' תמ"ח לעולם, ובינו
ובין חרבן הבית שני אלף ש"פ (נ"א שע"ט) שנה ובינו ובין חתימת חוון אלף
שנים שלמות, ואתה יכול להוציא מכל אחד מהחשבונות האלה ותוציא ממנו
אם אתה מוסף או גורע ממנו היתרון אשר בינו ובין כל אחד מהן כאשר עשית
במנין שטרות ומנין חרבן ומנין בריאת עולם להוציא אחד מן השני :

השער התשיעי

מגיד סדר השבון האומות לשנותם מחדשיהם החושבים
מהם לחמה והחושבים מהם ללבנה :

הוי יודע כי רוב האומות הקרובים אלינו אשר אנו יודעים את דרכיהם ושומעים את מנהגיהם מונים לחמה, ויש מהם אע"פ שהם מונים לחמה חושבים ללבנה, ואין אנו יודעין אומה שהיא מונה ללבנה ואינה הוששת לחמה כי אם מלכות ישמעאל בלבד וכל הנכנסין עמהם במיעותם משאר האומות, ואנו מפרשים דרך השבונם תחלה מפני שחדשיהם חדשי לבנה והם דומים לחשבון ישראל מצד אחד, וכשנשלים סדר השבונם נפרש דרך החושבים לחמה, ואנו אומרים כי במלכות ישמעאלים התחילו בחשבון הזה מראשית המאת משונע הרשע אשר החטיא אותם, ותחלת מעותו היתה בחדש אב משנת י"ב למחזור רל"א והוא ד' שפ"ב לבריאת עולם לחשבון אשר אנו מונים לו, והם מונים לעולם לשנת לבנה י"ב חדש אחד מלא ואחד חסר, ויש שנים שהם מונים שבעה חדשים מלאים וחמשה חסרים וקורין לשנה ההיא כבושה ועושין בכל שלשים שנה י"א שנה כבושה, ואלו החושבים על הדרך הזה הם החושבנים מהם והם אנשי מערב ומזרח, מהם חוף מאנשי מצרים סומכים בראשי חדשיהם על הראייה, ויהיו מפני זה ראשי חדשיהם אינן נפולות ביום אחד בכל מדינותיהם, ואלה שמות חדשיהם: אלמחרם, והוא ראש שנתם, ואחריו צפר, ואחריו רביע ראשון, וקורין לו אול והוא שלישי לחדשיהם, ואחריו רביע שני וקורין לו אכר, ואחריו גומאדי ראשון והוא אול, ואחריו גומדי שני וקורין לו אכר והוא הששי לחדשיהם, ואחריו רגב, ואחריו שעבאן, ואחריו רמצאן החדשי לחדשיהם, והם מתענן בו בכל שנה, ואחריו שואל, ובראש החדש הזה הוא אידם הקטן, ואחריו דואלקדה, ואחריו דואלהגה, והוא סוף חדשיהם, וביום י' מן החדש הזה הוא אידם הגדול והרוצה לדעת כמה שנים יש לחשבון ישמעאלים ובאיזה חדש שלהם הוא עומד ישוב השנים משנברא העולם עד תחלת השנה אשר הוא עומד בה ויוציא מהם ד' שפ"ב שנה והנשאר בידו יעשה ממנו מחזורים של י"ש שנה כל מחזור, ויקח לכל מחזור מהם ז' חדשים שהן חדשי העבור, ואם ישארו שנים שלא השלימו מחזור ימנה אותן מי"ב חדש במחזור ולהלן ויקח לכל שנה מעוברת שתבא לידו חדש אחד ויוסיף אותן על החדשים אשר נקבצו לו מעבורי המחזורים, ויוסיף עליהם ב' חדשים לעולם אשר נשארו מן השנה בתחלת מעות משוגע ויכלול הכל וילזה אותו אל החדשים אשר כלו מן השנה אשר הוא עומד בה, ויעשה מהכל שנים של י"ב חדש ויוסיפם על השנים אשר חלק למחזורים ויעלה בידו מנין השנים לתחלת מעות משונע, ואם ישארו חדשים שלא השלימו שנה ישליכם על שמות חדשי ישמעאל הנזכרים למעלה ויתחיל למנות מחדש אלמחרם אשר הוא ראש חדשיהם והחדש אשר יכלה בו החשבון הוא החדש אשר הוא עומד בו מחדשיהן מפני שהם סומכים בראשי חדשיהם על הראייה, ומפני זה יהיו ראשי חדשיהם קרובים לעולם לראשי החדשים לישראל והמונים לחמה הם על שלשה מינים,

מהם יונים ושארית כשדים מונים למלכות אלכסנדרוס מקדון והם מונים לחמה שס"ה יום ורביעי שלם ואינם חוששים ללבנה, ונהגים מנהגיהם במספר ימי השנה המצריים אבל אין מונים למלכות אלכסנדרוס וחולקין עוד עליהם במנין ימי חדשיהם, ומהם הפרסיים ושארית מדי והם המונים לחמה שס"ה יום שלם לא יותר ואינם מונים ללבנה, ומהם הנוצרים וכל מלכות הרשעה הם מונים שנת חמה כמנין יונים אלא שהם חושבין ללבנה במקצת אידיהם, ואנו מתחילין לפרש דרך חשבון היונים אשר הם מונים למלכות אלכסנדרוס, ותחלת מלכותו אשר הם חושבין לה היתה ביום שני כ"ו יום מחדש תשרי שנת ג' אלפים ת"נ לבריאת עולם לחשבוננו, ותחלת חדשיהם אשר הוא ראש השנה להם הוא תשרין ראשון וקורין לו רומיים אכתובר וימיו ל"א, ואחריו תשרין שני וקורין לו נובמבר וימיו ל' יום, ויום כ"ב ממנו יזל הקור להעלות ובו יהיה יום השאלה ברוב השנים אשר הוא ששים בתקופה ואחריו קאנון ראשון ושמו בלשון רומיים דיגבר וימיו ל"א יום, וביום י"ב ממנו מתחזק הקור והוא תחלת הלילות השחורות והם ארבעים לילה עשרים מהחדש הזה ועשרים מהחדש הבא אחריו, וביום י"ד מן החדש תבוא החמה אל ראש גדי בכל השנים האלה ועד שלש מאות שנה והוא סוף אורך הלילה וקוצר היום והוא תחלת הזמן הנקרא קור, וביום כ"ה מן החדש הזה תהיה תקופת שבת נוספת לדברי שמואל אם תהיה נוספת בלילה, ואם תהיה נוספת בשעות מן היום היא נוספת ביום כ"ד מן דיגבר, וביום כ"ה ממנו הוא יום לידת אלהיהם לדברי המועים אחריו והוא יום איד גדול מלכות הרשעה. ואחריו קאנון השני וקורין לו ייניר וימיו ל"א יום, והיום הראשון ממנו הוא ראש השנה למלכות הרשעה ויש להם איד גדול שבו נימול אותו האיש לדבריהם, וביום עשרים ממנו יצאו הלילות השחורות אשר הם ימי עוצם הקרירות. ואחריו סבאש וקורין לו רומיים פבריר והוא כ"ח יום ורביעי, ומפני היום הרביעי הזה הם מונים בו בכל ארבע שנים כ"ש יום וקורין לשנה ההיא שנה כבושה, וביום התשיעי מן פבריר יזל הקור להתחלש והחום להתגלות בארץ. ואחריו אדאר וקורין לו רומיים מארס והוא ל"א יום, וביום י"ד ממנו תבוא החמה בראש מלה ויהיו הימים והלילות שוים בכל העולם והוא תחלת זמן הקיץ, ויום כ"ד ממנו הוא ראש הימים לפסח הנוצרים ואינו נוסף לעולם לפני היום הזה, וביום כ"ו ממנו תהיה תקופת ניסן לדברי שמואל נוספת ברוב השנים, ואם תהיה התקופה בחצי היום הוא נוספת בכ"ה ממנו. ואחריו ניסאן וקורין לו רומיים אבריל והוא ל' יום, ויום כ"ה ממנו הוא אחרית זמן הפסח לנוצרים ואינו נוסף לעולם אחר היום הזה. ואחריו איאר וקורין לו רומיים מאייה וימיו ל"א יום. ואחריו חגיראן וקורין לו רומיים יונייה וימיו ל' יום, וביום ט"ו ממנו תבוא החמה אל ראש סרשן והיום מגיע אל ראש ארכו והלילה לסוף קצרה והוא תחלת זמן החום, וביום כ"ד ממנו הוא יום לידת יואניש הרשע ומלכות הרשעה עושים בו איד גדול, וביום כ"ה היום אשר אחריו יהיה תקופת תמוז נוספת בכל השנים לדברי שמואל. ואחריו תמוז וקורים לו רומיים יוליה וימיו ל"א יום, וביום י"ב ממנו הוא התחלת מרירות החום, והם מ' יום עשרים מן החדש הזה ועשרים מן החדש הבא אחריו וקורין לה ימי סמי החום, ואחריו אב וקורין לו רומיים אגוסט וימיו ל"א יום, ובעשרים יום ממנו יצאו ימי סמי החום. ואחריו אלול וקורין לו רומיים שתנבר והוא ל' יום, וביום י"ו ממנו תבוא החמה לראש מול מאונים ויהיו הימים והלילות

שוים בכל העולם ביום ההוא מכאן ועד שלש מאות שנה והוא תחלת ימי
 החרף, וביום כ"ד ממנו תהיה תקופת תשרי לדברי שמואל נופלת ברוב השנים,
 אלא אם תהיה התקופה בג' שעות מן הלילה היא נופלת ביום כ"ג מן שתנברי.
 ואתה מוצא בשנות יונים ורומיים שבעה חדשים עודפים שכל אחד מהם יש בו
 ל"א יום, ובהן המשה חדשים שאינן עודפים וקרא אותם אב תרצה חסרים
 ארבעה מהן מל' יום והחמישי מל"ח יום ורביעי, ואם תרצה לדעת איזה חדש
 מהן הוא החדש החסר הוי אומר יום שמוציאין בו ספר תורה זכורת לישראל
 ירבה ויגדל וכבוד האומות יחסר וידל, ומפני זה יחסרו חדשיהם, ובא זמנה ימי
 השבוע מיום ראשון וחדשי השנה מאכתובר, וכל יום אשר אין מוציאין בו ספר
 תורה יהיה החדש אשר כנגדו עודף מל"א יום, והרצפה לדעת באיזה יום
 מהחדש יהיה יום ראשון מאכתובר אשר הוא ר"ה ליונים יהיה יודע כמה שנים
 שלימות הוא חושב לבריאת עולם ויהא פוחת מהן ג' אלפים תנ"ח שנה, והנשאר
 בידו מן השנים השלימות אשר כלו מתחלת השנה העשירית למלכות אלכסנדר
 עד השנה אשר הוא עומד בה, והתחלת למנות מן השנה העשירית כדי שתהיה
 מונה מראש מחזור ללבנה והשנה הזאת אשר אתה מתחיל ממנה היא שנה
 ראשונה למחזור קפ"ג, ומולד תשרי בשנה ההיא היה י"ו שעות תצ"ד חלקים
 מיום ראשון, ויום ראשון מאכתובר היה יום ששי אחר המשה ימים י"ב שעות
 תקפ"ו חלקים מקיבוע חדש תשרי ויום ראש החדש בכלל, והמקצר חשבונו
 בזה יהיה פוחת מן המחזורות אשר הוא חושב לבריאת עולם קפ"ב מחזור
 וישמור הנשאר מן המחזורות עד השנים אשר לא השלימו מחזור ויקח לכל
 מחזור שלם אשר בידו שעה ותפ"ה וידע כמה ימים ושעות וחלקים יקבצו מהן
 וישמור אותן, וישוב ויקח לכל שנה ושנה מן השנים אשר לא השלימו מחזור
 י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים ויכלול הכל עם הנקבץ בידו משעה ותפ"ה ויוסף
 עליו ה' ימים י"ב שעות תקפ"ו חלקים אשר הן מרחק תחלת אכתובר בשנה
 הראשונה אשר היא תחלת החשבון הנה ממולד תשרי וישמור הכלל הנה וישוב
 אל השנים אשר לא השלימו מחזור וידע כמה מעוברות יש בהן ויקח לכל שנה
 מעוברת מהן כ"ש י"ב תשצ"ג ויגרענו מן הכלל אשר שמר והנשאר בידו הוא
 מרחק תחלת אכתובר ממולד תשרי, ואם לא ישארו לו שנים על המחזורות
 ידע כי כלל שעה ותפ"ה הראשון אשר שמר הוא מרחק אכתובר ממולד תשרי
 וכשיודע המרחק מוסף עליו שעות וחלקים אשר במולד תשרי לשנה אשר הוא
 עומד בה, אם ימלאו לו ימים שלימים בלא שעות מושב, ואם יהיה בהם ו'
 שעות אל יחוש להם, וכן אם יהיו י"ב שעות אל יחוש להם, אבל יהיה יודע
 שחשנה ההיא היא שנה כבושה ופבריר הבא בה יהיה מל"ש יום, ואם יהיה
 השעות י"ח שעות ימנה אותם יום שלם ויוסף על הימים ויעלה בידו המרחק
 אשר בין מולד תשרי ובין תחלת אכתובר, אם יום אכתובר מתחיל למנות מיום
 המולד, והיום אשר יכלה בו החשבון ימי המרחק מימי השבוע הוא יום הראשון
 לחדש אכתובר, וידע כמה ימים הם מחדש תשרי מיום קיבוע החדש, והוי
 יודע שאינו נמצא שיהיו השעות הנקבצות אחר תוספת המולד על המרחק כי
 אם שעות שלימות בלא חלקים, ולא יהיו השעות האלה כי אם שש שעות או
 י"ב שעות או י"ח שעות לא פחות ולא יותר, והוי יודע כי פעמים יהיה המרחק
 הנשאר בידיך להוסיף על מולד תשרי יותר מחדש לבנה, וזה נמצא במקצת
 השנים המעוברות, וכשיבוא לידך פחות מן המרחק מדרת חדש אחר והוסיף

הנשאר על מולד מרחשוון ונהיג בו המנהג אשר נהגת במולד תשרי ויהיה ר"ה אכתובר בשנה ההיא נופל במרחשוון, ומדרך אחרת יהיה מפריש השנים השלימות למלכות אלכסנדרוס אשר לפני השנה ההיא לארבעה ארבעה עד שישאר בידו ארבעה או פחות מארבעה, אם יהיה הנשאר אחד או ארבעה ידע כי השנה שעברה והשנה הבאה הן פשוטות, ואם ישארו בידו שנים ידע כי השנה הבאה היא כבושה, ואם יהיו שלשה ידע כי השנה שעברה היא כבושה, ואם ירצה לדעת באיזה יום יכנס אכתובר מימי השבוע על דרך אחרת יקח השנים השלימות אשר בידו ויפרטם כ"ה והנשאר בידו כ"ה או פחות מכ"ה ידע רביעית המספר ההוא כמה יהיה ואם ימצא ברביעית הוואת רביע אחד אל יחוש, וכן אם יהיה ברביעית הוואת מחצית אחד אל יחוש לה אבל יהיה יודע שהשנה הבאה תהיה כבושה, ואם יהיה בו שלשה רביעים שהם אחד פחות רובע ימנה אותו אחד מלא ויוסף אותו על הרביעית ויוסף הרביעית הוואת על השנים אשר נשארו לו כ"ה או פחות מכ"ה ויוסף עליהם שנים לעולם כנגד היום אשר נכנס בו אכתובר בתחלת המלכות וישלך הכל שבעה שבעה והנשאר שבעה או פחות משבעה הוא יום ראש חדש אכתובר, ואם ירצה לדעת בכמה ימים הוא נופל מחדש הלבנה ידע כמה חודשים שלמים הם מתחלת אכתובר עד החדש ההוא ויקח שלשה ימים לכל חדש שהוא מל"א יום ולחדש אשר הוא מל' יום תקח לו שני ימים, ואם יהיה בתוך החודשים האלה פבריר והשנה כבושה תקח לו יום א', ואם השנה פשוטה לא תקח לו מאומה וכלול הימים האלה ושמור מספרם, והוא מותר חדשי החמה, ואחר זאת תקח לחדשים אשר כנגדן מחדשי לבנה, אם אכתובר היתה בתשרי אתה מתחיל מתשרי ואם היה במרחשוון אתה מתחיל ממרחשוון, ותקח לכל חדש מלא ב' ימים ולחדש חסר יום אחד וכלול הימים האלה ושמור מספרן והוא מותר חדשי לבנה, והוצא מותרי חדשי לבנה ממותר חדשי החמה כי מותר חדשי החמה הוא עורף לעולם על מותרי חדשי הלבנה, והנשאר בידך מן מותר חדשי חמה הוסף אותו על מרחק אכתובר מחדש תשרי או מחדש מרחשוון בשנה ההיא ותמצא מרחק החדש אשר אתה מבקש מקבוע חדש הלבנה אשר כנגדו, ואם יעלה המרחק אל יותר מכ"ש יום או ל' יום הוי יודע כי חדש החמה נופל בחדש העולה לחדש אשר כנגדו, ואם תרצה לדעת באיזה יום מימות השבוע יהיה החדש ההוא הוי לוקח המותר אשר בידך לחדש חמה והוסף עליו סימן אכתובר והוא היום אשר נפל בו מימי השבוע, ופרוש הכל שבעה שבעה והנשאר בידך שבעה או פחות משבעה בו ביום יהיה ראש החדש אשר אתה מבקש מחדשי חמה, זה הוא דרך חשבון יונים ורומיים והוא חשבון נוצרים בארצות האל. אבל המצריים אשר הן מונין כמו כן לחמה שס"ה יום ורביעי ואינם מוניים ללבנה אינם נוהגים במספר ימי החדשים כמנהג הזה ואינם באים עם היונים בשנה הכבושה אל ענין אחד, אלא כשמצריים עושים השנה הזו כבושה יונים עושים השנה אשר לאחריה, וחדשי מצרים ל"ב חודש, והם מוניים י"א חודש ל' יום לכל חדש וחדש והחדש הי"ב מונים לו ל"ה יום ורביעי ומונים לחדש הזה בשנה הכבושה ל"ז יום, ואלו שמות חדשיהם: ז'א' בהם קורין לו תות, והוא ראש השנה להם, ב' כיבה ג' התור, ד' ביהד, ה' מובה, ו' אמשיר, ז' ברחמית, ח' ברמודא, ט' בשנס, י' סונה, י"א אביב, והשנים עשר מסורי, והוא מל"ה יום ורביעי.

וימנו לו בשנה הכבושה ל"ו יום, ואלו החמשה ימים ורביעי אשר בחדש הי"ב קורין לה ימי האריכות, ואיריחן בזמן הזה הן אירי הנוצרים מפני שמעותם ומעות הנוצרים ביום הזה מעות אחת הוא, ותחלת שנתם באה ברוב השנים בכ"ט יום מחדש אגושט מחדשי הנוצרים ובשנה הכבושה בא בל' מאגושט, והם מונים שנתם מתחלת מלכות דיאקלטיאנוס ממלכיהם, והיתה מלכותו יום ו' בכ"ט יום מן אלול שנת ד' אלפים מ"ד לעולם, שהיא שנת י"ו למחזור רי"ג, והוא כ"ט יום מאגושט שנת תקצ"ה לאלכסנדר, ואנו מונים להם מן השנה הרביעית למלכותו כדי שנתחיל למנות מראש מחזור ללבנה כאשר עשיתי בהשבון שנות יין, והשנה הזאת היא שנת ד' מ"ו לעולם, אשר הוא סוף מחזור רי"ג, ותחלת ראש חדש תות בשנה ההיא היתה יום ג' אחר מולד אלול ד' ימים י' שעות רי"ד חלקים, והרוצה לדעת באיזה יום יהיה ר"ה למצריים ידע כמה מחזורות ושנים חושב לבריאת עולם ויוציא מהן ר"ג מחזור והנשאר בידו מחזורות ושנים שלימות יקח לכל מחזור מהן שעה ותפ"ה, ולכל שנה מהעודפות על המחזורות השלימות יקח י' כ"א ר"ד ויוסיף על הכלל אשר יעלה בידו ד' ימים י' שעות רי"ד חלקים אשר היה מרחק השנה הראשונה ממולד אלול, ויכלול הכל ויוציא ממנו חדשי העבור אשר עברו מהמחזור לכל שנה מעוברת יוציא כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים, והנשאר בידו יוסף עליו שעות וחלקים אשר במולד אלול שעברו, אם יעלה בידו שש שעות אל יחוש להם, וכן אם יעלה בידו י"ב שעות אל יחוש להם, אבל ידע שהשנה אשר הוא חושב לה שנה כבושה, וחדש מסורי בה ל"ו יום, ואם יעלה בידו י"ח שעות ימנה אותם יום שלם ויוסיפנו על הימים ויחשבם מיום המולד, והיום אשר יכלה בו החשבון מימי השבוע הוא יום ראש חדש תות מחדשי מצרים לשנה אשר הוא דורש לימים מהחדש בימים אשר בידו ממרחק המולד ויתקן מספרם מקבוע החדש, ואם יהיה בימים האלה יותר מחדש לבנה יוציא מהן מרת חדש לבנה שהוא כ"ט יום תשצ"ג, ויוסיף על הנשאר שעות וחלקים אשר במולד תשרי ויעלה בידו מרחק חדש תות מחדש אלול וידע ראש חדש תות: ואם ירצה לדעת ראש חדש אחר מחדשי מצרים ידע כמה חדשים שלימים בין חדש תות ובין חדש ההוא ולא יביא החדש ההוא במספר, ויקח לכל חדש מהן שני ימים וידע כלם והוא מותר חדשי מצרים, ויוסיף עליו היום אשר נכנס בו תות מימי השבוע ויפרוש הכל שבעה שבעה והנשאר בידו שבעה או פחות משבעה בו ביום יהיה ראש חדש ההוא מימי השבוע, ואם ירצה לדעת מעמדו מחדש הלבנה יקח מחדש הלבנה כמנין חדשי המצריים אשר בידו, ויתחיל מן החדש אשר נכנס בו תות אם אלול או תשרי, לכל חדש מלא הוא לוקח ב' ימים ולחדש חסר יום א', ויכלול הכל ויגרענו מן מותר המצריים, והנשאר יוסיפנו על מרחק תות מחדש הלבנה ויעלה בידו מרחק החדש ההוא מקבוע חדש הלבנה אשר נכנרו, ואתה יכול להבין עלת החשבונות האלו ואיני צריך לפרשם לך:

המונים לחמה שס"ה יום שלם בלא תוספת הם שארית פרס והנוהגים מנהגם משארית מדי, והם מונים חדשיהם שלשים שלשים יום י"א חדשים הוץ מחדש אחד והוא החדש השמיני מחדשיהם שהם מונים לו ל"ה יום, ואלה שמות חדשיהם: הא' אפרודין מאה, והיום הראשון ממנו איד ר"ה שלהם, וקורין לו יום הנידון ופירושו יום המהודש, וב' ארדי השתמאה,

השלישי כרדאד מאה, והרביעי תור מאה, והחמישי מרדאד מאה, והששי שהריר מאה, והשביעי מהר מאה, ויום י"ו ממנו יום המהרגאן לפרס ופירושו יום הגילה, והשמיני אבאן מאה, והוא לעולם מל"ה יום, ומיום כ"ה מהחדש הזה עד יום ל"ה ממנו קורין להם בלשון פרס אנדרי מאה ופירושו יום התוספת, ט' אדר מאה, והיום הראשון ממנו קורין לו יום רביבת השלדקן, והם ביום הזה רוכב לפניהם אדם שיהיה זקנו קשן או אין לו זקן כלום על סוס גדול והולכים לפניו ומשחקים ומהללים לתועבותם והוא יום איד גדול להם, והעשירי דיא מאה, והאחד עשר בהמן מאה, והשנים עשר אספידאר מאה' והם מונים למלכות יודיגרד האחרון ממלכיהם והיתה ראשית מלכותו אחרי מלכות ישמעאל בכדי ט' שנים 'הרשים, וראש השנה למלכות והוא ראש חדש אפרודין מאה היה יום ג' כ"ה בסיון שנת ד' שצ"ב לבריאת עולם, והוא השנה ג' ממחזור רל"ב, שהיה היום ההוא מהשבון יונים יום י"ט מן יונה הנקרא תמוז יונים משנת תקמ"ג למלכות אלכסנדר אשר הוא מנין שטרות' ואנו מונין בכאן לפרסיים משתי שנים קודם השנה הזאת כדי שנהיה מתחילין מראש מחזור לבנה והוא שנת ד' ש"צ לבריאת עולם והוא ראש מחזור רל"ב, והיה בשנה ההיא ראש חדש אפרודין מאה אשר הוא הראש לחדשי הפרסיים ראשון מימי השבוע וראשון מחדש תמוז והיה מולד תשרי בשנה ההיא י"ב שעות תפ"ט חלקים מיום ז', והיה מרחק ראש חדש אפרודין מאה ממולד תשרי ויום החדש בכלל רס"ז יום י"א שעות תקצ"א חלקים, והיה יום א' לחדש תשרי בשנה ראשונה למחזור רל"ב יום שבת ט' ימים לחדש תור מאה הד' לחדשי פרס' וכשאתה רוצה לדעת ראש השנה לפרסיים באיזה יום הוא נופל מימי השבוע ולכמה ימים מחדש הלבנה, הוי יודע כמה מחזורות עברו מן רל"א מחזור ושמור הנשאר מן המחזורות עם השנים אשר לא השלימו מחזור מן י"ט שנים, וקה לכל מחזור מהן ד' ימים י"ז שעות תקצ"ה חלקים, והוא המותר אשר מחזור הלבנה עורך על י"ט שנים לפרס, ושמור הנקבץ במחזורות מימים ושעות וחלקים, ואם יהיה בשנים שלא השלימו מחזור שנים מעוברות קה לכל שנה מעוברת בהן י"ה יום כ"א שעות תקס"ט חלקים כאשר תעדיף שנה מעוברת על שנת פרס ותכלול הכל עם מותרי המחזור אשר אינו שלם י' ימים ט"ו שעות ר"ד חלקים לכל שנה מהן אשר תעדיף שנת פרס על שנת לבנה הפשוטה, ותדע כמה יכנס מותרי השנים הפשוטות, ויחזא גורע אותו ממותרי המחזורות והשנים המעוברות אשר הן בידך, והנשאר לך הוא עורך השנים המתוקנות אשר במחזור הלבנה על שנות פרס אשר בידך, ואם לא יהיה בשנים אשר לא השלימו מחזור שנה מעוברת אתה יודע עורך השנים הפשוטות ותגרענו מעורך המחזורות וישאר לך העורך המתוקן, ואם לא יהיה בידך שנים כלל שלא השלימו מחזור יהיה הנקבץ מעורך המחזורות הוא העורך המתוקן, וכשיודע לך העורך המתוקן הוי גורע אותו מן רס"ז יום י"א שעות תקצ"א חלקים אשר היה מרחק תשרי בשנה ראשונה מחדש אפרודין מאה, והנשאר בידך הוא המרחק המתוקן אשר בין מולד תשרי מראש השנה הפרסית אשר אתה מבקש, השלך מן המרחק הזה כ"ט י"ב שצ"ג אשר הוא מדת חדש לבנה ותדע כמה חדשים יהיה בו, ושמור הנשאר בידך שלא השלים חדש והוא מרחק ראש אפרודין מאה ממולד החדש אשר הוא נופל בתוכו, והוי מונה מתשרי במספר החדשים אשר הוצאת מן המרחק והחדש אשר ילה בו החשבון הוסף על

המרחק הנשאר בידך השעות והחלקים אשר בני ד' החדש הבא אחריו ויעלו בידך ימים שלימים אשר בין מולד החדש ההוא ובין מולד חדש אפרודיך מאה : ואם תרצה לדעת באיזה יום מימי השבוע הוא ראש חדש אפרודיך מאה , השלך המרחק ז' ז' והנשאר בידך מנה אותו מיום מולד החדש ההוא ויעלה בידך יום ראש חדש אפרודיך מאה בשנה ההיא , ואתה יכול לדעת יום השבוע על דרך אחרת והוא שתחזיר המחזורות אשר מניח מהן שנים מ"ט שנה לכל מחזור ותוסיף עליהם השנים אשר לא השלימו מחזור עם השנה אשר אתה חושב לה ותפרסם ז' ז' והנשאר בידך ז' או פחות מז' הוא יום ראש חדש אפרודיך מאה מימי השבוע בשנה ההיא והוא סימן השנה ההיא , ואם תרצה לדעת איזה יום מימי השבוע יהיה ראש חדש אחר מחדשי פרס הוי יודע כמה חדשים שלימים בינו ובין אפרודיך מאה וקח לכל חדש מהן שני ימים , ואם יהיה בכללן חדש אבאן מאה אשר הוא החדש הח' אל תקח לו מאומה , וכלול הימים האלה והוסיף עליהם סימן השנה והוצא הכל ז' ז' והנשאר בידך הוא יום ר"ח הפרס אשר אתה מבקש , ואם תרצה לדעת בכמה ימים יהיה מחדש הלבנה הוי לוקח לכל חדש מהן שני ימים ואם יהיה מחדש השמיני והוא אבאן מאה בכללם תקח לו ז' ימים ותכלול הכל ותשמרוהו ותבא אל חדשי הלבנה אשר כנגדן ותתחיל מחדש אשר נכנס בו אפרודיך מאה ותקח לכל חדש מלא שני ימים ולכל חדש חסר יום אחד ותכלול הכל ותוציאנו מן הכלל אשר בידך לחדשי פרס , והנשאר תוסיפו על הימים אשר כלו מן החדש אשר נכנס בו אפרודיך מאה ויעלה בידך הימים אשר יכלו מחדש הלבנה לחדש הפרסי אשר אתה מבקש :

ואני מביא לך משל מכל החשבונות האלה כדי שתבין אותן ולא ישתבש עליך דרך החשבונך . ואני מתחיל בחשבון הפרסיים אשר היינו מדברים עליו . אם אתה מבקש לדעת איזה יום יהיה ר"ח אפרודיך מאה שהוא ראש השנה לפרסיים בשנת ד' תתפ"ג לעולם להשבוננו היא שנת י"ט למחזור רנ"ז , הוצא מהן רל"א מחזור ישאר בידך כ"ה מחזור שלם וי"ח שנה שלמה ממחזור כ"ז מהן , ו' שנים מעוברות וי"ב פשוטות , תקח לכל מחזור שלם אשר בידך ד' ימים י"ז שעות תקצ"ה חלקים יעלה בידך למחזורות קי"ז יום ה' שעות תתל"ה חלקים , ותקח לשנים המעוברות אשר כלו מהמחזורות י"ח יום כ"א שעות תקפ"ט חלקים יהיו לשש שנים קי"ג יום ט' שעות רצ"ד חלקים , הלה אותן אל סותר המחזורות יהיו שני המותרות קק"ל יום ט"ו שעות מ"ט חלקים , ואה"כ תקח ל"ב שנים פשוטה שעברו מן המחזור י' ימים ט"ו שעות ר"ד חלקים ויעלה בידך קכ"ז ימים י"ד שעות רפ"ח חלקים , השלך המותר הודה מהמותר המחזורות ומהשנים המעוברות ישאר בידך ק"ג יום תתמ"א חלקים והוא המותר המתוקן אשר הותר חשבון שנותינו על שנות פרס עד השנה הזאת אשר אנו חושבין לה , השליכהו מן רס"ז יום י"א שעות תקצ"א חלקים אשר היה מרחק אפרודיך מאה לשנה הראשונה לפרס ממולד תשרי ישאר בידך קס"ד יום י' שעות תת"ל חלקים המרחק המתוקן , והוא מרחק אפרודיך מאה בשנה הזאת ממולד תשרי , וכשאתה מפרש המרחק הוה על מדת חדש לבנה יעלה בידך לחמשה חדשים קמ"ז יום ט"ו שעות תשכ"ה חלקים , וישאר לך י"ז יום י"ט שעות ק"ה חלקים והוא מרחק אפרודיך מאה ממולד החדש הששי לתשרי והוא חדש אדר ראשון , ומולדו בשנה הזאת

היה ד' שעות תתקע"ה חלקים מיום שני, הוסיף השעות והחלקים על המרחק יהיה י"ז ימים ממולד החדש, התחיל למנות מיום שני אשר הוא המולד והוא יום קבוע החדש יכלה לך החשבון ביום ד', והוא היום הראשון מחדש אפרודין מאה, ונראה לך שחדש אפרודין מאה נופל יום רביעי י"ט יום לאדר ראשון, ואם תרצה לבדוק יום השבוע מדרך אחרת הוי מחזיר המחזורות אשר השבת מהן על השנים אשר היו כ"ה מחזור ויהיו תצ"ה שנים, הוסיף עליהן השנים אשר כלו מן המחזור עם השנה אשר אתה חושב לה והן י"ט שנה יהיה הכל תצ"ד שנה, הוציאם ו' ז' ישארו בידך ד' והוא היום הראשון מחדש אפרודין מאה בשנה הוואת' ואם תבקש ר"ח אחר מחדשי פרס כגון חדש דימאה אשר הוא העשירי להדשיהם הוי יודע כי תשעה חדשים כלו מן השנה עד ראש החדש עשירי והוא ראוי לקחת לכל חדש וחדש מהן ב' ימים, אלא מפני שחדש אבאן מאה השמיני היה בתוכם ואין אתה לוקח לו מאומה ישארו בידך שמונה חדשים שאתה לוקח לכל חדש מהן ב' ימים ויעלו בידך י"ז יום, הוסיף עליהם ד' שהוא סימן השנה מפני שחדש אפרודין מאה נכנס בד' בשנה הוי יהיה הכל כ' יום, הוציאם ו' ז' ישאר בידך ו' והוא יום ראש החדש דימאה, ואם תבוא לדעת בכמה ימים יהיה מחדש הלבנה תוסיף על המרחק אשר היה בידך לשמונה חדשי פרס והוא י"ז מרחק חדש אבאן מאה והוא ז', יהיה הכל כ"ג יום והוא מותר חדשי פרס, ובא ומנה כמו כן לתשעה חדשים ללבנה מותרן והוי מתחיל מאדר א' אשר נפל אפרודין מאה בתוכו, יהיה לך החדש התשיעי תשרי, וקח לכל חדש מלא ב' ימים ולחצר יום אחד ויעלה בידך י"ד יום והוא מותר חדשי הלבנה על ד' שבועות לכל חדש, הוציאם ממותר חדשי פרס וישארו בידך ט' ימים, הוסיפם על י"ז אשר היה מרחק אפרודין מאה מחדש אדר ראשון בשנה הזאת יהיה כ"ו, והוא מרחק חדש דימאה העשירי מחדשי פרס מחדש מרחשון אשר הוא עשירי לאדר א', וראש חדש מרחשון בשנה הבאה יהיה יום ב' ויהיה יום כ"ו ממנו יום ו' והוא יום ראש החדש דימאה מחדשי פרס, ואם היית רוצה לדעת יום ראש השנה בשנת תתפ"ג אשר אתה חושב לה איזה יום היה מחדשי פרס הוי לוקח המרחק המתוקן אשר היה בידך והוא קס"ד יום ואל תחוש אל השעות והחלקים אשר היו בו מפני שהן מן השנה הבאה, והוצא המרחק הזה למסרע להדשי פרס לכל חדש מהן ל' יום ולחדש השמיני ל"ה יום תמצא לחמשה חדשים למסרע קכ"ה יום מפני שיש בתוכן החדש השמיני אשר הוא מל"ה יום וישארו לך ט' ימים, הוציאם מן החדש הששי למסרע והוא השביעי לחשבון המיושר ישארו בידך משנת פרס ו' חדשים וכ"א יום אשר כלו מהחדש הו' עד יום מולד תשרי, ויהיה יום המולד יום כ"ב מחדש מהר מאה הו' מחדשי פרס, ואם תרצה לחשב על דרך אחרת אשר היא קרובה מווי הוי גורע המרחק המתוקן והוא קס"ד יום ממדת שנה פרסית והוא שס"ה יום, ישארו בידך י"א יום אשר כלו מראש חדש אפרודין מאה עד יום מולד תשרי, חלקם על חדשי פרס לכל חדש ל' יום יהיו ו' חדשים וכ"א יום, ויהיה יום המולד יום כ"ב מהחדש השביעי והיה יום המולד יום א', ומפני שקבוע ראש השנה היה ביוט ב' יהיה ראש השנה יום כ"ג מן החדש השביעי לפרס:

ואם תרצה לדעת חשבון המצריים בשנת ד' אלפים תתפ"ג ואת תהיה פוחת מרג"ו מחזור שלם אשר בידך רי"ג מחזור, וישארו בידך ארבעים ושלוש

מחזור שלם י"ח שנה, תקח לכל מחזור שעה ותפ"ה חלקים ויהיו ב' ימים כ' שעות (*). של"ה חלקים, ותקח לי"ח שנה שעברו מזה המחזור לכל שנה י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים יהיה כללם קצ"ה יום כ"א שעות תל"ב חלקים, תכלול שני המספרים האלה ותוסיף עליהם ד' ימים י' שעות וי"ד חלקים אשר היה מרחק השנה הראשונה מחדש אלול ויהיה הכל ר"ג יום ג' שעות תתפ"א חלקים, הוצא מהם ו' חדשים מספר העבורים אשר עברו מהמחזור והן קע"ז יום ד' שעות תל"ח חלקים ישאר בידך כ"ה יום ג' שעות תקמ"ג חלקים, והן מרחק ראש חודש תות ממולד אלול אשר היה תקל"ז חלקים משעה ראשונה מיום ז', הוסף החלקים האלה על חלקי המרחק יהיו כ"ו יום שלמים והתחיל למנות מיום המולד יכלה החשבון ביום ד' והוא יום כ"ה מאלול מדרך קיבועו, ויהיה היום הראשון מתשרי היום הששי לחדש תות אשר הוא ראשון לחדשי מצריים.

ואם תהיה חושב ליונים תפחות מהמחזורות השלמות קפ"ב מחזור וישארו בידך ע"ד מחזור וי"ח שנה, רתקח לכל מחזור א' תפ"ה ויעלה ד' ימים י"א שעות ר"נ חלקים, ולי"ח שנה תקח י' כ"א ר"ד לכל שנה ויהיו קצ"ה יום כ"א שעות תל"ב חלקים והוסף עליהם ה' ימים י"ב שעות תקפ"ו חלקים אשר היה מולד תשרי בשנה הראשונה יהיה הכל ר"ה יום כ"א שעות קפ"ה חלקים הוצא מהן ימי ששה חדשים לשנות העבור אשר עברו מן המחזור וישארו בידך כ"ח יום י"ו שעות תת"ל חלקים, והוא מרחק ראש אכתובר בשנה הזאת ממולד תשרי, ומולדו היה ר"ג חלקים י"ג שעות מיום אחר, הוסף השעות והחלקים על המרחק ויהיה כ"ט יום ושש שעות, ואל תהי חושש לשעות האלו, ומנה מיום המולד תמצא ראש חודש אכתובר יום א' והוא יום כ"ה מקיבוע החדש ויהיה היום הראשון מתשרי יום ד' מחדש שתנבר לפני אכתובר זה מחדשי יונים:

ואם תרצה לדעת איזה חודש הוא מחדשי ישמעאלים השלך מהשבון השנים ד' שפ"ב ישאר בידך ת"ק שנים שלמות והן מהזורות כ"ו מחזור ושש שנים תקח לכל מחזור ז' חדשים יהיו קפ"ב חודש, הוסף עליהם שני חדשים שהן חדשי עבור בשש שנים אשר הן משנת י"ג שהיתה תחלת מלכות ישמעאל עד שנת י"ח אשר אתה חושב לה בשנה הזאת, ועוד שני חודשים אשר הקדימה שנת ישמעאל הראשונה על חודש תשרי והיו קפ"ו חדשים והן ט"ו שנים ללבנה וששה חדשים, ותמצא חודש תשרי בשנת ד' אלפים תתפ"ג שנה נוסף בחדש רגב השביעי מחדשי ישמעאל שנת ע"ג לחדשונם:

(*). סנה מ"ג יתרוכות ה' תפ"ס עוליס רק לטני ימים י"ד שעות של"ס חלקים *
 וסופיך סנה נכאן שש שעות לסיות תתחלת סיוס לטתס סוה מחנית סלילס ססוה שס
 שעות אחרי תתחלת סיוס לטיתתנו, כמנזאר נדף 102 ולסלן * וסף גלי שעות סנוסמות
 סיס ככוך, כי אחרי קנון כלס וסגרעון סיס סנסאר כ"ס יוס י"ח שעות, וי"ח שעות
 ססנו יוס סלס לפי סתתו סס *

השער העשירי

בפירוש חשבון הפועים אחר התלוי, את אידיהם ואת תעניתם :

כבר פירשתי בשער שעבר דרך חשבון האומות המונים ללבנה והם ישמעאלים וגם דרך החשבון המונים לחמה בלבד והם הפרסיים ויונים מצריים והגלולים אליהם על מחלוקתם במספר ימות שנת החמה * וכל מלכות ארום הרשעה המונים אחרי התלוי חושבים רוב עסקיהם בימי מלכיהם כמנין החמה בדרך יונים, אלא שהם נוקקים למנות ללבנה עם מנין החמה לקיבוע תעניתם ומקצת אידיהם, מפני שדומה להם ולכת ברכי ישראל בחשבון הזה * והם מונים לאידיהם אלו מן השנה אשר סבורים הם שנולד בה המסעה אותם, והוא נולד לדבריהם בשנת ג' אלפים תשס"א לבריאת עולם בעשרים וחמשה ימים מחדש דייגבר, והוא יום שבת יום השעה בשבת שנת י"ח למחזור קצ"ח לחשבוננו, וראוי היה היום הזה להולד בו הרשע הזה אם דבריהם אמת, אבל אין אדם מאמין לדבריהם האומרים על לידת התלוי שהם ידעו יומה שהיה בכ"ה בדייקבר כי הדבר הזה אינו כתוב להם באון גליון, ולא בכתבי תלמידי המכעים אשר הם מאמינים בהם, אבל היום הזה שהוא כ"ה מן דייקבר היה יום קלון לאומות הקדמונים עובדי האילים והיה קדמוני כשדים קוראין לו מולד השנה, ואחרים היו קוראין להם מולד החמה מפני שהחמה באה בימים האלה אל ראש מול גרי ביום הזה, והיה היום מתחיל להארץ והלילה לקצר וצמח האדמה והדשא והזרע מתחיל לקנות כח לצאת מתחת הארץ ולגדול ולפרוח והיו משאילין אותו למולד הזמן וקוראין לו מולד וחדש לשנה ומולד החמה, וכשבאו תלמידי המכעים להתעות את האומות האלה ולהכניסם בטעות הוזה אמצו את דעתם לכבד היום הזה אשר היה מכובד בעיניהם, ואמרו לא היו עושין בו קלון גדול אלא מפני שהפסול הזה היה ראוי להולד בו, והחזירו היום אשר היה קלון לעובדי האילים קלון לעובדי הפסילים ופסולים וגלגלו אותו מטומאה לטומאה ומפשע לפשע, ואם אתה שואל את המבינים מגלחיהם תמצא שאינם יודעים יום הלידה אלא מתוך הסברה הזאת, ואלו הפועים אחריו אינם מונים לאידיהם משנת לידתו זאת אבל מונים לה משנה אשר לפניה והיא שנת ג' אלפים תש"ס שהיא שנת י"ז ממחזור קצ"ח, מפני שהם משימים ראש השנה ללידתו מחדש ייניר אשר הוא נכנס לשמונה ימים אחר הלידה וחושבים ימים אלו בשנה אחת להמורת, שסומכים הם על דברי רבותינו ביום אחד בשנה חשוב שנה * ויש מפקחיהם וגלחיהם מי שנותן טעם אחר לזה מפני חדשי ההריון אשר היו בשנה הזאת מיום שהרתה בו ואומרים כי היום הזה היה תשעה חודשים מלאים לפני לידתו, וזה היה בכ"ה יום מחדש מרס משנת תש"ס זה ביום חמישי לדבריהם, והיום ההוא היה ראש חודש ניסן ובא הפסח לדבריהם לפ"ז יום מההריון, ומפני זה הם מכניסים השנה הזאת בחשבון מחזורם ואם אינם מונים אותה בשנת הלידה, ונמצא ראש מחזורם שהם מונים ממנו לאידיהם שנת י"ז למחזורם והם מעברים במחזורם על סימן גו"ה א"ד ז"ד, ותמצא השנה השלישית למחזורם אשר היא שנת י"ש למחזורנו הם מעבדים אותה

והשנה ששית המעוברת למחזורם היא שלישית להשבוננו, ואין בינינו וביניהם בעבור השנים האלה שום מחלוקת, אבל השנה השמינית להם היא מעוברת למחזורם והיא שנה המשיית ופשוטה להשבוננו, והם חולקים עמנו בשנה הזאת בכל מחזור שנת י"א למחזורם היא שנת ה' להשבוננו, וכן שנת י"ד להם היא שנת י"א לנו, ושנת י"ז להם היא שנת י"ד להשבוננו, ואין ביניהם ובינינו מחלוקת בעבור השנים האלה, אבל שנת י"ט למחזורם היא שנת י"ז להשבוננו (אשר לפיהם היא מעוברת ולהשבוננו פשוטה), והם חולקים עלינו ומועים בשנה הזאת כאשר טעו בשנה החמישית, ואשר הם מועים בזה וסבורים הם שהם סומכין על השבון ישראל והם רחוקים ממנו כן הם מועים והולכים בחשך ואינם יודעים בן כמה שנים נתלה ומחלוקת היא ביניהם אם בן שלשים היה או בן ל"ג, ויש מהם מי ששאלו את ישראל להסיר הוזה ואמרו על שניו שהיה ל"ג בעת תליתו שהיה שנת ג' אלפים תשצ"ג והיא שנת י"ב למחזור מאתיים, מפני פסח שהיה בשנה ההיא יום שבת היה וידוע היה להם שנתלה ערב שבת וערב פסח היה ומפני זה סמכו על שניו שהיה ל"ג בעת תליתו ושלש החדשים, כי פסח בשנה ההיא היה יום חמישי ואינם יכולים לומר שנתלה אחר הפסח ואלו הם רוב גלחחים, ויש מהם שהוא מעמיק בהבל ואומר בן שלשים נתלה ומפני שהפסח להשבונם יבוא בחמשה ועשרים במארג ביום ההריון לבריהם והיה תליתו יום הזנות אשר זנתה בו, והיה נאסר ביום חמישי שהוא כ"ב במארג אשר אין הפסח נקדם עליו ויהיה יום תליתו נפל לבריהם כ"ט שנה ושלשה חרשים והיה מועד הפסח בשנה ההיא יום ראשון ונמצא שהוא תלוי קודם הפסח, ואלו הם הסומכים בטעותם על פתיות סברתם ויש ביניהם בזה ספיקא ומחלוקת, ובאו בספיקא הזאת מבני שמצאו בתוך האון גליוניהם שנתלה בן שלשים שנה ולא ידעו אם רק שלשים ממש או פחות מעט משלשים או יותר משלשים ונחלקו בה המחלוקת הזאת, והם עושים ביום ששי הוא ידוע תליתו אבל גדול, ועושין את הפסח ביום הראשון אשר לאחריו כאשר הוא ידוע ממעשיהם, ואין יום איד הפסח להם מקדים על יום כ"ב מחדש מארג ולא מתאחר מיום כ"ה אבריל, והם אוסרים על עצמם את הבשר ואת כל כיצא בו מחמשים יום קודם איד הפסח, ואין האסור הוזה נקדם להם על יום ראשון פיבריר ולא יוצא מו' ימים במרג, וכן עושים איד גדול המשים יום אחר איד הפסח וקוראין לו שם בלשונם שפירושו איד החמשים ואין האיד הוזה נופל קודם עשרה ימים מן מאיה, ולא מתאחר מן י"ג מן יונידה והם מתחילין למנות אירם משנת י"ז למחזור קצ"ה, מפני שאומרים על יום ההריון שהיה לבריהם קודם הפסח ט"ו ימים, והם מתחילים בשנה הוזה לאסור הבשר אחר ט"ז יום מחדש פיבריר ונוהגים לשנה ראשונה ממחזורם סימן ט"ו, ובשנה השנית מוסיפים על הסימן הזה י"א יום כמספר הימים אשר בין שנת החמה ושנת הלבנה לבריהם ויהיה סימן השנה השנית כ"ו, ובשנה השלישית מוסיפין כמו כן י"א ימים ויעלה בידם ל"ז, והם מוציאים ממנו שלשים יום לחדש בעבור וישאר בידם שבעה לסימן שנה השלישית, ובשנה הרביעית אשר היא שנת ראשונה למחזורנו יהיה סימנה י"ח, ועל המנהג הזה הם נוהגים בכל שנה ושנה מוסיפין י"א יום על סימן השנה שעברה עד סוף המחזור ויהיה הסימן בה ג', והיא שנת י"ט להם ושנת י"ז להשבוננו, והם מוסיפין על סימן השנה י"א לעולם כדי שחזור הסימן בשנה ראשונה ממחזורם אל ט"ז כאשר היה

במחזור הראשון, וכשהם יודעין סימן השנה משלימים אותו עד שלשים יום
מחדש פיבריר, וביום אשר יכלה החשבון משם ואילך עד שבעה ימים יהיה יום
איסור הבשר, אם יהיה היום הזה ראשון מימי השבוע הם אוסרין הבשר ביום
ההוא ומתחילין להתענות למחר, ואם אינו יום ראשון הם מאחרים איסור
הבשר מיום ההוא אל יום ראשון הבא אחריו בשבוע השני, ואם הם מבקשים
לדעת יום אידם ופסחם משלימים סימן השנה מ"ב יום מן מארס ונהגים
ביום אשר יכלה בו החשבון המנהג אשר נהגו ביום איסור הבשר, אם יהיה
יום ראשון הם נכנסין באידם ביום ההוא, ואם אינו יום ראשון הם מאחרים
האיד אל היום הראשון מן השבוע הבא אחריו, וכן אם יהיו מבקשים יום איד
החמישים משלימים סימן השנה מעשרה ימים מן מאיה ונהגין ביום אשר בו
יכלה החשבון המנהג אשר נהגו ביום אסור הבשר וביום איד הפסח ומפני שאנו
ראויים לחשוב כל אלו החשבונות על מחזורנו ונו מחזירים כל החשבון הזה אל
מחזורנו ואומרים הוי יודע בכמה שנים אתה עומד מן המחזור וקח השנים
אשר עברו מן המחזור עם השנה אשר אתה עומד בה, וקח לכל שנה מהם
י"א וכלול הכל וחוסף עליו שבעה עד שנת י"ו למחזור, ואם אתה עומד בשנת
י"ז שהיא ראש מחזור לחשבונם תוסף על הכל שמונה וסימנך הן חלק לשבעה
וגם לשמונה, ואשר יעלה בידך הוציאהו לשלשים והנשאר בידך שלשים או
פחות משלשים הוא סימן השנה אשר אתה מבקש, וכשאתה יודע סימן השנה
השליכו משלשים אם הוא פחות משלשים, והנשאר בידך אם אתה מוסף
אותו על יום ראשון מפיבריר יעלה בידך היום הראוי לאסור הבשר, ואם אתה
מוסף אותו על כ"ב מארס הוא היום הראוי לפסח, ואם אתה תוסף אותו
על עשרה מן מאיה יעלה בידך היום הראוי לאיד החמישים, ואם יהיה הסימן
שלשים יהיה יום הא' בפיבריר לאסור הבשר, ויום כ"ב למרס ראוי לפסח, ויום
עשרה למאי ראוי לאיד החמישים, והוי יודע כי כל שנה שיהיה סימנה שנים
או שלשה שנת פעות היתה לאדום בעיקר השנה, וסימן לדבר שני פעות
שהם פועים בהשבונם בשנים ובשלשה, הם פועים בשנים פסוברים ואומרים
כח היה בשמן למנוע הצדיקים מגן עון עד שבא התלוי ובמל כחו ונותנים כח
לשמן ומבטלין כח הצדיקים, והם פועים בשלשה פעותם הקשה שהם אומרים
באב ובן ורוח שלישיה, ומפני זה יהיה בשנים ובשלשה בכל מחזור ומחזור:
ואני מביא לך משל מן החשבון הזה שנת י"ש למחזור רנ"ז אשר הבאנו ממנו
משל לכל החשבונות אשר עברו, ואם אתה נותן לי"ש שנה אשר אתה מונה
לה במחזור הזה י"א לכל שנה יעלה בידך ר"ט, הוסף עליהם ח' לפי הראוי
לשנים אשר אחר י"ז מן המחזור יהיה ר"ז, השליכו לו' לי' ישאר בידך ז'
והוא סימן השנה, השליכו מן ל' ישאר לך כ"ג, הוסף אותו על יום א' מן
פיבריר יהיה יום כ"ד מן פיבריר ראוי לאיסור הבשר, ומפני שהיום הזה היה
בשנה הזאת יום שבת נתאחר האיסור עד מחרתו והוא יום כ"ה פיבריר אשר
הוא יום ראשון והוא יום כ"ה מאדר ראשון, ואם אתה מוסף כ"ג הנשאר
בידך על כ"ב מן מארס יהיה הכל מ"ה, הוצא ממנו לחדש מארס ל"א יום
כמנין ימיו ישאר בידך י"ד מן אפריל שהוא ראוי לפסח, ותמצא איד הפסח
בו במחרתו בפ"ו אפריל שהוא י"ח בניסן, ואם אתה מוסף כ"ג על עשרה
ימים מן מאיו יהיה ל"ג, הוצא מהם ל"א יום למאיו כמנין ימיו ישאר בידך
ב' מן יוניה שהוא ראוי לאיד החמישים, ותמצא האיד הזה שלהם ממחרת הג'

מן יוגיה שהוא ח' מסיון, זה דרך השבון איריהם האלה. ויש מי שחושב להם על דרך אחרת, מונה י"א לכל שנה מהם מהמחזור כאשר עשית בחשבון הזה ומוסיף עליו ששה לעולם ומוציא הכל ל' ל' והנשאר בידו פחות מל' שלימנו עד חמשים יום מחדש מארס, וביום אשר יכלה החשבון הוא יום הפסח מחדש מארס אם יכלה החשבון במארס, או בחדש אבריל אם יהיה עודף על ימי מארס, ועל החשבון הזה יודע היום הראוי לפסח ברוב השנים, ויש שנים שישתבש בו החשבון בכדי ו' ימים, והחשבון אשר מסרתי לך מודיע היום הראוי להעניתם והיום הראוי לפסחם ולאידם השני בכל השנים בלא שבוש ולא דלוקף. ויש להם אידות והנאות רבות שהם מונים להם לחמה ולבנה ולא המדיהו עליך בפירושם, וכן יש לאומות המעמיקות במורה והשוכנים ברום מנהגים בחשבון השנים שלא מרחתי בהם, כגון המונים לחמה י"ב חדש משס"ה יום בכל שנה עד ק"כ שנה ועושים שנה אחת מ"ג חדש מפני רביע היום אשר קצצו מן החשבון בכל שנה. ויש מהם מי שמוסיפים החדש אחד ק"מ שנה ומוסיפים חדש גדול מל"ה יום כדי שיהיה להם כל ימי ק"מ שנה אלו יוצאים שבועות שלמות, וכגון הפוחתים (ביום אחד) מדת השנים שנה אחת לכל שלש מאות שנה כדי שיעמידו ימי חדשיהם על מקום אחד ממזלך החמה, ולא נזקקתי להארך בפירוש כל זה אלו נמצא כיוצא בו, מפני שלא באתי לפרש השבונים הגוים אשר אין לנו בהם שום צורך ואינם מערבים עם ישראל, ואני פוסק לך עם השבונים הגוים במקום הזה. וחזתם את החבור בדבר מענינו מצרכי ישראל:

ואומר בהתימת החבור כל המתבונן בענינים אשר עברו בחבור הזה ויהיה דוקר על הצריך מהם אשר התורה מחייבת כל בר ישראל לסמוך עליו ולדעת אחרת לתקן מועדיה וחדשיה יחי מוצא כל צרכו בסימן השנה, ואם אינו יודע מועדה ולא מולד אחד מחדשיה אינו מויק לו, מפני שמתוך סימן השנה יחי יודע ראש השנה שלה איזה יום הוא, ויום הפסח בה, ואם שנה שלמה היא או חכרה או כסדר, ועוד אם פשוטה היא או מעוברת כל זה יכול הוא לדעת מאותו סימן השנה אם יהיה בו כח, ומתוך הסימן הזה ידע קבוע כל החדשים והמועדים במעש עיון שאין בו טורח, ומשם יחי יודע סדר הארבע פרשיות הנקראות לפני ראש חדש ניסן בכל שנה, וסדר קריאת הפרשיות של כל שבת ושבת, ומתי תקרא כפלות ומתי תקרא נפרדות, כל זה תלוי בסימן השנה. ומכל חשבון התקופות הוא צריך לדעת תקופת תשרי בלבד לדברי שמואל כדי לקרות יום שאילת הגשמים אשר תקנהו ששים יום בתקופה לדבריו בכל שנה. אלו הם הענינים המצריכים לחשבון העבור ומדרך התורה והמצוות. והובה היא על כל איש הגון ומשומש בישראל לדעת מלבו ולא לסמוך בהם על אחרים, אלא שראיתי רבים מבני עמנו מתרשלים בחשבון העבור וקשה עליהם דרכו והם מתאמים למצוא כל צרכם בלי טורח, אני נתתי לבי להמציאם כאותם ולעשות רצונם בכל כחי כדי שיהיה החבור משמש לכל ישראל לגדולים וקטנים ולנבונים ותלמידים אולי ימצאון חן בעיני אלהים ואדם. ומפני זה עשיתי בהתימתו לוח אחד כתבתי בו סימני השנים מראש מחזור רנ"ה הנכנס עלינו לשנה הבאה עלינו לשובה עד סוף המחזור רע"ה אשר הן ארבע מאות שנה חסר אחת והן כ"א מחזורות ולא נתחייבתי אלא לי"ז מחזור בלבד כאשר השבתי לחזות הבאות אחריו אלא שתקן המחזורות הוציאני אל המחזורות האלה, והיורע בכמה שנים הוא

עומד מן המיחזור הודה או מן המחוורים אשר אחריו ידע המחוור ההוא מן המחוורות הכתובים בראש הלוח ויבוא אל השנה אשר הוא עומד בה מן המחוור ההוא והסימן אשר בעד השנה ההיא, ומן הסימן הודה יכול לדעת קיבוע החדשים ותקן המועדים והפרשיות והסדרים בכל שנה מן הלוחות העשויות בסוף המאמר השישי. וכן עשיתי לך לוח אחד כתבתי בו ימי התקופות הארבע ושעותיהם ולכמה ימים הם נושלות מן החדש לדברי שמואל בכל מחזור רנ"ח, ואם אין אתה צריך אלו מהם רק לתקופת תשרי בלבד. ומן הלוח הזה אתה יכול לדעת מעמד התקופה במחוורות הבאים אחריו בכל שנה מהמחוור אחר המיחזור הוה עד י"ו מחוורות. אם אתה מבקש מעמד התקופה במחוור רנ"ט הבא אחריו בכל שנה מהמחוור אתה מוסיף עליה ב' ימים י"ה שעות על הימים והשעות אשר בשנה שבצדה ממחוור רנ"ח ויעלה בידך ימים מהשבוע ושעות במחוור רנ"ט, והימים מן החדש אינם מתחלפים ממדתם במחוור רנ"ח אלא בכדי יום אחד או שנים לפנים או לאחור, מפני התמורה אשר בשנים במחוור הזה והשנים במחוור אשר אתה דורש בשלמות ובחסרות ובנסדר. ואם תהיה מבקש מעמד התקופה במחוור ר"ס לשני מחוורים אחר מחזור רנ"ח אתה מוסיף על ימי השבוע במחוור רנ"ח סימן ב' מחוורים ה' ימים י"ב שעות, ולשלשה מחוורים אתה מוסיף יום אחד ושש שעות, ולארבע מחוורות אתה מוסיף ד' ימים שלמים, וכן לכל מחזור אתה מוסיף ב' ימים י"ה שעות על הימים מן השבוע אשר היה במחוור שלפניו ויעלו בידך ימי השבוע בשנה ההיא מן המחוור ההוא, וימי החדש אינם מתחלפות הלוח שאין אתה יכול לתקנו מקבוע החדש, וכן הוי מונה גם עד י"ו מחזור, ומכאן ואילך יהיו ימי החדש מוסיפים יום אחד מפני שעה העורפת לחמה בכל מחזור, והרי השלמתי בלוחות האלה הצורך מדרך המועדים. ואני מוסיף לך שני לוחות אחרות, כתבתי באחת מהם הימים אשר חדשי החמה נכנסים בהם מימות השבוע בכל מחזור כ"ח שהוא מחזור הגדול לחמה, וכשאתה בא לחשוב במחוור הוה תהיה יודע כמה שנים אתה מונה לשטרות עם השנה אשר אתה עומד בה והלקם על כ"ח, והנשאר בידך כ"ח או פחות מכ"ח הביאהו אל הלוח הזה ובקר המנין אשר נשאר בידך ותמצא בערו ימי חדשי החמה והימים אשר כל חדש וחדש נכנס בו מימי השבוע. והלוח השני כתבתי בו באיזה יום מימי חדשי הלבנה יכנס כל חדש וחדש מחדשי החמה בכל שנות מחזור רנ"ח, והוי יודע כי על ענין ההוא נלים חדשי החמה בכל המחוורות הבאות אחר מחזור רנ"ח בלא הלוח מימי חדש הלבנה כי אם ביום אחד או שנים לפנים או לאחור, מפני תמורות השנים לחמה בכבושתם ופשושתם שאינן נהוגות מנהג אחד בזה עם מחזור הלבנה. וכשאתה יודע יום ראש חדש החמה מלוח מחזור החמה, ותדע ראש חדש הלבנה, ועל פי סימן השנה אתה יכול לעמוד על ימי החדש בבירור, ואין אתה מוצא ביניהם הלוח כי אם יום אחד או שנים כאשר זכרתי לך (*), אלא

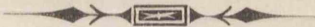
(* ד"מ אם רכוננו לדעת נכמה ימים מחדש לנכס יכנס יום הראשון לחדש אגריל משנת ד' תקקצ"ס, אשר היא שנת י"ו למחזור רס"ג. סהם לפי הלוח של מחזור רכ"ח סיה ר"ח אגריל ראוי לחול בשנה הזאת ביום כ"ט כ"סן, והוא נחמישי שגנת לפי קניעותה גבה י' חולס לסיאת סהסס הזאת היא עשירית למחזור גדול אשר נס וסול ר"ח אגריל לפי הלוח הסני נשטי שגנת לימי הסנוע, ע"כ יודע מזה כי ר"ח אגריל

אם אתה מתרחק ממחזור רנ"ח אשר עליו נבנה ההשבון הזה ששה עשר
 מחזור שהם ש"ד שנה יהיה המרחק אשר בימי חדש הלבנה מוסיף יום אחד
 בעד העודף אשר תעדיף שנת החמה על שנת הלבנה * ואנו בשוחים בציונו
 ישתבה שמו שלא נהיה צריכים אל העודף הזה *
 וקודם שנגיע אליו יבוא מושיע וגואל
 לנו ולכל עמו ישראל בעזרת
 האל בימינו ובימיכם
 אמן סלה :

נגמרה כתיבתו ז' ניסן קקל"ז (*) מהאלף הששי שהוא
 בשבע מאות ושבעה ושמונים מהאלף השני למנין
 שמרות יזכנו האל למנות שמישים ויובלות. וכן יהי
 רצון עם כי יאות לו ההודות עם כל
 ברכות ותהלות אמן .

יחול נשלטים בניסן, כי תמיד ימי הסנוע נזקקים ולא ימי החם, ויהיה הסגל יום
 אחד נמשל הזה כדברי הרב * המ' :
 (*) נכ"י כמנא קל"ו, וא"כ נכטרך להגיה נשם מאות וכו' נמין שטרות, ולהיות
 מלת בשבע ככתנם נמלואה, ע"כ הוספתי ק' אחת אל קל"ו, כי סופרים הישנים
 לפעמים הסתמשו לכתוב שני קופי"ך תחת אות רי"ם :

ת ם

לוח סימני קביעות השנים ממהזור רנ"ה ולהלן

שנות	רנח	רנט	רס	רסא	רסב	רסג	רסד	רסה	רסו	רסז	רסט	רע	רעד
המהזור	רעא	רעב	רעג	רעד	רעה	רעי	רעז	רעה	רעט	רפ			

א	זשג	גכה	זחג	בשה	הכז	זשג	בשה	הכז	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	בשה
ב	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	בשה	הכז	בחג	הכז	זשג	בשה	זחא
ג	ע	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בזחא	השג	בשז	בחה	הזחא	זחג	גכז	בשה
ד	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	הכז	בשה
ה	השא	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	בשה	זשג
ו	ע	גכז	השג	בזחא	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה	הזחא	זשה
ז	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	גכה
ח	ע	זחג	בזחא	הזחא	זשה	גכז	השג	בזחא	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז
ט	הכז	זשג	גכה	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	בשה	זחא
י	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה
יא	ע	זחג	בשז	השג	בזחא	גכז	זחג	בחה	השג	זשה	גכז	השג	בחה	הזחא
יב	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה
יג	ע	זשג	גכה	השג	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה
יד	ע	זשג	גכה	השג	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה
טו	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא
טז	הכז	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בשה	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה
יז	ע	זשג	גכה	השג	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה
יח	ע	זשג	גכה	השג	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה
יט	ע	זשג	גכה	השג	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה

להיות קביעות הלוח של הרב כבר תמו, הוספתי לוח אחר אשר בו ימצאון כל קביעות ימים הבאים עד סוף ששת אלפים שנה, יהי רצון שבמהרה בימינו המקדש יבנה:

שנות	רפב	רפג	רפד	רפה	רפו	רפז	רפח	רפט	רפז	רפא	רפב	רפג	רפד	רפע
המהזור	רצה	רצי	רצו	רצח*	רצט*	ש	שא*	שב	שג	שה	שז	שו	שי	שז
	שה*	שט	שו	שיא*	שיב*	שיג*	שיד*	שטו	שטז					

א	ב	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	1	בשה	1	הכז	זשג	בשה	הכז	בחג	הכז	זשג
ב	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	2	בשה	2	הכז	זשג	בשה	הכז	בחג	הכז	זשג
ג	ע	גכז	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בזחא	השג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה
ד	בשה	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג
ה	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	3	בשה	3	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג
ו	ע	הזחא	זשה	בשז	השג	בזחא	4	הזחא	4	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה
ז	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	5	השא	5	בחג	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה
ח	ע	זשה	גכז	זחג	בזחא	הזחא	זשה	גכז	2	השג	בזחא	הזחא	זחג	בשז	השג	גכה
ט	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא
י	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה
יא	ע	זשג	גכה	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה	הזחא	זשה	גכז	זחג	בחה
יב	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג
יג	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז
יד	ע	בשז	1	השג	זשה	גכז	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה	הזחא	זשה
טו	בחג	2	הכז	זשג	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז
טז	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז	זשג	גכה	השא	בחג	הכז	זשג	גכה	זחא	בשה	הכז
יז	ע	בשז	השג	בזחא	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה	הזחא	זשה	גכז	זחג
יח	ע	בשז	השג	בזחא	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה	הזחא	זשה	גכז	זחג
יט	ע	בשז	השג	בזחא	הזחא	זחג	בשז	השג	זשה	גכז	זחג	בחה	הזחא	זשה	גכז	זחג

אלה שבע עשרה שנה ישתנו קביעותיהן מסדר הקביעות אשר בלוח האחרון הזה: במחזור שח: 1 בחה, 2 זשג, 3 בחג, 4 השג, במחזור רצח ישיא: 1 זחג, במחזור רצט ושיב: 1 השא, במחזור שיג: 1 בחג, 2 השא, 3 זחא, 4 גכז, 5 בשח, במחזור שא ושיד: 1 הכז, 2 בשח.

לוח לראשי חדשי החקיקה בימות הסנוע נמ"נ																										
שבת	אונשט	זילנד	זינד	כאיו	אבריל	מאס	פיברוי	יניר	דנאמבר	נובמבר	אוקטובר	שבת המהוד	שבת הכחוד	שבת העילם	שבת הכחוד	שבת המהוד	יניר	פיברוי	כאיו	אבריל	זינד	אונשט	שבת	אוקטובר	נובמבר	דנאמבר
30	31	31	30	31	30	31	28	31	31	30	31	31	31	31	31	31	31	28	31	30	31	31	31	30	31	31
1	5	2	7	4	2	6	6	3	7	5	2	ח	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז
2	6	3	1	5	3	7	7	4	1	6	3	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה
4	1	5	3	7	5	2*	1	5	2	7	4	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט
5	2	6	4	1	6	3	3	7	4	2	6	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	י
6	3	7	5	2	7	4	4	1	5	3	7	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא	יא
7	4	1	6	3	1	5	5	2	6	4	1	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב	יב
2	6	3	1	5	3	7*	6	3	7	5	2	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג	יג
3	7	4	2	6	4	1	1	5	2	7	4	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד	יד
4	1	5	3	7	5	2	2	6	3	1	5	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו	טו
5	2	6	4	1	6	3	3	7	4	2	6	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז	טז
7	4	1	6	3	1	5*	4	1	5	3	7	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז	יז
1	5	2	7	4	2	6	6	3	7	5	2	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח	יח
2	6	3	1	5	3	7	7	4	1	6	3	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט	יט
3	7	4	2	6	4	1	1	5	2	7	4	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ
5	2	6	4	1	6	3	3	7	4	2	6	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא	כא
7	4	1	6	3	1	5*	4	1	5	3	7	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב	כב
1	5	2	7	4	2	6	6	3	7	5	2	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג	כג
2	6	3	1	5	3	7	7	4	1	6	3	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד	כד
3	7	4	2	6	4	1	1	5	2	7	4	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה	כה
4	1	5	3	7	5	2	2	6	3	1	5	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו	כו
5	2	6	4	1	6	3	3	7	4	2	6	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז	כז
6	3	7	5	2	7	4	4	1	5	3	7	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח	כח
7	4	1	6	3	1	5	5	2	6	4	1	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט	כט

בשנים הכבושות

31	30	31	30	31	30	31	30	31	30	31	
1	4	5	1	3	6	1	4	7	2	5	7
2	5	6	2	4	7	2	5	1	3	6	1
3	6	7	3	5	1	3	6	2	4	7	2
4	7	1	4	6	2	4	7	3	5	1	3
5	1	2	5	7	3	5	1	4	6	2	4
6	2	3	6	1	4	6	2	5	7	3	5
7	3	4	7	2	5	7	3	6	1	4	6

כשיבא ייניר ביום א' יבואו כל החדשים כמו בשמה שלו לרחבו וכן כלם הוורים חלילה לעולם; ובשנים הכבושות נוסף על הסמנים הכתובים בכל חרש יום אחד לפיברוי רצוני ממרסו;

הלוח הזה נוסד על השבון יוליוס קיסר * והוא החשבון אשר ילכו אחריו בני רוסיא עד היום הזה, והמהבר התחיל למנות את המחזור גדול עם שנה אחת לפני היצירה וע"כ אם נרצה לדעת ימי השבוע מכלל חרש מחדשי חמה יש לנו להוסיף תמיד שנה אחת על שנת המה"ג, וכדי שנשתמש בלוח הוזה גם לחשבון החדש הנהוג בשאר ארצות אייראפא, יש להוסיף מן חרש אקטובר שנת 1582 למספרם עד ראש חרש מארסו משנת 1700 ארבעה ימים אל כל יום הנמצא ביום המחבר, ומשם ולהלן עד ראש מארסו משנת 1800 שלשה ימים, ומשם עד ראש מארסו משנת 1900 שני ימים, ומשם עד ראש מארסו 2100 יום אחד, כמבואר פה בלוח:

מסנת	שנה
1582	4
1700	3
1800	2
1900	1
2100	0
2200	6
2300	5
2500	5

ד"מ בשנת ה' אלפים תר"א שהוא י"ב למ"ג (עם תוספת שנה אחת) יהיה יום הראשון לחרש אוקטובר לפי לוח המחבר ביום ראשון בשבת, ולהיות השנה הזאת היא במאה התשע עשרה למספרם ע"כ יש להוסיף שני ימים, ויפול לפי זה ראשון לאוקטובר לחשבון החדש ביום שלישי בשבת, וכן ראשון לייניר בשנה ההיא נופל לפי המחבר ביום שני בשבת, ולהשבון החדש אחרי תוספת שני ימים יפול בריבועי בשבת, וכן כלם:

תקופת תמוז		תקופת ניסן		תקופת טבת		תקופת תשרי		סדר
ימי ימי	ימי ימי	ימי ימי	ימי ימי	ימי ימי	ימי ימי	ימי ימי	ימי ימי	החודש
שעות	השבוע	שעות	השבוע	שעות	השבוע	שעות	השבוע	החודש
11	ד	18	8	10 $\frac{1}{2}$	5	3	4	א ש
7 $\frac{1}{2}$	ה	0	20	16 $\frac{1}{2}$	16	9	14	ב נ
13 $\frac{1}{2}$	ו	29	ואדר 6	22 $\frac{1}{2}$	26	15	25	ג ש
19 $\frac{1}{2}$	ז	12	12	4 $\frac{1}{2}$	9	21	8	ד ה
1	ח	18	22	10 $\frac{1}{2}$	19	3	18	ה ש
7 $\frac{1}{2}$	ט	0	4	16 $\frac{1}{2}$	ב א' שבט	9	28	ו נ
13 $\frac{1}{2}$	י	6	14	22 $\frac{1}{2}$	ג	15	9	ז ש
19 $\frac{1}{2}$	יא	25	ואדר 12	4 $\frac{1}{2}$	23	21	19	ח ה
1	יב	18	7	10 $\frac{1}{2}$	ו	3	2	ט ו
7 $\frac{1}{2}$	יג	0	18	16 $\frac{1}{2}$	ז	9	13	י ז
13 $\frac{1}{2}$	יד	29	ואדר 6	22 $\frac{1}{2}$	א	15	23	יא ח
19 $\frac{1}{2}$	טו	12	10	4 $\frac{1}{2}$	ב	21	5	יב ט
1	טז	18	21	10 $\frac{1}{2}$	ד	3	15	יג כ
7 $\frac{1}{2}$	יז	0	2	16 $\frac{1}{2}$	ה	9	27	יד ט
13 $\frac{1}{2}$	יח	6	12	22 $\frac{1}{2}$	ו	15	7	טו ש
19 $\frac{1}{2}$	יט	12	23	4 $\frac{1}{2}$	א	21	17	טז כ
1	כ	18	5	10 $\frac{1}{2}$	ב ג' שבט	3	29	יז ח
7 $\frac{1}{2}$	כא	0	16	16 $\frac{1}{2}$	ג	9	11	יח ט
13 $\frac{1}{2}$	כב	27	ואדר 6	22 $\frac{1}{2}$	ד	15	21	יט ה

תקופת טבת

דעצמ. 24 דעצמ. 24 דעצמ. 24 דעצמ. 25
יאנואר 5 יאנואר 5 יאנואר 6 יאנואר 6
מארנגס 10 נאכט. 4 מארנגס 10 מארנגס 4

1	ג	2	ד	3	ה	4	ז
5	א	6	ב	7	ג	8	ה
9	ו	10	ז	11	ח	12	ג
13	ד	14	ה	15	ו	16	א
17	ב	18	ג	19	ד	20	ו
21	ז	22	א	23	ב	24	ד
25	ח	26	ז	27	ח	28	ב

תקופת תשרי

דעצמ. 24 דעצמ. 24 דעצמ. 24 דעצמ. 25
אקטבר 6 אקטבר 6 אקטבר 6 אקטבר 7
מארנגס 3 מארנגס 9 נאכט. 3 מארנגס 9

1	ג	2	ד	3	ה	4	ז
5	א	6	ב	7	ג	8	ה
9	ו	10	ז	11	ח	12	ג
13	ד	14	ה	15	ו	16	א
17	ב	18	ג	19	ד	20	ו
21	ז	22	א	23	ב	24	ד
25	ח	26	ז	27	ח	28	ב

תקופת תמוז

יוניס 25 יוניס 25 יוניס 25 יוניס 7
יולי 7 יולי 7 יולי 7 יולי 7
מארנגס 1 מארנגס 7 נאכט. 1 אבענדס 7

1	ד	2	ה	3	ו	4	א
5	ב	6	ג	7	ד	8	ו
9	ז	10	א	11	ב	12	ד
13	ה	14	ו	15	ז	16	ב
17	ג	18	ד	19	ה	20	ו
21	א	22	ב	23	ג	24	ה
25	ו	26	ז	27	א	28	ג

תקופת ניסן

מארץ 26 מארץ 26 מארץ 26 מארץ 7
אפריל 7 אפריל 7 אפריל 7 אפריל 7
מאכט. 6 מארנגס 6 מארנגס 12

1	ג	2	ה	3	ו	4	ז
5	א	6	ג	7	ד	8	ה
9	ו	10	א	11	ב	12	ג
13	ד	14	ו	15	ז	16	א
17	ב	18	ג	19	ד	20	ו
21	ז	22	ב	23	ג	24	ד
25	ח	26	ז	27	א	28	ב

לוח התקופות השני לפי ימית החמה הווספתו אני. מפני שלוח החמבר כבר נשלם ואינו תמיד על אופן אחד. בלוח השני הוזה התחלת היום מחצי הלילה, ובתקופת טבת ותמוז יש להוסיף חצי שעה.

לוח לדעת באיזה יום מחדש הלבנה יכנוס כל חדש
מחדשי החמה בכל שנות מחזור רנ"ח.

	אכתבר	נובמבר	דצמבר	יניר	פבריר	מרס	אפריל	מאי	יוני	יולי	אוגוסט	שנכבר
	31	30	31	28½	31	30	31	30	31	31	30	31
א	10	11	11	12	14	13	15	15	17	17	19	20
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
ב	21	22	23	24	26	24	26	26	28	28	30	2
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	תשרי
ג	2	3	3	5	6	4	6	6	8	8	10	11
	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
ד	12	13	14	16	18	16	18	18	20	20	22	23
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
ה	24	25	25	26	28	27	29	29	1	2	3	5
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	תמוז	אב	אלול	תשרי
ו	5	7	7	9	10	8	10	10	12	12	14	15
	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
ז	16	17	17	18	20	18	20	20	22	22	24	25
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
ח	26	27	28	1	2	30	2	2	4	4	6	7
	תשרי	חשוון	כסלו	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
ט	8	9	10	11	13	12	14	14	16	16	18	19
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
י	20	21	21	22	24	22	24	24	26	26	28	29
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
יא	30	2	3	5	6	4	6	6	8	8	10	11
	תשרי	כסלו	טבת	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
יב	12	13	13	14	16	14	16	16	18	18	20	21
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
יג	22	23	24	25	27	26	28	28	30	1	2	4
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	אב	אלול	תשרי
יד	4	5	5	7	8	6	8	8	10	10	12	13
	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
טו	14	15	15	16	18	16	18	18	20	20	22	23
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
טז	24	25	26	27	29	27	29	29	1	2	3	5
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	תמוז	אב	אלול	תשרי
יז	5	7	8	10	11	10	12	12	14	14	16	17
	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
יח	18	19	19	20	22	20	22	22	24	24	26	27
	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול
יט	28	29	1	3	4	2	4	4	6	6	8	9
	תשרי	חשוון	טבת	שבט	אדר	ואדר	ניסן	אייר	סיון	תמוז	אב	אלול

לוח לדעת מולדות
החדשים בכל שנה

לוח לדעת המולד לפי
המהלך השנה בשוריא *

ימי החדשים	שמות החדשים	דקים	שעות	ימים לחוסף	ימי השבוע	החדשים	דקים	שעות	היום ממארכו	יום השבוע	מספר השנים	דקים	שעות	היום ממארכו	יום השבוע	מספר השנים
31	מארכ	44	12	29	3	א	16	15	12	3	לש	10	6	12	5	א
61	אבריל	28	1	59	1	ב	5	0	1	1	מ	59	14	1	2	ב
92	מאי	12	14	88	4	ג	36	21	19	6	מא	32	12	20	1	ג
122	יוני	56	2	118	6	ד	24	6	9	4	מב	20	21	8	5	ד
153	יולי	40	15	147	7	ה	57	3	28	3	מג	53	18	27	4	ה
184	אוגוסט	24	4	177	2	ו	46	12	16	7	מד	42	3	17	2	ו
214	ספטמבר	8	17	206	3	ז	34	21	5	4	מה	30	12	6	6	ז
245	אוקטובר	52	5	236	5	ח	7	19	24	3	מו	3	10	24	5	ח
275	נובמבר	37	18	265	6	ט	56	3	14	1	מז	52	18	13	2	ט
306	דצמבר	21	7	297	1	י	44	12	2	5	מה	40	3	3	7	י
337	ינואר	5	20	324	2	יא	16	10	21	4	מש	13	1	22	6	יא
365	פברואר	49	8	354	4	יב	5	19	10	1	נ	2	10	10	3	יב
396	מארכ	33	21	383	5	יג	37	16	29	7	נא	35	7	29	2	יג

צריך שתדע ששפ"ג הוא להביא מופת שמולד ניסן בשנה הבאה אמתית, כמו שכתוב בלוח הגדול כשתוסף אלו הימים על השעות שעבר מחדש ניסן באותה השנה שבאה בו' ד"מ אם תרצה לדעת מולד ניסן של שנת י"ג תוסיף אלו הימים שהם שפ"ג על מולד מארכ של י"ב שלפניה והשעות עם השעות והדקים עם הדקים וכו' ויצא לך מולד ניסן של י"ג כמו שכתוב בלוח:

פירוש אם יש לפני מולד חדש אחד בשנה ידועה ורגונני לדעת מולד חדש ההוא בשנה שאחריה על פי השבוע הרשי החמה, אם שנת הלבנה היא מעוברת נצטרך לחוסף על מולד הראשון שיעור י"ח יום כ"א שעות ל"ג דקים אם שנת החמה אינה כבושה, להיות היתרון הזה הוא כיתרון שפ"ג יום כ"א שעות ל"ג חלקים על שפ"ח יום, ואם שנת החמה היא כבושה נסיף רק י"ז יום כ"א שעות ל"ג חלקים, אולם אם שנת הלבנה היא שמוטה יש לגרוע עשרה ימים מ"ז שעות י"א חלקים אם שנת החמה אינה כבושה, ואם היא כבושה גרע שיעור י"א יום מ"ז שעות י"א דקים:

(* היא העיר נספר SORIA גרמז מ"ג מעלות, וקרוב מאד כי זאת היתה עיר מוסג רבי אפרים הכהן, כי כן יעשו המחברים מלפנים ואף נימינו לתת יתרון לעיר מוסג:

רחב		אורך		שכונת המדינות		רחב		אורך		שכונת המדינות	
49.7	3.50					48.22	8.33				אוגסבורג בגרמניה
19.26	101.22					43.57	2.28				אוריגאן בצרפת
30.2	28.59					51.46	3.36				אוקספורד באנגליה
40.40	76.31					36.51	4.51				אלמארה בספרד
45.0	8.10					31.13	27.36				אלסנדריה במצרים
38.50	2.11					52.22	2.30				אמשטרדם בהולאנד
55.58	5.30					51.13	2.4				אנורשויה בצרפת
48.50	0.0					43.58	11.9				אנקונא באיטליה
38.7	11.1					37.58	21.26				אתונה עיר החכמים
59.56	27.59					33.20	42.4				בנדו בטורקיה
44.50	9.16					40.15	24.7				בורגוש שם
43.46	8.43					47.5	0.4				בורגוש בצרפת
50.5	12.5					47.30	16.42				בודא בהונגריה
48.8	14.50					44.30	9.3				בולאניאה באיטליה
54.42	18.9					44.27	23.48				בוקארסט בגורקיה
23.8	110.42					47.14	3.43				ביזאנשאן בצרפת
36.32	8.38					46.57	5.6				בערין בשווייץ
41.1	26.35					45.42	7.20				ברנמא באיטליה
55.41	10.16					49.11	14.15				ברן בגרמניה
50.4	17.36					52.16	8.9				ברונסוויג שם
41.54	10.7					50.51	2.2				בריסטול בגלגים
						51.27	4.36				בריסטאל באנגליה
						52.32	11.3				ברלין בגרמניה
						53.5	6.28				ברעמן שם
						51.7	44.42				ברעסלויה שם
						41.22	0.10				ברצלונה בספרד
						46.12	3.48				גענוווא בצרפת
						42.0	0.29				גירונא בספרד
						55.52	6.37				גלאסגויה בסקאטיאה
						54.21	16.19				דאנציג בשווייץ
						51.3	11.22				דורסדן בגרמניה
						53.34	7.38				האמבורג שם
						52.22	7.24				האנובר שם
						40.38	6.1				ווארמיויה בצרפת
						52.15	18.42				ווארשויה בפולניא
						54.41	22.56				וויילנא שם
						48.12	14.42				ווינ בגרמניה
						43.36	0.54				טולושאה בצרפת
						39.50	3.20				טולישולה בספרד
						31.47	33.0				ירושלים תוב'ב
						51.31	2.26				לונדון באנגליה
						53.27	5.17				ליווערפול שם
						51.20	10.2				לייפציג בגרמניה
						43.36	1.32				מאנשפלייר בצרפת
						53.26	0.5				מאנשעסמער באנגליה
						55.46	1.32				מאסקויה ברוסיה
						36.44	6.44				מאלאגא בספרד
						43.18	3.2				מארזייליה בצרפת
						44.39	6.58				מדינא באיטליה
						56.39	21.23				מישויה בקורלאנד
						48.8	9.14				מינכען בגרמניה

רחב		אורך		שכונת המדינות	
38	41	13	28	5	שוריא
15	40	40	23	5	שנמאון
15	32	10	24	4	טוביאה
0	33	0	25	4	פאם
20	35	40	25	4	סבתא
15	37	40	25	5	סבילייה
0	37	22	26	5	פאלאקא
30	38	0	27	5	קורטובה
30	37	30	27	5	גראסדה
30	36	0	28	5	אלמאריאה
52	39	15	28	5	טולישולה
30	37	30	29	5	טורסיה
25	36	20	30	4	בלונסיה
0	39	0	37	4	טורקא
10	41	0	33	5	ברצלונא
0	31	20	65	5	סקיליה
0	31	0	63	4	אלסנדריה
55	29	3	64	3	מצרים
30	41	0	30	4	נירונא
0	43	30	32	4	מונפשלר פרפיניאן
45	42	0	20	5	טולושאה
0	32	30	69	4	ירושלים
40	21	0	79	2	מיכה

עד כאן רשימת אורך ורחב המדינות שהוספתי
מחבורי חכמי זמננו והיתר המה כפי שנמצאו
בהחבר.

לוח אורך המדינות מתחלת הישוב
ורחבן מקו השווה

רחב		אורך		שכונת המדינות	
רחב המדינות	אורך המדינות	רחב המדינות	אורך המדינות	רחב המדינות	אורך המדינות
רחב המדינות	אורך המדינות	רחב המדינות	אורך המדינות	רחב המדינות	אורך המדינות

למען החיות רוח החכמים, אמרתי להוסיף פה פרק אחד מספר השב
האסוד על חשבון המהלכות להחכם הגדול דון סרוסיית דוראן
הלוי גר"ו הנודע בשם אסודי הוא המפרש לס' המורה. כפי אשר
מצאתיו באוצר ספרי פארז (B. 234).

בחסון סמיטין ונסודעת קנת תאריכיס.

ההתחלה לידועת חשבון היובלות והשמיטין הוא ידועת השנה אשר בה התחילו ישראל למנות. ועם
זה הקל ידועתו בשיחלק הוסן אשר מחשנה ההיא ועד העת הנרצה לשמיטתו, אם תרצה ידועת פרחק
שנה מה מחויבל וזה על דעת האומר ששנת המשים עולה לכאן ולכאן, ולדעת האומר שאינה עולה
לכאן ולכאן ראוי לגרוע לחשבון השמטים מכל מאה שנה שעברו שתי שנים, ומכל חמשים שנה אחת,
ולחשלקי המשאר שביעות, ואם לא ישאר דבר הנה השנה הנרצה יובל, ואם ישאר דבר הנה כפי זה
שישאר הוא מספר חשנים ליובל, ואין לגרוע בחשבון היובלות מהחשמיטיות דבר, והנה חיו לישראל
בהתחלה זה החשבון שני שנים, הראשון שנת ב' אלפים תק"ג, נכנסו ארץ ב' אלפים תש"ח ושבע
שכבשו ושבע שחלקו הם תק"ב, ובתק"ג התחילו למנות שמיטין ויובלות והיתה שמטה ראשונה בשנת
תק"ט, ויובל ראשון שנת תקל"ב, ונמשך חשבון זה עד גלות הראובני והגדו במלכות יהוא בן נמשי
שנת ג' אלפים ל"ז ליצירה, ומשם והלאה בטלו יובלות משום דכתיב וקראתם דרור בארץ לכל יושביה.
ור"ל בזמן שכל יושבית עליה ושנת ז' או לדברי הכל עולה לכאן ולכאן לפי דעת הנשיא, ומעיות הוא בידו,
שגם אחר גלות הראובני והגדו וגם בבית שני כשהיו מונין יובלות לקדש שמיטין לא היתה שנת ז' עולה
לכאן ולכאן לדעת חכמים וכמו שיראה מזה דברי רש"י ז"ל במסכת ע"ז, וההיא דכל יושביה היא
לענין יובלות שבטלו, ולכן נמשך חסנין הוזה עד הרבן בית ראשון שהוא שנת ג' אלפים של"ח, השני
ושנה ראשונה לבנין בית שני ג' אלפים ת"ח, וכמו שמיטין ויובלות לקדשם כל זמן בית שני, ואחר חרבן
נמשך השמיטין לבד לענין השמטת כספים שאינה הלויה בארץ, והיתה שנת החרבן שנה ראשונה לשמטה
נמו שאמרו מוצאי שביעת היה וזהו תדע השנה מהשמטה בכל עת, לפי שקע"ב שנה עברו אחר חרבן
הבית עד שנשלמו ד' אלפים, והיה ז' אלפים תתכ"ח, אמנם נפל בזה מחלוקת אם שנת החרבן מכלל
דוקע"ב או מכלל שני הבנין, וכתיב רש"י במסכת ע"ז כי שנת החרבן היה מכלל תתכ"ח ולפי שיצתה
רובת בבנין היה מכלל הבנין, א"כ שנת החרבן אינה מכלל הקע"ב לפי שהיא נמנית בשני הבנין, א"כ
שנה ראשונה לקע"ב היא שניה לשמטה, ואחרים אומרים כי שנת החרבן היה מכלל הקעב והבית עמד
ת"כ שנה מלבד שנת החרבן, א"כ שנה ראשונה לקע"ב היתה מוצאי שביעות, והיתה שנה זו לפי
רש"י ז"ל שנת ה' אלפים שנת ה' לשמיטה ולפי האחרים היתה שנת ד' לשמטה, והרמבם ז"ל פה
לדעת, והרמבן ז"ל נ"ב, והקשה לרש"י ז"ל כמה שכתב הוא בעצמו במסכת ערובין כי שנת תתכ"ח
לכתיב הרב הבית, ולכן אמר שאינו ראוי לסמוך על זה שכתב במסכת ע"ז, וזה סמסין בידועת חשבון
השמטין והיובלות כשיבואי ותחכם להם, וכל התאריכין הכתובים בפרק זה התבאריו בסדר עולם מזה
הכתובים לפי דעת בעל סדר עולם.

ההתחלה לידועת התאריכיס קצתם מקצת היא ידועת השנה שהתחיל בה כל תאריך מהם, וכבר
תברור בידועתם זה חכמי התוכנית לנסות, ואין תועלת בהבאתם במסותן אך לפי שנהגו הכותבים בסוד
העבור לכתבם אביא קצת מהם, המבול היה אלף תר"נ, יציאת מצרים ב' אלפים תמ"ח וכו'
תחנת התורה, נבנה בית ראשון ב' אלפים תתק"כ, חרב ג' אלפים של"ח, חור ונבנה ג' אלפים
ת"ח, התחיל מלכות אלכסאנדר והוא חשבון שטרות ג' אלפים ת"ן יום ב' כ"ו תשרי, יולד הנצרי
ג' אלפים תשס"א ט' טבת ז"ח למחזור קצ"ה בכה"ה יום לחדש דיצמידי והוא תאריך רומי, חרב הבית
בשניה ג' אלפים תתכ"ח, התחילו חשבון הישמעאליים יום ה' ב' אב ד' אלפים שס"ב, וכל התאריכיס
הנזכרים מחשבים בשנות חשבון סוד העבור הניסד על מולד בתר"ד כאמור, וימשכו על דרך זה מלבד
חשבון הישמעאליים הניסד על מולד לבנה השנה לבד ועושין מכל י"ב חדשי לבנה שנה, וכל שנתיה
פשוטות, ולפיהם הנזכרת למעלה ועשו אותן כמו כן על שלשה פנים ר"ל שלימות סדורות חסרות,
התחלת חשבון פרס יום ג' לב ניסן ד' אלפים של"ב, ואחר ידועת זה יקל עליך לדעת השנה אשר
הרצה אם זו שנה היא מכל אחד מהתאריכיס ואין צורך להאריך בזה:

תכונת העינים

לוח המולדות	51
לוח סימני שנות המהווך	71
לוח תקן ראשי חדשים	72
לוח תקן הסדרים	72
לוח הנקבץ משנה וחס"ה חלקים	86
לוח מותרי ד' תקופות לשמואל	87
לוח תקופות ר' אדא	90
לוח סימני קביעות השנים	115
לוח ר"ה החמה בימי השבוע	116
לוח תקופות שמואל	117
לוח חדשי חמה עם חדשי לבנה	118
לוח המולדות בחדשי חמה	119
לוח המולדות על מהלך השנה	119
בשוריא	
לוח רוחב ואורך המדינות	120
פרק אחד מספר חשב האסוד	121

טעות הדפוס.

דף 3 שורה 5 תלה כל אשכל: כאשכל תילה	
כל [נוסח אוקספורד].	
2 6 כמרת צורת:	
8 14 יצרת וצורת:	
9 11 מלמטה: ושנ ושני.	
12 14 23 מלמטה: החמה החמה:	
20 10 17 לבד לבר:	
35 12 35 ספ ספני.	
36 26 אחר מלת וחד' ש נשפטו אלו הרברים.	
לששה חדשים מרח' ב' ימים וב' שעות	
מ"ב ליום: לב' חדשים מרח' ד' ימים	
הד' שעות [נוסח אוקספורד]:	
48 42 מול מולד:	
62 20 21 בעושרין בפושרין:	
63 6 גולד: לא גולד:	
63 32 ג' י':	
65 17 תרצ"ה תרצ"ד:	
105 28 אחרי מלת מ' תרי נשפטו בכ"י:	
המחזורות ואל.	

הקדמת המבקר v
תולדות המחבר vii
באור מאמר קשה xix
הקדמת המחבר 3

המאמר הראשון

השער הראשון 6
השער השני 9
השער השלישי 10
השער הרביעי 13
השער החמישי 14
השער השישי 16
השער השביעי 19
השער השמיני 21
השער התשיעי 23
השער העשירי 26

המאמר השני . 31

השער הראשון 32
השער השני 35
השער השלישי 38
השער הרביעי 39
השער החמישי 41
השער השישי 45
השער השביעי 53
השער השמיני 57
השער התשיעי 62
השער העשירי 69

המאמר השלישי . 73

השער הראשון 74
השער השני 78
השער השלישי 81
השער הרביעי 87
השער החמישי 91
השער השישי 95
השער השביעי 96
השער השמיני 99
השער התשיעי 100
השער העשירי 109

ספר מורה הנבוכים

כפי אשר העתיק מלשון ערב ללשון הקדש
ר' יהודה בר' שלמה חריזי ז"ל.

הקדמת המתרגם

בְּשֵׁם יי אֵל עוֹלָם

יְדֵי מֹשֶׁה בְּיַד שִׁכְלֵי תְּמוּכִים
וְעַמּוּדֵי אֲמוּנָה בּוֹ סְמוּכִים
בְּמִטָּה עֵט יִבְקַע יִסְתַּעֲדוּת
וַיִּתֵּן בּוֹ בְּרוּחַ פִּיּוֹ דְרָכִים
וּמְרַח עַל נְשׁוּכֵי הַכְּסִילוֹת
צָרֵי מְלִיּוֹ וְחַיּוֹ הַנְּשׁוּכִים
וְשִׁלְחַן נְעֻמוֹ עֲרֹף לְדָלִים
אֲשֶׁר מֵאֵז מְצַפִּים לוֹ וְחֹכִים
וְהוּא שִׁלְחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי יי
וְעֲלִיו טַעְמֵי תוֹרָה עֲרוּכִים
וְאוֹכְלֵי יַחֲזִי הָאֵל וַיִּשְׁתַּו
נְבִיעֵי אֶהְבֶּה בְּשֵׁמוֹ מְשׁוּכִים
וְהוּא סֵפֶר תְּעִידוֹת יַעֲלֶה בּוֹ
לְאוֹר עוֹלָם אֲשֶׁר הִלְךְ חֲשֻׁכִים
לְשׁוֹטט בֵּין עֲרוּגוֹת הַנְּשֻׁמוֹת
וְלִצְאֹת מְנוּחָה סִירִים נְבוּכִים
כְּאֵלוֹ מְלִשׁוֹן חֲזוּיִם טַעְמֵי
וְרָזִיו מְמֻקָּר עֲלִיוֹן מְשׁוּכִים
וְדָרְךְ בְּעֲלֵי תוֹעָה מְסַקֵּל
בְּיַד יִשְׂרָאֵל וּמִזְרָה הַנְּבוּכִים

אלה הטורים שולחו לי באת החכם היקר חוקר קדמוניות דוקטור שלמה מונק נ"י. אחד הפקידים באוצר ספרי פארו. אשר העתיקם מספר תחמוני כתב יד שער החמישים. וזה לשון ר"י חריו:
 והעתקתי בספרך בלשון הקדש ספר מורח הנביאים, לאחד מן הנמיכים, והיה לראותו כסף. ושמו יוסף. ושלתיהו לו עם אלו השירים:

שְׁלַח לְךָ עֲרֹךְ קָרֵב הַחֲכָמָה	כִּי בָהּ וְמִמֶּיּוּ יוֹם וְלֵיל נֶצִים
עַד קָנְאוּ בוֹ יוֹצְאֵי צָבָא	וַיִּשְׁמָמֶהוּ בְעֵלֵי הַצִּים
אִם הָאֹהֲב לְעֵלּוֹ בְּנֵן הַחֲכָמָה	הִנֵּה עֲרוּנָה מְלֵאָה צָצִים
אוּ לְבָד תִּקְרִיב לְאֵל קִרְבָּן	הִנֵּה לְךָ הָאֵשׁ וְהַעֲצִים

אמר יהודה ברבי שלמה חריו

היתה עלי יד רבותי קצת אצילי פרובנצה וחכמיה והעתיק להם ספר מורה הנבוכים במלים פשוטים וצחים ולמבין נכוחים. ולהנחות בדרך מישור אנשי תועה, והיה העקוב למישור והרנסים לבקעה. כי כל עניניו נעלמים ורווי סתומים והסתומים. ונמנעתי לתת שאלתם בעבור היותו ים גדול עמוקים מעברותיו ומי היודע תוצאותיו, אף כי הקדימני איש נבון ומשכיל להעתיקו, אע"פ שהתכוון בו להסתירו בדבריו ויהעמיקו, וכאשר הליתי פניהם להקל מעלי עלו לא השאלוני כאשר שאלתי והתרתי להשיב אל היבשה ולא יכולתי. וכאשר להצוני ומבור הדמי הריצוני והכריזוני להעתיקו, ומכלי אל כלי להריקו, שמתי כל מאדי להקריב התועלת כפי האון והיכולת, וסדרתי כל עניניו, ויסדתי על קו המישור בניניו, ולא נאתי לגלות סוד מסודות הספר ולא לפרש ענין מעניניו, כי אם לסדר בו הענינים, כמסקל המסלה מהאבנים. וראיתי לחדש מלבי בזאת ההעתקה (6) שני שערים אשר מהם יגיע אדם לחורי הדרים:

השער הראשון: בפירוש כל מלה וזה אשר הבאתי בזה הספר, ואסדר אותם על דרך אלף בית למען ירוץ קורא בה:

השער השני: במנין החלקים והפרקים אשר בזה הספר. ואוכיר בכל פרק ופרק ענינו וכונתו כדי שיהיה אדם מוצא בשער הראשון פירוש כל מלה אשר לא ידעה. וימצא בשער השני כל כונת הספר וענין פרקיו וחלקיו למען יהיה כל דבר מסודר במקומו הראוי לו, איש על מדהו ואיש על דגלו, ובאלל אתאמץ, מאמץ נשלים ומעודד נשלים, נותן ליעף כז:

השני השערים האלה יבואו בסוף ההקדמה:

הקדמת המורה

זה ספר מורה הנבוכים אשר חבר הרב הגדול רבנו
משה ז"ל בר' מיימון ז"ל. והעתיק אותו מלשון
ערב ללשון קדש יהודה בר' שלמה חריוזי ז"ל:

אמר רבנו משה בפתחת ספרו: אלהים יחנך התלמיד היקר ר' יוסף
בר' יהודה נ"ע. הנה מאז אשר עמדת לפני ובאת מקצה הארץ ללמוד
אצלי, יקרה נפשך בעיני לרוב אהבתך לבקש החכמה, גם בעבור מה שראיתי
בשיריך מרוב התשוקה לעיון החכמות, והיה זה מעת באו עדי אגרותיך
ומחברות מליצותיך מארץ נא אמן בסרם אשר אבהן שכלך, ואמרת בלבי
אולי תשוקתו אל החכמה גדולה מהשגת שכלו, וכאשר למדת לפני מה
שלמדת מחכמת תכונת הגלגלים, ומה שקדם לך מחכמת הלימודים שאי
אפשר זולתם כרי להיות הצעה לחכמת התכונה, הוספתי בך אהבה לשוב
שכלך ומהירות בינתך וראיתי (6) רוב תשוקתך לחכמת הלימודים, וע"כ עזבתך
להרגיל נפשך בהם לדעתי שכלך השלם (3), וכאשר למדת לפני מה שלמדת
ממלאכת ההגיון דבקה נפשי אהריך וראיתך ראוי לנלות לך סודות ספרי הנבואה
עד אשר תשקוף מהם על מה שראוי להשקוף השלמים (1), והחלתי תח
לפניך ראשי דברים ולרמו לך דברים רמוזים, וראיתך מבקש ממני להוסיף לך
והכרחתי (7*) לבאר לך דברים מהענינים האלהיים ולהודיעך בהם כונת המדברים
ואם הדברים ההם בא עליהם מופת ואם אין, ולהודיעך מאי זו מלאכה הם,
וראיתי כי למדת מעט מוער עם אחרים זולתי ואתה יגע מרוב המבוכה, ונפשך
היקרה מבקשת ממך למצוא דברי חפץ והייתי דוהה אותך מן הענין ומצדה
עליך ללמד הדברים על סדר, וכונתי היתה למען תעמד על האמת מדרכיה,
לא שתשיג אותה במקרה, ולא חדלתי בעוד חברתך עמי בבוא זכר פסוק או
דבר מדברי החכמים מעיר על ענין מופלא לבאר אותו לך, וכאשר גור האל
פרידתנו ושמת מגמת פניך אל מחוץ השפץ עוררו ממני ימי חברתך מחשבה
שוקמת, ותניעני יד פרידתך (8) לחבר זה הספר אשר חברתיהו לך ולדומים
אליך, והמה מעטים (10*), ואם הם מעט מהרבה, ושמתיהו פרקים בלי
מסודרים. וכל הנכתב מהם יגיע אליך ראשון ראשון במקום אשר תהיה שם,
ואתה שלום:

(6) פי' ואז ראיתי. (3) וע"כ הכתיתך ללמוד מעצמך למען אדע עד כמה הסגת
שכלך מנעת. (2) עד אשר תשקוף מכסודות מה שראוי שישקופו עליהם השלמים.
(7*) נכ"י וראיתך לבקש ממני לסוסיף לך והוכרחתי וכו' אבל ז"ל כמו שכלפס.
(8) להיות פרידת איש מרעהו היא נאחזת יד ע"כ אמר נמליצתו כי יד הפרידה היתה
סגסה לספר הזה. (10*) ואפשר שצריך למחוק מלות והמה מעטים.

בשם יי אל עולם. הדיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי. אליכם אישים
אקרא וקולי אל בני אדם' הט אונך ושמע דברי חכמים. ולבך תשית לדעתי.

זה הספר כוונתו הראשונה לבאר עניני שמות אשר נמצאו בספרי הנבואה.
מהם שמות משתתפים יבינום הפתאים על קצת הענינים אשר נאמר עליהם
השם ההוא המשתתף. ומהם שמות מושאלים ויבינום ג"כ על ענין הראשון
אשר נשאלו ממנו. ומהם שמות מסופקים פעם יעלה על הלב כי נאמרו
בהסכמה, ופעם יעלה על הלב כי הם משתתפים. ואין כונתי בזה הספר ללמד
כלליהם אל ההמון ולא למתחילים בעיון החכמה, ולא ללמד למי שאינו מעיין
אלא בתלמוד תורה בלבד, כי כוונת כל הספר הזה וכל מה שהוא מענינו לבונן
התורה על דרך האמת. גם כוונת הספר הזה להעיר לב איש צדיק אשר באה
בגפשו מבוכה ונקשרה בדעתו אמונת תורתנו והוא שלם באמונתו, והתבונן
בחכמת הפילוסופיא ומבין ענינה ומשכחו השכל האנושי להושיבו במעלתו (ז),
אך מנעוהו מהשיג אל המעלה הזאת פשטי התורה, ומה שלא החל להבין או מה
שלמדוהו מעניני השמות המשתתפים או המושאלים או המסופקים, ונשאר
ברב המבוכה ולב נבהל, ולא ידע הימשך אחר שכלו, וישליך אחר גוו מה
שהבין מן השמות ההם, ויחשוב או כי נתן מוסדות הדה, או שישאר על
מה שהבין מהם ושלא ימשך אחר שכלו, ויהיה או חושך שכלו ונוטה מעליו,
ויכיר בכל זה כי גבר עליו הנוק וההפסד דתו ובאמונתו וישאר במחשבות
המבהילות ההם במורד לב ובדאגה, ולא יסור (ז) להיות במהלה לב ורעיונים
נבוכים. ועוד נכלל בזה הספר ענין שני, והוא לבאר משלים סתומים מאד
שבאו בספרי הנביאים, ולא נזכר בביאור שהם משלים, אך יחשב הכסיל
הנבהל כי הם על פי פשוטם, ואין בהם ענין נעלם, וכאשר יתבונן בהם
המשכיל על דרך האמת ויבינם כפי פשוטם תתחדש לו ג"כ מבוכה גדולה,
אבל כשנתבאר לו המשל ההוא או נעירוהו להבין כי הוא משל יהיה לו למורה
צדק, וימלט מן המבוכה הזאת. ועל כן קראתי שם הספר הזה מורה
הנבוכים:

ואיני אומר כי זה הספר מסיר כל ספק מלב מי שיבינהו, אבל אני אומר כי
הוא מסיר רוב הספקות הגדולות מהם. ואל יבקש ממני המשכיל ולא יקרה
כשנזכיר שום ענין שנשלימהו, או כשנתחיל לבאר משל מן המשלים להגיע
לתכלית מה שנאמר במשל ההוא, כי זה לא יתכן למשכיל עשותו בלשונו ולא
לחשב, כל שכן לחוק אותו על ספר פן יהיה כמטרה לחצי הכסיל החושב כי
הוא חכם ויורהו בחצי אולתו, וכבר בארנו בחבורי ספרינו בתלמוד כלליים מן
הענין הזה ועוררנו על ענינים רבים וזכרנו בהם כי מעשה בראשית הוא חכמת
השבט, ומעשה מרכבה הוא חכמת האלהות, ובארנו מה שאמרו חז"ל ולא
במרכבה ביחוד. אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו מוסרים לו ראשי פרקים,
ואפילו הראשים ההם אינם בספר הזה מסודרים, ולא זה אחר זה, אבל
מפורים משתנים בענינים אחרים ממה שרצוננו לבאר, כי כוונתי להיות

(ז) שז אל תחלת הספאר אשר אמר הרב למעלה כי כוונת הספר הזה הוא להעיר לז
איש כדוק וכו', וכאן עוד הוסיף לאמר ולא יסור לסיוט נמחלה לז ורעיונים נבוכים.

האמתות אשר בהם פעם יופיעו ופעם יסתרו, למען לא ישאר דבר עומד כנגד הענין האלהי שאי אפשר לעמוד דבר כנגדו, ובעבור זה היה האמתות המיוחדות בהשגת הבורא נעלמות מבני אדם כאשר אמר סוד ר' ליראיו (תפלים כס יד):

ודע כי הדברים הטבעיים גם כן לא יוכל איש לזכרם בביאור גמור ולא להודיע קצת התחלותם כפי מה שהם עליו (ח) ואתה ידעת מה שאמרו החכמים ז"ל ולא במעשה בראשית בשנים י' ואלו יבאר איש כל הענינים ההם על ספר, נמצא דורש אותם ברבים לאלפים מיבני אדם ועל כן נאמרו הענינים ההם בספרי הנבואה במשלים, ודברו בהם החכמים בהדות ומשלים כדי שילכו גם על דרך ספרי הקדש בעבור שיש ביניהם (ט) ובין המדע האלהי דבק אמיץ וקשר הזקי ועוד כי הם סודות מסודות המדע האלהי, ואל יעלה בלבך כי הסודות הגדולות ההם ידועות עד תכליתם וסופם לאחד ממנו, אבל פעם יופיע לנו האמת עד אשר נחשבהו יום ואחר כך יעלימוהו כחות הטבע והמנהגים עד נשוב בהשך אפלה קרוב ממה שהיינו בה בתחלה, ועל כן נאמר אנחנו כי יש מי שיופיע לו הברק פעם אחרי פעם עד יחשוב כאלו הוא כאור בהיר תמיד אשר לא ימוש, וישוב בעיניו הלילה יום. וזאת היתה מעלת גדול הנביאים אשר נאמר לו ואתה פדה עמד עמדי (דברים ס"א) ונאמר בו כי קרן עור פניו (שמות ל"ט), (* י) ויש מהם מי שיופיע לו הברק פעם בכל הלילה והיא מעלת מה שנאמר בהם ויתנבאו ולא יספו (נמזג י"א כס) ויש מהם מי שיהיה לו בין ברק לברק עתים ארוכים או קצרים, ויש מהם מי שלא הגיע מעלתו כדי שיתאר אפילו בברק אלא בנגף צח ורך, או הדומה לו מן האבנים וזולתם המזהירות במחשכי לילה, ואפילו האור המעט ההוא הנוצץ עליו אינו תמיד, אבל יופיע פעם ויתעלם כאלו הוא להט החרב המתהפכת, וכפי המעלות האלו ישתנו מעלות האנשים השלמים י אבל אשר לא ראו אור מעולם והם תמיד הולכים בהשך נאמר עליהם לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו (תפלים פ"ה), ונעלם מעיניהם האמת בכללו, אף על פי שהוא בהיר מאד כמו שנאמר ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים (איוב ל"א), ואלה הם המון עמי הארץ, ואין זכרון להם בספר הזה:

ודע כי ברצות אחד מן השלמים לפי מעלתו השלמה לזכור דבר ממה שהבין מאלו הסודות, ולבארם בפיהו או בלשון עמו לא יוכל, אפילו שיעור מה שהשיג ילאה לבארהו ביאור גמור על סדר כמו שיוכל לעשות בשאר החכמות הידוע סדר למודם, אבל יקרה לו בלמדו לזולתו אשר קרהו בלמדו לנפשו, ר"ל כי הענין יתחיל להופיע ואחר כך יתעלם כי טבע זה הענין הרב ממנו והמעט כן הוא:

(ח) כלומר כפי מה שיקרו לו וימצאו לפניו. (ט) כלומר בין המשלים והחזות ויין

המדע האלהי.

(*) פס נחסרו הדברים הכתובים בסעתקת ר"ס אגן תינון: ויש מי שיהיה לו בין ברק דברק הפרש רב והוא מדרגת רוב הנביאים וסלן עס ר"י חריו כי הדברים האלה אינם בספר הערני, גם לא נמצאו נערי מלות במעט הפרש ביניהם אשר למעלה מהם בסעתקת ר"ס י. גם ר' עס טוב בן פלקירא בליקוטיו נמורה המורה לא כתב כל זה. אבל מכלתי הדברים האלה גם בסעתקת ר"ס כ"י וקוס ימן וכל פיומי המורה. גם בספר מקור חיים על שר"ב"ע פרשת נעלותך. וכראש שהיה טעות סופר נכוסחה הערבית אשר לפני המעתיק ר"ס אגן תינון.

ועל כן כשרצה כל הנכם גדול אלהי רבני רודף האמת ללמד דבר מן העני הזה, לא דבר בו כי אם במשלים וחדות, והרבו בו המשלים ושמו אותם משתנים במיניהם הפרטים גם במיניהם הכללים, וברוב המשלים ההם העלימו הענין המבוקש להבינו מן החדות ההם בתחלת המשל או באמצעותו או בסופו כשלא ימצאו דמיון אשר יאות אל הענין המבוקש מראשו ועד סופו, והושם הענין אשר היתה כוונתם ללמדו לתלמידים אע"פ שהוא ענין אחד בעצמו, מפורד ומפורד במשלים רבים רחוקים זה מזה, ועוד העמיקו יותר מזה ונתנו דבר אחד בעצמו משל לענינים רבים, ונקשר תחלת המשל בענין אחד ואחרית המשל בענין אחר, ואפשר שיהיה כלו משל לשני ענינים קרובים זה לזה במין המדע ההוא ער אשר כל הרוצה ללמד מבילתי משלים ולא חדות נמצא בדבריו מענינים עמוקים וקצרים מה שאין במשלים ובחדות, כאלו החכמים והמשכילים הם נמשכין אחר זה הענין בחפץ אלהי, כאשר ישמכום עניניהם השבעיים: האינך רואה כי הגורא יתברך כשרצה להשלים מדותינו ולתקן עניני הסכמתנו במצותיו שהם מצות עשה, אשר לא יתקיימו אלא אחרי אמונות שכליות, תחלתם להשגיל סוד הגורא יתב' כפי יכלתו, אשר לא יתקיים גם זה כי אם במדע אלהי, והמדע האלהי לא יושג אלא אחרי המדע השבעי, כי המדע השבעי הוא אחרון למדע האלהי אבל הוא קודם לו בזמן הלימוד כמו שהתבאר למתבונן בו, ועל כן שם פתיחת תורתנו האל יתברך בענין מעשה בראשית אשר הוא חכמת השבע כמו שבארנו, ומרוב תקף גדולת הענין וקצר יכלתנו מהשיג גדולת הענינים על פי מה שהם עליו, היו דברי האל עמנו בענינים הסתומים ההם אשר הצריכה החכמה האלוהית לדבר עמנו בהם במשלים וחדות ודברים סתומים עד מאד, כאשר אמרו חכמינו ז"ל להגיד כה מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך הכתוב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ והנה עוררוך לדעת כי אלה הנזכרים הם סתומות, וגם אתה ידעת מה שאמר שלמה ע"ה רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו (קס"ז כד): והושם הדבור בכל הענין ההוא בשמות משתתפים למען יבינו המון עמי הארץ על ענין אחד כפי קוצר תבונתם וחלש שכלם, ויבינם האיש השלם על ענין אחר, וכבר יעדנו בפירוש המשנה לבאר ענינים מופלאים בספר הגבולות ובספר קשר הענינים עם השכל, והוא ספר אשר יעדנו לבאר בו ספיקות כל הדרשות אשר פשוטיהם רחוקים מאד מן האמת ונופים מגבול השכל וכלם הם משלים. וכאשר יזמנו זה שנים רבות לחבר הספרים ההם וחרתתי מהם מינס לא נכון בעיני מה שהחלתי לבאר על הדרך ההיא, בעבור אשר נראה לי כי אם אלך על דרך המשל וההסתור למה שראוי להסתור לא נצא מן הענין הראשון ולא נחדש דבר ונחליף איש באיש ממין אחד, ואם נבאר מה שראוי לבאר גם זה לא נכון לגלות אל ההמון, ואנחנו אין רצוננו אלא לבאר עניני הדרשות ופשוטי הגבולות להמון העם ועוד ראינו כי הדרשות ההם אם יתבונן בהם איש כסיל מהמוני הרבנים לא יקשה בעיניו ולא ירחק דבר מהם, כי הכסיל הפתי הנעור ורק מחכמת שבע המציאות לא ירחיק היות הדברים המנועים נמצאים, ואם יתבונן בהם איש שלם וחסיד לא ימלט מאחד משני דברים, או שיבינם ע"פ פשטם ואז יהיה הושר לאומרו ומסכל עצתו, ואין בכל זה מה שיהיה מוסדות האמונה, או שיאמר כי יש להם ענינים נסתרים, ובזה ימלט ולא יחדש לאומרו בין שיחבאר לו מצפון הרבר בין שלא יחבאר, אך עניני הגבולות וביאור מעלותיה